

บันทึกการอบรมอาจารย์นิสิตาจารย์รุ่นใหม่ รุ่นที่ 1

ระหว่างวันที่ 21-23 ธันวาคม พ.ศ.2563

ณ ห้องสัมมนา 202

คณะวิทยาการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต

อดิศร จันทรสุข: ก่อนจะเริ่มกิจกรรมอยากให้เรานั่งสงบกับตัวเองก่อน พาใจและกายมาอยู่รวมกัน พยายามยืดหลังของเราให้ตรง เหมือนมีเส้นด้ายบางๆ ดึงส่วนศีรษะของเรายืด เพื่อให้การเคลื่อนไหวของพลังงานในร่างกายเป็นไปอย่างราบรื่น เป็นปกติ ลองสังเกตที่ไหล่ทั้งสองข้างของเราว่าตึง เกร็ง มีความเครียดอยู่หรือเปล่า ถ้าเรารู้สึกว่ายังคงตึงอยู่ เวลาที่เราหายใจเข้า ให้รู้สึกที่เราส่งพลังงานความผ่อนคลายเข้าไปเยียวยาส่วนนั้น เวลาหายใจออกให้รู้สึกที่เราปลดปล่อยความตึงเครียดต่างๆ ออกไปพร้อมกับลมหายใจของเราด้วย ... รับรู้ถึงการที่เรานั่งอยู่ในห้องนี้ รับรู้ถึงมือทั้งสองข้าง ก้นของเราที่สัมผัสกับเบาะ จังหวะการเคลื่อนไหวของร่างกายแต่ละลมหายใจเข้าออก ถ้ายังมีความกังวลกับเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะในตอนเช้านี้ อยากให้เราวางไว้ข้างๆ ก่อน เพื่อให้ร่างกายและจิตใจของเราได้รวมกันเป็นหนึ่ง ... ถ้าใจเผลอไปคิดแล้ว ให้เรารู้ว่าเผลอไปคิดแล้วกลับมาอยู่กับร่างกาย กับลมหายใจของเรา ...

อยากชวนให้เราตั้งมั่นในใจว่า เราจะเปิดกว้างกับการเรียนรู้ พร้อมที่จะสังเกต ร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน

(เสีียงระฆัง)

เช้านี้เราจะเริ่มกิจกรรมด้วยการเช็คอิน คล้ายๆ กับเราเข้าโรงแรม คือพาตัวเองมาอยู่ที่นี่ แล้วเราอยากให้เราช่วยแชร์ให้เพื่อนฟังนิดหนึ่งว่า เช้านี้เรารู้สึกอย่างไร บางคนเมื่อคืนก็อาจจะนอนไม่ค่อยดีเท่าไร ก็บอกได้ว่าเป็นอย่างไรบ้างเช้านี้ อย่าลืมแนะนำตัวว่าชื่อทำอะไร ทำงานที่ไหน และสอนอะไร

ผู้เข้าร่วมชาย: ชื่อ กุ้ง ครับ สอนเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา อยู่มหาวิทยาลัยบ้านสมเด็จ เมื่อคืนหลับสบายดี ถ้าไม่นับว่ามีแมววิ่งกวน บ้านผมเลี้ยงแมวหลายตัว ช่วงประมาณตี 2 ถึง 3 จะชอบกระโดดข้ามไปข้ามมา ถ้าเสื้อผ้ามีขนแมวติดเป็นเรื่องปกติ ตอนเช้านี้ก็จะมาไม่ทันแล้ว ต้องขอโทษที่มาสาย อยู่ตรงลาดพร้าว กะเวลาผิดไปนิดหนึ่ง

ผู้เข้าร่วมหญิง: ชื่อ ใบเตย ค่ะ เป็นคุณครูสอนที่สาธิตธรรมศาสตร์ เข้ามาใหม่ไม่ถึงเดือน สอนคล้ายๆ วิชาครูแนะแนวในความเข้าใจของทุกคนที่เคยผ่านมัธยมมา เมื่อคืนหลับโอเค จริงๆ มาถึงก่อนนานแล้ว แวะไปกินกาแฟ แต่นั่งชิว ปกติถ้าว่างฉันจะต้องทำนู่นทำนี่ เมื่อเช้าเลยขอนั่งแป็บหนึ่ง แล้วมาเฉียดฉิวมาก ตอนมาถึงแอบใจเต้น รีบเดิน เลยรู้สึกดีเหมือนกันที่ได้นั่งสงบก่อนเริ่มกิจกรรม

ผู้เข้าร่วมชาย: ผม ฟอน นะครับ เข้าวันนี้เป็นวันพิเศษในรอบหลายวัน เพราะผมบอกตัวเองว่าเราจะพยายามไม่ตัดโทรศัพท์หรือตัดให้น้อยที่สุด เช็กไลน์เช็กเฟซบุ๊กแทบจะไม่แตะเลย ไอเดียที่เราอยากจะทำดีที่ออกซึ่เกิดขึ้นในใจมานานแล้ว แต่พอมาเริ่มวันนี้ รู้สึกว่ามีพลังบวกที่เราได้นำมาในพื้นที่นี้ด้วย

ผู้เข้าร่วมหญิง: ชื่อ กระจตอย นะคะ เป็นคุณครูอยู่ที่สาธิตธรรมศาสตร์ สอนวิชาทักษะชีวิตและอาชีพ เมื่อเข้ารู้สึกว่าการข้างจะรีบเพราะมีธุระที่ธนาคาร รีบไปจองคิว แต่สุดท้ายนั่งจนจะ 9 น. แล้วเขายังไม่เรียกเลยต้องรีบวิ่งมา จะเหนื่อยๆ นิดหนึ่ง

ผู้เข้าร่วมชาย: ชื่อ ไนต์ ค่ะ อยู่สาธิตธรรมศาสตร์ รู้สึกว่าเข้าวันนี้ไม่ค่อยอยากลุกเพราะว่าหนาว อยากหลับต่ออีกสักนิด อีกความรู้สึกหนึ่งคือคิดถึงนักเรียน เพราะวันนี้จะเป็นสัปดาห์ประเมิน เป็นสัปดาห์สุดท้ายของบทเรียนนี้ เหมือนเราอยู่กับเขา ทำกิจกรรมตั้งแต่สัปดาห์ที่ 1 2 3 จนกระทั่งสัปดาห์นี้จะต้องประเมิน เสียหายที่ไม่ได้ฟังเด็กๆ พูด แต่ไม่เป็นไร ฝากคุณครูอีกท่านหนึ่งไว้แล้ว

ผู้เข้าร่วมชาย: นัด ครับ อยู่งานอยู่คณะนิติศาสตร์ ม.หอการค้าไทย เข้านี้ตื่น 6.30 น. ง่วง กินกาแฟ ก็ไม่อร่อย พยายามใจเย็นว่าพุงนี้ไปซื้อเซเว่นฯ ก็ได้ ถือว่าเป็นการกระจายรายได้ ในใจกำลังตื่นเต้นว่าเราจะได้เรียนรู้อะไรใหม่ๆ และจะเอาไปปรับใช้ในคลาสของเราอย่างไรดี จะเต็มที่กับวันนี้ ขอบคุณครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: ปาร์ค ครับ จากมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง ความรู้สึกตอนนี้ยังกังวลอยู่นิดหนึ่ง เพราะ 9 น. ต้องปล่อยข้อสอบให้นักศึกษา วันนี้เป็นวันสอบวิชากฎหมายปกครอง เผอิญว่าเป็นการสอบออนไลน์ในกูเกิลคลาสรูม แล้วมีปัญหาดีเลย์นิดหนึ่ง ต้องขออนุญาตของไปแก้ไขปัญหา ตอนนี้ปล่อยข้อสอบเรียบร้อยแล้ว แต่ยังกังวล กลัวว่าระบบจะรวน ขอบคุณครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: สวัสดิ์ครับ นอท จากราษฎร์เชียงใหม่ เข้านี้ไม่ค่อยสดชื่น กระสับกระส่าย เพราะงานค้าง เยอะ รับปากเขาไว้เยอะ แล้วไม่เสร็จสักอัน ขอบคุณครับ

ผู้เข้าร่วมหญิง: ปลา ค่ะ อยู่ศาลยุติธรรม เข้านี้รู้สึกไม่ค่อยนิ่งเท่าไร อาจจะเพราะแปลกที่ แล้วอะไรที่เราวางแผนไว้ก็ไม่ได้เป็นอย่างที่ เป็น ลืมนู่นลืมนี่ หรือบางอย่างก็ล่าช้ากว่ากำหนด แต่พยายามนึกถึงพลังบวกที่ได้รับจากเมือวาน ประกอบกับความตั้งใจที่จะเรียนรู้ คิดว่าน่าจะเป็นวันที่ดีค่ะ

ผู้เข้าร่วมชาย: ผม เต้ ครับ จากราชภัฏอุบลราชธานี เมื่อคืนนอนหลับดี เที่ยงนุ่ม อากาศก็ดี ตื่นเช้าผมมาเย็นอยู่ หน้าระเบียงนานพอสมควร คิดว่าตัวเองกลับไปเป็นเด็ก กลับไปเรียนมหาวิทยาลัยอีกครั้ง พอเรามาดู มหาวิทยาลัย มีอะไรเปลี่ยนแปลงไปเยอะมาก สมัยที่ผมเรียนยังไม่มีอะไร ดีกนี้ยังไม่สร้างด้วยซ้ำ รู้สึกว่า เราอายุค่อนข้างเยอะ เลยอยากที่จะกลับไปอีกครั้งหนึ่ง ตื่นมาทานอาหารเช้าแล้วรู้สึกดีมาก

ผู้เข้าร่วมชาย: เหมือน ครับ จากคณะนิติศาสตร์ ม.หอการค้าไทย พอตื่นนอนไม่ค่อยหลับ เพราะว่า แผลกที่ ตื่นเช้ามาเลยรู้สึกง่วง ง่วงนิดหน่อย บวกกับกังวลเรื่องการจัดหลักสูตร อาจจะต้องไปติดกับ นักศึกษา ทำให้รู้สึกกังวล แต่พอเปิดหน้าต่าง ได้รับลมหนาวก็เลยรู้สึกสดชื่น พร้อมทั้งจะเรียนรู้อีก

ผู้เข้าร่วมชาย: เมื่อเช้าเป็นครั้งแรกที่รู้สึกว่าง ปกติไม่ว่าง แต่ก็มึนงานต้องเคลียร์ และวางแผนว่าเดินมา ดีกว่า ไม่กี่นาทีถึง แต่ทั้งที่วางแผน ก็รีบเดิน งงตัวเองมาก ได้สติอีกทีหนึ่งเมื่อโดนบาดที่นิ้ว รู้สึกว่าจะรีบไป เพื่อ ก็เดินมาเรื่อยๆ เป็นความสงบประหลาด ข้างทางก็สวยแต่ไม่เคยมองเลย ตอนเดินเมื่อวานก็ไม่ได้มอง รู้สึกดีที่มีเวลาเหมือนได้ทำอะไรที่ซ้ำบ้าง ทั้งที่ในชีวิตตั้งแต่เป็นอาจารย์ คือรีบตั้งแต่ตื่นมา เข้าสอน เตรียม สอน พอว่าง ต้องทำงานวิจัย ต่อด้วยบทความ รู้สึกว่าได้พักบ้าง

ผู้เข้าร่วมหญิง: ชื่อ ต่าย ค่ะ จากราชภัฏรำไพพรรณี จันทบุรี เมื่อคืนนอนหลับโอเค มีเรื่องตื่นเต้นตอน กลางคืน ได้ข่าวว่ามีขบวนขันหมากเจ้าบ่าว 100 กว่าคนจากแพปลาสมุทรสาคร ไปจัดที่โรงแรมใจกลางเมือง ลุ้นว่าจังหวัดเราจะรอดไหม กลัวนิดหนึ่ง กังวล ติดตามข่าวอยู่ในใจ

ผู้เข้าร่วมหญิง: ตื่นมารู้สึกไม่เหมือนทุกวัน เพราะไม่ต้องทำอะไร วันทำงานอย่างน้อยต้องมีในหัวว่า 1 2 3 4 เราต้องทำอะไร แต่วันนี้ผ่อนคลายมาก ทำตัวไม่ค่อยถูก เหมือนจะได้มาเล่นมาแบ่งปันความสุขกับ เพื่อน

ผู้เข้าร่วมชาย: ชื่อ พล ครับ จากศาลยุติธรรม เมื่อคืนนอนประมาณตี 1 ครึ่ง หลับสบายมาก เพราะอ.อื้น กับพี่ปลาพาเดินจากหอดีลักซ์ทะเลชุบศน C ไปถนนหลัก แล้วตีเข้าไปโรงเรียนสาธิตธรรมศาสตร์ แล้วเดินผ่าน โรงกลาง ผมจะนอนอยู่แล้ว แต่ต้องตรวจข้อสอบอีก 100 กว่าข้อ เมื่อเช้าส่งคะแนนสอบไปเรียบร้อยแล้ว อันลือกไปอีกหนึ่งวิชา รู้สึกดีมาก อย่างที่เมื่อวานบอกไปว่า อยากจะเรียนรู้อีก สิ่งที่น่าสนใจในบางจุดที่เรา ประเมินตัวเองเป็นอย่างไร เลยรอการมาของวันนี้

ผู้เข้าร่วมหญิง: ชื่อ บิว ค่ะ มาจากสาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย สอน กฎหมายแพ่งพาณิชย์ ล้มละลาย ฟันฟูกิจการ วันนี้มาวันแรก ตื่นเช้าขับรถจากคอนโด เจอความวุ่นวาย

ของนักศึกษาที่ติด F มาในแซทของอาจารย์ พอขับรถมาถึง ไม่ได้มาที่นี้มาประมาณ 20 ปี เมื่อก่อนเป็นป่าที่เราบ้านจักรยานไปดูหิ้งห้อยที่ AIT แต่ตอนนี้เจริญมาก ตื่นตาคือใจ จะกลับไปเล่าให้เพื่อนฟัง ออกจากความวุ่นวายของแซทนักศึกษา ก็มาเจอความแข็งในชีวิตที่มาเจอร้านกาแฟที่ไม่ค่อยโอเค แต่ต้องทาน ที่เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้มีความหวังว่าเราจะนำศึกษาศาสตร์มาผสมกับการสอนนิติศาสตร์ได้ เป็นอาจารย์มาประมาณ 10 กว่าปี แต่ยังไม่เคยเรียนรู้ทางศึกษาศาสตร์ว่าจะนำมาปรับได้อย่างไร

ผู้เข้าร่วมชาย: ผม เหนือ ครับ จากคณะนิติศาสตร์ ม.วงษ์สวัสดิกุล จังหวัดนครราชสีมา วิชาที่สอนมีนิติปรัชญา และนิติศึกษาทางประวัติศาสตร์ สังคม และปรัชญา ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายมหาชนหนึ่ง และรัฐธรรมนูญ สภาวะวันนี้ที่ได้เจอ เมื่อวานผมไม่ได้มาเพราะอยู่ที่พิษณุโลก มาถึงกรุงเทพฯ ประมาณ 4 ทุ่ม ได้นอนดึกหน่อย ตื่นเช้ามาจะเพลีย จะเกิด 3 อารมณ์ในตอนเช้าคือ หงุดหงิด พะวง และดีใจ หงุดหงิดว่าจะตื่นทันหรือเปล่า พะวงคือขับรถจากลาดพร้าวมาที่นี่ ไม่รู้ว่าเส้นทางจะน่ารักแค่ไหน โชคดีที่ออก 6.30 น. เส้นทางน่ารักหน่อยหนึ่ง มีความสุขตรงที่ขับรถสวนกับผู้คนมากมายที่วิ่งเข้ากรุงเทพฯ แล้วผมรู้สึกว่ามีชัยเหนือผู้คนเหล่านี้ พอมาถึงที่นี่ ดีใจที่เห็น อ.เต๋เดินเข้ามา เจอคนรู้จักคนที่ 1 เห็น อ.บิวเดินเข้ามา เจอคนที่ 2 หลับตาแล้วลืมตามมา เจอ อ.บุ่มนั่งอยู่เบื่องหน้า เจอคนที่ 3 เลยเกิดสภาวะดีใจ

ผู้เข้าร่วมชาย: ชื่อ มอส ครับ อยู่โรงเรียนสาธิตฯ ตื่นเช้ามาก เนื่องจาก 8 โมงเช้า มีโฮมรูมนักเรียน ม.3 ต้องไปโฮมรูมกับอาจารย์อีกคนหนึ่ง ตอนนี้อยู่ดลือกงานไว้ที่โต๊ะแล้ว ฝากนักศึกษาฝึกงานเคลียร์งานเพื่อจะเอาตัวเองเข้ามาอยู่ในวงนี้ให้มากที่สุด เลยรู้สึกสดใส

ผู้เข้าร่วมหญิง: พิล์ม จากโรงเรียนสาธิตฯ ค่ะ เข้ารู้สึกกังวลอยู่ เพราะเหมือนกับร่างกายนั่งอยู่ตรงนี้ แต่จิตใจยังอยู่ที่โรงเรียน เพราะมีหลายๆ เรื่อง ทั้งเรื่องผู้ปกครองและเรื่องงาน แต่ฝากนักศึกษาและคนที่อยู่ห้องข้างๆ ว่าถ้ามีอะไรถึงเรา เราสามารถตอบไปได้แบบนี้ก่อน เราลิสต์คำตอบให้เขาไปก่อน ว่าจะมีอะไรที่เข้ามาบ้าง แต่ยังคงกังวลอยู่ เลยพกคอมฯ มาทำงานด้วย

ผู้เข้าร่วมหญิง: ตื่นเช้าแล้ว ในจินตนาการจะว่างลงไปทานข้าว มานั่งร้านกาแฟ แล้วเดินสวยๆ มาอบรม แต่เมื่อคืนนอนดึกมากประมาณตี 2 ตี 3 เพราะนั่งทำคะแนนแล้วส่งเกรด เพราะเป็นช่วงเดดไลน์ของการทวนสอบตามระบบมหาวิทยาลัย ชื่อ แน่น นะคะ มาจากโรงเรียนกฎหมายและการเมือง ม.สวนดุสิต ประมาณ 8.23 นาที ประธานหลักสูตรไลน์มาถามว่า พี่โทรหาได้ไหม โอเค เพราะมีการแก้ไข เลยยาวมาจนข้าวก็กังไม่ได้กิน กาแฟก็ยังไม่ได้ดื่ม มาสายอีกต่างหาก ช่วงนี้จะมีความกังวลใจในส่วนของงาน เพราะมีการอัปเดตการเรียนการสอนเพื่อเข้าระบบของมหาวิทยาลัยให้ทันวันที่ 25 อย่างมาอบรม เราจะทุ่มเทกับการอบรมในยามที่เป็นเวลา พอกลับไปก็ต้องทำงานต่อ

อธิษฐาน คงทรัพย์: เข้านี้ยังไม่ค่อยสบาย ขออนุญาตมีระยะห่างนิดหนึ่ง แต่โดยรวมสดชื่นดี พร้อมจะ
ร่วมเรียนรู้ไปกับทุกๆ คน

ปวีณา แซ่มซ้อย: เมื่อคืนกลับหอดอนตี 4 นอนตี 5 ตื่น 8.20 น. แต่สดชื่นค่ะ

อดิศร: พอตีช่วงนี้มีปัญหาสุขภาพนิดหน่อย ซึ่งโคจรเดาะ เวลาหายใจเข้าจะเจ็บ ทำให้เวลานอนจะสะดุ้งอยู่
เป็นระยะๆ เพราะเจ็บร้าวเข้าไปข้างใน แต่โดยภาพรวม ตื่นขึ้นมารู้สึกอยากมาเจอกับทุกๆ คน เพราะเป็น
กลุ่มที่น่าสนใจและอยากทำงานด้วย เมื่อวานผมคิดว่าได้รับพลังงานดีๆ จากทุกๆ คน คิดว่าวันนี้ น่าจะเป็น
วันที่เราได้เรียนรู้ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง หลายๆ คนอาจจะมี ความกังวลกับเรื่องต่างๆ เรื่องงาน เรื่องอะไร อยาก
ให้ หนึ่งใน ถ้ารู้สึกว่าจะจำเป็นต้องทำอะไรก็ได้ ถ้าต้องติดต่อสื่อสารบางอย่างที่เป็นความเร่งด่วน เราออกไป
ติดตามติดต่อธุระข้างนอกได้ และสอง อยากให้ดูแลตัวเองด้วยทั้งร่างกายและจิตใจ กระบวนการและ
วิทยากรอาจจะไม่สามารถเข้าไปรับรู้ได้ว่า ณ เวลานี้ เราต้องการดูแลสถานะของตัวเราแบบไหน เวลาไหนที่
ต้องการการดูแลเป็นพิเศษ อาจจะมาบอกเราก็ได้ว่า ช่วงนี้รู้สึกบางอย่างอยู่ ต้องการพักหรือต้องการอะไรก็
แล้วแต่ ผมคิดว่าการที่เราอยู่ตรงนี้ร่วมกัน ถึงแม้ว่าข้อตกลงจะบอกให้เราเปิดใจเรียนรู้ และอยู่ด้วยกัน
สร้างพื้นที่ปลอดภัยร่วมกัน แต่ประเด็นสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือการที่เรามีโอกาสดูแลตัวเองด้วย ขอให้ใช้
พื้นที่ที่เราจะอยู่ด้วยกันไปอีก 2 วันครึ่ง ในแง่ของการดูแลกลุ่มร่วมกัน และดูแลตัวเองเป็นหลักด้วย

เมื่อวานนี้สำหรับท่านที่ไม่ได้มา เรามีการทำกิจกรรมสั้นๆ เป็นการกลับมาทำความรู้จักกันและกัน
ในแง่มุมในมิติต่างๆ วันนี้คงจะได้มีโอกาสทำความรู้จักกันเพิ่มเติมมากขึ้น สิ่งหนึ่งที่เราได้บอกไว้เมื่อวาน
คือ อยากให้เราสังเกตตัวเองในระหว่างร่วมกระบวนการ ว่าเรารู้สึกกับมันอย่างไร พาตัวเองกลับไปสู่
โหมดของการเป็นผู้เรียนอีกครั้งหนึ่ง อะไรที่เราชอบ อะไรที่เราอาจจะรู้สึกติดขัด เกิดจากอะไร ลองสังเกต
ตัวเองไปเรื่อยๆ แต่เวลาที่อยู่กับกิจกรรม อยากให้อยู่กับกิจกรรมนั้นๆ ไปก่อน อย่าเพิ่งถอยออกมา ถอย
ออกมาเมื่อเสร็จกิจกรรม แล้วมาสังเกตตัวเองทีหลัง แต่เวลาทำกิจกรรม อยากให้เรากระโดดลงไปอย่างเต็ม
ร้อย ปัญหาอะไรที่เรารู้สึกติดขัด ก็วางไว้ก่อน เสร็จธุระหรือเสร็จงานแล้วเราค่อยกลับไปจัดการกับภาวะ
หรือปัญหาตรงนั้น

เราจะเริ่มกิจกรรมเข้านี้กันเลยนะครับ

ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เราประทับใจ

ปวีณา: เข้านี้เราจะชวนทุกท่านทำกิจกรรมสบายๆ ... แจกกระดาษวาดรูปคนละ 1 ใบ กับ กล่องสีพาสเทล (ใช้ร่วมกัน) ... ขอให้ช่วงเวลาทำกิจกรรมของเราเป็นเวลาสบายๆ ท่านไหนสะดวกนอน สะดวกนั่ง หรือจะเอาโต๊ะมานั่งเก้าอี้อะไรก็ได้ ตามสบาย เข้านี้อยากให้พาพวกเรากลับไปเยี่ยมเยือนอดีตของเราสักนิดหนึ่ง ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาของเรา ที่เป็นนักเรียน เป็นนักศึกษาที่อยู่ในชั้นเรียน มีเหตุการณ์ไหนบ้างที่เราพบว่า เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่เราประทับใจ มีคุณค่าและความหมายกับเรา อาจไม่ต้องเป็นการเรียนหรือกิจกรรมที่สนุก หิว هوا แต่เป็นประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนแล้วทำงานกับตัวเรา แล้วเรารู้สึกดีประทับใจ จำได้ อยากให้เรากลับไปเยี่ยมเยือน เยี่ยมชมความทรงจำนั้นสักนิดหนึ่ง กระดาษที่แจก จะชวนให้ทุกท่านทำงานศิลปะเล็กๆ จะวาดเป็นเหตุการณ์หรือไม่ก็ได้ ว่าเป็นอย่างไร หรืออยากจะทำเอาความทรงจำ สัญลักษณ์ ภาพที่เป็นนามธรรมออกมาก็ได้ สามารถวาดระบายสีได้ตามใจชอบ

แต่ก่อนที่จะลงมือกับกระดาษตรงหน้าของเรา อยากชวนให้กลับไปนึกถึงความทรงจำตอนนั้นสักนิดหนึ่ง ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง มีใครบ้างอยู่ในเหตุการณ์นั้น เขาทำอะไร แล้วเราทำอะไร เป็นความรู้สึกอย่างไรหรือ ..

พยายามกลับไปทบทวนจนกระทั่งเริ่มแจ่มชัดขึ้น อาจจะไม่ต้องแจ่มชัดในเชิงภาพเหตุการณ์ แต่แจ่มชัดในเชิงความรู้สึกก็ได้ แล้วค่อยลงมือกับกระดาษตรงหน้าเรา นำพาเหตุการณ์นั้นมาอยู่บนกระดาษ ใช้สีตรงหน้าได้ตามใจชอบ หรืออยากจะทำอะไรกับกระดาษแผ่นนี้ก็ได้ จะให้เวลาในการทำงานนี้ 10 นาที ... ความทรงจำที่เราประทับใจมีสีอะไร เป็นรูปทรงอะไร มีใครบ้าง เป็นความรู้สึกอย่างไร ขอให้ทุกท่านอยู่กับตัวเองแล้วทำงานตรงนี้

(แต่ละคนวาดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ประทับใจในวัยเรียน – 10 นาที)

ขอให้ทุกคนถือภาพไว้ในมือแล้วหันออกมาข้างหน้า ลูกขี้เน็น ชวนทุกท่านออกกำลังกายเบาๆ ลองดูว่าในห้องนี้ อาจจะมีบางพื้นที่ที่เรายังไม่เคยเยี่ยมชม เข้าไปเดิน อยากชวนเดินลงสำรวจดูรอบๆ ห้องว่าเป็นอย่างไรบ้าง แต่ละมุมให้ความรู้สึกต่างกันไปไหม แล้วเวลาที่เรารับไป ช่างในเราเป็นอย่างไร ชวน

เดินคละๆ กันไปสบายๆ แต่เดินของใครของมัน ไม่ต้องเดินไปกับเพื่อน ... ลองท้าทายตัวเองโดยการเดินสำรวจในบางจุดหรือบางมุม ... ขณะที่เดิน บางท่านอาจจะนึกถึงประสบการณ์การเรียนรู้ ความประทับใจในการเรียนรู้ที่เราได้วาดรูปไป หรือจะเดินแล้วใช้เวลาอยู่กับผีเสื้อตรงหน้า อยู่กับประสบการณ์การเดิน ...

ตอนนี้เราจะเพิ่มความท้าทายอีกนิดหนึ่ง ถ้ามีระดับความเร็วที่เราเดินได้ 5 ระดับ ระดับที่ 1 คือเดินช้าสุดระดับที่ 5 คือเดินไวสุด ตอนนี้อยากให้ทุกคนเดินอยู่ในระดับที่ 3 แต่ระดับที่ 3 ของเราอาจจะไม่จำเป็นต้องเร็วเท่ากับของเพื่อนก็ได้ ... ลองเปลี่ยนมาเป็นระดับที่ 1 ดู ... ระดับที่ 0.5 ข้อต่อของเราเป็นอย่างไร น้ำหนักเท้าของเราเป็นอย่างไร ... ระดับ 4 ค่ะ ... ระดับ 5 ค่ะ เร็วสุดของเราได้เท่าไร ... ระดับ 4 ค่ะ ... คราวนี้จะให้สัญญาณระฆัง เมื่อได้ยินแล้ว ขอให้หยุด แต่ทำอย่างไรก็ได้ ให้ทั้งห้องหยุดพร้อมกันเปะที่สุด ... (เสียงระฆัง) ...

ลองมองไปรอบๆ เพื่อนคนไหนที่อยู่ใกล้เรามากที่สุด ส่งสายตาให้กันแล้วเดินไปอยู่กับเขา ถ้าใกล้กันหลายคน ตกลงกันเองว่าเขานี้เราอยากอยู่ใกล้กับใคร หากที่ว่างๆ ที่เราสองคนจะอยู่ด้วยกัน ให้เป็นพื้นที่สบายๆ ระหว่างเราสองคน จะชวนแต่ละคู่ได้แลกเปลี่ยนกัน ...

หันหน้าเข้าหาคู่ของเรา เอามือขวาของเราไปแตะที่หัวไหล่ของเพื่อนตรงหน้า จำได้ไหมว่าใครแตะไหล่เพื่อนก่อน ให้เป็น A ใครแตะไหล่เพื่อนทีหลังให้เป็น B ขอให้ A เป็นฝ่ายเล่าก่อน วิธีการแลกเปลี่ยนของเราคือ ขอให้ A เป็นผู้แบ่งปันเรื่องราวอาจจะเล่าเหตุการณ์สั้นๆ ถึงประสบการณ์ครั้งนั้น แล้วอีกฝ่ายหนึ่งคือ B จะเป็นฝ่ายฟัง แต่ขอให้ฝ่ายที่ฟัง ไม่ถาม ไม่คอมเมนต์ แต่ถ้าไม่ไหวจริงๆ ฟังแล้วอยากจะแสดงออกทางร่างกายก็ได้ แต่ห้ามถามหรือชวนคุยเพิ่มเติม ขอให้นั่งโดยคิดว่าเพื่อนกำลังแบ่งปันเศษเสี้ยวชีวิตเขาให้เราฟัง แล้วเรานั่งรับของขวัญจากเพื่อน คือให้เวลาและตัวตนของเราอยู่ฟังเขา เป็นของขวัญให้เพื่อน นั่งเฉยๆ เหมือนเป็นประจักษ์พยานในเรื่องราวที่เพื่อนแบ่งปัน ส่วนคนที่เล่าก็เล่าตามสบาย อยากจะเล่าเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใดๆ ก็ได้ จะให้เวลาเล่า 5 นาที เมื่อได้เวลาแล้วจะให้สัญญาณระฆัง ขอให้คนเล่าบริหารเวลากันเอง

(จับคู่ให้ A เล่าประสบการณ์เรียนรู้ที่ประทับใจในวัยเรียนให้ B ฟัง - 5 นาที)

อยากให้ B ที่เป็นคนฟังลงสะท้อนกลับไปยังคนเล่าว่า เราสัมผัสอะไรได้ในตัวเพื่อนของเรา อาจจะเป็นแก่นสาระของเรื่องที่เรากำลังฟังก็ได้ ความรู้สึกของเพื่อนเราที่เล่ามาตอนนั้น เป็นความรู้สึกอะไร หรือเขาแคร์อะไรเป็นพิเศษ หรือจะสรุปเนื้อหาก็ได้ แต่ไม่ต้องละเอียดมาก

(B คนฟังสะท้อนแก่นสาระหรือความรู้สึกของ A จากเรื่องราวที่ A เล่า - 2 นาที)

คราวนี้เป็นช่วงเวลาของ B ที่จะได้เล่าบ้าง ขอให้ทั้งสองท่านกลับมา นั่งนิ่งๆ ก่อน ผู้ B ที่เป็นคนฟัง เมื่อสักครู่ กลับมาทบทวนเหตุการณ์ ความทรงจำ การเรียนรู้ที่เราประทับใจ ส่วนคนที่ เป็น A ตอนนี้เราจะ เป็นประจักษ์พยานให้กับเพื่อนของเราบ้าง พอแลกเปลี่ยนแล้ว ผู้ฟังจะไม่ถาม ไม่คอมเมนต์ นั่งฟังเฉยๆ ซึมซับเอาเรื่องราวที่เพื่อนเราเล่ามา

(B เล่าประสบการณ์เรียนรู้ที่ประทับใจในวัยเรียนให้ A ฟัง - 5 นาที)

ขอให้ A ที่เป็นผู้ฟังลงสะท้อนว่า เราสัมผัสอะไรได้จากเพื่อนของเรา เขาให้คุณค่ากับอะไร เขาแคร์อะไร เราสัมผัสเรื่องของเขาได้อย่างไรบ้าง

(A คนฟังสะท้อนแก่นสาระหรือความรู้สึกของ B จากเรื่องราวที่ B เล่า - 2 นาที)

ตอนนี้อยากให้มองไปใกล้ๆ แล้วจับ 2 คู่รวมกันเป็นกลุ่ม 4 คน หาที่นั่งสำหรับกลุ่มเรา ตรงไหนก็ได้ ที่ไม่ใกล้กับกลุ่มอื่น ...

ปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ น่าประทับใจสำหรับเรา

อยากให้คุณแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มว่า หลังจากที่เราได้ทำกิจกรรมเมื่อสักครู่ ตั้งแต่นั่งทบทวน วาดรูปและเล่าสู่กันฟังในคู่ของเรา คุณคิดว่าปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ที่น่าประทับใจสำหรับเรามีอะไรบ้าง เกิดจากอะไร

(จับกลุ่ม 2 คู่ 4 คน แบ่งปันปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ที่น่าประทับใจ - 10 นาที)

ขอฟังเสียงของแต่ละกลุ่มสักนิดหนึ่งว่าเป็นอย่างไรบ้าง จากการคุยกันเรื่องปัจจัยที่ทำให้การเรียนรู้ที่น่าประทับใจสำหรับเรา

ผู้เข้าร่วมชาย: ของกลุ่มเรา จริงๆ พอมานั่งคุยกันแล้วแบ่งปันกัน สรุปออกมาเหลือปัจจัยแค่ 2 ข้อที่คล้ายๆ กัน อย่างแรกคือ เราจะมีความสุขกับการเรียนรู้เพราะเรามีส่วนร่วม ไม่ว่าจะในบทบาทหรือบทบาทตาม ถ้าไม่มีส่วนร่วมเราจะถูกทิ้งไว้ แล้วนั่งเศร้าอยู่คนเดียว ถ้าเรามีส่วนร่วม เราจะสนุกกับการเรียนรู้ต่างๆ และถ้าอยู่คนเดียวเราคงไม่อยากมีส่วนร่วม การที่มีเพื่อนอยู่ด้วยทำให้เรามีส่วนร่วม ได้เรียนรู้อะไรมากขึ้น บางที่ได้แลกเปลี่ยนกับเพื่อนด้วย จึงมี 2 ปัจจัยคือ การมีเพื่อนอยู่ด้วย การช่วยกันแชร์และการมีส่วนร่วม

ผู้เข้าร่วมหญิง: มีจุดร่วมหนึ่งที่เรารู้ได้คือ ความเชื่อมั่นของคุณครูหรือของอาจารย์ที่มีต่อผู้เรียน ต่อนักศึกษา หรือต่อลูกศิษย์ จะทำให้ลูกศิษย์ประทับใจแม้ว่าลูกศิษย์จะไม่เชื่อมั่นในตัวเองก็ตาม อย่างที่ 2 คือ ความรู้สึกสบายใจและปลอดภัย เมื่อได้อยู่กับอาจารย์ที่เชื่อมั่นในตัวเรา

ผู้เข้าร่วมหญิง: กลุ่มเราจะมีจุดร่วมเหมือนกันหมดคือ ความใส่ใจของตัวคุณครู เรื่องราวของแต่ละคนจะมีความรู้สึกที่ว่า ทุกครั้งเวลาที่เรได้รับการใส่ใจ ไม่ว่าจะจะเป็นความใส่ใจในเรื่องความสนใจของเรา หรือเรื่องราวชีวิต ปัญหาของเรา เวลาที่คุณครูใส่ใจว่าเราเป็นอย่างไรหรือมีปัญหาอะไรหรือเปล่า เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้รู้สึกว่าคุณเห็นคุณค่าและความสำคัญในตัวเรา เลยอยากให้มีพื้นที่การเรียนรู้ตรงนี้อยู่

ผู้เข้าร่วมชาย: กลุ่มเราเป็นส่วนผสมระหว่างอาจารย์หนุ่มมหาวิทยาลัยที่กำลังสดใหม่ทางอุดมการณ์และจิตวิญญาณของการสอน กับอีก 2 คนเป็นครูโรงเรียน อย่างผมเป็นครูโรงเรียน เรานักไปไกลถึงบรรยากาศที่เราเติบโตมาตอนสมัยเรียน แต่สิ่งที่เราแชร์กันคือ คอนเซ็ปต์ของความเมตตาในฐานะอุดมการณ์ทางการศึกษา เพราะถ้าเรามีเมตตาเป็นฐาน จะนำพาให้เราทำหน้าที่ได้ดี และเข้าใจโพลีชั้นของการเป็นผู้เรียน

ผู้เข้าร่วมหญิง: ที่คุยกันมีหลายประเด็น ประเด็นแรกที่ตรงกันคือ เราค้นพบว่าปัจจัยที่ไม่เอื้อคือ กรอบการศึกษาและกรอบความคิดที่เราวางไว้ ปัจจัยที่คิดว่าน่าจะเอื้อคือ การรื้อกรอบนั้นออก แล้วเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม มีโอกาสแสดงความคิดเห็น อีกประเด็นหนึ่งคือ เรื่องแรงบันดาลใจ เราค้นพบว่าครูเป็น

ปัจจัยสำคัญมากๆ ในการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นแรงบันดาลใจที่ทำให้เด็กเห็นและอยากจะทำตาม หรือ ความใส่ใจและการให้เวลา สามารถให้เด็กเข้าหาได้

ปวีณา: จากที่ฟังของทุกกลุ่ม เหมือนปัจจัยการเรียนรู้ที่ประทับใจหลักๆ จะเป็นประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนในห้องเรียน กับผู้สอนและผู้เรียนด้วย การที่ผู้สอนให้ความใส่ใจ ให้ความไว้วางใจ เชื่อมั่นในตัว ผู้เรียนก็จะเกิดพื้นที่ปลอดภัย แล้วรู้สึกที่ตัวเองเรียนได้ อยากเรียนรู้ และมีประเด็นที่พูดถึงการมีประสบการณ์ในการเรียนรู้ การที่เรามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของเรา แล้วไม่ใช่จากตัวเราเองคนเดียว แต่เรียนรู้จากประสบการณ์ของคนอื่นหรือปฏิสัมพันธ์ที่เรามีต่อคนอื่นด้วย

มีอีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องของกรณีที่เรามีอิสระ มีทางเลือกในการเรียนรู้ของตัวเอง มีอำนาจเต็มที่ในการเรียนรู้ของเรา การได้แรงบันดาลใจจากครู

ประเด็นหลักๆ เท่าที่สังเกต การเรียนรู้ที่ประทับใจ ไม่มีจุดไหนที่พูดถึงเรื่องคอนเทนต์ (Content) เลย เช่น คุณครูอธิบายได้ชัดเจน เนื้อหาครบถ้วน หรือได้ความรู้ชัดเจนจริงๆ แล้วไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจเท่าไร การเรียนรู้ที่ฝังอยู่ในใจเรา ทรงพลังและทำงานกับเรา ทำให้เราเป็นเราในทุกวันนี้ จะมีปัจจัยเรื่องความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง ปัจจัยเรื่องของความหมาย การที่ผู้เรียนรู้ว่าสิ่งที่ผู้เรียนมีความหมายต่อชีวิตของเขา จะทำให้การเรียนรู้น่าประทับใจ การที่ผู้เรียนรู้ว่า เขามีความหมายต่อการเรียนรู้ของตัวเองและต่ออาจารย์ ผู้สอน ก็รู้สึกว่าการสอนของตัวเองมีความหมายเช่นเดียวกัน การสอนที่ประทับใจในตัวเราคือการสอนที่มีความหมายต่อเรา

อดิสร: มีงานวิจัยของฝั่งศึกษาศาสตร์จำนวนมาก ในแง่ที่ว่าในการเรียนแต่ละครั้งประมาณ 1 ชั่วโมง ผู้เรียนจะจดจำเนื้อหาได้ประมาณแค่สิบกว่าเปอร์เซ็นต์หรือน้อยกว่านั้น และมักจะจำได้เฉพาะช่วงต้นกับช่วงท้าย ช่วงตรงกลางคนส่วนใหญ่จะลืม นี่คือความเป็นจริงในแง่ของการจดจำบางสิ่งบางอย่างได้

แต่ในความเป็นครูความเป็นอาจารย์ เรารู้สึกว่าต้องอัดทุกอย่างทุกอย่างให้ได้ครบ มีเวลา 1 ชั่วโมง ต้องใส่ให้เต็มที่ ผู้เรียนจะจำได้หรือไม่ได้ไม่เป็นไร เพราะเราได้ทำหน้าที่ของเราเรียบร้อยแล้ว คือเอาทุกอย่างทุกอย่างออกมาวางให้พวกเขาแล้ว เหมือนกับเราถูกคาดหวังบางอย่าง เราลองสังเกตตัวเองดูว่า เราตกอยู่ในล่องนั้นหรือเปล่า มีความกังวลบางสิ่งบางอย่างที่เรารู้สึกว่าต้องเอาเนื้อหาออกมาให้ได้หมด ทั้งที่จริงๆ แล้วผู้เรียนอาจไม่ต้องจำได้ทั้งหมด เมื่อไหร่ที่เขาเกิดแรงบันดาลใจ เขาไปศึกษาต่อเอง ไปเรียนรู้ต่อเองได้

ปวีณา: เหมือนกับคำถามหลักจะเป็นว่าการสอนของเราทำเพื่อผู้เรียนหรือทำเพื่อเราในฐานะที่จะต้องสอน ถ้าทำเพื่อนักเรียน ผู้เรียนรู้สึกว่าเขาได้รับการใส่ใจ จะมาสู่ปัจจัยที่เราระดมสมองกันขึ้นมาเมื่อสักครู่... ชวนทุกท่านกลับเข้ามาใหญ่

อดิศร: กิจกรรมเมื่อสักครู่นี้ได้เป็นอย่างดีว่า ตัวกระบวนการเน้นย้ำเรื่องการฟัง ให้ฝั่งหนึ่งฟัง ฝั่งหนึ่งพูด สลับบทบาทกัน ฝั่งหนึ่งเป็นผู้รับฟังอย่างแท้จริง ฟังเข้าไปให้ถึงความรู้สึก ให้ได้ถึงแก่นสาระของสิ่งที่อีกฝั่งหนึ่งกำลังพูดถึง ทำไมการฟังถึงมีความหมายหรือมีความสำคัญในที่นี้ อยากให้พวกเราแลกเปลี่ยนกันนิดหนึ่ง ว่าเราเห็นอะไรกันบ้างในเรื่องนี้ เราเห็นตัวเราเองอย่างไรบ้างเมื่อสักครู่นี้

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมมองว่าการฟังเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ที่กำลังจะถ่ายทอดอะไรบางอย่างอยู่ หมายความว่า จะทำให้ผู้ที่ถ่ายทอดให้กับเรา เขาได้รับรู้ว่ามีใครอีกคนหนึ่งพร้อมที่จะรับรู้ในสิ่งต่างๆ ที่เขาอยากจะส่งออกไป ไม่ว่าจะเป็นทางบวกหรือทางลบ แล้วจะเกิดความอบอุ่นใจ สบายใจ ที่ได้ส่งต่อสิ่งเหล่านั้น และเขาก็จะรู้สึก ถ้าหนักอึ้งก็เบาลง ถ้าสูงอยู่ก็ลดระดับลง เป็นต้น

ผู้เข้าร่วมหญิง: การฟัง รู้สึกว่าทำให้ตัวเองช้าลง เพราะตลอดช่วงเช้าที่ผ่านมา รู้สึกว่าตัวเองเร็ว แต่พอเราฟัง ทำให้เราจดจ่ออยู่กับคนที่เล่าแล้วคิดตาม เป็นการซ้ำที่เราได้คิดว่า เรามีประสบการณ์ร่วมกัน เราก็เคยเป็นแบบนี้มา แล้วเราได้โฟกัสอยู่ที่เขา ได้รับฟัง เราได้หันความรู้สึกของตัวเอง เรารู้ว่าเขาเล่าอะไร แล้วค่อยๆ คิด เหมือนใจเบาลง

ผู้เข้าร่วมหญิง: รู้สึกได้ว่าบางครั้งคนเรามีปัญหาเพราะเราไม่ฟังกัน เพราะวันหนึ่ง อยู่ดีๆ เรามานั่งแล้วถูกบังคับให้ต้องฟังคนอื่น แล้วเราได้เล่าในส่วนของเราด้วย เลยรู้สึกว่าจริงๆ ปัญหาแค่ต้องฟังกันหรือเปล่า แค่อีกคนลองเงียบ ไม่ใช่พูดสวนขึ้นมา จากประสบการณ์นี้เหมือนเราได้เล่าปมบางอย่างในชีวิต แล้วที่ให้คนฟังพูดกลับมา เหมือนกับเป็นพลังบวก เพราะเขาเข้าใจความรู้สึกของเราได้ ตอนที่เขาพูดสวนกลับมา อยากจะร้องไห้ว่าเขาเข้าใจเรานะ

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมคิดว่าการฟังเป็นสำคัญมากสำหรับการอยู่ในสังคม เพราะการนั่งฟัง อย่างน้อยๆ อาจจะไม่ใช่เรื่องปมชีวิต แต่ช่วงที่เราต้องฟังและตั้งใจฟังเขา ทำให้เรารู้ว่าสิ่งที่เขาคิด สิ่งที่เขาเป็นเกิดจาก

พื้นฐานอะไรที่หล่อหลอมเขามาแบบนี้ เลยไม่แปลกที่จะมีความแตกต่างกัน เพราะแต่ละคนมีเหตุการณ์ต่างๆ ที่ทำให้เขาเป็นแบบนี้ มีวิธีคิดแบบนี้ ความแตกต่างจึงเป็นเรื่องปกติมากๆ การฟังแบบนี้ยิ่งทำให้เข้าใจชัดเจนว่า พื้นฐานต่างๆ ของแต่ละคนสร้างความแตกต่าง อยากให้ทุกคนลองฟังกัน

ผู้เข้าร่วมหญิง: ส่วนตัวคิดว่า การฟังทำให้เราใกล้กับเพื่อนมากขึ้น จริงๆ เมื่อเข้าฟังเจอกันไม่กี่นาที แต่ช่วงที่คุยกันนิดเดียว ทำให้เรารู้สึกว่าใกล้กันมากขึ้น เป็นวิธีสร้างสะพานใจที่ดีมาก

ผู้เข้าร่วมหญิง: การฟังทำให้เราเอาตัวเองเข้าไปอยู่ในความทรงจำของเพื่อน ผ่านทางเรื่องเล่าและรูปภาพว่า เราเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์ประทับใจของคุณสนทนา เป็นสิ่งที่ดี ได้เปิดประสบการณ์ได้เรียนรู้สิ่งที่เราไม่เคยเจอมา และในทางกลับกัน ตอนที่ผมเสียสะท้อนกลับมา ประเด็นที่เราถ่ายทอดให้เพื่อนฟัง ใช้ความคิดที่ถูกต้อง หรือดีพอหรือยัง เขาจะมีฟีดแบคกลับมาหาเราอีกทีหนึ่ง

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมค่อนข้างชอบบทกวีนี้มาก ที่บอกว่าให้ฟังโดยไม่ต้องถามหรือไม่ต้องพยายามมีปฏิกิริยากลับไป คนฟังไม่ต้องถูกสมมุติว่าฉันต้องพูดอะไรกลับหรือเปล่า ทำให้คนพูดได้พูดแบบพรั่งพรั่งออกมาอย่างที่เรารู้ได้เห็นภาพ โดยปกติเราจะไม่อยู่กับวิธีการแบบนี้ เพราะเราต้องคอย ไซ่ แล้วอย่างไรต่อ แต่เราไม่ต้องเลย เราค่อยๆ ให้เขาพูดสิ่งที่เขาอยากพูด ค่อยๆ สร้างภาพตามที่เขาอยากพูดออกมา

อีกประการหนึ่ง ด้วยอาชีพของเรา ถูกสอนมาว่า ใช้หูใช้ตาให้มาก ใช้ปากให้น้อย เพราะเราต้องคอยจับพยานว่าเขาพูดจริงพูดเท็จอย่างไร เป็นการฝึกทักษะเราอย่างมาก เราได้ใช้งานจริงๆ อย่างเมื่อครูมีช่วงหนึ่งที่อาจารย์ท่านหนึ่งคุยกับผม ท่านบอกว่าเคยเรียนในสาขานี้มาก่อน แล้วรู้สึกที่ท่านทำได้ปานกลาง ถ้าเราไม่ได้ตั้งใจฟัง จะคิดว่าปานกลาง แต่พอเราตั้งใจฟังแล้วดูโทนเสียงของท่าน เรารู้ว่าความจริงท่านทำได้ดี แต่ท่านถ่อมตัว ถ้าเราตั้งใจฟังเราจะรู้ อารมณ์ของคนพูดจะออกมา นี่คือประโยชน์ของการที่เราตั้งใจฟังเขา

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมคิดว่าการฟังเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก ผมเคยเจอประสบการณ์อย่างหนึ่งในชีวิตคือ ถ้าเพื่อนอกหัก เราไม่ต้องพูดอะไรเลย เรานั่งฟังอย่างเดียว เหมือนกับเป็นการปลดปล่อยความรู้สึกของเขา อย่างน้อยเขาก็ยังมีเพื่อนคนหนึ่งคอยรับฟังเขา เข้าใจความรู้สึกของเขา ผมคิดว่าการฟังเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทำให้เราเข้าใจกันมากขึ้น

ผู้เข้าร่วมชาย: จากที่ให้เราลองรับฟังบางอย่าง ทำให้ผมนึกถึงว่า เราอย่าเพิ่งไปตัดสินอะไรใคร บางทีเราอาจจะตัดสินภายในใจเราแล้ว แต่เรายังไม่ได้ตัดสินด้วยการกระทำออกมา เราอาจจะคิดในใจ พอเรารับฟัง

หลายๆ คนมากขึ้น ทำให้เรารู้สึกว่าอย่าเพิ่งไปตัดสิน ยับยั้งซึ่งใจการที่อยากจะตัดสินใครบางคนไว้ก่อน แล้วค่อยๆ ฟังไปเรื่อยๆ เวลาสั้นๆ อาจจะยังตัดสินใครไม่ได้ ต้องใช้เวลาๆ และความเข้าใจกัน

อดิสร: ผมเดาว่าหลายๆ ในโลกของวิชาการ เราถูกฝึกให้ฟังเพื่อจะดีเบต ฟังเพื่อจับว่าสิ่งที่อีกฝั่งหนึ่งพูด เป็นข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องอะไรบ้าง เพื่อที่เราจะได้กลับได้ อยู่ในโหมดของการดีเบตคือการโต้เถียงกัน ซึ่งเป็นผลที่เราถูกฝึกมาแบบนั้น แล้วจะเร็วมากเกือบจะกลายเป็นระบบอัตโนมัติ เป็นธรรมชาติไปเลย เราไม่ได้คิดด้วยซ้ำว่า เรากำลังคิดแบบโต้แย้งเขา การที่เราเปลี่ยนโหมดมาเป็นการฟัง โดยที่เอาทั้งหมดของสิ่งที่เขาพูดเข้ามาอยู่ในใจเรา เราจะเห็นความแตกต่างในแง่ของการที่เราได้เข้าไปเข้าออกเข้าใจในโลกของเขา นี่คือการบวนการที่เรียกว่า Empathy ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญในแง่การทำงานเป็นครู หลายๆ ครั้งเราจะพบว่า เวลาที่ผู้เรียนมีปฏิกริยาบางอย่าง หรือพูดกับเราบางอย่าง แล้วด้วยความเป็นอัตโนมัติหรือความเคยชิน เราอาจจะไม่ได้ฟังหรือได้ยินในสิ่งที่เขาต้องการจะสื่อสาร แล้วได้ตอบไปหรือบอกไปในลักษณะที่เราคุ้นชิน ง่ายๆ เลย เด็กเข้าห้องเรียนช้า แน่แน่นอนว่าเขาทำผิดกฎ เพราะมาเข้าเรียนช้า แต่หลายๆ ครั้งเราไม่ได้รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับเขาบ้าง หรือเวลาที่เขาไม่ตั้งใจเรียน ดูเหมือนหลุดหลุดตลอดเวลา หรือดูไม่ค่อยใส่ใจ หลายๆ ครั้งด้วยการที่เราคุ้นชินกับการตีความอย่างรวดเร็ว เราอาจจะตีความว่าเด็กคนนี้ไม่ตั้งใจเรียน ไม่สนใจเพื่อน ไม่อยากจะมีส่วนร่วม แต่บางทีเขาอาจจะมีปัญหาบางอย่างมาจากที่บ้าน การที่ได้มีโอกาสถามและฟัง ผมคิดว่าอย่างน้อยๆ เราจะช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกที่ เราได้สร้างพื้นที่กับการรับฟัง หล่อเลี้ยงและโอบอุ้มเขาบางอย่าง

ปวีณา: บางทีแค่การนั่งเฉยๆ ฟังแบบฟังจริงๆ เราไม่ถามไม่อะไรเลย ก็ทำให้คนตรงหน้าที่เป็นคนพูดเขารู้สึกว่าได้รับการใส่ใจแล้ว บางทีเราอาจจะถามด้วยความเป็นมนุษย์ของเรา เราก็อยากจะรู้เรื่องเรามากขึ้นว่าเรามีประสบการณ์ที่ต่างจากเขา แต่บางครั้งในขณะที่เราฟังคนอื่น เราต้องฟังเสียงของตัวเองเหมือนกันว่า บางครั้งเสียงของเราข้างใน อาจจะไม่ถึงขั้นตัดสิน แต่ผุดขึ้นมาจากความคิดเรา ดังกว่าเสียงตรงหน้า กิจกรรมเมื่อสักครู่เลยชวนทุกท่านให้ช้าลง ลองเอาตัวกรองออกนิดหนึ่ง แล้วอยู่ด้วยกันตรงๆ ซื่อๆ จะพบว่าเราได้เอฟเฟกต์มากจากการมีคนตรงหน้าฟังเรา โดยเฉพาะตอนที่เขาสะท้อนกลับมา ยิ่งเข้าไปในใจเลยว่า รู้ได้อย่างไร ทั้งๆ ที่นั่งอยู่ด้วยกันแค่ 5 นาที

พักเบรก

10.40-10.55 น.

อธิษฐาน: ชวนพวกเราขึ้นชั้นพร้อมกับลูกอมที่แจกให้ ลูกอมที่มีอยู่จะสีไม่เหมือนกัน แต่บางคนสีเหมือนกัน อยากให้พวกเราเดินตามหาเพื่อนที่มีลูกอมชนิดเดียวกันหรือสีเดียวกับเรา แล้วหาพื้นที่ไปนั่งเป็นกลุ่มกับเพื่อนตรงไหนก็ได้ในห้อง

ลูกอมเป็นเทคนิคการแบ่งกลุ่มแบบง่ายๆ และช่วยนักเรียนด้วยเวลาเข่าง่วง เป็นการเติมน้ำตาลให้กระแสดเลือด เราจะแจกอุปกรณ์ให้ มีกระดาษปฏิทินกับสีกลุ่มละชุด ...

สิ่งที่อยากจะชวนให้ทำงานร่วมกันในกลุ่มของเรา อยากให้แต่ละคนได้แชร์จากประสบการณ์ของเราทั้งในฐานะที่เป็นครูหรือผู้เรียน มีเทคนิคการสอนหรือวิธีการอะไรที่เราเคยเห็นหรือเคยใช้แล้วได้ผลมากหรือเคยผ่านตา อาจจะจากสื่อต่างๆ ในยูทูปหรืออะไรก็ตามที่เราคิดว่าดี ใช้แล้วได้ผล ตอบโจทย์บางอย่างในห้องเรียน

(แบ่งกลุ่ม 5 คน แลกเปลี่ยนเทคนิคการสอนที่ได้ผล - 10 นาที)

กิจกรรมต่อไป เราจะไปเยี่ยมบ้านกัน แต่ต้องมีเจ้าบ้านคอยต้อนรับเพื่อน ให้เราเลือกคนที่จะทำหน้าที่เจ้าบ้าน 1 คน ขอให้เป็นคนที่สามารถเล่าอธิบายสิ่งที่อยู่บนกระดาษให้เพื่อนฟังแล้วเข้าใจได้ ...

เจ้าบ้านนั่งอยู่ที่เดิมคอยต้อนรับลูกบ้าน ส่วนลูกบ้านที่เหลืออีก 4 คน ขอให้ลุกขึ้น แล้วกระจายตัวไปเยี่ยมบ้านอื่น เลือกบ้านที่เราสนใจได้เลย

จะให้เวลาเจ้าบ้านได้เล่าสิ่งที่เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในบ้านเราให้เพื่อนฟัง แล้วมีเวลาให้คนที่มาเยี่ยมได้ซักถาม

(กิจกรรมเวิร์คคาเฟ่ บอกเล่าเทคนิคการสอนที่ได้ผล - 10 นาที)

ขอให้ลูกบ้านกลับไปกลุ่มบ้านตัวเอง สิ่งที่จะชวนให้ทำต่อไป เมื่อครูเราแอบเยี่ยมบ้านเพื่อน ไปฟังข้อมูลใหม่ๆ ในบ้านคนอื่น สิ่งที่จะช่วยให้คำตอบคือขอให้แชร์ข้อมูลที่เราได้มาให้กับเพื่อนเรา เพราะบางคนไม่ได้ไปบ้านเดียวกับ เราอาจจะมึ่บางอย่างที่เขาไม่ได้เรียนรู้เหมือนกับที่เราได้เรียนรู้ อยากให้เป็นวงที่แชร์ข้อมูลว่า เราไปเก็บเกี่ยวอะไรมาได้ รวมทั้งเจ้าบ้านด้วยเพราะตอนที่ลูกบ้านบ้านอื่นมาเยี่ยม เขาเอาเทคนิคใหม่ๆ มาต่อยอดความรู้จากสิ่งที่เจ้าบ้านเล่า แชร์เข้ามาในวง

(แต่ละคนกลับเข้ากลุ่มบ้าน แล้วแลกเปลี่ยนเทคนิคการสอนที่ได้เรียนรู้จากบ้านอื่นๆ - 7 นาที)

มีโจทย์ข้อต่อไปที่อยากให้แชร์ในกลุ่มบ้านของเรา อยากให้แต่ละคนคิดว่า จากเทคนิควิธีการสอนที่เราได้เรียนรู้จากบ้านเพื่อนและกลุ่มตัวเอง สิ่งที่เราชอบคืออันไหน แล้วคิดว่าแก่นหรือวิธีคิดเบื้องหลังเทคนิคหรือวิธีการสอนนั้นคืออะไร ลองแชร์ของแต่ละคน ซักกันหรือแตกต่างกันได้

(กลุ่มบ้านแลกเปลี่ยนเทคนิคที่ชอบว่ามีแก่นความคิดเบื้องหลังอะไร - 10 นาที)

- เทคนิคการสอนที่เราชอบคืออะไร เพราะเหตุใด
- แก่น หรือ วิธีคิดเบื้องหลังเทคนิคการสอนนั้นคืออะไร

อยากชวนกลับมาเข้ามาในวงใหญ่ อยากชวนให้แชร์เข้ามาในวงใหญ่ว่า จากกระบวนการที่เราทดลองคุยกันเองในกลุ่มบ้าน ไปเที่ยวบ้านเพื่อนแล้วกลับมาคุยกันในกลุ่มบ้านเรา มีการเรียนรู้อะไรบ้าง อาจจะช่วยบอกนิดหนึ่งว่า เทคนิคที่เราชอบ เราคิดว่าแก่นเบื้องหลังคืออะไร ไม่ต้องแชร์ทุกคน เอาเฉพาะคนที่สมัครใจจะแบ่งปันว่าเกิดการเรียนรู้อะไรบ้างจากกิจกรรมเมื่อสักครู่

ผู้เข้าร่วมชาย: คุยกันหลายเรื่องมาก แต่แก่นของวันนี้ในฐานะคนที่ทำงานอาชีพเดียวกันในการอบรมบ่มเพาะบุคลากรของประเทศ ผมรู้สึกว่าคุณค่าความเป็นครู ในแก่นสาระของมันมีนิมิตลมา ในแง่ที่ว่าเราอาจจะเป็นคนโค้ชหรือคนที่ทำให้กระบวนการเรียนรู้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนจริงๆ กล่าวคือเครื่องมือหรือองค์ความรู้ที่เรามี เราไม่จำเป็นต้องยึดเขา แต่เราสามารถกระตุ้นการรับรู้ของเขาให้ตื่นขึ้น ด้วยการตั้งคำถามแบบเรียบง่ายหรือวิธีการใดก็ได้แล้วแต่ มันคือการปลุกให้เขาตื่นแค่นั้นเอง เมื่อเขาตื่นแล้วมาขอบคุณเรา เราก็แค่ยิ้มเตือนว่าเป็นเขามากกว่าที่สามารถเติบโตได้ ไม่ใช่เรา เราเป็นแค่ผู้นำพาเขาเฉยๆ

ผู้เข้าร่วมชาย: อีกอันหนึ่งคือ ผมชอบลักษณะที่ให้เขาตั้งคำถามในมุมนกลับ ตัวอย่างที่เพื่อนยกมาคือ เขาให้เราตั้งคำถามว่าถ้าเราเป็นสิ่งอื่น ไม่ใช่คนอื่น เป็นก้อนหินก้อนกรวด เราคิดถึงเรื่องนี้อย่างไร ตั้งคำถาม

ย้อนกลับมาหาตัวเราที่เป็นคนอย่างไร แล้วเราจะตอบคำถามนั้นอย่างไร เราจะได้คิดว่าสิ่งที่เราเคยยึดมั่น
สิ่งที่เราเข้าใจมาตลอดถูกหรือเปล่า เหมือนกับการที่เราได้ตรวจสอบตัวเองว่า สิ่งที่เราเป็นคืออะไร

ผู้เข้าร่วมชาย: จริงๆ มีหลายประเด็นที่น่าสนใจมาก แต่ที่ชอบมากๆ และอยากเอาไปใช้คือ ทุกคนร่วมกัน
แก้ปัญหา ทั้งครูและนักเรียนช่วยกันโดยไม่มี การตัดสินว่าอะไรถูกอะไรผิด แก่นของมันคือการเปิดพื้นที่ให้
นักเรียนทดลองไปเลยว่าวิธีของนักเรียนเป็นอย่างไร ยังไม่มีคำตอบหรือข้อตัดสินว่าถูกหรือผิด เด็กๆ จะได้
มีอิสระหรือมีความคิดสร้างสรรค์ในวิธีการของเขาอย่างเต็มที่ อย่างโน้ตสอนภาษาที่สาม ส่วนมากแล้วจะ
ไม่มีตรรกะเยอะ แต่อยากเอาวิธีการนี้ไปใช้ อย่างที่พี่ๆ แชร้มาจะเป็นสายนิติศาสตร์ เวลาสร้างโจทย์
ขึ้นมาให้ผู้เรียนร่วมกันแก้ปัญหา ค่อนข้างจะไปได้หลากหลาย แต่ของโน้ตเอง เราจะต้องสอนเขาก่อนว่าคำ
นี้คืออย่างไร ประโยคนี้พูดอย่างไรในภาษาจีน แต่ชอบวิธีการนี้มากและคิดว่าจะนำไปใช้ต่อแน่นอน

ผู้เข้าร่วมชาย: สิ่งที่ได้จากวงสนทนาหนึ่ง คือ มีบางอย่างเชื่อมกันอยู่ เทคนิคที่เราให้กับอาจารย์
นิติศาสตร์ไปกับที่อาจารย์ให้กับเรามา บางอย่างคล้ายคลึงกัน แตกต่างแค่บริบทที่ว่า อาจารย์กับนักศึกษา
ครูกับนักเรียน ยกตัวอย่างเช่นการจำลองเหตุการณ์ รวมไปถึงการใช้สื่อที่ทันสมัย วิดีโอ หรือภาพที่มองเห็น
ได้ชัด รวมถึงเทคนิคการจดเลคเชอร์ เด็กบางคนถนัดจดไปเลย เด็กบางคนถนัดเขียนมาดัดแปลง บางคน
ถนัดเขียนเป็นภาพ แต่ที่กลุ่มหรือตัวผมเห็นเหมือนกันคือ แก่นเบื้องหลังที่สำคัญจริงๆ คือความสัมพันธ์ใน
ห้องทั้งกับเพื่อนด้วยกัน กับครูและนักเรียน ถ้าความสัมพันธ์ไม่โอเค สุดท้ายถ้าเราให้เด็กทำบทบาทสมมุติ
เด็กก็เขม่นกัน หรือเด็กไม่โอเคกับอาจารย์ เด็กก็จะแย้งว่าทำไปเพื่ออะไร เลยมองว่าความสัมพันธ์เป็น
ประเด็นหลักที่จะใช้ในการทำกิจกรรมพวกนี้

ผู้เข้าร่วมหญิง: จริงๆ ที่กลุ่มคุยกันหลายเรื่อง คุยกันเรื่องการมีส่วนร่วมของนักศึกษาด้วย การลงพื้นที่ด้วย
แต่เพิ่งมาตลกตลกตอนคุยกันเมื่อครูว่า ทั้งหมดที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี อย่างหนึ่งก็คือควรจะต้องมี
คือ Empathy กฎหมายก็เป็นตัวหนังสือ ถ้าเราไม่เข้าใจสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หรือไม่เข้าใจผลกระทบที่
เกิดขึ้นจากการใช้กฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการส่งคนเข้าไปเรือนจำหรือการดูคนที่ตกหล่นไปจากกฎหมาย
ยกตัวอย่างเช่นบุคคลชายขอบ เราก็จะเรียนกฎหมายไปอย่างนั้น แต่ถ้าเรารู้ว่าสิ่งที่เรารู้ไปแล้วจะเกิด
อะไรขึ้นบ้าง เรามีความเข้าใจสิ่งที่อยู่เบื้องหลัง คิดว่าจะทำให้เราอยากเรียนรู้มากขึ้น

ผู้เข้าร่วมหญิง: อย่างหนึ่งที่เรารู้ได้คือ ก่อนที่นักศึกษานักเรียนจะเปิดใจรับฟังอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งแรก
ที่สำคัญที่สุดคือความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ ผู้สอนและผู้เรียน ถ้าเขาเชื่อใจเราหรือเขาสบายใจที่จะ
เรียนรู้ไปกับเรา อะไรก็พูดง่าย ขอให้เขาทำอะไร เขาก็ทำ

ผู้เข้าร่วมหญิง: จากที่คุยกัน มีหลากหลายในวิธีการเรียนการสอน แต่รู้สึกที่สุดท้าย เริ่มที่การสร้าง ความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์นำไปสู่ความไว้วางใจ พอเด็กไว้วางใจเรา เราไว้วางใจเด็ก ทำให้เรื่องเรียนหรืออะไรๆ ง่ายขึ้น ยกตัวอย่างเช่น เราสามารถเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเขาได้ เราสามารถตั้งโจทย์และช่วยกันแก้ได้ เราสามารถพาไปในทางที่เราอยากให้ไปได้ ไปในเป้าหมายของเราได้ มีทั้งการที่เราให้เขาลองคิดเอง การที่เราให้เขาลองอิงกับสถานการณ์ความเป็นจริง ทั้งหมดจะเกิดได้มาจากความสัมพันธ์ ยกตัวอย่างพี่ในกลุ่มจะให้เด็กเขียนว่า เด็กแต่ละคนในห้องเก่งอะไร โดยที่ไม่เขียนชื่อ คนนี้กินเหล้า 2 ลิ้งได้โดยไม่มีอะไรเลย คนนี้ไม่อาบน้ำ 7 วัน คือให้เด็กในห้องรู้จักกันด้วย เป็นการละลายพฤติกรรมก่อนการเรียนการสอน สุดท้ายเริ่มแค่ความสัมพันธ์ของเรากับเขา ทำให้พื้นที่การเรียนรู้ดีขึ้น

ผู้เข้าร่วมชาย: อีกหนึ่งอย่างที่มองเห็นชัดคือ เราไม่ควรตีตราหรือตัดสินเด็กในทางที่ผิดมากเกินไป เด็กหลายๆ คนชอบคำชม เขาอยากจะได้รับคำชม งานที่เขาทำออกมาจะดีหรือไม่ดีก็แล้วแต่ ชมไปก่อน แต่ไม่ได้ชมจนเวอร์วัง ชมว่าดีมาก แต่ถ้าเพิ่มเติมอย่างนี้จะดีกว่า ไม่ใช่บอกว่าไม่โอเค ไม่ดี โยนทิ้ง ทุกอย่างแก้ไขปัญหาได้ เพียงแค่เราใช้เชิงบวกกับเขา ทั้งการชมและแนะนำสิ่งที่เขาควรจะทำมากกว่า เราไม่ควรมีกรอบของเรา ควรจะเปิดกว้างให้เด็กเปิดประตูเข้าไปแล้วเห็นว่า ครูคนนี้พร้อมที่จะช่วยเขาเสมอ

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมมองว่าไม่ใช่ว่ากระบวนการเรียนรู้หนึ่งจะเหมาะกับเด็กทุกประเภท ยกตัวอย่างผมให้เด็กโยนเคสสมมุติลงไปแล้วให้เด็กลองสู้คดี เด็กที่ไม่ได้เก่งทางวิชาการ เขากลับตั้งคำถามได้ดีมาก กระบวนการเรียนรู้แต่ละแบบสามารถผลักดันเด็กแต่ละคนได้ไม่เหมือนกัน เด็กบางคนอาจจะชอบวิธีแบบนี้มากกว่า เป็นหน้าที่เราที่จะดูว่าวิธีการไหนเหมาะกับเด็กกลุ่มไหน เราคงใช้วิธีการเดียวกันสอนเด็กทุกคลาสไม่ได้

อธิษฐาน: เท่าที่ฟังจากกลุ่มที่แชร์เข้ามา จับได้ว่าเบื้องหลังเทคนิคต่างๆ คือความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เป็นฐานรากที่จะช่วยให้การเรียนรู้ไปได้ ได้ยินอีกอย่างหนึ่งว่า ต้องเป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายเพียงพอ อย่างที่อาจารย์บอกว่า ผู้เรียนแตกต่างกันหลากหลาย เทคนิคเดียวกัน กับบางคนอาจจะได้ผล บางคนอาจจะไม่ได้ผล ผู้สอนต้องมีคลังเครื่องมือคลังวิธีการหลายอย่างที่เรารู้ว่า จังหวะนี้ต้องใช้เครื่องมือนี้ เพื่อให้ทุกคนที่แตกต่างกันได้รับการเรียนรู้ไปด้วยกัน

อีกอย่างหนึ่งที่ได้ยินคือ Mindset ของครูผู้สอนที่เปิดกว้างเพียงพอให้นักเรียนแชร์สิ่งที่เขาได้เรียนรู้มา หรือแชร์ข้อมูลบางอย่าง แล้วร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน

อีกอย่างหนึ่งที่ได้ยินจากบางกลุ่ม แต่อาจจะไม่ได้พูดชัดคือ เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทด้วย เขาให้ความหมายได้ว่าเขาเรียนเรื่องนี้ไปเพื่ออะไร

อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญมากๆ โดยเฉพาะวิชากฎหมายคือ มีความเห็นอกเห็นใจ ไม่ใช่เรียนแค่ตัวบทแล้วจบ แต่รู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการใช้กฎหมายข้อนั้นข้อนี้กับผู้คนในสังคมด้วย

พักเที่ยง

12.08-13.10 น.

กิจกรรมปลูกพลัง

อธิษฐาน: ชวนทุกคนเดินเข้าไปจับคู่กับคนที่ไม่ได้มาจากองค์กรเดียวกันแล้วหาที่นั่ง ... ขอให้ไม่มีอะไรขวางกั้นระหว่างเรากับคู่เราหันหน้าเข้าหากัน เมื่อเข้าเราได้ฝึกการฟังไปแล้ว บ่ายนี้จะเป็นการฟังชั้นแอดวานซ์ขึ้นไปอีก

เราจะชวนเล่นเกมชื่อ “เสร็จล่ะเธอ” สิ่งที่จะชวนให้ทำคือ จะบอกโจทย์หัวข้อ แล้วให้ 2 คนในคู่เราผลัดกันบอกคำตอบจากโจทย์นั้น โดยคำตอบจะต้องไม่ซ้ำกัน เพราะฉะนั้นเราต้องฟังว่าคู่ตอบอะไร ถ้าคู่ตอบซ้ำ หรือเขาตอบไม่ตรงโจทย์ เราต้องหยุด แล้วบอกให้เขาเปลี่ยนคำตอบใหม่ ผลัดกันไปผลัดกันมา พอสัญญาณระฆังดัง แปลว่าหมดเวลา ใครตอบไม่ทันเพราะสัญญาณระฆังดังก่อน คนนั้นเสร็จ แล้วจะทำอย่างไร ค่อยว่ากัน

ขอรอบทดลองโจทย์ให้บอกชื่อ “ผลไม้ที่มีสีแดง” ... (1 นาที) ...

ขอคู่มือคนที่เสร็จ ขอให้เอามือไขว้หลัง เพื่อนคนที่ตอบได้ไวกว่าและทันเวลา ขอให้คุณงมมือไปทำดาวกระจายที่หัวเข่าเพื่อนซ้ายๆ 5 ที ปลูกให้เขาตื่นด้วยดาวกระจายของเขา ...

รอบต่อไปโจทย์คือให้บอกชื่อ “เครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน” ... (1 นาที) ...

คนที่เสร็จเอามือไขว้หลัง ส่วนเพื่อนอีกคนหนึ่งเอามือเกาคางเพื่อน 5 ที ...

คนที่มือไขว้หลัง เปลี่ยนคู่คนที่นั่งอยู่ ...

รอบที่ 3 ให้บอกชื่อ “จังหวัดที่ลงท้ายด้วยบุรี” ... (1 นาที) ...

คนที่เสร็จแบมือมาข้างหน้าทั้งสองมือ แล้วขอให้คนที่ชนะช่วยนวดมือให้เพื่อนหน่อย ... แล้วสลับกันช่วยนวดกันและกัน ...

รอบสุดท้าย ขอให้คนที่ไม่เสร็จลุกขึ้นยืนบ้าง แล้วมองหาคู่มือที่นั่งอยู่ ...

รอบสุดท้ายเราให้โอกาสเต็มที่เลยให้บอกชื่อ “วันหยุดนักขัตฤกษ์” ... (1 นาที) ...

ขอคู่มือคนที่ไม่เสร็จบ้าง เอามือไขว้หลัง คนที่ตอบไม่ทันลุกขึ้นยืน เดินไปข้างหลังเพื่อน แล้วช่วยดูแลเขาด้วยการนวดมาให้เขาหน่อย ... จากนั้นสลับกัน ...

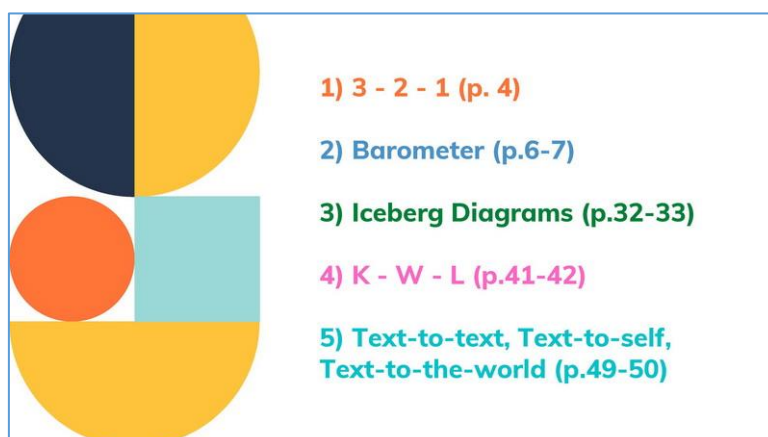
ขอบคุณกันและกัน

อดีต: ผมมีขนมมาแจกอีกแล้ว เดินเข้ามาหยิบลูกอมคนละ 1 เม็ด หากกลุ่มที่สีเดียวกัน แล้วนั่งลง หาพื้นที่ของกลุ่มตัวเองที่ไม่ใกล้กับกลุ่มอื่น

กิจกรรมช่วงบ่ายจะคล้ายๆ กับช่วงเช้าคือ เราจะมาเรียนรู้เรื่องของเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอน เพียงแต่ช่วงบ่ายจะแตกต่างจากช่วงเช้า ช่วงเช้าเราใช้ประสบการณ์ของพวกเขา แต่ช่วงบ่ายจะมีโจทย์ให้ แล้วจะให้พวกเขากระจายตัวไปอยู่เป็นกลุ่มย่อยทั้งหมด 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะได้รับโจทย์ที่จะต้องไปศึกษาเกี่ยวกับหัวข้อในเรื่องของเทคนิคแต่ละรูปแบบที่ไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นเราจะได้เรียนรู้ทั้งหมด 5 เทคนิคด้วยกัน หน้าที่ของสมาชิกในทีมคือ ไปช่วยกันศึกษาเทคนิคกันนั้นๆ แล้วเอามาอธิบายให้เพื่อนฟังว่าคืออะไร เราจะให้เวลาประมาณ 10 นาที ในการศึกษา อ่าน และทำอย่างไรรู้แล้วแต่ ให้ทุกคนในกลุ่มเข้าใจตรงกัน ก่อนที่จะกลับเข้ามาเล่าให้เพื่อนฟัง

แต่ละกลุ่มจะมีลูกอมของตัวเอง กลุ่มย่อยจะต้องเป็นกลุ่มที่มีลูกอม 4 แบบอยู่ในกลุ่มนั้น เดินตามหากกลุ่มได้เลยครับ ...

เรามีเวลาให้ศึกษา 10 นาทีทำความเข้าใจช่วยกันอธิบาย ช่วยกันอ่านโจทย์ ช่วยกันติวให้เพื่อนด้วย เพราะเพื่อนต้องกลับไปติวให้คนในกลุ่มบ้านฟัง

(แบ่งกลุ่มศึกษา 5 เทคนิคการจัดการเรียนการสอน - 25 นาที)

คุยไปให้ถึงว่า แก่นหรือหลักการของเทคนิคนั้นคืออะไร เป้าหมายของการสร้างการเรียนรู้คือแบบไหน ทำไมถึงต้องมีโครงสร้างแบบนี้

แต่ละคนพยายามนึกถึงหัวข้อที่เป็นรูปธรรม เพื่อจะอธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้อย่างชัดเจน
อยากให้เราลองจินตนาการว่า ถ้าเราเป็นผู้เรียนแล้วผ่านกระบวนการแบบนี้ จะเกิดอะไรขึ้นกับผู้เรียน

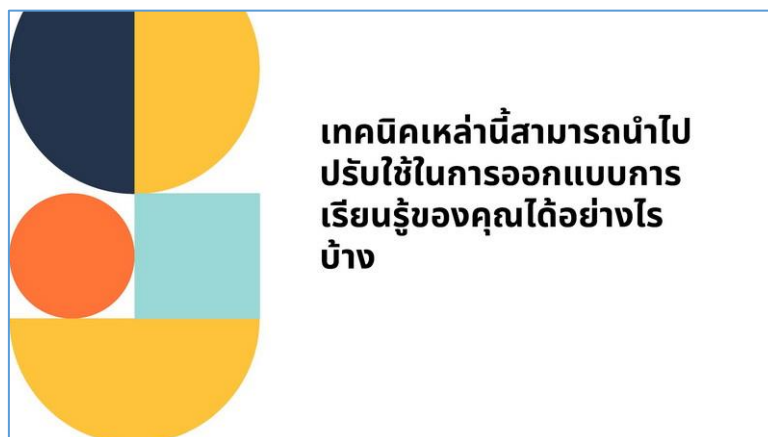
ขอบคุณเพื่อนดี แล้วกลับไปหากที่บ้านของเรา ...

จะให้พวกเขากลับมาแชร์ความรู้ความเข้าใจที่เราได้พร้อมกับยกตัวอย่าง ส่วนคนที่เหลืออาจจะถามเพิ่มเติม ให้ความคิดเห็นได้ มีเวลาอีก 15 นาที อธิบายทั้ง 5 หัวข้อให้เพื่อนเข้าใจ

(แต่ละคนกลับกลุ่มบ้านแล้วแบ่งปันเทคนิคที่ได้เรียนรู้แก่กัน - 15 นาที)

กลุ่มไหนเสร็จแล้ว อยากจะให้คุยต่อว่า แต่ละเครื่องมือหรือกิจกรรม น่าจะไปอยู่ตรงไหนของการเรียนรู้ บางเรื่องมีอในการเปิดคลาสได้ใหม่ บางเครื่องมือใช้ในการมอบหมายให้เขากลับไปทำการบ้าน แล้ว บางเครื่องมือใช้ในการอภิปราย คิดว่าบางเครื่องมือน่าจะอยู่ฟังก์ชันประมาณไหนในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในชั้นเรียนของพวกเขา

(แต่ละกลุ่มแลกเปลี่ยนเรื่องการนำเครื่องมือไปใช้ - 5 นาที)

อยากชวนพวกเราช่วยกันสะท้อนว่า จากกิจกรรมเมื่อสักครู่ เราได้เรียนรู้อะไรบ้าง เราสังเกตเห็นอะไรบ้าง อาจจะเป็นตัวเราเอง อาจจะเป็นพลวัตของกลุ่มของเพื่อนก็ได้ แล้วช่วยอะไรได้บ้างในเรื่องกระบวนการเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมชาย: ตั้งแต่ตอนแบ่งกลุ่มศึกษา แล้วมารวมกลุ่ม สิ่งที่เห็นอย่างชัดๆ อย่างแรกคือ ได้เห็นไอเดียของแต่ละคนในการออกแบบ บางที่เราเข้าใจกระบวนการเดียวกัน ตอนเขาอธิบายวิธีการของกระบวนการนั้น เราเข้าใจและพยายามคิดตามว่าจะออกแบบอย่างไร แต่พอฟังเขาออกแบบ ไม่เหมือนเรา แต่ยังอยู่ในกรอบเดียวกัน คิดว่าผลลัพธ์น่าจะออกมาตามวัตถุประสงค์นั้นๆ

เท่าที่เปิดดู จะเห็นว่าทุกคนจะมีกรอบสี่เหลี่ยมตัวย่อ แล้วในหน้าที่ 2 จะมีตัวบอกว่าวัดเรื่องอะไรบ้าง ค่อนข้างช่วยพอสมควรในการจะเอาไปใช้ ตอนที่พยายามศึกษา ฟัง จะคิดตามตลอดว่าจะเอาไปใช้ในการสอนกฎหมายอย่างไรดี ใช้ตอนเปิด ตอนปิด ตอนวิเคราะห์สังเคราะห์อย่างไร รู้สึกว่ามีประโยชน์พอสมควร

ผู้เข้าร่วมหญิง: จากที่ดูกระบวนการสอน ตัวเองเป็นคนสอนหนังสือมานาน และคิดว่าค่อนข้างมั่นใจในตัวเองว่าเป็นอาจารย์ที่สอนแล้วโอเคในระดับหนึ่ง แต่พอมาดูกระบวนการ วิธีการหรือกลยุทธ์ในการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการจากน้องๆ คุณครูระดับมัธยม จะทำให้รู้สึกเข้าใจนักศึกษามากขึ้น ส่วนตัวเองมีความกังวล เพราะว่าจะสอนมาเกือบ 10 ปี จะได้สอนนักศึกษาปีที่ 3 ปีที่ 4 ที่มีพื้นฐานความรู้อยู่แล้ว แต่ปีนี้เป็นการแรกที่ได้อาจารย์สอนนักศึกษาปีที่ 1 แล้วเป็นกฎหมายที่ตัดสินชีวิตเขา คือนิติกรรมสัญญาว่าจะอยู่หรือไปหน้าตาก็เป็นโลโก้ของความโหดอยู่แล้ว ยังมาเจอวิชาที่โหด กังวลใจ แต่พอมาเจอวิธีการจากน้องๆ ทุกท่าน รู้สึกว่ามีหลายอันที่เอาไปใช้ได้ แล้วเราได้วิธีคิดว่าการเป็นอาจารย์สอนกฎหมาย คุณไม่จำเป็นต้องซีเรียส ขึ้นมาแล้วตัวทไปเลย โดยที่คุณแค่กลัวว่าถ้าไม่พูดแบบนี้แล้วคุณจะไม่เก่ง เราไร้สาระบ้าง ทำกิจกรรมในห้องบ้าง คุยกับเด็กบ้าง หรือให้เด็กไม่ต้องตั้งใจเรียนบ้าง เด็กน่าจะสบายใจในการเรียนกับเรามากขึ้น นี่คือสิ่งที่ได้จาก 5 กระบวนการที่ว่ามา

ผู้เข้าร่วมหญิง: การได้เรียนรู้เกี่ยวกับ 5 กระบวนการ แล้วกระจายตัวกันไป รู้สึกว่าเราได้เรียนรู้เยอะในเวลาจำกัด ถ้าให้อ่านเองในเวลาเท่านี้ คงไม่สามารถตกผลึกได้ทั้ง 5 กระบวนการ การให้แต่ละคนไปเรียนรู้แล้วมาตกผลึกร่วมกัน ทำให้เราได้รู้เยอะในเวลาที่น้อย

ผู้เข้าร่วมชาย: จากการเรียนรู้เทคนิคเมื่อสักครู่ ทำให้ผมนึกย้อนกลับไปตอน ป.ตรี แล้วเข้าใจการสอนของอาจารย์ท่านหนึ่ง ท่านจะให้นักศึกษาไปอ่านเนื้อหาหมากรุกก่อน พอมาถึงคลาส จะไม่เลคเชอร์ แต่จะตั้งคำถามว่าทำไมเป็นอย่างนั้นเป็นอย่างนี้ ซึ่งตอนที่เรายู่ ป.ตรี เราไม่แฮปปี้ ทำไมอาจารย์สอนแบบนี้ ทำไมถึงไม่

สอน แล้วพอท่านถาม เด็กไม่ตอบ ท่านก็เดินออกจากห้อง ผมเพิ่งรู้ตอนนี้ว่า ที่อาจารย์สอนคือเทคนิค Text to Text, Text to Self, Text to the World พอเราขยับขึ้นมาเรียนในชั้น ป.โท เลยรู้สึกว่าการสอนแบบ อาจารย์ท่านนี้ดีกับการเรียนจริงๆ แต่ด้วยความที่เราเป็นเด็ก ป.ตรี เรากลับไปว่าท่านเสียอีก ว่าทำไมไม่สอน แต่จริงๆ คือท่านสอนด้วยเทคนิคนี้ ถ้าเด็กใส่ใจจะเป็นประโยชน์กับตัวเขาเองด้วย

เมื่อสักครู่ผมคิดในใจว่ารูปแบบต่างๆ เราจะเอาไปปรับใช้ในคลาสของเราอย่างไร โดยเฉพาะในกฎหมาย คิดว่าเทคนิคการตั้งคำถามแบบนี้ หรือจะเป็นไอซ์เบิร์ก สามารถเอาไปปรับใช้ได้ น่าจะดีด้วยในการตั้งคำถามขึ้นมาก่อนว่าอะไร ทำไม แล้วค่อยโยงเข้าไปสู่ต้นตอของปัญหา

ผู้เข้าร่วมหญิง: ก่อนอื่นต้องขอบคุณ เพราะนี่คือเครื่องมือในการทำมาหากิน บอกได้เลยว่า บางครั้งมันมาถึงจุดที่การจัดการเรียนการสอนต้น นี้ไม่ออกว่าจะทำอย่างไร แต่พอมาเรียนรู้แค่ 5 กระบวนการ นี้ก็ออกเลยว่าจะไปทางไหนต่อ อย่างตอนนี้อยู่ในช่วงของการเตรียมบทเรียนด้วย เอาไปปรับใช้ได้เลย ต้องขอขอบคุณมาก แต่หลังจากที่มีกรมมาแชร์ มาอธิบายให้กันฟัง แต่ละคนจะใส่ประสบการณ์และองค์ความรู้ของเขาลงไปด้วย ยิ่งทำให้เราได้อะไรมากขึ้น

ผู้เข้าร่วมชาย: จากที่มีโอกาสได้เรียนรู้หลายๆ เทคนิค มีรวมๆ กันอยู่ทุกเทคนิค ซึ่งผมไม่เคยทำ เพราะปกติเวลาจะบรรยาย มีลักษณะทางเดียว คือเราบรรยายออกไป แล้วไม่รู้ด้วยว่าเขาเข้าใจหรือไม่เข้าใจ เพราะคนเยอะ เราไม่ไปนั่งถาม แต่เทคนิคที่ได้มาไม่ใช่ทางเดียว ซึ่งผมเข้าใจว่าถ้านำไปปรับใช้ในการเรียนการสอนหรือการเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นกฎหมายหรืออะไรก็ได้ น่าจะทำให้ตัวนักศึกษา นักเรียน เรียนรู้ไปได้พร้อมกับเรา แล้วน่าจะประสบความสำเร็จมากกว่าที่เคยทำมา

อดิศร: กิจกรรมตอนนี้ต่างจากช่วงเช้าอย่างไร ทั้งที่เป็นการแชร์เหมือนกัน

ผู้เข้าร่วมหญิง: เมื่อเข้าเหมือนมวยวัด เราแชร์ในเรื่องที่ไม่ได้มีทฤษฎีเป็นฐาน เราชกเลยตามความเข้าใจของเรา แต่พอถึงภาคบ่าย เรามาเจอทฤษฎี 5 อย่างนี้ ทำให้เราสามารถเอาสิ่งที่เราทำสะเปะสะปะมาตีเข้ากับทฤษฎีได้ในระดับหนึ่ง แล้วเราจะรู้สึกมีความมั่นใจว่าฉันมาถูกทาง แค่ต้องปรับตรงนี้ตามทฤษฎีที่เขาว่ามา แล้วฉันจะเป็นอาจารย์ที่ดียิ่งขึ้นไปอีก

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมมองว่าจริงๆ แล้วกระบวนการช่วงบ่ายจะไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรเลย ถ้าไม่มีกระบวนการอย่างเมื่อวานที่ทำให้เรารู้จักกัน ได้พูดคุยกัน ผมกำลังจะบอกว่า การออกแบบทุกขั้นตอน เชื่อมโยงกัน เอามาใช้ในภาพรวมของการสอนได้ แต่ถ้าเด็กไม่รู้จักกันไม่สนิทกันไม่เปิดใจกัน เราจะใช้วิธีนี้คงไม่ได้ เราคงต้องเลือกวิธีที่แต่ละท่านพูดว่า ต้องเลือกใช้ว่ากิจกรรมไหนเหมาะกับช่วงไหน เราควรมีคลัง

เครื่องมือไว้กับตัวเพื่อถึงเหตุการณ์นั้น เราจะเลือกใช้อะไร ผมมองว่าทุกทฤษฎีแม้ว่าจะใช้ได้จริง แต่ไม่ได้ใช้ได้ทุกเวลา ต้องใช้ให้เหมาะกับเหตุการณ์

อดิศร: ย้อนกลับมาสู่เหตุการณ์สุดท้ายก่อนเที่ยง คือการสร้างความเป็นชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ สร้างความรู้สึกไว้วางใจ บางทีก็แอบไปโง่ได้ ไม่ต้องรู้ทั้งหมด ไม่เข้าใจก็บอกเพื่อนได้ แต่ต้องอาศัยความรู้สึกที่เราพูดได้ว่า เราไม่เข้าใจ หรือไม่รู้จะไปอย่างไรต่อ

อดิษฐ์: ขอเติมจากคำตอบของอาจารย์ สิ่งที่อาจารย์บอกว่าเมื่อเข้าเป็นเหมือนมวยวัด รู้อะไรมาก็เท ออกมาก่อน แล้วตอนบ่ายค่อยเอาทฤษฎีที่มีคนศึกษามาแล้ว หรือเครื่องมือที่มีการออกแบบมาแล้วมาดู ตรงกับหลักการหนึ่งในการเรียนรู้ของมนุษย์เรียกว่า Constructionism คือมนุษย์ประกอบสร้างความรู้อยู่ตลอดเวลา โดยยึดโยงกับประสบการณ์เดิมของเรา ไม่มีใครที่มาในห้องเรียนโดยหัวสมองว่างเปล่า ทุกคนมีชุดประสบการณ์บางอย่าง มีความรู้ความเข้าใจบางอย่างติดตัวมาเสมอ แล้วสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ โดยอัตโนมัติ มนุษย์จะเอาประสบการณ์ใหม่มาทาบกับประสบการณ์เก่า และต่อยอดเป็นความเข้าใจใหม่ของเขา

จริงๆ แล้วอาจารย์รู้ แต่การรู้อันนั้นยังไม่ได้มาเชื่อมกับสิ่งที่มีใครบางคนศึกษาเอาไว้แล้วเท่านั้นเอง การเรียนรู้แบบนี้คือการเรียนรู้ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนตระหนักถึงศักยภาพของตัวเอง ว่าฉันรู้ ไม่ใช่ฉันไม่รู้ แล้วความรู้ที่มีอยู่เดิมเอามาใช้ประโยชน์ได้ด้วย เอามาต่อยอดได้ด้วย

ผู้เข้าร่วมหญิง: ถ้ากระบวนการแบบที่อาจารย์บอกว่าทุกคนเอาประสบการณ์ตัวเองมาพัฒนาด้วยความรู้ใหม่ที่ได้รับ สมมุติถ้าเราใช้กับเด็กอนุบาล เด็กประถม เด็กมัธยม ก็ใช้วิธีการเดียวกันได้หรือเปล่า

อดิษฐ์: นี่เป็นเรื่องพัฒนาการของช่วงวัย ถ้าเป็นเด็กเล็กมากๆ ประสบการณ์ยังมีไม่เยอะ อาจจะต้องใช้การสอนหรือการบอกเยอะหน่อย แต่ถ้าเด็กระดับโต เช่น อุดมศึกษา ใช้ Constructionism เข้าไปด้วย ต่อยอด ดึงความรู้เดิมออกมาแล้วเสริมเข้าไป จะช่วย

ผู้เข้าร่วมชาย: สารภาพว่านี่เป็นกิจกรรมแรกที่ผมรู้สึกชอบมาก พอลงสาระเต็มที่แล้ว รู้สึกว่าเราเริ่มได้ เนื้อหาที่จะสอนจริงจัง เหมือนกับที่บอกว่าช่วงเช้าเหมือนเป็นมวยวัด แต่ก็ดีที่ช่วยละลายพฤติกรรม แต่ในขณะเดียวกันก็รู้สึกว่าในความชอบและตื่นตากับวิธีการต่างๆ รู้สึกกังวลว่าเราจะเอาไปใช้อย่างไร เพราะคลาสหนึ่ง 300 คน เราจะ Constructionism ดึงทีละคนออกมาอย่างไร หรือเราควรที่จะเลือกดึงเฉพาะบาง คน เราพูดถึงความเป็นจริง เราควรที่จะจัดแบ่งอย่างไร หรือเราจะจัดเป็นกลุ่มๆ แล้วดึงเป็นรายกลุ่ม ส่วนคนในกลุ่มจะได้ไม่ได้ ต้องสุดแล้วแต่ นี่เป็นสิ่งที่ผมกังวลอยู่ แต่ล้วนแต่เป็นวิธีที่น่าทำทั้งนั้น

อธิษฐาน: จะตั้งอย่างไรในกลุ่มผู้เรียนที่เยอะ บางทีอาจจะไม่ใช่เราคนเดียวที่ช่วยตั้ง เพื่อนในห้องช่วยได้ การที่อาจารย์เสนอว่าจะทำเป็นกลุ่มได้ไหม บางครั้งแค่มีพื้นที่ให้เขาได้แชร์สิ่งที่เขารู้และฟังจากเพื่อน นั่นคือการเรียนรู้อีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นได้ในห้องเรียนที่มีคนจำนวนมากๆ และจะใช้วิธีที่อาจารย์เสนอแบบเมื่อครูก็ได้ว่า หลังจากเขาคุยกันแล้ว ก็สุมตั้งขึ้นมา จะเป็นการเชื่อมจากหน่วยย่อย

จริงๆ เทคนิคพวกนี้มีชื่อเรียกหมดเลย เทคนิคอย่างหนึ่งที่เราแอบใช้ไปเมื่อเช้านี้คือ Think-Pair-Share คือคิดคนเดียวก่อน จับคู่คุย แชรในกลุ่มย่อย แล้วแชร์เข้ามาในวงใหญ่ ทำได้ และจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ขยับขึ้นๆ ตลอดเวลา

อดิศร: แต่แน่นอนว่าทั้งหมดอยู่กับคำถามของเราด้วยว่าไปสามารถช่วยกระตุ้นความอยากรู้หรือความรู้สึกที่เขาอยากจะมีส่วนร่วมในการอภิปรายหรือการแชร์กับเพื่อนๆ และอย่างที่ผมบอกเมื่อก่อนว่า ตอนนี้มีเทคโนโลยีมากมาย เดว่านักศึกษาส่วนใหญ่น่าจะมีโทรศัพท์มือถือ เพราะฉะนั้นเราสามารถให้เขามีส่วนร่วมในการกดบางอย่าง แล้วโชว์อยู่ตรงหน้า

ผู้เข้าร่วมหญิง: เป็นปัญหาส่วนตัวด้วย สำหรับการสอนระดับมหาวิทยาลัยที่อยู่รอบนอกมากๆ และตัวนักศึกษาจะไม่ค่อยสนใจ นักศึกษาจะมี 2 แบบ หนึ่งคือ เรียนไปอย่างนั้นๆ เพื่อให้ผ่านๆ กับ สอง พยายามแล้วแต่ไม่ได้จริงๆ จะเจอ 2 กลุ่มนี้ในมหาวิทยาลัยรอบนอกเยอะมาก อาจารย์ก็อยากจะให้นักศึกษาได้สัก 40% ก็ยังดี แต่เขาได้จริงๆ แค่ 10% มีเทคนิคอะไรบ้างที่เราจะสามารถนำไปใช้กับนักศึกษาประมาณนี้ได้

ปวีณา: ทำได้หลายรูปแบบเหมือนกัน แต่บางครั้งอาจจะยังไม่ใช้ช่วงเวลาของเขาที่จะเกิดการเรียนรู้ แต่เราสามารถหย่อนบางอย่างให้เขาไปต่อยอดหรือคิดต่อได้ ในกรณีเรียนที่ผู้เรียนไม่ค่อยสนใจ บางทีอาจจะเป็นเพราะเขาไม่รู้ว่าสิ่งที่เขาเรียนมีความหมายหรือเชื่อมโยงกับเขาอย่างไร อาจารย์อาจจะใช้วิธีง่ายๆ เช่น เต็มยหาหวานให้ก่อน ปรึบให้เป็นกิจกรรมที่มีการแข่งขัน หรือกิจกรรมที่เขาู้สึกว่าสนุก เพียงแต่ต้องดูด้วยว่า จะไม่กลายเป็นสนุกอย่างเดียว แต่ได้การเรียนรู้ใหม่ เช่น อาจจะมีเกมเล็กๆ ให้เขาแข่งกันตอบ หรือมีการเสียดสีบางอย่าง โดยเฉพาะคลาสที่ใหญ่ๆ จะมีเทคโนโลยีที่เด็กๆ สามารถพิมพ์เข้ามาได้ หรือแจกป้ายก็ได้ แล้วโชว์ว่าเป็นอย่างไร คิดอย่างไร อาจจะช่วยได้

ส่วนผู้เรียนที่พยายามแล้วแต่ยังไม่ไป อย่างน้อยให้เขาเห็นว่าตอนนี้มาถึงตรงนี้ อันไหนที่เขาทำได้ดีแล้ว และเขาจะใช้ตรงนี้ไปต่อยอดไปต่อได้ แต่การให้ฟีดแบคของผู้สอนมีความสำคัญมากเหมือนกัน อาจจะใช้วิธีการตอบในแอปพลิเคชัน ถ้าเราใช้กูเกิลคลาสรูม หรืออาจจะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสื่อสารรายบุคคลก็ได้

อธิษฐาน: อาจจะต้องให้เขาตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของเขาเอง ว่าเขามาเรียนวิชานี้อยากได้อะไร แค่ไหน แล้วบอกเขาเลยว่านี่คือความรับผิดชอบของคุณนะ ครูจะรับผิดชอบเต็มที่ในส่วนของคุณ แต่ขณะเดียวกัน ครูก็อยากให้คุณรับผิดชอบเต็มที่ในส่วนของคุณที่ตั้งเป้าไว้

อย่างที่ 2 อาจจะต้องกลับมาเท่าทันความคาดหวังของเราด้วย ในความเป็นอาจารย์ เราคาดหวังเต็มที่ว่าเด็กจะต้องได้ แต่บางครั้งเนื่องจากผู้เรียนแตกต่างกันหลากหลาย ไปได้ไม่พร้อมกันจริงๆ ก็อาจจะต้องกลับมาเท่าทันตรงนี้ว่า บางคนเขาจะช้ากว่าคนอื่น บางคนเขาเร็วกว่า หรือบางคนเขาก็เรียนไปอย่างนั้นๆ ก็มีจริงๆ เด็กมัธยมเราก็มี บางที่ต้องเป็นการวางใจบางอย่างกับตัวเราเองด้วย แล้วทำเท่าที่เราทำได้ และยอมรับ แต่ขณะเดียวกัน การเปิดพื้นที่คุยให้เด็กเขาเห็นด้วยว่า เจตนาของเราคืออะไร ของเขาคืออะไร ก็เป็นอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้เขาเกิดการตระหนักรู้บางอย่างได้

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมยกตัวอย่าง สมมุติเด็กคนนี้ไม่ค่อยเรียนเลย วิชาของคนอื่นไม่ค่อยเข้า แต่ผมทำกิจกรรมกับเด็กตลอด เป็นกิจกรรมออกค่าย เด็กที่ทำกิจกรรมก็มักจะสัมพันธ์กับการไม่ใส่ใจเรียน มีเรื่องแปลกที่เด็กพวกนี้มักจะเข้ามาเรียนในวิชาของผมตลอด และมักจะทำได้ดีด้วย ซึ่งผมไม่เคยเข้าใจ จนกระทั่งเมื่อเข้าที่เชื่อมโยงกลับมาว่า ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ระหว่างผู้เรียนกับอาจารย์ ทำให้เขาสบายใจ รู้สึกวางใจที่จะมาเรียนกับเรา

อย่างเมื่อเข้าผมแชร์ปัญหาไปอย่างหนึ่งว่า บางที่เราเห็นเด็กเก่งกับเด็กไม่เก่ง เด็กไม่เก่งเขาจะรู้สึกไม่กล้ายกมือ เพราะเด็กเก่งเหมือนกำลังทำร้ายคนไม่เก่งอยู่ แต่พอมาใช้กระบวนการคิดแบบเมื่อเช้า ถ้าเด็กได้แชร์กัน ได้เข้าใจกัน เด็กเขาอาจจะเริ่มเข้าใจว่าที่เพื่อนยกมือถาม เพื่อนไม่ได้แกล้ง เพื่อนไม่เข้าใจจริงๆ เพื่อนอยากเข้าใจ ผมคิดว่ากระบวนการหลายๆ อย่างที่เราทำกันมา ควรจะมีเวลามากกว่านี้ ถ้าจะได้อึ้งลึก เพราะน่าจะเป็นประโยชน์กับพวกเราจริงๆ

ผู้เข้าร่วมชาย: ฟังที่อาจารย์ตอบแล้วโดนใจผม เพราะตอนที่ทำกิจกรรม ผมจะนึกถึงภารกิจที่คณะ ม.ทักษิณ จะมีนิสิตกลุ่มพิเศษ ซึ่งมีระดับการเรียนรู้ที่แตกต่างจากกลุ่มปกติมาก และจะรวมกลุ่มกันสอนตอนค่ำ อาจารย์ทุกคนพอเดินไปสอนเด็กกลุ่มนี้ ทำไมไม่จืด อัดเสียงอยู่คะ เขาไม่มีหน้าที่ฟัง เขาคิดอย่างนั้น ทำให้พอฟังที่วิทยากรตอบ ทางคณะไม่เคยถามเป้าหมายการเรียนรู้ของเขา คล้ายๆ เราแค่อยากจะทำให้เขาอยู่ในสิ่งที่เรามอบให้ แต่กลับไปคราวนี้คงต้องจับกลุ่มและคุยกันถึงเป้าหมายของเขา เพราะแต่ละปี สมมุติเข้ามา 100 คน จบ 4 คนในภาคพิเศษ แล้วผมเข้ามาโครงการ เขามอบหมายว่ากลุ่ม 100 คนที่กำลังจะออกไปอีก 50 จะออกแบบการเรียนรู้อย่างไรให้เด็กที่กลับไปไม่อ่าน ผมคิดว่าน่าจะไม่ท้อกับกลุ่มนี้ เพียงแค่จุดเริ่มต้นผิด ตอนที่เราปฏิบัติกับเขาน่าจะผิดไปหมด น่าจะต้องรีเซ็ตใหม่ทั้งกระบวนการ ขอคุณแนวคิดเมื่อครู

ปริศนา: ขอเสริมนิดหนึ่ง สมมุติว่าเราเช็คเป้าหมายของเขา โอเคมากๆ ที่อาจารย์จะบอกเป้าหมายของ อาจารย์หรือความคาดหวังของอาจารย์ต่อนักศึกษาด้วย ว่าครูก็มีของครูแบบนี้ละ ทำอย่างไรกันดีในเทอมนี้ ให้เห็นด้วยว่าอาจารย์ก็มีความกังวล มีเป้าหมาย และความคาดหวังเหมือนกับเด็กๆ เป็นการเปิดใจให้เห็นว่า เราทุกคนต่างก็เป็นมนุษย์ และพร้อมจะเรียนรู้ด้วยกันในพื้นที่

ผู้เข้าร่วมชาย: ของโน้ตอยากจะขอแชร์ด้วย และขอคำปรึกษาด้วย คือโน้ตเริ่มสอนจริงๆ เป็นสัปดาห์ที่ 4 กระบวนการผ่านไปเรื่อยๆ แล้วจะให้นักเรียนสะท้อนกันตั้งสัปดาห์ที่ 1 2 3 จนกระทั่งนักเรียนสะท้อนออกมาได้ค่อนข้างดีว่า รู้สึกสนุกกับภาษาจีนมากยิ่งขึ้น ไม่แน่ใจว่าก่อนหน้านี้นักเรียนมีทัศนคติอย่างไร แต่จะมีนักเรียนบางคน ซึ่งนั่นคือความต้องการของเขาจริงๆ เช่น หนูรู้สึกว่ายากเข้าใจขึ้น สนุกขึ้นค่ะ แต่หนูก็ไม่ชอบภาษาจีนอยู่ดี จะปรึกษาว่า ถ้าเราจะตั้งความคาดหวังของเขา ควรจะเป็นไปในทิศทางไหน เราควร จะแนะแนวทางนักเรียนอย่างไรดี เพราะเขาค่อนข้างยืนยันว่า เขาไม่อยากเรียน

อดิศร: จริงๆ ถ้ามีคำถามแบบนี้ ผู้เข้าร่วมคนไหนอยากจะแบ่งปันหรือช่วยกันตอบก็ได้ เพราะนี่เป็นชุมชนที่ เราช่วยกันดูแลความเข้าใจบางอย่างร่วมกันได้

ผู้เข้าร่วมหญิง: ไม่รู้ว่าจะเป็ประโยชน์หรือเปล่า แต่ส่วนตัวเชื่ออย่างหนึ่งว่า ในฐานะที่เป็นตัวเราเอง และเอาจิตใจแทนผู้เรียน คือเราไม่สามารถจะเรียนทุกอย่างเฉพาะเราอยากเรียนได้ เราจำเป็นจะต้องเรียนรู้ บางอย่างที่เป็นด้วย สิ่งที่เราจะช่วยคือ บางครั้งเขาไม่รู้หรือกว่าวิชานั้น เช่น ภาษาจีนจะส่งผลกับเขา อย่งไร เราอาจจะเริ่มจากการบอกว่าประโยชน์ของมันคืออะไร มีประโยชน์หนึ่งที่คุยกับรุ่นน้องว่า กฎหมาย วิธีพิจารณาความยากจังเลย พี่แชร์ไปว่าพี่เป็นคนเรียนไม่เก่งมาก แต่ได้คะแนนวิธีพิจารณาความดีกว่าวิชา อื่นๆ เป็นเพราะพี่ตั้งเป้าหมายตั้งแต่เด็กว่า เข้านิติศาสตร์มาแล้วอยากจะทำอะไร เลยรู้ว่าวิธีพิจารณาความ จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบอาชีพสำคัญในการประกอบอาชีพของพี่มากๆ เลยตั้งใจกับวิชานี้ เป็นพิเศษ คิดว่าถ้าเขาเห็นประโยชน์ของสิ่งนั้น หรือถ้าเขาไม่เห็นก็ชี้ให้เห็น น่าจะช่วยให้เขามีกำลังใจ ในการเรียนรู้ได้มากขึ้น

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมก็เคยเป็นปัญหาแบบนี้ คือผมได้มีโอกาสสอนนักศึกษารัฐศาสตร์ ซึ่งจะต้องมาเรียน นิติศาสตร์ ในสมองของเขาคิดว่าวิชากฎหมายเป็นวิชาที่ไม่อยากเรียนเลย แต่ในหลักสูตรบังคับให้เขาต้อง เรียน เจอทั้งกฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กฎหมายพยาน กฎหมายปกครอง กฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเขาไม่ถนัด ผมเลยใช้วิธีถามในคาบแรกว่า นักศึกษามีความต้องการหรือมี เป้าหมายอย่างไรรกับสิ่งที่นักศึกษาจะได้ และมีความรู้สึกอย่างไรกับวิชาที่เขาจะเรียนในอนาคต ซึ่งพอเรา ได้เห็นถึงสิ่งที่เขาคิด เราก็ปรับวิธีการ เช่น การสอนที่จะลงไปในตัวบทกฎหมาย การลงรายละเอียดอาจจะ

ยากและซับซ้อนสำหรับเขา เราอาจจะเปลี่ยนวิธีการสอนโดยยกเคส การยกตัวอย่าง เพื่อให้เขาเข้าใจมากขึ้น หลังจากที่เขาได้เรียนไปแล้ว และรู้สึกว่สิ่งที่อาจารย์สอน สามารถนำไปใช้ได้จริง เขาได้ดูข่าว ได้วิเคราะห์ ทำให้เรารู้สึกว่า ต้องถามเป้าหมายหรือทัศนคติของเขาว่มีต่อวิชานี้อย่างไร

ผู้เข้าร่วมชาย: กรณีนักศึกษาไม่ยอมเรียนนิติศาสตร์ ในคณะผมก็มี ไม่ได้ยอมเรียนนิติศาสตร์แต่มาเพราะเพื่อนพามา แล้วทุกวันนี้ยังฝืนใจอยู่เพราะเพื่อนยังอยู่ เพื่อนไม่ออก ฉันก็ไม่ออก ผมเลยฝากบัจฉัยผ่านเพื่อนแทน ผมวางแผนให้เพื่อนคนนี้เรียนจบให้ไวที่สุด เพื่อจะกดดันว่า เพื่อนจะจบแล้ว ฉันต้องตามเพื่อนให้ได้ เลยใช้เพื่อนเป็นสารตั้งต้น แล้วคนนั้นก็เริ่มมีการปรับพฤติกรรมตามเพื่อนไปด้วย

ทุกวันนี้เขาก็ไม่ได้ทิ้ง ทั้งๆ ที่หนึ่งเทอมลง 7 วิชาผ่าน 2 ในขณะที่เพื่อนผ่าน 6 แต่ก็ยังสู้ต่อเพราะเพื่อนอยู่ เราก็จะอยู่ ถึงเพื่อนไม่เจ็บ เราเจ็บก็ไม่ใช่ไร ถ้าเราลองใช้เพื่อน ใช้สิ่งแวดล้อมใกล้ตัวผลักดันเขา อาจจะมีส่วนช่วยได้

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมคงคล้ายๆ กันแต่ไม่ได้เรียนตามเพื่อนเรียน แต่เป็นเพราะครอบครัวกดดันให้เรียนเพราะพ่อแม่มีอาชีพนักกฎหมาย อย่งไรต้องจบนิติฯ บังคับลูก สุดท้ายเขาไม่มีความรู้สึกอยากจะเรียน ผมก็ใช้วิธีการคล้ายๆ กัน ส่วนใหญ่ผมจะสอนวิชาปี 2 เกือบขึ้นปี 3 บางทีเราจะเห็นว่าเรียน 2-3 เทอม เพื่อนเก็บได้เยอะ เขาเพิ่งเก็บได้หน่อยเดียว ผมอาจจะถามเขาก่อนว่า ต่อให้พ่อแม่บังคับ ตอนนีชอบบ้างหรือเปล่า ถ้าเขาบอกว่าไม่ชอบ เราจะถามว่าเปลี่ยนได้หรือเปล่า ถ้าเขาเปลี่ยนไม่ได้ เขาต้องยอมรับว่าเขาต้องทำเรื่องนี้ให้ผ่าน เพื่อไปทำสิ่งที่เขาชอบ เพราะฉะนั้นเป้าหมายเขาไม่ใช่เรียนให้จบเฉยๆ แต่เรียนให้จบเพื่อไปหาเป้าหมายที่เขาอยากทำ เราก็เอาไปเล่นกับเพื่อนมาโยงต่อได้ ผมก็บอกว่ คุณผ่านมาปี 2 เทอม 2 หรือปี 3 แล้ว คุณเพิ่งเก็บได้เท่านี้ เพื่อนได้เท่านี้ ถ้าเพื่อนยังอยู่ คุณเรียนกับเพื่อนได้ ยังช่วยๆ กันได้ แต่ถ้าเพื่อนจบไปก่อน คุณอยู่คนเดียว หลายๆ ท่านน่าจะเจอปัญหาเหมือนกันคือ เด็กที่ตกค้างมักจะตกค้างอยู่อย่างนั้น เพราะเพื่อนไม่มาแล้ว ความรู้สึกอยากเข้าห้องเรียนของเขาก็จะน้อย พอเข้ามาในห้องเขาจะรู้สึกเป็นตัวประหลาดของในห้อง ความรู้สึกแปลกแยกยิ่งทำให้เขาไม่ยอมเข้าห้องเรียน กลายเป็นว่เด็กตกค้างจะอยู่นานไปหมด จนบางทีเราต้องเรียกเขามาคุยว่ จะเอาอย่งไรต่อ บางคนอาจจะเลือกทิ้งเขาไปเลยก็ได้ แต่ไม่มีใครไม่ยอมให้เด็กไม่จบ ถ้าได้แชร์ไ่เดียวกันเยอะๆ ก็ดีเหมือนกัน จะได้เอาไปปรับใช้กัน

อธิษฐาน: เจอเหมือนกันที่คณะนี้ เป็นวิชาบังคับเรื่องการจัดและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ จะมีเด็กจำนวนมากในคณะที่บอว่ไม่ยอมเรียนวิชานี้เลย กลัวและเกลียดมาก ไม่ยอมต้องออกมานำกระบวนการให้ใคร ขอบนุอยู่เงียบๆ หลังห้องคนเดียวได้ไหม อย่ำมายุ่งกับหนูได้ไหม แต่สิ่งที่เราทำได้คือพูดความจริงกับเขาว่ รู้ว่มีคนไม่โอเคกับวิชานี้ และกลัว ไม่ยอมเรียน แต่เป็นวิชาบังคับ อย่งไรคุณต้องผ่านให้ได้ ถ้าเราจะผ่านไปให้ได้ด้วยกัน เราจะดูแลกันอย่งไร

สิ่งหนึ่งที่ทำคือ จะมีคาบหนึ่ง เราให้เขาตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ของเขาเอง ว่าเขาอยากประสบความสำเร็จอะไร ในมุมของเขา ให้เขาเขียนสิ่งที่เขากังวล แล้ววางไว้ก่อน เพื่อให้เขาเดินต่อไปข้างหน้าได้อีกก้าวหนึ่ง ให้เขียนแล้วทำเป็นพิธีกรรมหน่อย ก้าวออกมาประกาศ แล้ววางสิ่งนั้นลง พังดูเหมือนเล็กน้อยมาก แค่เขียนและพูด แต่มีผลกระทบมาก จากที่ทำมา ปรากฏว่าพลังงานเปลี่ยนเลย พอเขาได้บอกออกไปว่าเขากลัวอะไรบ้างจากการเรียนวิชานี้ ไปคล้ายบางอย่างในใจ แล้วพอเขาได้ยินเสียงของเพื่อนในห้องว่ามีคนกลัวเหมือนเราตั้งหลายคน ไม่ใช่เราคนเดียวที่ดูแปลกแยก ยิ่งเกิดความวางใจบางอย่าง พอท้ายที่สุด เขากล้าที่จะก้าวและขยับไปได้ ตอนท้ายคาบจะเจอบ่อย หลายคนมาบอกว่าตอนแรกหนูกลัววิชานี้มาก เกือบตาย แต่ตอนนี้หนูรู้สึกชอบแล้ว

อติศร: สุดท้ายแล้วโยงกลับมาที่เรื่องความสัมพันธ์ การสร้าง Empathy ในตัวผู้เรียนเอง ให้เขารับรู้ว่า อาจารย์ก็แคร์ที่จะรับรู้ความวิตกกังวล ผมคิดว่าความวิตกกังวลเป็นเรื่องใหญ่มาก โดยเฉพาะใครต้องสอนกลุ่มนักศึกษาที่เพิ่งเข้ามาเรียนใหม่ ย้ายมาจากระดับมัธยมสู่ระดับมหาวิทยาลัย หรือคนที่อาจจะไม่ค่อยมั่นใจในตัวเอง ในเรื่องความสามารถในการเรียนรู้ของตัวเอง ถ้าเราสามารถทำให้เขารับรู้ได้ว่า เราพยายามจะเข้าใจเขา และจัดพื้นที่การเรียนรู้ที่ช่วยให้เขาเกิดการเรียนรู้และเติบโตในความเป็นคน ผมคิดว่าสำคัญมาก

จริงๆ กิจกรรมเมื่อสักครู่ ถ้าสังเกตให้ดี จะเห็นว่ามีส่วนที่อาจจะอ่านภาษาอังกฤษช้ากว่าเพื่อน แต่การที่เขามีโอกาสอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ช่วยกัน อย่างน้อยๆ ก็พากันเดินหน้าต่อไปได้ ดีกว่าการไปให้นั่งอ่านอยู่คนเดียว จะทำให้เขารู้สึกไร้ค่า ไม่เข้าใจ กิจกรรมนี้อาจจะช่วยดึงคนที่มีความหลากหลายในแง่ความสามารถในการเรียนรู้ให้มาช่วยกันได้

เอกสารเล่มที่แจกไป จะมีหน้าที่บอกว่าเป้าหมายของแต่ละกิจกรรมทำไปเพื่ออะไรบ้าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการสร้างห้องเรียนที่ช่วยให้เด็กกลับมาใคร่ครวญเรียนรู้ หรือว่าเราต้องการจะพัฒนาในเชิงความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาวิชานั้น พัฒนาในเชิงทักษะการฟังหรือการสื่อสาร รวมถึงเรื่องพัฒนาทักษะเรื่องความคิดในเชิงคิดวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และสุดท้ายคือได้เปิดพื้นที่ในการแชร์ไอเดียระหว่างกัน เราสามารถเลือกดูได้ตามความเหมาะสม และอย่างที่บอก น่าจะต้องเอาไปประยุกต์ปฏิบัติกับแต่ละบริบท

เมื่อครู่อจารย์บอกว่าอยากลองสัก สองวันนี้เราจะได้มีโอกาสฝึกในแง่ของการออกแบบวิชาที่จะได้ใช้กิจกรรมเหล่านี้ หรือกิจกรรมอื่นๆ ที่อาจารย์คิดว่าน่าจะมีความเหมาะสมกับวิชานั้นๆ

พักเบรก

14.55-15.10 น.

อดีต: หยิบปากกาหรือดินสอติดมือมาด้วย กิจกรรมถัดไปเป็นกิจกรรมที่อยู่ในเล่มเครื่องมือที่แจกให้เหมือนกัน และบางคนพูดถึงแล้ว ชื่อน่าสนใจมาก

ชื่อว่า “เขียนไวไฟลุก - Rapid-Fire Writing” ขอให้พวกเราทำตามกระบวนการ

1 นาทีแรก เราจะนั่งเงียบๆ อยากรู้อยากเห็นให้ได้คิดทบทวนถึงการเรียนรู้ในวันนี้ทั้งวัน ตั้งแต่กิจกรรมแรก เชื่อกันจนกระทั่งถึงกิจกรรมเมื่อสักครู่ที่เราได้เรียนรู้อะไรบ้าง เกิดอะไรขึ้น เราสังเกตเห็นการเรียนรู้ของตัวเองอย่างไรบ้าง เราชอบหรือไม่ชอบ หรือมีคำถามกับอะไรบางอย่าง อะไรก็แล้วแต่ที่ลอยขึ้นมาให้เราได้ยินในหัวสำนึกหรือในความคิดของเรา

3 นาทีถัดไป จะให้เราเขียน แต่เป็นการเขียนที่ไม่ต้องมีเซ็นเซอร์ คือเขียนไปได้เรื่อยๆ นึกอะไรขึ้นมาได้ก็เขียนลงไปเลย ถ้าเขียนไม่ออกก็เขียนว่า เขียนไม่ออก ไม่รู้จะเขียนอะไรดี แต่อย่าหยุดเขียนเท่านั้นเอง เขียนทุกอย่างที่ลอยเข้ามาในใจหรือในความคิดของเรา

1 นาทีถัดไป จะให้เราอ่านและวงรอบ 3 ประเด็นหลัก คำหรือวลีที่ลอยขึ้นมาบนกระดาษของเรา แล้วอย่าเพิ่งเขียน

2 นาทีถัดไปถึงเริ่มเขียนไม่หยุดอีกครั้งหนึ่ง

30 วินาทีถัดไปคือ อ่านแล้ววาดกรอบสี่เหลี่ยม คำที่เราารู้สึกว่ามีความน่าสนใจบางอย่าง อย่าเพิ่งคิดหรือเล็งตอนที่เรากำลังเขียน ตอนเขียนก็เขียนไปเรื่อยๆ ไม่ต้องคิดกับมัน

1 นาทีถัดไป ค่อยเขียนอีกรอบ

ผมจะอธิบายไปเป็นช่วงๆ เหมือนเดิม แล้วจะช่วยจับเวลาให้ ...

เขียนไวไฟลุก

- **1 นาที** : นั่งคิดเฉยๆ ไม่เขียน
- **3 นาที** : เขียน (พยายามเขียนโดยไม่หยุด ในเวลาที่กำหนด)
- **1 นาที** : อ่านและ **วง** รอบ 3 ประเด็นหลัก (คำ วลี) จากสิ่งที่เขียน ไม่มีการเขียนอะไรเพิ่มเติมในช่วงนี้ คุณสามารถอ่าน อ่านซ้ำ คิด แต่ยังไม่เขียนอะไรทั้งสิ้น
- **2 นาที** : เขียน
- **30 วินาที** : อ่านและ **วาดกรอบสี่เหลี่ยม** รอบคำ 1 คำหรือวลี 1 วลี
- **1 นาที** : เขียน

(สัญญาณระฆัง)

ชวนพวกเราทบทวนเงียบๆ ของเราคนเดียว ยังไม่ต้องเขียน ... (1 นาที) ...

ลงมือเขียนได้เลยนะครับ ... (3 นาที) ...

หยุดเขียน ให้เวลาเราอ่านสิ่งที่เราเขียนแล้ววงรอบ 3 ประเด็น จะเป็นคำวลีก็ได้ สิ่งที่เราเขียน อะไรที่เราารู้สึกว่าน่าสนใจ หรือแปลกดีที่อยู่ๆ เรายังนึกถึงเรื่องนี้ขึ้นมา หรือเป็นคำสำคัญบางอย่าง แค่ 3 ประเด็น หรือ 3 คำพอ ... (1 นาที) ...

3 คำที่วงไว้ ทำให้เรานึกถึงอะไร ทำให้เราคิดต่ออย่างไรบ้าง เขียนต่อไปไม่ต้องหยุด ... (2 นาที) ...

ให้อ่านแล้วว่าวาดกรอบสี่เหลี่ยม 1 คำที่เป็นศัพท์เวิร์ดบางอย่างที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ของเรา ...

(30 วินาที)

ขอบคุณมากครับ จะขอให้เราจับคู่กับเพื่อนข้างๆ แล้วให้เราลองช่วยแชร์ว่า เราเห็นหรือเจออะไรบ้างในกระบวนการเขียนเมื่อสักครู่

ลองแชร์สิ่งที่เราเขียนและคำที่เราเลือกขึ้นมา มีความสำคัญหรือความหมายอะไรกับเรา

(จับคู่แลกเปลี่ยนสิ่งที่ได้เรียนรู้ในกระบวนการ Rapid-Fire Writing – 5 นาที)

จะให้เวลาเราอีกนาทีเขียนเพิ่มเติมแบบไม่หยุดว่าเราได้อะไรจากการคุยเมื่อสักครู่ ... (1 นาที) ...

ชวนเราขยับวงเข้ามาใกล้อีก ... เราลองช่วยกันสะท้อนนิดหนึ่งว่า กิจกรรมเมื่อสักครู่ การเขียน เราสังเกตเห็นอะไรบ้างที่เป็นการเรียนรู้ของตัวเอง อาจจะไม่ต้องอ่านสิ่งที่เขียน แต่เราสังเกตเห็นอะไร กระบวนการเขียนช่วยเราอย่างไร หรือทำงานกับเราอย่างไร แตกต่างจากการเขียนทั่วไปอย่างไร

ผู้เข้าร่วมหญิง: โดยปกติในชีวิตประจำวันทุกอย่างจะเร็ว ไม่มีเวลามานั่งตกตะกอนคิดอะไรแบบนี้ แต่พอได้ทำกิจกรรมนี้ เราได้กลับไปย้อนคิดถึงว่าที่ผ่านมาเกิดอะไรขึ้น แล้วเราเขียนโดยไม่ต้องเซ็นเซอร์ คือเขียน

จากสิ่งที่เราคิดจริงๆ แล้ว พอเรามาวาง ถึงจะเข้าใจว่าสิ่งที่เราเขียนมาเยอะๆ สุดท้ายประเด็นคืออะไร จะทำให้เราเห็นประเด็นได้มากขึ้น

ผู้เข้าร่วมชาย: สิ่งที่เป็นข้อแลกเปลี่ยน เป็นองค์ความรู้ประเภทหนึ่งที่เราได้รับ แต่เป็นองค์ความรู้ที่เป็นอวัตุ หรือ Immaterial แต่กระบวนการเขียนที่เกิดขึ้นคือ การ Materialize สิ่งที่ได้ตรงนี้ ทำให้จับต้องได้ พอจับต้องได้ รู้สึกว่าอยู่กับเรา แล้วจะไม่หาย ผมรู้สึกว่านี่เป็นกระบวนการจัดเก็บแบบหนึ่ง เป็น Documentation ก็ได้ แล้วพอมีของมาอยู่กับเรา ก็เอ็มพาวเวอร์ตัวเองระดับหนึ่งด้วย

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมคิดว่าการเขียนโดยจับเวลา แสดงว่าเราจะต้องเขียนเฉพาะสิ่งที่เราคิดว่าสำคัญแล้ว ปล่อยให้เหลือออกมาโดยที่ไม่ต้องหยุด สิ่งทีออกมาแสดงว่าเป็นสิ่งที่เราคิดมาตลอดทั้งวันผ่านกิจกรรม สิ่งทีพูดคุยเมื่อครูจะแสดงออกมาผ่านความใส่ใจ ความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งทุกคนสัมผัส และอาจารย์หรือครูผู้สอนจะต้องมีให้กับเด็ก ความเห็นอกเห็นใจ ความใส่ใจ แสดงว่าคำที่เราวงกลมหรือสีเหลี่ยม เป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งเราได้เรียนรู้และตอบตัวเอง ต่อย้ำตัวเองผ่านการเขียน และวงกลม สีเหลี่ยม

ผู้เข้าร่วมหญิง: แอบรู้สึกว่าการที่เราต้องเขียนเร็วๆ มันตัดความตั้งใจหรือพยายามที่จะทำอะไรสักอย่างให้ดีออกไป แล้วจะเกิดความเป็นธรรมชาติจริงๆ เราก็มีอะไรบางอย่างอยู่แล้ว แต่พอเราไม่ได้โฟกัสว่าต้องทำให้ดี มันก็จะเห็นจริงๆ ว่าอะไรคือสิ่งที่เราต้องการจากข้างในจริงๆ

ผู้เข้าร่วมชาย: จากที่ได้เขียนและแลกเปลี่ยนกับน้องเมื่อครู ทำให้ผมได้เรียนรู้ว่า เราอยู่ในสถานที่เดียวกัน วันเวลาเดียวกัน แต่พอเขียนออกมา มุมมองที่เรามองในสิ่งเดียวกัน เราเล่าเราเน้นกันไปคนละอย่าง อาจจะมีทับซ้อนกันบ้างในบางประเด็น แต่รายละเอียดไม่เหมือนกัน ผมเชื่อว่าที่เขียนกันมา 10 กว่าคน อาจจะไม่เหมือนกันเลยสักคนก็ได้ พอเราได้แลกเปลี่ยน เราได้ฟัง บางอย่างเรามองข้ามไป บางอย่างเขาก็มองข้ามไป แต่พอมาได้พูดคุยกันเหมือนกับทำให้เป็นการระดมสมอง ทำให้องค์ความรู้ของเราเพิ่มมากขึ้น เป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์และไม่เคยคิดมาก่อน

ผู้เข้าร่วมหญิง: สำหรับนิสิตศาสตร์ เรื่องการเขียนจะเป็นสิ่งสำคัญ เราเชื่อว่าเกือบทุกท่านจะได้รับการวางแพทเทิร์นมาแล้วว่า จะต้องมีการเขียนอย่างไร ผ่านกระบวนการคิดอย่างไร วางทฤษฎีหลักอย่างไร แต่เมื่อสักครูเหมือนกับเราเขียนเลย เราก็จะเขียนๆๆๆ ออกมาโดยแทบไม่คิด มันก็จะเกิดคำซ้ำขึ้นที่บอกว่าให้วงๆ เลยเลือกจากคำที่ตัวเองเขียนซ้ำไปซ้ำมา เขียนแต่ว่า Sharing Sharing Sharing แบ่งปัน แบ่งปัน แบ่งปัน เลยเอาคำนั้นมาเขียนต่อ แล้วเราก็เจอแต่คำว่าแบ่งปันกันไปแบ่งปันกันมา เราเลยคิดว่าจากกิจกรรมนี้ เราให้คุณค่ากับการแบ่งปันกัน เพราะทำให้เกิดความเข้าใจ

ผู้เข้าร่วมหญิง: รู้สึกเข้าใจนักศึกษาที่ในห้องตอบได้ตลอด แต่เขียนได้ไม่ดี เพราะตอนที่ให้คิด 1 นาที รู้เลยว่าคนเรามีความกดดันไม่เหมือนกันจริงๆ ตอนที่คิดอยู่ในหัว คิดได้เป็นโฟลว์เลยว่าเป็นอย่างไรๆ แต่พอบังคับให้เขียนไม่หยุด ห้ามหยุดคิด รู้สึกไม่เป็นตัวเราอย่างมาก รู้สึกว่าไม่ได้ เราต้องเขียนมีโครงสร้าง แล้วพ้อออกมา ทุกคนบอกว่าดี เราไม่เหมือนคนอื่น เห็นความต่าง

ผู้เข้าร่วมชาย: ของผมเริ่มจากความสะเปะสะปะที่เราเขียนอะไรไปไม่รู้เรื่อง และพ้อมาอ่านจริงๆ จะมีอย่างี่หลายๆ คนพูดว่า วันนี้เราให้ค่ากับอะไรมากที่สุด และพ้อเราจัดกลุ่มสิ่งที่เราให้ค่า กลายเป็นว่าความสะเปะสะปะ สะท้อนความใส่ใจของเรา แล้วเรามาจัดกลุ่มไอดีเดียว ว่าช่วงก่อนที่ผมเขียน ผมเขียนบนพื้นฐานว่าทำไมเราเขียนเรื่องนี้ เพราะอะไร ผมคิดวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ผมเขียนเกิดจากอะไร ได้ข้อสรุปว่าผมให้ค่าเรื่องนี้เพราะอะไร เหมือนกับทำให้เราได้เรียนรู้ตัวเองด้วย

ผู้เข้าร่วมชาย: ตอนแรกผมคิดว่าผมเป็นคนเดียว อาจจะช่วยอาชีพของเรา เวลาจะเขียนอะไร ไม่สามารถไม่เป๊ะได้ ต้องเป๊ะ ผมบอกตรงๆ ว่าตอนเริ่มกิจกรรม จิตผมไม่ชอบเลย ผมไม่ชอบกิจกรรมที่ไม่ให้ผมวางแผน สั่งให้ผมเขียนแล้วผมต้องเขียน แต่ผมเขียนนะ แต่เขียนแบบไม่ชอบ แล้วรู้ว่าเขียนออกมาไม่ดี แต่เหมือนกับว่าเราข้ามบางข้อ เราพูดตอนเช้าว่าเราชอบการฟังมาก แต่ดันลืมเขียนลงไป เราชอบจริงๆ หรือเปล่า กลายเป็นว่าข้ามเรื่องนี้ จิตเราไม่ค่อยชอบตรงนี้ แต่พ้อทำไป เห็นทุกคนสะท้อนไปสะท้อนมา เราเริ่มชอบแล้ว เราเริ่มแล้วว่าความคิดที่โผล่ขึ้นมาทันที แล้วเราเขียนออกมา เหมือนกับทุกคนนึกถึงอะไรเป็นเรื่องสำคัญ แล้วมีการเติมเต็มกันและกัน รู้สึกว่าดี

ผู้เข้าร่วมหญิง: รู้สึกมีมัน อึดอัด และไม่ชอบ ในช่วงที่คิด คิดเยอะ แต่พ้อ 3 นาทีแรกที่เขียนได้ออกมาเป็นข้อๆ และมีคำว่ามีนอยู่ ไม่ชอบอะไรอย่างนี้เลย เพราะเราถูกสอนมาว่าให้ทุกอย่างต้องซ้ำ เป็นลำดับขั้นตอน พ้อหลังจากนั้นให้ 1 นาทีอ่าน แล้ววง พ้อให้เขียนอีก 2 นาที ถึงจะเขียนออกมาเป็นประโยคที่ต่อกันว่า เราจะทำอะไรอย่างไรบ้าง แต่ ณ ตอนนี้ก็ยังไม่ชอบอะไรที่ต้องเร็วแบบนี้

ผู้เข้าร่วมชาย: ของผมตกใจที่เหมือนกับเขียนแต่สิ่งที่เราคิดว่าเราขาด เหมือนเวลาที่เรามาอบรม เราขาดสิ่งนี้ ตรงนี้ยังไม่ได้ทำ ตรงนี้เราพร่อง กลายเป็นว่าที่เขียนออกมาเป็นของที่พร่องหมดเลย แล้วพ้อแชร์กับน้อง ก็ได้เห็นสิ่งที่เรามองข้ามไปอีก ทั้งที่เราคิดว่าเก็บสิ่งที่บกพร่องว่าจะกลับไปปรับปรุง มองข้ามเรื่องนี้ก็จุดเพิ่มตอนท้าย หลังจากก็แชร์กันแล้ว

อธิษฐาน: นี่เป็นเครื่องมืออีกอันหนึ่งที่อาจารย์อาจจะเอาไปปรับใช้ได้เหมือนกัน สิ่งที่อาจารย์บอกคือแต่ละคนถนัดไม่เหมือนกัน บางคนพูดเก่งตอบเก่ง แต่เขียนไม่เก่ง บางคนพูดไม่เก่ง แต่เขียนดีมาก นี่เป็นเครื่องมือที่หลากหลาย อาจจะเอาไปช่วยเด็กได้ ให้เขา Conceptualize สิ่งที่เราเรียนรู้

อดิศร: จริงๆ แล้วการเขียนทำให้เราเห็นตัวเองทั้งสิ่งที่เราชอบและไม่ชอบ ดีมากที่มีตัวอย่างของทั้ง 3 ท่านที่รู้สึกอึดอัด ไม่ได้ทำในสิ่งที่ตัวเองคุ้นชิน ผมคิดว่านี่คือการเรียนรู้ที่สำคัญ การที่ผู้เรียนจะได้เจออะไรบางอย่าง เขาได้เห็นว่าสไตล์ของเขาเป็นแบบไหน ต้องการโครงสร้าง ต้องการเวลา ต้องการการเรียบเรียง บางอย่าง การพาไปสู่โหมดที่ไม่คุ้นชินบางทีก็ได้เจอบางด้านของตัวเอง และถ้าได้ฝึกทำบ่อยๆ จะเริ่มลงไปแตะกับสิ่งเขาเรียกว่าเป็นจิตใต้สำนึกบางอย่าง ที่วนเวียนอยู่ในความคิดของเขา แล้วลอยขึ้นมา แต่แน่นอนว่าหลายๆ ท่านที่อาจจะรู้สึกว่า การที่เราไม่สามารถควบคุมได้ การมีโครงสร้างแบบไหน ทำให้เราไปเจอกับสิ่งที่เรียกว่าเป็นความเปราะบาง เป็นพื้นที่เสี่ยงบางอย่างที่เราไม่คุ้นเคย นี่เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่น่าสนใจมาก

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมขอเสริมนิดหนึ่งครับ ผมอาจจะต่างจาก 3 ท่านเมื่อครู่ ตรงที่ผมเป็นคนคิดเยอะโดยธรรมชาติ เป็นคนฟุ้งๆ โดยธรรมชาติ ถ้าผมไม่เขียนอะไรออกมา ผมจะไม่สามารถตั้งประเด็นเพื่อเรียงเป็นลำดับได้ ผมเชื่อว่ามีหลายครั้งที่ทุกคนอยากจะระบายอะไรลงไปบนเฟซบุ๊ก แต่พอเขียนเสร็จแล้วย้อนกลับมาอ่าน เราจะตัดอันโน้นหรืออันนี้ทิ้ง หรือบางครั้งลบเลย หรือถ้าอยากโพสต์จริงๆ เฉพาะฉันเห็นแค่ส่วนตัว อย่างผมเองเวลาจะเขียนบทความหรือเขียนอะไรสักอย่าง ผมจะมานั่งพูดคนเดียว ถ้ามีเพื่อนอยู่ก็จะเล่าให้เพื่อนฟัง แล้วถามว่าเราตั้งประเด็นอะไรกลับมา บางทีไม่ใช่แบบที่เราคิดตอนแรก หรือเราแย้งยืนยันแบบที่เราเป็นอยู่ แค่เขามีไอเดียที่ต่างออกไป แล้วเราค่อยเลือกประเด็นที่อยากจะพูดออกมาจริงๆ อาจจะเป็นเพราะธรรมชาติของผม ถ้าไม่เงินว้อแล้วทำอะไรไม่ได้

อดิศร: เราจะสังเกตว่าเครื่องมือแต่ละชิ้นที่ทางทีมของเราได้นำมาให้พวกเราได้ทดลองทำ มีเป้าหมายให้เราได้ไปเจอบางอย่าง ไปสัมผัสกับประสบการณ์บางอย่าง บางอย่างอาจจะประสบการณ์ที่ไม่คุ้นชินกับบางคน หรือไปปะทะบางอย่างที่เราไม่ชินเท่าไร ไม่ได้หมายความว่าไม่ได้ผล แต่อาจจะเป็นกระจกสะท้อนให้เราเห็นตัวเราเองในบางแง่มุม ที่เราอาจจะไม่คุ้นเคยเท่านั่นเอง

กิจกรรมถัดไป อยากจะชวนให้พวกเราลองช่วยกันถอดสลัก เปิดมาน เห็นเบื้องหลังในแง่ของการออกแบบกิจกรรมของวันนี้ ตั้งแต่เช้า พอจกกันได้ใหม่ที่เราทำอะไรบ้าง

อย่างแรก เรานั่งด้วยกันในความเงียบ เช็คอิน วาดรูปประสบการณ์การเรียนรู้ที่เราประทับใจ แשר เป็นคู่ แล้วเป็นกลุ่ม 4 คน ประเด็นในการแשר 4 คนคืออะไร เห็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดึงเอาวิธีการสอน

ที่ได้ผลกับเราในอดีต แล้วใช้กระบวนการเวิร์คคาเฟ่ ให้แยกกันไป แล้วมี 1 คนเป็นเจ้าของบ้าน ที่เหลือไปเรียนรู้ในวงอื่น แล้วกลับมาเล่าในกลุ่มฟัง นำเสนอ

ตอนบ่ายเราเริ่มต้นด้วยการเล่นเกม หีบลูกอม แบ่งกลุ่ม แล้วเป็นกิจกรรมจิ๊กซอว์ คือการมีกลุ่มบ้านแล้วส่งเพื่อนไปตีวในหัวข้อที่แตกต่างกัน แล้วกลับมาถ่ายทอดให้กันและกัน ทำความเข้าใจบทเรียนนั้น หลังจากนั้นกลับมาเขียน

อธิษฐาน: อยากถามต่อว่ากระบวนการ 1 วันตั้งแต่เช้า ถ้าให้เรามองทีละข้อ คิดว่าวิธีคิดเบื้องหลังการออกแบบตั้งแต่เช้าจนถึงตอนนี้คืออะไร เริ่มแรกนั่งสมาธิกับเซ็คอิน เป็นไปเพื่ออะไร

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมว่าการทำสมาธิเป็นการปรับโหมดมาสู่ตัวเองก่อน คือเวลาที่เดินมา แต่ละคนคิดงาน ล้วนแปด กลับมาอยู่กับตัวเองก่อน ว่าตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ฉันจะอยู่ที่นี้ อยู่ที่ธรรมชาติรังสิต อยู่ที่คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ อยู่ในห้องประชุม แล้วทำอย่างอื่นต่อ

ส่วนเซ็คอิน มองว่าเป็นการสอบอารมณ์เธอว่า หลังจากนั่งเมื่อครู อยู่จริงหรือเปล่า หรือไปไหนต่ออีก และฝึกที่จะพิจารณาเหตุปัจจัยต่างๆ ว่า ถ้ายังวิ่งไปอยู่เวลาที่บอกเล่าเรื่องราวของตัวเอง ก็จะต้องความคิดของตัวเองกลับมาอยู่ที่นี้เหมือนกัน

ปริศนา: ช่วงเช้า ออกแบบบนฐานของประสบการณ์ผู้เข้าร่วมเป็นหลัก ว่าตั้งแต่เข้าพอเขาก้าวเข้ามาแต่ห้องเขาได้รับประสบการณ์แบบไหน แต่ไม่ได้ถูกออกแบบว่าคอนเทนต์อะไรที่เราต้องเดลิเวอร์ หรือเราอยากให้เราเรียนรู้เรื่องอะไร ต้องทำอะไรก่อนถึงจะง่ายสุด แล้วค่อยขยับไปยาก ไม่ได้ถูกออกแบบด้วยโครงสร้างแบบนี้ แต่โครงสร้างอยู่บนฐานของประสบการณ์ ตอนแรกที่เข้ามาแล้วให้มาอยู่ด้วยกัน กิ่งๆ ทำสมาธิก่อนเป็นการรวบรวมกายหยาบกายละเอียดของทุกคนให้กลับมาสู่ห้องเรียนและพร้อมที่จะไปต่อ เพราะปกติเวลา มา จะมาแต่กายหยาบ โดยเฉพาะนักศึกษา กายละเอียดยังอยู่ที่หอ อาจารย์ก็ด้วย ก็ชวนกลับมาใครควรอยู่กับตัวเองสั้นๆ เพื่อรวบรวมว่าตอนนี้เราอยู่ด้วยกัน แม้กระทั่งวิธีการออกแบบวิธีการนั่งเป็นวง ก็ช่วยให้เรารู้สึกว่าเราอยู่ด้วยกัน แล้วเราเห็นทุกคนเท่ากัน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้เท่าๆ กันทุกคน

ส่วนการเซ็คอินคล้ายๆ การสอบอารมณ์ คือเช็คสภาพว่าเป็นอย่างไรบ้างเช้านี้ แต่อีกอย่างหนึ่งคือการส่งสัญญาณบอกว่า ผู้สอนหรือที่มงาน ใส่ใจและยอมรับสภาพทุกคนที่เข้ามาในห้องว่าเป็นอย่างไรบ้าง ซึ่งวิธีการเซ็คอินมีหลากหลายรูปแบบ สร้างสรรค์ได้เรื่อยๆ เมื่อเช้าเป็นวิธีแบบธรรมดาสุด คือถามว่ารู้สึกอย่างไรบ้าง แต่ละวันเราจะเห็นการเซ็คอินที่แตกต่างกันไป สามารถดัดแปลงได้ เช็คสภาพกันก่อน แล้วบอกว่ารู้แล้วนะ ว่าเช้านี้เป็นอย่างไร นักศึกษาบางคนหรือผู้เรียนบางคน เช้านี้เขาอาจจะมีปัญหาส่วนตัวบางอย่าง ถ้าเขาอยากบอก เขาก็จะแชร์ให้เราทราบ

หลังจากนั้นเราพาไปทำประสบการณ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เราประทับใจ แสดงว่าถูกออกแบบโดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ภายในตัวผู้เรียนก่อน แล้วเป็นสิ่งที่ดึงออกมาไม่ยาก ความทรงจำธรรมดา ถ้ากระโดดไป แล้วบอกว่าช่วยกันระดมปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนประทับใจขึ้นมา จะไปยาก เพราะเริ่มจากคอนเซ็ปต์ที่เป็นเรื่องความคิดนามธรรม แต่ถ้าดึงจากประสบการณ์ก่อน ผ่านการนั่งคิดคนเดียวก่อน อาจจะมีมิมิกให้วาดรูปหรือทำอะไรสักอย่างหนึ่ง เพื่อให้ใคร่ครวญกับตัวเอง

หลังจากนั้นจับคู่กันแชร์เพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันกัน ซึ่งเป็นหัวข้อที่ง่าย ๆ ที่พูดคุยกันได้ แล้วค่อยแชร์ในกลุ่ม ซึ่งอาจจะแชร์เรื่องก่อนหน้านั้นก็ได้ แต่เราไปเร็วชนิดหนึ่ง เราให้คุยกันในเรื่องประเด็นหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ประทับใจ พอมีฐานให้คิด จะคิดง่าย เพราะคิดมาจากประสบการณ์ คิดจากความประทับใจที่เพิ่งได้เล่า ได้วาดรูปไป

นี่คือ Think-Pair-Share เป็นเทคนิคง่ายที่สุดในการแบ่งปัน

อธิษฐาน: มาจากฐานคิดที่บอกไปเมื่อเช้าว่า ทุกคนไม่ได้ว่างเปล่ามา ทุกคนผ่านประสบการณ์บางอย่าง การจะไปต่อ ต้องตัดยอดจากของเดิมที่เรามี ก็ชวนให้แชร์ก่อน อย่างที่ตอนเช้าอาจารย์แชร์ว่าเป็นมวยวัด แต่ไม่ใช่มวยวัดธรรมดา วัดมีครูนะคะ เพราะเท่าที่แอบไปฟัง เทคนิคที่พวกเราแชร์ เป็นเทคนิคที่ได้ผลมาก ๆ อยากรจะเอาไปใช้ด้วยเหมือนกัน พอเทของตัวเองออกมา แล้วสานกับเพื่อน จะได้รับความเข้าใจ เทคนิคเพิ่มขึ้น มีคลังเครื่องมือเพิ่มขึ้น

พอมาช่วงบ่าย เราเล่นเกม เพราะอะไร “ทำให้ตื่น” เพราะกินข้าวมาอึ้มๆ จะง่วงๆ ทำอะไรให้ตื่น ขึ้นมานิดหนึ่ง เพื่อไปต่อตอนบ่าย

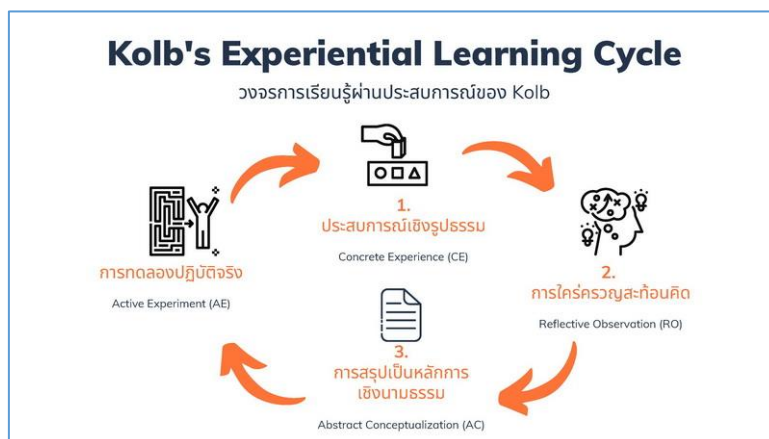
ปวีณา: เกมที่ทำให้ตื่นว่าสามารถเลือกให้เข้ากับกิจกรรมที่สอดคล้องกับช่วงบ่าย ถ้าช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้พลังงานเยอะ อาจจะเป็นกิจกรรมที่ให้ขยับ ให้วิ่ง แต่ถ้ากิจกรรมช่วงบ่ายต้องการโฟกัสมากกว่าปกติ อาจจะเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกสมาธิ เช่น ให้นับเลขแข่งกัน เพื่อให้เขาตื่นและเกิดสมาธิที่จะไปต่อได้

อดิศร: ขึ้นอยู่กับบริบทของชั้นเรียนด้วยว่า ห้องเรียนเราเป็นแบบไหน มีพื้นที่กว้างไหม หรือต้องนั่งเรียงกัน ต้องดูความเหมาะสมในแง่ของการทำกิจกรรม

อธิษฐาน: จากนั้นทำกิจกรรมจิ๊กซอว์ เริ่มเอาเครื่องมือใหม่ๆ เดิมให้ หลังจากนั้นก็เป็นการเล่น ช่วยอย่างไร ช่วยสรุปบางอย่าง ตกตะกอนกับตัวเราเองบางอย่าง ทำแล้วถอดบทเรียน แล้วสะท้อน ถ้าจับจังหวะได้จะเป็นประมานนี้ ทำไปก่อน ทำเสร็จแล้วถอดบทเรียนว่าเราได้เรียนรู้อะไร แล้วมีการสะท้อนซึ่งผ่านหลายวิธี การเขียนเป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ได้

อดิศร: นอกจากมิติในเชิงของประสบการณ์ เชิงเนื้อหาแล้ว จะมีมิติในเชิงของความสัมพันธ์ เราจะสร้างชุมชนร่วมกันได้อย่างไร การได้มีโอกาสแบ่งปันกันและกัน พยายามสลับกลุ่มบ่อยๆ เพราะแน่นอนว่าผู้เรียนที่เข้ามาแรกๆ เขาอาจจะรู้สึกอยากคุยเฉพาะกลุ่มเดียวกัน การจัดแบ่ง แม้กระทั่งการเอาลูกอมมาเป็นกิมมิก ส่วนหนึ่งคือการทำให้เขารู้สึกว่าเราไม่ได้ตั้งใจจะแยก แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการต่างๆ เหล่านี้เป็นเทคนิคบางอย่างที่เราจะดึงเข้ามาใช้ได้ เพื่อให้การเรียนรู้เกิดการครอสระหว่างกลุ่มเพื่อนที่รู้สึกสนิทกันแล้ว ให้เขาได้มีโอกาสจะเจอคนหลายๆ คน

อธิษฐาน: แล้วมีช่วงเปิดมานี้ในช่วงนี้ ปกติไม่ค่อยจะมี แต่เนื่องจากกลุ่มนี้ต้องการเอากระบวนการเรียนรู้ไปใช้ ก็ขอเปิดมานี้ให้เห็นว่า มีแนวคิดเบื้องหลังของการออกแบบแบบนี้ มีอีกอย่างหนึ่งที่อยากเพิ่มเติมให้ ในฐานะที่หลายคนบอกว่าอยากได้ทฤษฎีการเรียนรู้ ไม่รู้ว่าพวกเราเคยได้ยีนทฤษฎีนี้มาก่อนหรือไม่ Experiential Learning มีนักคิดหลายคนที่ศึกษาว่ามนุษย์เรียนรู้ได้อย่างไร คนนี้เป็นคนหนึ่งที่ทำโมเดลนี้ ออกมาได้เข้าใจง่าย และค่อนข้างแพร่หลายในแวดวงการศึกษา โดยเฉพาะช่วงยุคหลังๆ

Experiential Learning คือมีการไปศึกษาว่า คนไม่ได้เรียนรู้จากทฤษฎีหรือคอนเซ็ปต์ แต่เกิดจากการสังเกตประสบการณ์ การพาตัวเองไปมีประสบการณ์แล้วถอดบทเรียนออกมา

วงจรการเรียนรู้ของมนุษย์จริงๆ จะเริ่มจากข้อหนึ่ง คือ มีประสบการณ์เชิงรูปธรรมบางอย่าง อย่างที่พวกเราทำไปแล้ว คือพาทำไปก่อน ไม่ได้บอกว่าจะทำไปเพื่ออะไร

พอมีประสบการณ์บางอย่าง จะเริ่มจับต้องได้ เด็กก็เหมือนกัน ถ้าเรียนรู้จากสิ่งที่จับต้องได้ จะเข้าใจง่าย แล้วค่อยพามาสะท้อนว่าที่ทำไปแล้วมีอะไรบ้าง เกิดอะไรขึ้น รู้สึกอย่างไร

พอสะท้อนคิดออกมาได้แล้วว่าเกิดอะไรขึ้น ค่อยมาสู่การสรุปเป็นหลักการเชิงนามธรรม เช่น ปัจจัยที่ทำให้เกิดสิ่งนี้ขึ้นคืออะไร อย่างที่เราได้ลองคุยกันไป หรือกระบวนการนี้นำไปปรับใช้ได้อย่างไร จะอยู่ในช่วงสรุป

อีกวงจรหนึ่งที่เราจะต้องไปทำต่อ หลายคนบอกว่าอยากจะให้เครื่องมือนำไปปรับใช้ คือช่วง Apply พอเอาไปใช้ปรับใช้จริง จะเกิดความรู้ชุดใหม่ขึ้นมา เกิดเป็นวงจรการเรียนรู้ อาจจะต้องยืด เพิ่ม เครื่องมือให้ตัวเอง หรือมีแนวคิดใหม่เป็นวงจรรวนไปเรื่อยๆ

นี่เป็นวิธีคิดเบื้องต้นหลังเวลาที่เราก่อแบบกระบวนการเรียนรู้แบบนี้ หลายครั้งเราจะไม่บอกว่าจะ เรียนอะไร พาทำก่อนแล้วชวนถอดบทเรียน แล้วเขาจะจำได้เองว่าเป็นแบบนี้ โดยไม่ต้องพยายามจำ เพราะจำเข้าไปในร่างกาย

อดีต: อยากชวนทุกๆ คนได้มีโอกาสแชร์ อาจจะเป็นการเรียนรู้ไฮไลท์บางอย่างของตัวเองในวันนี้ จะเป็น เรื่องที่เราทำอยู่แล้ว แต่เข้ามาต่อยอดก็ไม่ได้ หรือจะเป็นเรื่องที่เราทำแล้ว เป็นการเรียนรู้ใหม่บางอย่างก็ได้ อยากให้โมเมนต์ของการที่เราได้แบ่งปันช่วงนี้ เป็นการให้ของขวัญกับกลุ่มว่า การเรียนรู้ของฉันในวันนี้คือ อะไร

ผู้เข้าร่วมหญิง: รู้สึกว่าการเรียนรู้ที่สำคัญคือการได้แลกเปลี่ยนกับทุกคนในวันนี้ เพราะจะมีบางประเด็นที่ เราไม่เคยนึกถึงตรงนี้เลย เป็นประเด็นในเรื่องของการย้อนกลับมามองตัวเองมากขึ้นว่า ในฐานะที่เรากำลัง จะต้องไปทำงานเป็นครู หรือเป็นคนที่จะต้องสอนเด็ก สิ่งสำคัญที่เราให้คืออะไร แม้จะเป็นในตัวเราเองหรือ กับเด็ก และเหมือนกลับมามองย้อนอีกก้าวหนึ่งว่า สิ่งที่เราทำจะออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก หรือ ทำกิจกรรมให้เด็ก เราเห็นผู้เรียนสำคัญจริงหรือเปล่า วันนี้เหมือนได้เติมพลังให้ตัวเองว่า ถ้าเราจะต้อง ออกไปทำงานจริงๆ จะมีอะไรบ้าง

ผู้เข้าร่วมชาย: พุดไม่ถูกเพราะในหัวคิดแต่วางแผนของตัวเอง กะว่าพอเข้าร่วม กลับไปจะจัดกลุ่ม ค้นหาความต้องการของผู้เรียน แล้วเด็กที่อ่อนจริงๆ จะแยกออกมาคุยกับเขาเป็นรายบุคคล แล้วพูดความต้องการของเราด้วย แต่เราจะไม่ขายฝันเขา แต่เขาต้องยอมรับความจริงว่า เขาต้องผ่านในวิชาหลักไปให้ได้ ในปี 1 พอคณะให้เป็นผู้ดูแลนักเรียนพิเศษ อาจจะมีเรียกอาจารย์ในคณะมาคุยกับเขาคณะที่หนึ่ง ผมจำได้ไม่ ทั้งหมด แต่ผมอาจจะบอกว่า เราอาจจะคิดผิดที่ใส่ความรู้โดยไม่สนใจว่าเด็กมาอย่างไร วัตถุประสงค์มาอย่างไร อาจจะต้องเริ่มใหม่หมด แล้วเปลี่ยนกระบวนการเรียนในห้องใหม่ เพราะตอนนี้ในคณะนิเทศศาสตร์ ยังไม่ใช่ Active Learning ยังถือไม้ค้ำแล้วบังคับให้เด็กจด

สิ่งที่ได้คือวางแผนในหัวว่า จะทำอะไรหลังจากนี้ และอาจจะต้องถอดบทเรียนว่า หลังจากเทอมนี้ ได้ผลไหม วิชาไหนที่อาจารย์คนไหนทำไม่ได้ เราต้องเรียกเข้ามาคุยอีกทีหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจตรงกัน แต่ในเชิง ส่วนตัว คิดว่าจะกลับไปทำอะไร

ผู้เข้าร่วมชาย: เหมือนวันนี้เป็นวันปิด ผมไม่ค่อยเคยชินกับการสรุปทั้งที่ยังไม่ได้ปิดโครงการ เรียนตามตรงว่า ผมไม่ได้เป็นอาจารย์ประจำ ไม่เคยผ่านการอบรมการสอนที่เป็นระบบหรือควรจะเป็นตามมาตรฐาน ที่ผ่านมา 3 ปี 1 เดือนที่เคยสอนมา ที่คิดว่าตัวเองพัฒนาขึ้นคือ ดูจากคอมเมนต์ของผู้เรียนเป็นหลัก พยายามดูท่าทางของเขาว่า เขาเข้าใจเราไหม เลยรู้สึกตั้งเป้าหมายที่จะมาร่วมโครงการนี้ โฟกัสที่ตัวเอง อยากจะให้ตัวเองสอนดีขึ้น สอนเก่งขึ้น

พอมาร่วมโครงการ ผ่านกิจกรรมช่วงบ่าย รู้สึกตัวเลยว่าตอนนี้เรามีเป้าหมายที่ใหญ่กว่านั้น เราอยากจะโฟกัสไปที่ตัวผู้เรียน มีกระบวนการมากมายที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง อย่างเช่น Text to Text, Text to Self, Text to the World เห็นชัดว่าผู้สอนเป็นแค่คนแนะนำว่า สิ่งที่คุณอ่านหรือสิ่งที่คุณดู เชื่อมโยงกับสื่ออื่นหรือประสบการณ์ส่วนตัว แล้วสามารถคิดวิเคราะห์ถึงโลกได้อย่างไรบ้าง โดยที่กระบวนการเรียนรู้จะเกิดจากตัวเด็กกับ Text ไม่ผ่านเราเลย เห็นกระบวนการเรียนหลายอย่างที่ไม่ผ่านเราเลย เราได้แค่แนะนำตอนแรก หลังจากนั้นเขาไปเรียนเอง แล้วมีวิธีการอีกเยอะที่ผมชอบ รู้สึกว่าเราได้อะไรมากกว่าที่เราตั้งไว้แล้ว ผมรู้สึกภูมิใจว่า แค่ผ่านมาวันเดียว ผมได้เป้าหมายที่ใหญ่กว่าเดิมแล้ว

ผู้เข้าร่วมชาย: สำหรับผม กระบวนการเรียนรู้ที่คิดว่าสำคัญที่สุด เริ่มต้นคือการฟังครับ เพราะว่า การฟังเป็นการเข้าใจผู้อื่นได้มากที่สุดแล้ว อย่างที่กล่าวคือ เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน การที่เราจะเข้าถึงเขาให้มากที่สุด เราต้องฟังเขาให้มากที่สุด โดยเฉพาะเวลาที่เขาต้องการจะพัฒนาหรือทำอะไร เราต้องได้รับคอมเมนต์จากเขา นั่นคือการรับฟังอีกเช่นกัน ผมเลยคิดว่าการฟังเป็นสิ่งที่ผมอยากเน้น เป็นลำดับแรกที่ผมจะกลับไปทำ

ผู้เข้าร่วมหญิง: ทั้งวันนี้ ได้เทคนิคเพื่อจะเอาไปปรับใช้กับตัวเองได้หลายๆ อย่าง แต่สิ่งที่ตั้งใจที่ได้มาตรงนี้คือ เห็นว่าอาจารย์หลายๆ ท่านมาด้วยแพชชั่นจริงๆ ไม่ได้มาเพราะทำงานหาเงิน ดีใจกับเด็กไทยตรงนี้

ผู้เข้าร่วมหญิง: ถือว่าเป็นการเปิดมุมมองได้เห็นหลายๆ แบบของกันและกัน ตัวเองสอนภาษาอังกฤษสำหรับนักกฎหมายด้วย เอาจริงๆ มาแล้วให้เด็กเลือก แล้วอธิบายสิ่งที่เห็นในการ์ดนั้น คือละลายพฤติกรรมของเขาก่อน เพราะบางคนเด็กนิคิฯ ไม่ได้ภาษาร้อยเปอร์เซ็นต์ เด็กมีการกระตุ้นขึ้นมา อาจารย์บางคนจะมองว่าเราทำอะไร เพราะปกติจะต้องอธิบายสไลด์ โยนบทความแปลไทยอังกฤษ อังกฤษไทย โยนรายละเอียดของคำศัพท์สำหรับนักกฎหมายโดยเฉพาะในการสอบต่อไป ยังถามตัวเองว่าทำถูกไหม แต่พอมานั่งให้เพื่อนฯ พี่ๆ ฟัง ก็โอเคว่าเราไม่ได้เดินเดียวดาย ถือว่าเป็นการเปิดมุมมอง ได้ตอบโจทย์และเรียนรู้จากทฤษฎีที่วิทยากรนำมาให้ สามารถจะตอบโจทย์ผู้บริหารในคณะได้แล้วว่า ที่เราทำมีทฤษฎีรองรับนะ ไม่ใช่ฉันอยากทำก็ทำ

ผู้เข้าร่วมหญิง: ชอบหลายอย่าง เรียนรู้หลายอย่างหลายเรื่อง แต่สิ่งที่คิดว่าเป็นเรื่องใหญ่ คือเดิมเวลาเตรียมการเรียนการสอน จะคิดแต่ว่าต้องสอนเรื่องอะไรบ้างให้ครบที่เป็นเรื่องหลัก ในฐานะเราเป็นผู้ปฏิบัติ เราจะต้องเติมเรื่องอะไรบ้างที่ท่านอาจารย์ประจำใส่ให้ไม่ครบ เราจะไปคิดอย่างนั้นตลอดเวลา แต่พอมาเข้าสู่กระบวนการแล้ว แม้จะผ่านไปแค่วันเดียว แต่รู้สึกว่าจะจริง ๆ แล้วสิ่งที่อยากจะทำให้เขา รู้ คิดมาจากเราฝ่ายเดียวตลอด ว่าคุณต้องรู้เรื่องนี้ แต่ หนึ่ง อาจจะไม่ใช่ว่าสิ่งที่เขาต้องการก็ได้ สอง เขาอาจจะไม่ได้สนใจสิ่งนั้น และสิ่งที่สำคัญเหนือกว่านั้น คิดว่าจะต้องแชร์ประสบการณ์ และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนกับเรา และระหว่างผู้เรียนกันเอง เพื่อสร้างบรรยากาศในรูปแบบนี้ สิ่งที่เราพูดไปจะได้เป็นประโยชน์กับเขาบ้าง

ผู้เข้าร่วมชาย: สำหรับวันนี้ผมมองว่า ทุกรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนที่เราได้ทำกิจกรรมกัน ล้วนแต่มีความสำคัญทั้งสิ้น แต่สิ่งหนึ่งที่ผมมองแล้วว่าน่าจะเป็นที่สำคัญที่สุดเลยคือ การเข้าใจผู้เรียน ว่าผู้เรียนเขาต้องการอะไรกันแน่ โดยที่เราจะต้องทำความเข้าใจเขา รู้ว่าเขาต้องการอะไร เบื้องต้นผมมองว่ารูปแบบการสอน อาจจะไม่เหมาะกับผู้เรียนทุกคน และผมเชื่อว่าศักยภาพหรือพลังของนักศึกษาเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่มาก ผมขอยกตัวอย่าง ผมสอนวิชากฎหมายครบครัน เนื่องจากผมสอนเนื้อหาทั้งหมดครบทุกเรื่องแล้ว ผมอยากรู้ว่าสิ่งที่ผมถ่ายทอดให้เขา เขาสามารถจะเอาไปใช้ได้จริงหรือเปล่า ผมเลยให้เขาคิดโครงการหนึ่งขึ้นมา ลองเอาความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ความรู้ให้กับชาวบ้านดู ว่ารูปแบบไหนที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความสนใจ เขาแลกเปลี่ยนในกลุ่ม ได้ค้นหาวิธีการ เช่น การแสดงละคร เราไปดูในวันจริงหน้างาน เราเห็นศักยภาพของเขา เราเชื่อมั่นในตัวเขา ขณะเดียวกันเขาก็เชื่อมั่นในตัวเรา เรามีความคาดหวัง ผมมองว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับผู้เรียน พอเรามีความสัมพันธ์กับเขามากเท่าไร เราเชื่อเราเชื่อเขา ทุกสิ่งจะประสบความสำเร็จ

ผู้เข้าร่วมชาย: สิ่งที่ได้จากวันนี้ จริง ๆ คงเป็นหลังจากที่เราเขียนสิ่งที่เราทำตั้งแต่เมื่อเช้า อย่างที่บอกไปว่าเราถ่ายทอดออกมา เรามองไม่เหมือนกัน ฉะนั้นเมื่อย้อนกลับไปตอนที่เราระบาย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการสื่อสารทางเดียว คนนั่ง 30 บ้าง 50 บ้าง 100 คนบ้าง ก็กลายเป็นว่ามานั่งนี้ดู 100 คนอาจจะ 100 แบบ คำตอบก็เลยเป็น 100 อย่าง แต่เกรดมีแค่ 4-5 อัน ก็เลยอาจจะมีหลากหลายเคล็ดลับในความเข้าใจหลายๆทางด้วย กระบวนการที่ได้เรียนรู้ในวันนี้ เป็นเรื่องจริงที่ใช้กับทุกคนไม่ได้ และใช้กับทุกวิชาไม่ได้ ก็ต้องหาทางปรับกันไป ในช่วงแรก คงจะต้องหาเส้นทางปรับกันไป ผมเป็นคนหนึ่งที่อาจจะเห็นต่างกับหลายๆ ท่านที่ผมคงไม่เอาความต้องการของผู้เรียนเป็นความสำคัญเสียทั้งหมด เพราะเราต้องผลิตไปสู่ตลาด ภาครัฐต้องการอะไร ภาคเอกชนต้องการอะไร เราก็ต้องดูด้วย หลักสูตรต้องการอะไร มหาวิทยาลัยต้องการอะไร เราก็ต้องดูด้วย เราฟังเด็ก ผมเห็นว่าเด็กก็ต้องฟังเรา แล้วเราก็ต้องเดินไปด้วยกัน แต่ผมไม่รู้ว่าเหมือนกันว่าจะต้องทำอย่างไร คงต้องสอบถามเพิ่มเติม

ผู้เข้าร่วมชาย: ในส่วนตัวผมอย่างที่เห็นร่วมกันว่ากระบวนการต่างๆ จะเอาไปใช้กับทุกคนไม่ได้แต่ผมเห็น อยู่หนึ่ง สิ่งที่อาจารย์หรือพี่ๆ ทุกคนจะสามารถนำไปใช้ได้ คือการเห็นคุณค่าในตัวบุคคลอย่างแท้จริง ถ้าเรา ไปสอนหนังสือ เราเห็นคุณค่า ให้ความเคารพและนับถือกับนักศึกษาทุกคน มองว่าเขาจะไม่ถูกทอดทิ้ง ถูก ละทิ้งไป ผมมองว่าจะสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับลูกศิษย์ได้มากขึ้น บางคนอาจจะหยิบ กระบวนการต่างๆ ไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับคลาสของตัวเอง ในรายวิชาของตัวเอง เป็นสิ่งที่อยากให้ทุกคน นำไปใช้ว่า การเห็นคุณค่าในตัวบุคคล ทุกคน อย่างเท่าเทียมกัน เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

ผู้เข้าร่วมชาย: จากกิจกรรมทั้งวัน ทำให้รู้สึกที่ผมได้รับการเติมเต็มจากการเป็นอาจารย์ใหม่ ซึ่งผมไม่เคย ได้รับการเรียนรู้อะไรแบบนี้มาเลย เราได้รับการคัดเลือกเป็นอาจารย์ใหม่ เราก็สอนเต็ม 3 ชั่วโมง เราอัดเต็ม 3 ชั่วโมงไม่พลาด ใครจะมาว่าเราสอน 2 ชั่วโมงครึ่งไม่ได้ แต่ในทางปฏิบัติ ชั่วโมงหนึ่งเด็กตาลอยแล้ว เราก็ ถามในใจว่า ทำไมชั่วโมงเดียวเอง ยังไม่ถึงครึ่งที่เราเตรียมมาเลย ทำไมไม่ไหวแล้ว ก่อนหน้านี้เกิดคำถาม ทุกครั้ง หรือแม้แต่บางเรื่องที่เราคิดว่าง่าย ทำไมเขาถึงไม่เข้าใจสิ่งที่เราสอน

พอย้อนกลับไปก็คือ เราไม่ได้ฟังเขาตั้งแต่แรกว่า เขาต้องการอะไร เขาคาดหวังอะไรจากวิชานี้ ซึ่งก็ คงมีที่สามารถปรับใช้ได้ หรือมีบางอันที่คงจะมีคอมเมนต์ว่า อยากได้ A อาจารย์ช่วยตัด A ที่ 50 ได้ไหม คงจะไม่ได้ แต่คงจะดีในความรู้สึก ถ้าสมมุติเทอมหน้า ผมสอน วิ.อาญา ผมจะตั้งกล่องและให้เด็กมา หย่อนเหมือนหีบบัตรเลือกตั้งว่าเขาคาดหวังอะไร แล้วผมจะพูดว่าผมคาดหวังอะไรจากเด็ก เราตกลงกัน เมื่อทั้งสองอย่างเกิดขึ้น เด็กก็จะอุ่นใจว่าเราฟังเขา และเกิดกติการะหว่างชั้นเรียนว่า คุณก็ต้องฟังผมด้วย ในฐานะผู้สอน เราจะผ่านไปด้วยกัน และจากกิจกรรมเมื่อสักครู่นี้ วงกลมหรือสี่เหลี่ยมคำสำคัญ ผมเขียน ว่าทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย ผมก็เข้าใจทุกท่านว่า หลายๆ คนที่เรียน เด็กบางคนถูกบังคับให้เรียน กฎหมาย บางคนอยากเรียนเอง แต่พอขยับมาเรื่อยๆ กฎหมายมันยากขึ้นในแต่ละปี ส่วนตัวผมคือหน้าที่ ของอาจารย์คือทำให้เรื่องยากเป็นเรื่องง่าย ส่วนวิธีเป็นเรื่องที่เราจะต้องมาทำงานต่อภายหลัง ดีที่ผมมี โอกาสมาเข้าร่วมอบรม ทำให้รู้รูปแบบการเรียนการสอนที่จะเรียนรู้ร่วมกัน เรียนรู้ผ่านการตั้งคำถาม คิดว่า จะเอาไปปรับใช้ในการเรียนการสอนของตัวเอง

ผู้เข้าร่วมชาย: เราอยากจะทำเรื่องจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายขึ้น เพื่อประโยชน์กับนักเรียนของเรา บางอันเราอาจจะพลาดไปบ้าง ด้วยขั้นตอนที่ค่อนข้างเร็วและประสบการณ์ต่างๆ แต่ขอบคุณทุกคนใน กลุ่มที่พยายามจะแลกเปลี่ยนกับเรา พยายามจะอธิบายหรือตั้งน่อง เรารู้สึกว่าตัวเองไม่ได้อยู่ท้ายเสีย ทีเดียว เลยตกผลึกว่านี่คือสังคมของการเรียนรู้จริงๆ เห็นใจซึ่งกันและกันจริงๆ ต้องขอบคุณทุกคนมาก หลังจากนี้คงจะเอาไปทำงานกับนักเรียนว่า ทำอย่างไรเราถึงจะเห็นอกเห็นใจนักเรียนได้มากยิ่งขึ้น

ผู้เข้าร่วมชาย: จริงๆ พูดในฐานะคนทำงานในแง่คนให้การศึกษามาร่วม 2 ปี จะบอกว่าวันนี้เป็นพัฒนาการที่ต่อจาก 2 ปีที่เราทำมา เพราะจุดตั้งต้นของเรา เราเคยเป็นอาจารย์ที่ตัดลินและมองว่านักศึกษาที่ทำได้ไม่ดี ไม่ได้เรื่อง และจะไม่มีความพัฒนาได้ จนเราพัฒนาจากจุดนั้น มาเข้าใจว่าคนเราต้นทุนไม่เหมือนกัน เจ็อนไขการเรียนรู้ต่างกัน จากนั้นเราก็พัฒนาตัวเราต่อมาว่า เครื่องมือที่เราใช้ถูกหรือเปล่า หรือไม่ได้ผล จนเห็นว่าวิวัฒนาการของตัวเองมีมากขึ้น เราก็มีความสุขกับตัวเอง ชอบคุณตัวเอง แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่า พอถึงจุดหนึ่งเราอาจจะหมดไฟ ด้วยเจ็อนไขทางอาชีพที่ต้องเจอความยากลำบากอื่นๆ ด้วย ผมว่าการจะมาบอกตัวเองให้อยู่ในวิชาชีพนี้ได้อย่างยั่งยืน ผมคิดกับตัวเองว่า เราควรจะมีศรัทธากับทุกคนว่า มนุษย์ทุกคนมีใจอยากเรียนรู้ได้ แม้แต่เราเอง นักศึกษานักเรียนเราก็เป็นแบบนั้นแหละ เพียงแต่ต้องการศักยภาพของเขาให้เจอ แล้วขยายมัน ช่วยเขา ผลักดันเขา ผมคิดว่าน่าจะเป็นสิ่งที่สรุปจากวันนี้ได้

ผู้เข้าร่วมหญิง: จากการที่ได้เรียนรู้เฉพาะวันนี้ เรารู้สึกได้ปลดล็อกตัวเองหลายๆ อย่างมาก เพราะเรามาตรงนี้ด้วยความคาดหวัง แต่ไม่ได้คาดหวังว่าจะได้อะไรกลับไป เราจะมีคำถามอะไรต่างๆ นานาในใจ ตั้งแต่เราเลือกวิชาชีพนี้ด้วยความรัก แต่ถ้าคนที่รู้จักเราจะรู้ว่า นิติศาสตร์ไม่ได้เลือกเรียนด้วยความรักหรือชอบ เราแค่ใช้เป็นเครื่องมือเพื่อไปสู่สิ่งที่เรารัก แต่อาชีพอาจารย์เป็นวิชาชีพ เราตั้งคำถามกับมันตลอด

เมื่อวานปลดล็อกว่าเราเป็นอาจารย์ที่ดีพอหรือยัง ก็ตอบใจทยั ปลดล็อกไป 1 ปม อย่างวันนี้ได้อีกปมหนึ่ง คือเรามีปมในการสอน แล้วรู้สึกว่าการเรียนนี้ทำไมเข้าใจยากจัง ทำอย่างไรจะให้สนุก ทำอย่างไรจะดึงดูดเด็กมาได้ อย่างที่อาจารย์บอกว่า 1 ชั่วโมงเด็กตาลอยแล้ว ทำอย่างไรที่จะดึงดูดความสนใจเขาอยู่ เพราะถ้าเขาหมดความสนใจ ต่อให้เขายังอยู่ วิทยุณณเขาก็ไม่อยู่แล้ว ไม่มีประโยชน์ เราเลยพยายามหาทางแนวทางในการสอน หรือวางแผนการจัดการสอนให้น่าสนใจ ไม่มากก็น้อย อย่างวันนี้เรามาเจอเครื่องมือ และจากประสบการณ์ของทุกท่านที่ได้แชร์กัน เราเริ่มมีความหวัง ปลดล็อกไปอีกหนึ่งอย่าง รู้สึกดีขึ้นมากในทุกๆ วันที่อยู่ที่นี้

ผู้เข้าร่วมชาย: ของผมสรุปประเด็นได้ 4 เรื่อง แต่ขอจะข้อ 0 ก่อน คือวันนี้ไม่ได้อยู่คนเดียว ทั้งๆ ที่ไม่ใช่สายนิติศาสตร์ แต่สิ่งที่เราทำที่เรามีความเจ็บปวดอยู่ในใจ ไม่ได้เป็นคนเดียว มีความรู้สึกร่วมกัน เกิดการเยียวยาตัวเอง และเห็นว่าหลายคนเจอปัญหาคล้ายๆ กัน กลายเป็นค่อยๆ คิดช่วยแก้ปัญหา

สิ่งที่ได้ตั้งแต่เมื่อวานจนถึงตอนนี้ อย่างแรกคือทำให้ผมได้เช็คตัวเองก่อน ตอนแรกผมมาเป็นอาจารย์เพราะอะไร แล้วตอนนี้ผมยังอยู่กับสิ่งที่ผมอยากทำหรือเปล่า แล้วพอมาคิดดูผ่านตอนเขียน สิ่งที่ผมให้ค่ายังเป็นสิ่งเดียวกับที่ผมให้ค่าตอนเป็นอาจารย์อยู่

ต่อมาคือเราได้เช็คผู้เรียนด้วย ให้เขามีโอกาสเช็ค เขาเช็คเราเราเช็คเขา มีการสะท้อนกลับมาจากผู้เรียนเวลาประเมิน หลายคนเคยได้การประเมินแบบไม่ดี และมีการประเมินแบบดี ถ้าประเมินแบบดีคงเยียวยาเรา ส่วนทางประเมินแบบไม่ดีคงทำให้เรารู้สึกไม่ดี แต่สุดท้ายเราจะพัฒนาไม่ได้เลยว่าถ้าเราไม่

ยอมรับว่ามันเป็นปัญหา เราต้องยอมรับก่อนว่าเป็นปัญหา แล้วปัญหานี้จะแก้อย่างไรดี พอมาวันนี้ทำให้เราค่อนข้างจะสร้างแพสชั่น พอเราดูเครื่องมือต่างๆ ว่าเครื่องมือไหนดีเครื่องมือนี้ดีร ว่าที่เด็กเคยสะท้อนเรื่องนี้ วิธีนี้น่าจะแก้ได้ วิธีนั้นน่าจะแก้ได้ อย่างเมื่อวาน กิจกรรมแค่ชั่วโมงเดียว ผมกลับไปบ้านยังลองคิดว่าจะเอาไปใช้กับวิชากับผมอย่างไร

อย่างตอนที่เขียน ผมลองเขียนว่าจะใช้อันไหนในช่วงไหน และสุดท้ายที่ผมเขียนลงไปทั้งวงกลมและสี่เหลี่ยม สิ่งสำคัญสำหรับผมคือสภาพแวดล้อม เพราะอย่างที่เราหลายคนพูดคือ เด็กตาลอยมองเพดานเป็นเรื่องปกติมาก หรือเรียนๆ อยู่แล้วก้มหน้ามองโทรศัพท์ ขนาดเราเองยังจดจ่อกับอะไรนานๆ ไม่ได้เลย การสร้างสภาพที่เหมาะสมในการเรียนรู้ต่อ เราแค่ผลักดันว่าเราเสนอแบบนี้ละ ถ้าเขามีแพสชั่นหรือมีสภาพแวดล้อม มีเพื่อนที่จูงให้เขาไปต่อได้ จะทำให้เขาพัฒนาตัวเองได้ ตอน ป.ตรี มีอาจารย์คนหนึ่งเขาเคยพูดคำหนึ่งกับผม แล้วผมชอบมาก ตอนปี 1 ผมเที่ยวยับ ผมเรียนเกษตร แต่มาเที่ยวผับแถวธรรมศาสตร์ เรียน 9 น. แต่มามหาวิทยาลัย 16 น. เพื่อตอนเย็นไปเที่ยวกับเพื่อนต่อ แล้วเกรดเทอมแรก ก็พังพินาศตามสไตล์คนไม่เรียน พอปี 2 เรารู้สึกว่าได้แล้ว เริ่มตั้งใจมากขึ้น มีวิชาหนึ่งผมค่อนข้างสนิทกับอาจารย์ เพราะทำกิจกรรมด้วยกัน พอเกรดออกมาพอใจ ผมอินบ็อกซ์เฟซบุ๊กไปขอบคุณเขา สิ่งที่เขาพูดกลับมาไม่ใช่ยินดีด้วยนะ แต่เหมือนเขาคุยผมด้วยซ้ำว่า เกรดของตัวเองก่อน เขาไม่ใช่เป็นคนให้เกรดเรา เกรดที่เราได้มาเกิดจากการที่เราตั้งใจทำของเราเอง ถ้าเราไม่เริ่มจากการเกรดตัวเองก่อน เราคงจะเกรดคนอื่นไม่ได้สุดท้าย เราต้องกลับมาเชื่อมั่นในสิ่งที่เรากำลังทำอยู่ แล้วเราพลังที่เรากำลังตัดสินใจ ลงมือทำไปด้วย

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมไม่แน่ใจว่าอาจารย์แต่ละท่านเคยเจอฉากที่พอไปบรรยาย พออาจารย์พูดคำว่า สำหรับวันนี้ นักศึกษาก็จะเริ่มคลิก ถ้าเป็นเหมือนกันแสดงว่าเราเป็นเพื่อนร่วมทุกข์เดียวกันแล้ว ผมได้ยินคำหนึ่งของ ผอ.วิเชียร ไชยบัง จากโรงเรียนลำปลายมาศฯ ว่า ครูก็ดีอาจารย์ก็ดีเป็นผู้ส่งต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความหมายให้กับคนรุ่นต่อไป วันนี้ผมมาเจอผู้ส่งต่อทุกท่าน ผมก็มาดูผู้ส่งต่อทุกๆ ท่าน และผมก็ไปพบได้ยิน ได้ฟัง ได้สัมผัสประสบการณ์ของผู้ส่งต่อทุกๆ ท่าน ทั้งที่เป็นประสบการณ์ร่วมกัน ทั้งที่ประสบการณ์ใหม่ ที่ทำให้ผมได้ต่อเติมเพิ่มเนื้อหา และท่านวิทยากรก็ได้เอาแบบแผนมาทำให้ผมได้เรียนรู้เรื่องราวที่เป็นเหตุปัจจัยที่ถูกจัดระบบระเบียบ เป็นขั้นเป็นตอนแล้ว ผมเชื่อว่า 4 วันที่เหลือก็จะมีเนื้อหาที่เราได้เรียนรู้ประสบการณ์และแบบแผนที่จะได้ผูกขึ้นมาอีกแน่นอน เราทั้งหมดคือผลจากการถูกส่งต่อ แล้วเราก็ฝึก แล้วก็ส่งต่อไปเช่นเดียวกัน ผมว่านี่คือความมั่งคั่งที่เราจะได้ส่งต่อไป

ผู้เข้าร่วมหญิง: สำหรับสิ่งที่ได้ ตั้งใจว่าจะมาโครงการนี้ตั้งแต่คราวที่แล้วที่ไปอบรมวิจัยที่คณะจัด พอมาแล้วจะว่าจะมาร้อยอย่างเดียว จะไม่ให้อะไรใครเลย สิ่งที่ได้สำหรับวันนี้ แบ่งเป็น 3 ประเด็น ประเด็นที่ 1

คือ สิ่งที่ได้จากรุ่นน้อง ประทับใจน้องคุณครูมัธยมมาก 2. สิ่งที่ได้จากวิทยากร ระบุว่ามารับทฤษฎีเต็มๆ และ
สิ่งที 3 คือสิ่งที่ได้จากตัวเอง

สิ่งแรก รู้สึกดีใจ เหมือนเราสิ้นหวังกับคนรุ่นใหม่ไปแล้ว ถ้ามองว่าตัวเองเป็นคนรุ่นเก่า พอมาเห็น
แนวคิดอะไรหลายๆ อย่างหรือการแชร์ประสบการณ์การสอนของน้องๆ เรา รู้สึกได้พลังบางอย่างของคนรุ่น
ใหม่มาากๆ แล้วรู้สึกว่าอนาคตของประเทศชาติยังมีความหวังอยู่

สอง ได้ทฤษฎี อย่างที่บอกว่าเป็นอาจารย์สอนกฎหมายมา 10 กว่าปี เราสอนแบบที่เราชอบ
อาจารย์ท่านไหน เราสอนแบบอาจารย์ท่านนั้น เราเหมือนก็อปปีคุณแม่ของเราออกมาเลยทุกอย่าง เพราะ
เรามีคุณแม่ในดวงใจอยู่แล้ว เรา รู้สึกว่าวิธีนี้ดี โดยเราไม่รู้ว่าทฤษฎีการสอนเป็นอย่างไร เราเคยอ่านแต่ที่
คุณแม่เราเป็นคุณครู แล้วเราเคยดูทฤษฎีของคุณแม่เวลาช่วยท่านทำงาน พอวันนี้เรามาในวันนี้
ประสบการณ์การสอนเรามีมากพอ ทำให้เราเข้าใจทฤษฎีต่างๆ มากขึ้นมากๆ เลย จากที่เราเคยอ่านของ
คุณแม่ นี่คือนี่ที่ได้จากวิทยากร

ส่วนประการสุดท้าย สิ่งที่ได้จากตัวเองคือ ความรู้สึกของตัวเอง ณ วันแรกของปี 52 ที่ไปสอนนิติ
กรรมสัญญาครั้งแรก แล้วทำให้นักศึกษาตกไป 70% เพราะไปสอนครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ไปด้วย
ความมั่นใจว่าฉันคือที่หนึ่ง เก่งสุดแล้ว พอไปสอนแล้วเด็กตอบอะไรไม่ได้เลย เขาตกไปเลย ไม่มีใครเก่งเท่า
ฉันแล้ว ในอารมณ์ตอนนั้น แล้วเราไม่รู้วิธีการสอน เราสอนแบบคุณแม่อาจารย์ที่เราชอบสอนมา ก็ฟังไป
เยอะเหมือนกัน เรามาถึงตรง ณ ตอนนี้ได้สิ่งที่เรารู้ว่า เราตอนปี 52 กับเราตอนปี 63 เราคิดว่าเรา
พัฒนาขึ้นมาก เราคิดว่าถ้าในอีก 5-10 ปีข้างหน้า เราจะต้องเป็นอาจารย์ที่โคตรเจ๋งมากๆ

ผู้เข้าร่วมหญิง: จริงๆ ต้องบอกก่อนว่า ตัวเองเป็นสายมวยวัดมากๆ ในการทำงาน เมื่อวานกลับบ้านไป
บอกแม่ว่า เวิร์กช็อปที่เคยเข้าแล้วไม่รู้ว่ามีหลักการออกแบบอย่างไร วันนี้ได้รู้ทฤษฎีแล้ว เรา รู้สึกว่าเราได้
เติมในสิ่งที่เราไม่มี เหมือนกับว่ารุ่นพี่หรือเจ้านายที่เขาใช้เซนส์ในการจัดกระบวนการ ประมาณว่าต้องใช้
กิจกรรมนี้แหละ พลังแบบนี้ต้องใช้ใช้กิจกรรมนี้ เราก็คิดว่าพลังงานอะไร ทำไม่รู้สึกไฮสตาตร์ขนาดนี้ เราไม่
เข้าใจเลย เหมือนรุ่นพี่ที่เขาจัดกระบวนการด้วยกัน จะบอกว่าพลังงานของคนนี้เขาเรียน เห็นเขานั่งแบบนั้น
แต่เขาเรียน พลังงานคืออย่างไร ไม่เข้าใจเลย จนกระทั่งพอเราทำมาเรื่อยๆ เราก็เริ่มรู้สึกว่า บางทีเหมือนกับ
เราเป็นคนเรียนรู้ผ่านประสบการณ์มากๆ ถ้ามาให้ทฤษฎี เราสอบได้คะแนนดี แต่พอสอบเสร็จแล้วลืม
แน่นอน แต่วันนี้เหมือนกับฉันไปต่อยมวยมาแล้ว แต่ฉันไม่มีทฤษฎี ฉันไม่รู้จะทำสิ่งนี้เพราะอะไร เลยรู้สึกว่า
ดีจังเลย ถึงเวลาที่ฉันจะต้องเรียนหนังสือ โดยที่เกิดจากความอยากเรียนจริงๆ เหมือนเรา รู้ตัวว่า เราเป็นเด็ก
ที่เรียนได้คะแนนดีเพราะอยากให้คนอื่นชื่นชม แต่วันนี้เหมือนกับฉันอยากเรียน เพราะฉันอยากรู้จริงๆ ฉัน
อธิบายไม่ได้ แต่ก็แอบนึกถึงกิจกรรมตอนเช้าที่พี่ๆ บอกว่ามวยวัดมากๆ เข้าทางเรามาก

เหมือนกิจกรรมที่ให้แชร์ว่ามีโมเมนต์ไหนในโรงเรียนที่ประทับใจ นึกถึงคุณครูคนหนึ่งตอนประถม
งมากที่เขาไม่ได้สอนเนื้อหาอะไรเลย จำไม่ได้ว่าสิ่งที่เขาสอนคืออะไร แต่เราจำได้เพราะเขาถามเรา

ประโยคเดียวในช่วงที่คุณบ้าเราเสีย แล้วเราเขียนเป็นไดอารี่ประจำสัปดาห์ เป็นการสะท้อนให้เขา เหมือนกับว่าคุณบ้าป่วย แล้วเขียนตั้งแต่ป่วยจนท่านเสีย แล้วตอนที่ส่ง เหมือนคุณครูคนนั้นถามว่า คุณบ้า น่าจะสำคัญกับไบเตยมากเลยนะ เราเลยรู้สึกว้า เหมือนเวลาเราอยู่กับเด็ก มีคนเคยบอกเตยว่า ให้เลิกอ่าน หนังสือได้แล้ว ให้อ่านเด็กบ้าง ให้รู้ว่าเขาต้องการอะไร แต่เราคิดว่าเราน่าจะอ่านเด็กได้พอสมควรแล้ว คิด ว่ามาอ่านหนังสือบ้างก็ดี ชอบที่ในที่สุดฉันก็สามารถอธิบายสิ่งที่ฉันมีว้าๆ มานานได้

อธิษฐาน: ตอนค่ากลับมาเจอกัน จะมีกระบวนการให้เรากลับมาใคร่ครวญบางอย่างกับตัวเอง

อดิศร: จริงๆ เราพยายามจะให้มีการเช็คเอาต์แบบนี้ในแง่ของการที่เราจะบูรณาการเรียนรู้ของตัวเอง ซึ่งเป็น เรื่องที่สำคัญบางคนบอกว่าเราไม่ต้องพูดก็ได้ แต่การพูดออกมาเป็นการเรียบเรียงความเข้าใจบางอย่าง ซึ่ง บางทีการคิดอย่างเดียวเป็นคนละโหมดกัน เราจะเห็นว่าเวลาเขียนจะเป็นแบบหนึ่ง พูดจะเป็นแบบหนึ่ง คิด จะเป็นแบบหนึ่ง การให้ฝึกคิดฝึกทำหลายๆ โหมด คือการกลับไปประมวลและทบทวนสิ่งที่เขาได้เรียนรู้ สิ่ง ที่เขาได้รับบางอย่าง ผมคิดว่าเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างสำคัญในกระบวนการเรียนรู้ของคน

อย่างหนึ่งที่ยากชวนพวกเราคือ อยากให้พวกเราอ่อนโยนและใจดีกับการเรียนรู้ของตัวเอง หมายถึงบางทีเราคาดคิดว่าอยากจะได้อะไรบางอย่าง อยากจะเรียนรู้บางอย่าง แล้วบางทีเราก็ใจร้ายกับ ตัวเอง เวลาที่เราวิจารณ์ตัวเอง ถ้าเรายังเรียนรู้ได้ไม่ดีพอ หรือทำไมเรายังไม่เข้าใจเสียที ถ้าเราเปลี่ยน วิธีการที่ค่อยๆ พาตัวเองเข้าไปเรียนรู้บางอย่าง วันนี้เราอาจจะยังไม่เข้าใจทั้งหมดก็ไม่เป็นไร เพราะจริงๆ แล้วเราแต่ละคนถูกฝึกมาไม่เหมือนกัน เรามีธรรมชาติการเติบโต การเลี้ยงดู การศึกษาที่ไม่เหมือนกัน ถึงแม้จะอยู่กับบทเรียนเหมือนกัน วิธีการที่เราได้ วิธีการที่เราตีความต่อเนื้อหากิจกรรม กระบวนการต่างๆ ก็จะไม่เหมือนกัน เป็นแต่ละบุคคลที่จะได้รับ และเป็นเรื่องของวาระแต่ละคนที่จะเริ่มเรียนรู้บางสิ่ง บางอย่างที่ไม่เท่ากันด้วย อยากให้เราค่อยๆ เรียนรู้ ใจเย็นกับมัน เชื่อว่าจะมีกระบวนการที่จิตไว้สำนึกและ จิตใต้สำนึกทำงานต่อด้วย บางทีบางเรื่องกลับไปถึงบ้านแล้วถึงจะเข้าใจหรือเห็นบางอย่าง หรือเชื่อมโยง กับบางสิ่งบางอย่างที่เราได้เรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต ค่อยๆ เรียนรู้ไปจริงๆ กลับไปนอนหลับคืนนี้ อาจจะมีอะไรมาเข้าฝันเราอีกแบบหนึ่งก็ได้ เราอาจจะได้เรียนรู้บางอย่างเพิ่มเติมด้วยเช่นกัน

พักรับประทานอาหารเย็น

16.00 -19.00 น.

ปวีณา: ช่วงเวลาค่าคืนนี้อยากจะชวนทุกท่านทำกิจกรรมเล็กๆ ใช้เวลาอยู่กับตัวตนของเรา อยู่กับพื้นที่ในชีวิตของเรา ชวนทุกท่านกลับมาอยู่ด้วยกันในห้องนี้ กลับมาอยู่กับพื้นที่ที่เรานั่งอยู่ ชวนกลับมาทำความรู้สึกของเราที่นั่งอยู่ด้วยกัน อยากให้เราสังเกตว่าขณะนี้เราเห็นอะไรบ้าง แล้วระบุสิ่งที่อยู่ตรงหน้า 5 อย่าง อาจจะเป็นเทียนตรงหน้า เพื่อนที่นั่งอยู่ตรงหน้า แก้วน้ำ เบาะ ...

ลองระบุสัมผัส 4 อย่างที่ประสาทสัมผัสของผิวหนังเรารู้สึก อาจจะเป็นความรู้สึกของขา ก้นของเรา ความรู้สึกของผิวหนังที่โดนเสื้อเรา หน้าของเราที่โดนหน้ากาก 4 อย่าง ...

ขอให้เรานึกถึงเสียง 3 เสียง ลองระบุ 3 เสียงที่เราได้ยินในขณะนี้ อาจจะเป็นเสียงแอร์ เสียงลม ...

คราวนี้ให้ระบุ 2 กลิ่นที่เราได้กลิ่นตอนนี้ ที่มากระทบกับจมูกของเรา อาจจะเป็นกลิ่นของห้อง ควันของเทียน หรืออะไรก็ได้ 2 อย่าง ...

ขอให้เราระบุรส 1 รสที่เรารู้สึกอยู่ภายในปากของเรา ... แล้วนำพาเอาตัวเรามา นั่งอยู่ด้วยกัน

กิจกรรมหลังจากนี้ จะเป็นกิจกรรมเรื่อยๆ ที่จะพาทุกท่านกลับมาอยู่กับตัวเองสักพักหนึ่ง เมื่อเข้าเราพาไปดูเหตุการณ์การเรียนรู้ที่ประทับใจ คราวนี้อยากให้นึกถึงบุคคลหนึ่งคนที่เป็นครูของเรา ระดับชั้นใดก็ได้ อาจจะเป็นอนุบาล ประถม มัธยม มหาวิทยาลัย ได้หมด ครูคนไหนที่เราเลือกว่าเขาคือครูในดวงใจ

ของเรา สิ่งที่เขาทำมีความหมายกับการเรียนรู้ของเรา แล้วอยู่ในใจเรา ครูคนนี้อาจจะไม่ได้เจอมาเป็น 10 ปีแล้วก็ได้ หรืออาจจะไม่ได้คุยกันนานแล้ว บางคนอาจจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่าท่านอยู่ที่ไหน หรืออาจจะไม่ได้มีชีวิตอยู่แล้วก็ได้ เป็นครูหนึ่งคนที่เราเลือกให้เป็นครูในดวงใจ

ให้ลองนึกถึงใบหน้าของครูคนนั้น ร่างกาย ท่วงท่า การแต่งกายที่ครูคนนั้นมักจะแต่งบ่อยๆ แล้วเรา จำได้ น้ำเสียง ท่ายืน หรือคำพูดที่เขามักจะพูดกับเราบ่อยๆ แล้วมันอยู่ในใจเรา และการกระทำของครูคนนั้นที่ทำให้เรารู้สึกว่า เขาเป็นครูในดวงใจ ...

ถ้าความทรงจำของเราที่มีต่อครูคนนั้นชัดเจนมากขึ้นแล้ว ข้างหน้าของทุกท่านจะมีกระดาษคนละ 1 แผ่น และดินสอ หลายๆ คนอาจจะใช้พื้นที่ช่วงนี้ในการสื่อสารกับคุณครูท่านนั้น ที่เราอาจจะไม่ได้คุยด้วย นานแล้ว หรือไม่รู้ว่าคุณครูท่านนั้นอยู่ที่ไหน แต่ถ้าเรามีโอกาส เรามีกระดาษ เรามีดินสอปากกา เราอยากจะทำอะไรครูในดวงใจท่านนั้น ถ้าจะต้องเขียนจดหมายหาคุณครูท่านนั้น เราจะเขียนว่าอะไร อาจจะเป็นคำ ขอบคุณก็ได้ หรือคำขอโทษที่เราไม่มีโอกาสได้บอกในอดีตก็ได้ หรืออาจจะอัปเดตชีวิตของเราให้ครูท่านนั้น ฟังก็ได้ สำหรับท่านที่ยังไม่ได้ติดต่อกันมานานแล้ว ว่าตอนนี้เรามาไกลแค่ไหน เราวันนี้เป็นอย่างไรบ้าง หรือ อาจจะส่งคำถามใดๆ ถึงครูท่านนั้นก็ได้ ถ้ามีโอกาสที่ครูท่านนี้จะได้อ่านจดหมายนี้ เราจะสื่อสารกับครูท่าน นั้นอย่างไร

อยากให้ใช้เวลาช่วงนี้สั้นๆ ในการสื่อสารกับครูท่านนั้น จะเป็นจดหมายเต็มรูปแบบ อาจจะเป็น คำพูดก็ได้ หรืออาจจะเป็นภาพก็ได้ ถ้าอยากให้ครูเห็น

(แต่ละคนเขียนจดหมายถึงครูในดวงใจ – 10 นาที)

ระหว่างที่เขียน อาจจะนึกถึงคุณสมบัติของคุณครูคนนี้ด้วยว่า คุณสมบัติอะไรของครูที่เราประทับใจหรืออยู่ในใจเรา ...

สำหรับท่านที่ยังเขียนไม่เสร็จ ใช้ช่วงเวลานี้จบจดหมายของเรา ... ท่านที่เขียนเสร็จแล้วให้จับกลุ่ม 3 คนที่เราอยากคุยกับเขา แต่ยังไม่ได้อีกคุยเท่าไร หรือคนที่เรารู้สึกสบายใจที่จะคุยด้วย ...

ชวนทุกท่านให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แต่บริหารเวลาตัวเองในกลุ่ม อาจจะเล่าคร่าวๆ ว่าคุณครูท่านนี้เป็นอย่างไร ถ้าไม่สะดวกใจบอกชื่อ ก็บอกเท่าที่เราสะดวกใจ อาจจะแค่เล่าว่าคุณครูเป็นครูตอนไหนของ เรา ทำอะไร แล้วทำไมถึงเป็นคุณครูในดวงใจของเรา หลังจากนั้นก็ให้เจ้าของเรื่องที่เล่า ถ้าเปิดเผยได้ ก็ให้ ลองอ่านจดหมายออกเสียงให้เพื่อนๆ ในกลุ่มเป็นประจักษ์พยานสักนิดหนึ่ง ขอให้อ่านจดหมายเหมือนกับว่าเรากำลังจะไปอ่านให้กับคุณครูท่านนั้นฟังจริงๆ โดยมีเพื่อนเราสองคนนั่งเป็นพยานแทนคุณครูท่านนั้น

(จับกลุ่ม 3 คน ผลัดกันเล่าเรื่องราวของครูในดวงใจให้เพื่อนฟัง – 20 นาที)

ขอเชิญทุกคนกลับเข้าวงใหญ่

ถึงแม้ว่าเราจะอ่านออกเสียงไปแล้วรอบหนึ่ง แต่อยากจะชวนทุกท่านขอให้หยิบจดหมายของเราขึ้นมาแล้วลองอ่านอีกครั้งหนึ่ง แต่คราวนี้ขอให้อ่านในความเงียบของใครของมัน อ่านในแต่ละตัวอักษร อาจจะคิดไปถึงคุณครูท่านนั้นก็ได้ แล้วระหว่างที่อ่าน ลองดูว่าคุณสมบัติของคุณครูในดวงใจของเรา กับคุณสมบัติของเรา ณ ตอนนี่ที่เราเป็นครู มีอะไรบางอย่างที่คล้ายคลึงกันหรือเปล่า มีคุณสมบัติอะไรของเราที่คล้ายคลึงกับคุณครูในดวงใจของเรา

อธิษฐาน: หรือมีมรดกอะไรที่ครูได้ส่งผ่านจากครูมาสู่ตัวเราในวันนี้ ในฐานะที่เราก็เป็นครู มีคนบอกว่าสิ่งที่เรามองเห็นในตัวคนอื่น จริงๆ แล้วคือสิ่งที่เรามีอยู่ในตัวของเราด้วย

(แต่ละคนอ่านจดหมายถึงครูในดวงใจเงียบๆ และใคร่ครวญว่าคุณสมบัติของคุณครูในดวงใจที่มีอยู่ในตัวเช่นเดียวกัน – 2 นาที)

ปรีชา: ก่อนที่เราจะลาจากกันในคำคืนนี้ อยากฟังเสียงของทุกท่านว่าหลังจากที่ทำกิจกรรมนี้ เราได้ค้นพบอะไรใหม่หรือเปล่าจากการทำกิจกรรมนี้ หรือว่าเราเกิดการเรียนรู้อะไรบ้าง หรืออาจจะเป็นความรู้สึกก็ได้ ยินดีต้อนรับทุกๆ แง่มุม เริ่มจากท่านไหนก่อนก็ได้ แล้วค่อยเวียนไป

ผู้เข้าร่วมหญิง: ตอนที่นั่งนึกถึงครูในดวงใจ ยากมาก เพราะเหมือนกับมีครูในดวงใจแต่ละช่วงของเรา แม้กระทั่งคนที่ไม่ได้เป็นครูแต่เรารู้สึกว่าเป็นครูของเราเยอะมาก จนกระทั่งคิดไม่ออกว่าจะเขียนใคร ตอนแรกเขียนไป 3 คน แต่พอนึกถึงคนเดียวรู้สึกยากจนไม่อยากเขียน อยากเขียนถึง 3-4 คน แต่พอมานั่งเขียน รู้สึกว่าการกลับไปย้อนนึกถึงคุณครูที่เราประทับใจหรือคุณครูในดวงใจของเรา ทำให้เราเหมือนย้อนกับตอนที่เราเป็นนักเรียนแล้วเราได้รับจากคุณครู เรารู้สึกเหมือนเรามีครูต้นแบบ หลากๆ อย่างที่เราอยากจะทำจากครูคนนั้นมาใส่ไว้ที่ตัวเรา แต่สุดท้ายพอกลับมาอ่านจดหมายของตัวเองอีกที เรารู้สึกว่าครูคนนั้นเขาก็ไม่ได้เหมือนเราเสียทีเดียว ทำให้เรากลับมามองย้อนคิดว่า สุดท้ายแล้วเราจะเป็นครูแบบไหนกันในวันข้างหน้า

ผู้เข้าร่วมชาย: เลือดยาก เพราะครูแต่ละช่วงจะมีความประทับใจ ครูอนุบาล ครูประถม มัธยม รวมถึง ป.ตรี แต่ที่ผมเขียน ผมขอบคุณและรู้สึกประทับใจ อ. มุนินทร์ คณบดีคณะนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ คือผมเป็นลูกศิษย์รุ่นแรกตอนที่ท่านกลับมาไทย แล้วรู้สึกประทับใจกับความเอาใจใส่ในทุกๆ เรื่องที่ผมไปขอคำปรึกษา ขอความช่วยเหลือ เนื่องจากเราเป็นอาจารย์ใหม่ เพิ่งเข้ามาสู่วงการวิชาการ ทุกอย่างแปลก ดูยากไปหมดสำหรับเรา แล้วแกให้กำลังใจทุกอย่าง โดยคำพูดที่แกจะพูดประจำเสมอๆ คือถ้าต้องการอะไรให้บอก ให้พูดเลย จะช่วยเหลือเต็มที่ แกเป็นแบบนี้ประจำ ยินดี ใจดี และเมตตากับผมเสมอ เหมือนแก

เข้าใจว่าเรากำลังต้องการอะไร หรือเราต้องการความช่วยเหลือเรื่องอะไร เลยรู้สึกประทับใจในเรื่องความใส่ใจ ย้อนกลับไปกิจกรรมวันนี้ คือเรื่องความใส่ใจที่เราในฐานะลูกศิษย์คาดหวังว่าเราจะได้

ผู้เข้าร่วมชาย: ส่วนของผม จากการพูดคุยกับพี่อีก 2 คน อาจจะไปเจอเรื่องราวที่คล้ายคลึงกันคือ มี อาจารย์คนหนึ่ง มีความผูกพัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข อาจารย์ได้ช่วยเหลือเมตตาอบรมสั่งสอนในหลายๆ เรื่อง หนึ่งคำที่ผมนึกออก แล้วอยากจะใช้สื่อแทนคุณสมบัติของการเป็นครูบาอาจารย์ คือความเมตตาที่ต้องมี ให้แก่ลูกศิษย์ลูกหา ความเมตตาที่มีให้แก่สังคม ความเมตตาที่มีให้แก่ตัวเองด้วย ผมมองว่าเป็นสิ่งสำคัญที่ ครูบาอาจารย์ควรมี ผมได้รับการอบรมสั่งสอนจากอาจารย์ท่านนี้มาโดยตลอด ว่าคุณต้องมีเมตตาณะ ผมเมตตากับคุณ คุณก็ต้องเมตตากับผมด้วย และคุณก็ต้องเมตตากับตัวเองอีก อาจารย์จะพูดคำว่าเมตตา ให้ผมฟังบ่อยมาก จนผมจำคำนี้มาคิดตลอด อย่างผมเข้ามาเป็นอาจารย์ มีหลายครั้งที่ลูกศิษย์ลูกหาของเราปฏิบัติกับเราไม่ถูกต้อง แทนที่ผมจะโกรธ บางเรื่องผมควรจะโกรธ แต่ผมไม่โกรธ ไม่รู้ว่าเพราะคำว่า เมตตา มันฝังอยู่ในใจผมมาตลอดหรือเปล่า เพราะคำว่าเมตตาแพร่กระจายแตกย่อยเป็นคำต่างๆ ออกมา ได้มากมาย เป็นการให้อภัย การมอบสิ่งดีๆ ให้แก่กัน ในมุมมองของผม ขอฝากไว้กับคำว่าเมตตาครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: ของผมพอขึ้นโจทย์มา มีหลายคนที่เราอยากจะเขียน แต่คนแรกที่จะต้องเขียนคือ ท่าน อาจารย์สมยศ เขื้อไทย ท่านเป็นอาจารย์ที่สอนคณะนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ เราชู้จักท่านผ่านการทำ กิจกรรมเผยแพร่กฎหมายของนักศึกษาชั้นปริญญาตรี จะมีการอบรมกฎหมายตามต่างจังหวัดทั่วประเทศ แล้วเวลาเราไปกับท่าน จะเห็นว่าท่านอุทิศ สิ่งที่ผมจะพูด คงเป็นสิ่งที่ธรรมดาหลายๆ แต่เป็นสิ่งที่เราสัมผัส มากับสิ่งที่ท่านทำ อาจารย์อุทิศและแสดงความรู้ทางกฎหมายให้ประชาชนเข้าใจอย่างเต็มที่ แน่ใจว่าไป สอนในระดับประชาชนทั่วไป ไม่ได้เหมือนกับสอนที่มหาวิทยาลัย จะพูดถึงกฎหมายที่เขาจะต้องเจอ ปัญหาชีวิตที่เขาจะต้องเจอ กฎหมายที่เขาควรจะต้องเข้าใจ จำไว้ เพื่อไปปกป้องสิทธิ์ตัวเอง สิ่งที่อาจารย์ ทำ แสดงออกผ่านการกระทำ ท่านไม่เคยจะยัดเยียดให้เราว่า เราต้องเป็นคนแบบไหน แต่ท่านทำให้เราเห็น อย่างทุกวันนี้อาจารย์อายุ 70 กว่าแล้ว ยังไปสอนมหาวิทยาลัยที่ลาว เพื่อเปิดคณะนิติศาสตร์ให้ที่นั่น โดย ไม่รับค่าตอบแทนเลย ยกเว้นค่าเครื่องบินไปกลับ เราจะเห็นว่าท่านมีอุดมการณ์ในความเป็นนักกฎหมาย เพื่อสังคมอย่างแท้จริง ทำเพื่อคนอื่นตลอด ไม่แปลกใจที่ไม่ใช่เฉพาะผม หลายคนมากๆ ที่นับถือท่าน เป็น คนที่นักกฎหมายไทยจะนึกถึง ถามว่าตัวเราเองถึงจุดนั้นหรือยัง บอกว่ายัง เรายังไม่ได้ครั้งหนึ่งที่ท่านทาง แต่นั่นคือดวงดาวที่กำหนดลู่ทางของเรา เรายุ่สึกว่าเป็นลู่ทางที่งดงาม

ผู้เข้าร่วมหญิง: อยากจะแชร์ในส่วนของความรู้สึก ขอขอบคุณที่ทำให้เชสขึ้นนี้ขึ้นมา เพราะในชีวิตประจำวันไม่เคยมีโอกาสมานั่งคิดเลยว่าครูคนไหนบ้างที่ทำให้เราเป็นเราจริงๆ ในวันที่ เลือกลงเขียนอาจารย์ 1 คน แต่ใน ระหว่างนี้ ตั้งแต่คำถาม ฟังเพื่อน แล้วฟังเพื่อนๆ ในห้อง นึกถึงภาพของคุณครูคนนั้นคนนั้นเข้ามาโดยตลอด

คิดว่ากลับไปคงจะพยายามไปติดต่อ และอยากจะขอบคุณคุณครูเหล่านั้นที่ทำให้เราเป็นเราในทุกวันนี้ นอกจากจะเป็นอาจารย์ที่สอนตอนที่เข้าหลักสูตรตามมหาวิทยาลัยแล้ว คุณครูในการทำงาน ทั้งตอนที่ทำงานเก่า และตอนที่ เป็นผู้พิพากษาซึ่งเราจะต้องจับคู่กับตัวเตอร์แล้วประกบติด ท่านสอนให้เราเป็นเรา สอนการทำงานทุกวัน สอนจริยธรรม แนวความคิด การวางตัว ขอขอบคุณมากที่ทำให้เรานึกถึงท่าน และอยากไปกราบขอพระคุณของท่าน

ผู้เข้าร่วมชาย: มีถ้อยคำที่บอกว่า บุญกุศลที่ไม่มีสิ่งอื่นล้ำ นับแต่ถ้อยคำที่ท่านสอน เป็นครูวันเดียวก็เป็น ครูตลอดชีวิต ผมโชคดีที่มีคุณครูหลายท่านที่ประทับใจ เลยเลือกที่จะพูดถึงคุณครูท่านหนึ่งที่เป็นคนแรกที่ประทับใจ ผมขออนุญาตอ่านอย่างภาคภูมิใจถึงคุณครูนี้

ผมแต่งกลอนขึ้นมา 2 บท ชื่อว่า “ยุวดี เพิ่มพูน แม่ครูของเหนือ”

ยุวเยาว์ แม่ครูสอน ให้เรียนรู้	ดีเคียงคู่ คุณค่า สง่าเสริม
เพิ่มคุณธรรม เน้นย้ำ ให้ต่อเติม	พูนพูนเพิ่ม ปัญญา พาก้าวไกล
แม่ผู้สอน สรรพศาสตร์ ให้ได้รู้	ครูผู้สร้าง เคียงคู่ สิ่งสดใส
ของลูกศิษย์ ผู้เคารพ รักห่วงใย	เหนือภูมิใจ ได้เป็นศิษย์ แม่ครู

ผู้เข้าร่วมหญิง: กิจกรรมนี้ทำให้รู้สึกว่าได้ย้อนกลับเข้าไปในอดีตของตัวเอง ว่าเราเจออะไรบ้าง เราผ่านอะไรมาบ้าง ครูที่นึกถึงเป็นครูที่สอนเราใช้ชีวิต สอนเราล้างจาน สอนเราหุงข้าว สอนเราใส่รองเท้า สอนเราผูกเชือกรองเท้า จะนึกถึงตั้งแต่ตอนนั้นเลย และนึกถึงขึ้นมาเรื่อยๆ จนกระทั่งเรียน ป.โท ก็ยังมีครูตลอดทุกเส้นทางเลย ไม่ใช่แค่ครูที่สอนหนังสือ แต่เป็นครูที่สอนให้เราใช้ชีวิตเป็น เป็นครูที่สอนให้เราเป็นเรา

ผู้เข้าร่วมชาย: สำหรับผม ครูมีหลายอย่างในชีวิตของเรา ไม่ใช่ครูที่สอนหนังสือ เขาหล่อหลอมเรามาหลายๆ คน หลายๆ ช่วงเวลาจนถึงตอนนี้ เราเป็นเราจนถึงทุกวันนี้เพราะครูหลายท่านนั้น และไม่เฉพาะครู อาจจะเป็นเพื่อน มาในรูปแบบพี่น้องที่เตือนสติเราได้ สำหรับผม ผมได้เลือกครูท่านหนึ่งสมัยที่ผมเรียนอยู่ประถม คือครูเขาเอาใจใส่ และแสดงให้เห็นถึงความรักความเมตตาแก่ลูกศิษย์ ครูเขาจำได้ว่าเราต้องการอะไร และเราต้องการการสนับสนุนอะไร เช่น ผมสนใจศิลปะ ครูเขาก็ชักชวนให้ไปลงแข่งศิลปะ ลองไปเขียนดู ลองไปวาดรูปดู ถึงจะได้ไม่ได้ก็ไม่เป็นไร อยากรู้อะไรก็สนับสนุนเราอยู่เสมอ นั่นคือสิ่งที่ประทับใจมากในตอนประถม ซึ่งเราแค่เป็นเด็กประถมที่นั่งหลังห้องแล้วไม่ค่อยเอาเพื่อนเท่าไร ถามว่าตอนนี้เราเป็นได้ขนาดนั้นไหม เราก็ยังไม่รู้ แต่ที่แน่ๆ ตอนนี้ผมมีเป้าหมายที่สามารถให้เดินไปได้แล้วครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: สำหรับผม ครูมีหลายท่านมาก แต่ครูที่อยู่ในความทรงจำจริงๆ คือครูสมัยตอนมัธยม เขาเหมือนสอนการใช้ชีวิต สอนทุกๆ อย่างที่เราอยากจะเรียนรู้ ทำให้เรามาถึงทุกวันนี้ ทั้งตอนเรียนจบ ม.6 ผม

สอบได้ เขาก็มาส่งผมที่สถานีรถไฟ ครูบอกว่าอาจารย์ให้ตั้งค์ 500 เพราะเขารู้ว่าฐานะที่บ้านยากจน อาจารย์ช่วยนะ อยากให้เราตั้งใจเรียน พอผมเรียนจบ ผมก็เรียนต่อโท ก็โทรคุยกับครูตลอด ครูจะถามว่าเราอยากเป็นอะไร ครูเหมือนคนผลักดัน ชี้แนะหรือชี้ทางให้เรามาถึงตรงนี้ พอผมเรียนจบ ป.โท เขาถามว่าเราอยากจะเป็นอะไร ผมบอกว่าจะเรียนต่อเป็นอาจารย์ เขาก็ให้เทคนิคการสอบสัมภาษณ์ หรือการใช้ชีวิตต่างๆ จนทำให้ผมมีวันนี้

พูดถึงเรื่องราวต่างๆ มีมากมาย อาจจะไม่จบ แต่สิ่งหนึ่งที่ผมคิดถึงครูมากตอนนี้ก็คือ ผมพยายามติดต่อแก พยายามโทรหาแก วันที่เราทำงานได้แล้ว เราอยากให้คุณมาเที่ยวอยุธยา ผมจะดูแลเอง แต่ครูบอกว่าครูไม่พร้อม ทุกครั้งที่ผมโทรหา พยายามจะถามว่าเขาอยู่ที่ไหน เขาบอกว่ามาไม่ได้นะ เขาไม่ยอมบอกผมว่าอยู่ที่ไหน จนผมมาทราบว่าเขาเป็นเส้นเลือดในสมองแตก ทุกๆ ครั้งที่โทรคุยกับผม เขาพยายามทำน้ำเสียงให้อยู่ในภาวะปกติว่า เขาไม่เป็นอะไร วันไหนที่ผมหมดแรง ไม่มีกำลังใจ คนแรกที่นึกถึงนอกจากพ่อแม่แล้ว ผมนึกถึงคุณครูนี้ ครูเหมือนจะเติมไฟในชีวิตของผม ให้ผมก้าวเดินต่อไปได้ ในวันที่เราหมดแรง ครูให้คำปรึกษาทุกอย่าง ให้เราสู้ต่อไป และสามารถใช้ชีวิตต่อไปได้จนถึงทุกวันนี้

ผู้เข้าร่วมหญิง: ของเราเป็นแอดไวเซอร์ตอนปริญญาเอก ประทับใจที่ท่านมีความเชื่อมั่นในตัวของคุณศิษย์ว่าทำได้ นั่นคือ มีช่วงที่เป็นจุดพีคของเราเหมือนกันว่าจะไปต่อหรือจะถอย และด้วยความที่กดดันทุกอย่าง เป็นลูกคนเดียว ถ้าไม่จบแล้วจะอย่างไร สังคมในเวลานั้นต่าง ๆ ปิดกั้นตัวเองสักพักหนึ่ง ไม่อยากรับรู้อะไรแล้ว ไม่ไปต่อแล้ว อาจารย์ท่านนี้ก็พยายามติดต่อตลอด เราไม่รับสายท่านเลย ท่านก็ติดต่อไปทางพ่อกับแม่ พอมาบ่นย้อนกลับมาว่า ท่านทุ่มเทขนาดนั้น ดึงเด็กกลับมา จับมือเด็กไม่ปล่อย เป็นความประทับใจมาก ชีวิตส่วนตัวด้วย ตอนนั้นจมดิ่งขนาดที่ว่าเป็นจุดดริบของความคิด อาจารย์ท่านก็ช่วย แล้วไปเจอพีดีในเฟซบุ๊กเป็นคำแค่ 3 บรรทัดว่า ถ้าอีก 5 ปีข้างหน้า คุณอยู่ตรงนั้น แล้วคุณนี่ย้อนกลับมาว่า 5 ปีที่ผ่านมา ถ้าคุณพลาดสิ่งนั้นไป คุณจะเสียใจมาก เลยทำให้คิดว่า สู้กันนิด และโทรหาอาจารย์เลย ตอนนั้นท่านปฏิบัติหน้าที่อยู่รัสเซีย ถามว่าที่อาจารย์บอกไว้ อาจารย์ยังจับมือเราอยู่ไหม ตัดสินใจบินไปทำงานที่รัสเซีย ไปๆ กลับๆ อยู่ 2 ปี สรุปคือผ่านมาได้ ถ้าไม่มีอาจารย์ในวันนั้น ก็ไม่มีเราในวันนี้

ผู้เข้าร่วมหญิง: พอได้ใจที่ครูในดวงใจ ส่วนตัวใช้เวลาวาดรูปและเขียนคำไม่ถึงนาที เป็นเด็กหลังห้องมาตลอด ตั้งแต่ประถม มัธยม มหาวิทยาลัย ป.ตรี เป็นคนที่อาจารย์เกลียด หรือเราชอบคิดไปเองว่าอาจารย์ไม่ใส่ใจ เช่น มัธยม เราเรียนสายวิทย์ห้องคิง แต่เป็นคนเดียวที่บอกว่าฉันจะเรียนนิติศาสตร์ เพราะฉะนั้นอาจารย์จะไม่เรียกถามเลย จิตพิสัยคนที่บอกว่าจะเรียนหมอ วิศวะ ได้ 10 ตลอด ส่วนเราได้แค่ 4-5 ทั้งที่เราไม่ได้ทำอะไรเลย เรารู้สึกไม่ชอบ ฉันเกลียดครู ถึงขั้นเคยบอกว่า ถ้าฉันเรียนนิติศาสตร์เสร็จ ฉันจะไปเป็นรัฐมนตรีแล้วสั่งย้ายครูพวกนี้ให้หมดเลย

แต่พอมาเจอ อ.สุดา วิศรุตพิชญ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่เด็กธรรมชาติทุกคนรู้สึกว่ายาก แต่เราเจอครั้งแรกเหมือนพรหมลิขิต เจอแล้วคลิกกันเลย คืออาจารย์เป็นคนที่รู้จักเราดีที่สุด เหมือนที่วิทยากรบอกว่าเป็นครูในดวงใจของเราจะมีความเหมือนเราอยู่ เหมือนอย่างทีหนึ่งคือ ดูเหมือนกัน แล้วตอนนี้เราพัฒนาคือดูว่าอาจารย์ อาจารย์เคยดำเรา แล้วเราลองให้ไป อาจารย์ยื่นกล่องทิชชูให้ซับน้ำตา แล้วต่อ ภาพของ อ.สุดาจะชัดขึ้นมาคนเดียว คนแรก ใช้เวลาวาดรูปไม่ถึงนาที ไม่มีอะไรที่จะเขียนบอกอาจารย์ นอกจากรักอาจารย์ แล้วถ่ายรูปส่งไลน์ไปให้อาจารย์ดู เพราะคุยกันบ่อยๆ อาจารย์ชมว่าวาดรูปสวย นี่คือคุณครูในดวงใจที่เราอยากจะเป็นเหมือนกัน

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมอยากจะทำถึงอาจารย์ท่านหนึ่งสมัยที่เรียนปริญญาโท เป็นอาจารย์ที่ดึงขึ้นมา เพราะเมื่อหลายสิบปีที่แล้ว จบปริญญาตรี ก็เรียนปริญญาโทเลย แล้วผมมีปัญหาอยู่จุดหนึ่ง คือ ผมติดเที่ยว ติดเหล้า ติดบุหรี่ ติดผู้หญิง ติดทุกอย่าง ตั้งแต่ปริญญาตรีจนถึงปริญญาโท แต่ก็เรียนไปได้เรื่อยๆ จนกระทั่งสอบเปิดเล่ม แต่การติดก็มีปัญหา ตรงที่เราอยากดำเนินชีวิตของเราอย่างมีความสุขกับสิ่งรอบตัวต่อไป ก็หายไป 6-7 เดือน หลังจากสอบเปิดเล่ม อาจารย์โทรมาตามว่า ยังอยู่เมืองไทยหรือเปล่า ผมบอกว่ายังอยู่ภายในเดือนนี้ให้จัดการมาให้เรียบร้อย จะได้ดู หลังจากนั้นก็ทำจนเสร็จ พอเสร็จ ผมก็ยังติดอยู่ ก็บอกอาจารย์ว่าเราจะไม่เที่ยวไทยแล้ว ผมจะไปฝรั่งเศส ก็ไปสิ พอไป เรียนภาษาไปแป๊บหนึ่ง บังเอิญที่ผมโชคดีไปเมืองที่ไม่ค่อยมีคนไทย เลยสอบภาษาได้เร็ว 6 เดือนผมสอบภาษาได้แล้ว แต่จะเข้ามหาวิทยาลัยของเขาคงต้องมีจดหมายแนะนำ ผมกลับมาขอให้อาจารย์ท่านนี้เซ็นให้ผมหน่อย ท่านก็เซ็นให้ ผมสมัครไปหลายมหาวิทยาลัย สุดท้ายผมเลือกมหาวิทยาลัยที่อาจารย์เคยเรียน แต่อีกคณะหนึ่ง ผมเรียนไปประมาณปีหนึ่งติดอึก ติดทำงาน ทำงานได้เงินเดือน เรียนเสียเงิน ผมซังก้าน้ำหนัก ตอนนั้นผมยังเด็กอายุ 25 เรียนทำไมให้โง่เลยไม่เรียน ผมทำงานแล้วเที่ยวเดือนเว้นเดือนๆ แล้วก็ลาออก สุดท้ายกลับมา อาจารย์รู้สึกผิดหวังมาก ผมเลยบอกว่าถ้าอย่างนั้นผมขอแก้ตัว บอกแม่ด้วย ว่าผมเรียนในประเทศไทยได้ไหม อาจารย์ก็บอกว่าลองดู เพราะภาษาคุณได้อยู่แล้ว เลยไปเรียน เรียนเสร็จ ก็อุตสาห์เอาตัวเล่มก่อนสอบปริญญาเอก อาจารย์ช่วยดูให้ผมหน่อย แก่ก็กรุณามาก ยังดูให้ผมอีก จนกระทั่งเหมือนคุณพ่อที่ผลักดันเรา ดึงเราขึ้นมาจากอะไรก็ไม่ว่า จนเราเลิกติดทุกอย่าง เป็นมนุษย์ปกติ แล้วก็จบได้โดยที่โชคดียังมีสุขภาพที่ดีอยู่ในทุกวันนี้

ผู้เข้าร่วมชาย: ของผมน่าจะเป็นอาจารย์ ม.3 เหมือนเด็กที่เข้าใจว่าครูเกลียด จริงๆ ก็ทำตัวน่าเกลียดจริงเป็นคนพูดจาไม่น่ารักตั้งแต่เด็ก พูดไม่เพราะ ไม่รู้บ่าบออะไร อาจารย์บอกให้เอาที่ถูพื้นไปแขวน ก็ทิ้งลงไปที่พื้น พออาจารย์ไปถึงก็หยิบที่ทิ้งเอาไปแขวน จะทำตัวประหลาด แล้วไม่มีใครสนใจ ม.1 ม.2 เขาทิ้งไว้อย่างนั้นแหละ พอ ม.3 มาเจออาจารย์ท่านนี้ ดำทุกวัน แล้วตอนแรกแก่ดำ ผมไม่เข้าใจ ถ้าคนทั่วไปจะว่าตรงๆ แต่แกบอกว่า ก้านบัวบอกลึกต้นลึกชลดธาร อะไรก้านบัว ไม่เข้าใจ พอเรียนถึงเท่านั้นแหละ เข้าใจแล้วว่าแก่ดำ แก่อดทนมาก สมมุติผมเรียกครู ครูบอกว่าครูครับ พอเรียกเพื่อนสรรพนามว่าอ้อ อาจารย์ก็บอกว่าทำไม

ไปพูดแบบนั้น แล้วให้เราทวนคำ การอยู่กับอาจารย์เป็นปี เราไม่ได้คิดจะเปลี่ยน แต่เปลี่ยนไปเอง เหมือน
ใกล้ครูแล้วซึมซับ พูดเพราะไปโดยไม่รู้ตัว วันที่รู้สึกซึ่งคือตอนที่เข้าปกครอง เพราะเอาที่ดินสอไปใส่ในกล่อง
ข้าวเพื่อน พอเพื่อนไม่อยู่จะไปฉีกสมุด ปิดไว้เหมือนไม่รู้จะอะไร อาจารย์รอนจนเราถูกครูผู้ปกครองเสร็จ
ตอนประสานตากับแกตอนออกจากห้องครูผู้ปกครอง รู้สึกถึงอะไรบางอย่าง แต่ครูเขาไม่ได้เป็นคนพูด
เพราะ พูดเหมือนกับผมนี่แหละ แต่สัมผัสได้ เหมือนถูกขัดเกลาโดยไม่รู้ตัวจริงๆ

พอขึ้นมา ม.ปลาย ชีวิตก็ดีขึ้นตามลำดับ และเวลาบ่นว่าเหนื่อย อาจารย์จะบอกว่ากระดะ อย่า
อ่อนแอให้มันมาก การอ่อนแอเป็นเรื่องที่เราคิดไปเอง แค่ทำตามหน้าที่ คนเรามีหน้าที่ต้องทำ ทำลงไป ก็
กลายเป็นครู คล้ายๆ แกเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ สัมผัสได้ว่านิสิตที่สื่อถึงเราได้เหมือนกัน แต่เด็กเรียนเก่งไม่
ค่อยคลุกกับผมเท่าไร เด็กที่เรียบร้อยมากๆ จะไม่ค่อยคลุก เพราะภาษาไม่เหมือนคนอื่น ถ้าใครคุยกับผม
จะเห็นว่าภาษาผมแปลกๆ แปลงๆ แต่ที่ประทับใจเพราะว่า ทำไมเขาขัดเกลาเรา ทำไมเขาไม่ทิ้งเราเหมือน
ครูคนอื่น ที่เห็นว่าเด็กคนนี้น่ารังเกียจ เด็กคนนี้ไม่รู้เรื่อง การบ้านก็ไม่เคยทำ พอเพื่อนทำส่งก็ไปฉีกการบ้าน
เพื่อน เป็นเด็กที่ประหลาดที่สุด อยู่กับครูเป็นปี ไม่รู้ว่าอดทนกับผมได้อย่างไร เพราะมีเรื่องทุกวัน มีเรื่อง
ตลอด พอโตขึ้นมาเป็นผู้เป็นคน มีความรู้สึก ถ้าไม่มีครูคนนี้ก็ไม่มีครูคนอื่นเหมือนกัน ไม่มีทางที่จะ
เจริญขึ้นมาได้ ไม่มีทางที่จะหาทางออกในชีวิต เพราะคล้ายๆ ว่าเป็นเด็กที่จัดการอารมณ์ตัวเองไม่เป็น ไม่รู้
ว่าจะสื่อสารกับโลกนี้อย่างไร ถ้อยคำภาษาแปลกไปหมด และไม่ค่อยมีใครเข้าใจความรู้สึกของเราตอนนั้น
เพื่อนก็ไม่ค่อยมี แต่หลังจากที่ผ่าน ม.3 มา เพื่อนเป็นโขง เหมือนเราอยู่ในร่องที่ใช่ พอกลับไปเยี่ยม
อาจารย์ก็ไม่เคยพูดหวาน มาทำไม เข้มขัดเบี้ยวละสิ แต่ก็รัก แค่ไม่พูดหวานให้กันเฉยๆ

ผู้เข้าร่วมชาย: พอได้ใจทศมาว่าครูในดวงใจ เป็นภาพที่ย้อนอดีตไปไกลมาก ช่วงประถม สิ่งที่ยืนยันใน
จดหมายและเล่าให้เพื่อนฟังคือ จุดเปลี่ยนชีวิตอย่างหนึ่งของเด็กประถม อายุ 12-13 ใครจะไปรู้ว่าวันหนึ่ง
แม่เราจะตาย ใครจะรู้ว่าแม่ที่อยู่กับเราทุกเช้า เรามาโรงเรียนแล้วมีความสุข กลับไปบ้าน คนที่เราไว้ใจและ
รักมากที่สุดเขาไม่อยู่กับเราแล้ว วันที่เรารู้ว่าแม่เราตาย เราเข้มแข็งมาก เราไม่เสียน้ำตาสักหยดหนึ่ง จนเช้า
วันรุ่งขึ้น ครูคนนี้ทราบเรื่อง โทรหาเราผ่านพ่อเรา แล้วบอกว่าขอสายเราหน่อย หลังจากที่เขาคุย บอกว่า
ต่อไปเป็นอย่างไรไม่รู้ แต่ครูเชื่อมั่นว่าเธอเป็นเด็กเก่งอยู่แล้ว ตอนนั้นแม่คลอดน้องได้ 11 วัน ถึงตาย น้อง
ยังไม่รู้ว่าตัวเองมีแม่ ครูบอกว่าครูมั่นใจว่าเธอสามารถเข้มแข็งและเลี้ยงพอกับน้องเธอได้ หลังจากนั้นเลย
บอกครูว่าขอโทษนะครับ ขออนุญาตวางสายนะ พอวางสายจากครูเสร็จ ร้องไห้หนักมาก จากที่เราเป็นเด็ก
ที่ทุกคนคิดว่าเราเข้มแข็ง เราต้องไปนั่งแอบร้องไห้ในห้องน้ำคนเดียว พอร้องไห้เสร็จ ออกจากห้องน้ำ เช็ด
น้ำตา ทุกคนต้องเห็นว่าเราเป็นเด็กเข้มแข็งที่เลี้ยงดูทุกคนได้ นึกถึงเขา ล่าสุดไปเจอเขามา เขาก็กอด อ้อม
กอดที่เขากอดเรา เหมือนอ้อมกอดที่เขากอดเราต่อหน้าศพแม่ว่า ฉันคือแม่ของคุณอีกคนหนึ่ง เลย์รู้สึก
ความที่เหมือนกับครูคนนี้ในตอนนี้เป็นคือ เราเป็นคนที่ยกย่องคนหนึ่งที่สามารเติมเต็มให้ใครหลายๆ คนได้

แล้วเราพร้อมที่จะรับฟัง และเข้าใจคนที่เราอยู่เคียงข้างเสมอ ทุกวันนี้ยังคุยกับคุณคนนีบ้าง จะเห็นไหมไม่ว่าเขาทำอะไรบ้างทางเฟซบุ๊ก มีโอกาสก็จะไปเยี่ยม

ผู้เข้าร่วมชาย: นอกจากจะเขียนถึงคุณครูในดวงใจแล้ว พอฟังพี่ๆ ในกลุ่มแล้ว เหมือนกับสะท้อนเรื่องของเราออกมาได้เหมือนกัน ตัวเรามีเรื่องที่เชื่อมโยงกัน เป็นเรื่องของคุณครูส่งผลต่อเราและครอบครัวของเรา ด้วย ประมาณว่า ตอนเด็กๆ เราค่อนข้างจะเก็บกด ถูกจำกัดและตีกรอบอยู่ประมาณหนึ่ง พอมาเจอคุณครูท่านนี้ เหมือนท่านปลดล๊อคบางอย่างในตัวเรา ทำให้เรารู้สึกว่าเรามีคุณค่าอย่างไร แล้วเราเป็นตัวเองได้เต็มที่ คุณเป็นอะไรก็ได้ไม่ผิด แต่ต้องมีคุณค่า คุณต้องมองเห็นสิ่งนั้น รายละเอียดเยียดเยอะ แต่หลักๆ อยากจะฝากบอกคุณครูว่า อยากให้คุณครูภูมิใจ เคมีต่างๆ ที่มีในตัวครู วันนี้ถูกส่งมาถึงเราแล้ว ขอสัญญาว่าจะส่งต่อแน่นอน อยากให้คุณครูภูมิใจและเป็นกำลังใจให้ด้วย

ผู้เข้าร่วมหญิง: ครูในดวงใจ พอเห็นหัวข้อ ไม่ได้คิดถึงอื่นได้นึกถึงคนเดียวคือ แอดไวเซอร์ในระดับปริญญาเอกที่มหิดล ตั้งแต่ปี 2551 ที่ก้าวเข้าไปเรียนที่มหิดล มีอาจารย์คนนีมาตลอดในชีวิตการศึกษาและอาชีพการงาน แกชวนไปทำวิจัยและได้ประสบการณ์เยอะจากตรงนี้ แต่จะเป็นลักษณะของคู่กัดกันมากกว่า พูดคำเถียงคำ แล้วแกก็ชอบด่าเราต่อหน้าคนอื่น ไม่รู้ว่าทำไมเหมือนกัน หลักๆ คือให้โอกาสกับให้อภัย ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาโอกาสต่างๆ ดีๆ ในชีวิตและความเป็นตัวตนของเราได้มาจากแก และเราก็ทำเรื่องต่างๆ ให้แกมากมาย แกก็ให้อภัยเราเสมอครั้งแล้วครั้งเล่า ตอนนี้อยู่เหมือนพอเรียนจบ แกก็หมดหวังแกห่วงอยู่อย่างเดียวว่าไม่มีผู้สืบทอดที่ ถึงขนาดอินบ็อกซ์ไปรายการ “รู้ไหมใครโสด” จะเอาเราไปออกรายการเรารู้ถึงกันว่า เราก็ไม่สมบูรณ์แบบ แกก็ไม่สมบูรณ์แบบ แต่เราก็รักทั้งหมดที่เป็นตัวแก

ผู้เข้าร่วมหญิง: ครูที่เขียนเป็นเจ้านายคนแรกของเรา เขาเป็นกระบวนกร เวลาที่อยู่ในเวิร์กช็อป ทุกคนจะเรียนเขาว่าครู แต่เขาจะแทนตัวเองว่าพี่ทุกครั้งกับคนที่เขานั่งหน้าเขา เหมือนตอนที่อยู่ เรารู้สึกว่าเราเข้าใจมากกว่า ในความเป็นครู แต่ว่าองค์กรเรามีทั้งหมด 4 คนคือ ทำทุกอย่าง คนนี้ดีผลงาน ถ้าคนนี้ไม่ดีผลงานก็ต้องจัดเวิร์กช็อป เราจำได้ว่าเขาจำเป็นจะต้องบริหารองค์กรในฐานะผู้บริหารด้วย แต่ในฐานะที่เขาเป็นครูเป็นคนจัดกระบวนกร เขาไม่ค่อยถนัดงานบริหารเท่าไร และช่วงที่เราจะออก เขาอยากให้เราอยู่ เขาก็แอบจับไฟ ว่าเธอเหมาะจะเป็นอะไร เธอไม่เหมาะจะเป็นครูนะ แต่ถ้าทำงานกับพี่จะรุ่งมากๆ ตอนนั้นเราเข้าใจว่าเป็นความจริงใจของเขาจริงๆ เลยติดในใจนิดหนึ่งว่าตอนเป็นครูปีแรก ปางตาย มีชีวิตที่ร้อแรมมากเลยคิดว่าเราคงไม่เป็นครูตลอดชีวิต แต่พอสุดท้าย ตอนที่เราจะหมดสัญญากับที่เก่า นึกไม่ออกว่าจะไปทำงานอะไรที่ไม่เจอเด็กอีก ช่วงที่ใกล้หมดสัญญา มาสมัครที่นี้เป็นโรงเรียนที่แรก ตอนแรกไม่คิดว่าจะได้ แต่พอได้ก็ไม่กล้าบอกเขา ตอนที่ให้เขียนคนอ้างอิง ก็ไม่เขียนถึงเขา เพราะที่ทำงานเก่า พอเขียนอ้างอิงไปแล้วเขาจะโทรไปหา แล้วเขาโทรไปหาตอนทำงานกับเขาอยู่ เลยไม่เอาดีกว่า

แต่สุดท้ายแล้วตัดสินใจบอกเขาไป เพราะเขาชวนเรากลับไปทำงาน เราก็บอกว่าได้ที่นี้ เขาก็อวยพร พี่ว่าเธอไปทางนี้ได้ สุดท้ายเลยรู้สึกว่าคุณค่าของเขาคือเขาเป็นคนที่จริงใจกับตัวเองมากๆ เวลาที่เขาเสียใจหรือผิดหวังอะไร เขาจะสื่อสารในฐานะที่เขาเป็นเหมือนพี่ของน้องจริงๆ เราเลยรู้สึกว่า ฉันทยอมรับว่าบางครั้งฉันก็โอบอุ้มห้องไม่อยู่ เป็นครูที่ไม่สมบูรณ์แบบ แต่พอนึกถึงเขาในบทบาทที่เป็นทั้งพี่ ทั้งครู และเป็นเจ้านาย เราก็รู้สึกว่าสุดท้าย มันก็ธรรมดา เราแค่เรียนรู้ ยอมรับ และเดินต่อบางครั้งเราก็สื่อสารกับเด็กๆ ได้ด้วยว่าเราไม่โอเค เป็นภาพที่เราประทับใจ

ผู้เข้าร่วมชาย: ของผมเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโท ปริญญาเอก มีหลายเรื่องที่ทำให้เราประทับใจ อาจารย์มาก ไม่ว่าจะเรียนอาจารย์เข้าใจความเป็นตัวตนของเรา เข้าถึงง่าย ติดต่อกง่าย สามารถเจอกันที่ไหนก็ได้ โทรคุยกันก็ได้ เขารู้ว่าเราเป็นอย่างไร เขาเข้าใจ เขาคอยติดตาม เขาคอยสนับสนุนเรา ผมเคยถึงขนาดที่ตั้งใจจะไปสัมภาษณ์คนคนหนึ่งเพื่อทำวิทยานิพนธ์ ผมยังไม่ได้ยื่นแบบสัมภาษณ์ ยื่นกระบวนการ อยู่ดีๆ คนคนนั้นออกทีวี แล้วผมไม่รู้หรอก อาจารย์โทรมาบอกให้เปิดทีวี เห็นคนที่เราอยากจะทำสัมภาษณ์เลย เห็นว่าเขาใส่ใจเรื่องของเรามากๆ ทั้งที่ประเด็นของเราไม่ได้สำคัญกับชีวิตของเขาเท่าเรื่องส่วนตัวของเขาด้วยซ้ำ แต่เป็นเรื่องเล็กน้อยที่เขาใส่ใจเรา เขาคอยให้กำลังใจตลอด

แต่สิ่งที่ทำให้ผมประทับใจเขามากที่สุดคือ ผมมีชุดความคิดหนึ่งที่อยากเปลี่ยนรูปแบบการเรียน นิติศาสตร์ เปลี่ยนรูปแบบการตกเตียงในสังคม คือผมไปลองผิดลองถูก ผมไปเป็นนิติกรที่ CP มา ไปเป็นทนายความมา แล้วผมรู้สึกว่า ยังไม่ใช่สิ่งที่เราเป็น แต่ผมลองมาเรียนปริญญาโท แล้วผมเจออาจารย์ ผมเชื่อว่าอาจารย์เขาทำโดยไม่ตั้งใจ สิ่งที่อาจารย์พูดมาต่างๆ เหมือนเขามีแพชชั่นที่อยากจะเปลี่ยนอะไรสักอย่าง โดยที่เขาไม่ตั้งใจบอกว่าเราจะเป็นส่วนหนึ่ง พูดตรงๆ เหมือนเขาเอาเราเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนสังคม แต่สิ่งที่เขาถ่ายทอดมา ทำให้รู้สึกว่าสิ่งที่เราอยากเป็นคือเราอยากเปลี่ยนแบบนี้แหละ

สิ่งที่ผมเขียนลงไปคือ ผมบอกอาจารย์ว่า ผมก็อยากเปลี่ยนสังคม และอาจารย์เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผมเป็นอย่างที่ผมเป็นทุกวันนี้ แต่ผมไม่ได้เหมือนอาจารย์ ผมจะเลือกแต่เปลี่ยนสังคมในวิธีที่รับมาจากอาจารย์ และประยุกต์กับสิ่งที่ผมเป็น และผมเชื่อว่าผมทำได้ดีในสิ่งที่ผมจะทำ และผมเชื่อว่าวันหนึ่งผมจะเปลี่ยนได้ แต่มีช่วงหนึ่งที่ท้อๆ แต่พอมาช่วงนี้ เจอหลายๆ คนคิดคล้ายๆ กัน ผมเลยรู้สึกว่าสิ่งที่เราทำไม่ได้ทำคนเดียวแล้ว มีคนช่วยกันส่งต่อ ส่งต่อจากมัธยมมามหาวิทยาลัยได้ด้วย เห็นความเชื่อมโยงไปหมด ทำให้ความรู้สึกที่เราเคยอยากทำแบบนี้ ยังมีอยู่ และมีหวัง น่าจะเปลี่ยนได้จริงๆ

ต้องขอบคุณอาจารย์ที่เปิดใจให้เราคิดอะไรก็ได้ไกลกว่าที่เราเคยคิดเคยเป็น

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมเขียนถึงอาจารย์ชาวต่างชาติท่านหนึ่งที่มีโอกาสได้เป็นลูกศิษย์ท่านเมื่อประมาณ 5-6 ปีที่แล้ว ตอนที่ไปเรียนที่ต่างประเทศ ตอนนั้นไปเรียนหลักสูตรด้านภาพยนตร์สารคดี เป็นหลักสูตรว่าด้วยสารคดีในกรอบคิดเชิงศิลปะ จริงๆ บทคำสอนที่เขาให้เราและยังประทับใจอยู่ในใจเราคือ แก่เคยพูดอยู่ประโยค

หนึ่งว่า จริงๆ กล้องที่เราถ่ายหนัง มันเหมือนปืน เพราะไม่มี Subject หรือบุคคลคนไหนที่อยู่หน้า กล้องหรือ เพราะฉะนั้นเราควรจะตระหนักรู้ว่า เราควรจะสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลที่เราถ่ายทอดชีวิต เขาด้วย วิธีคิดนั้นขัดแย้งกับผมพอสมควร เพราะตอนนั้นเราเข้าไปเรียน เราบูชาเครื่องมือมาก แต่วิธีการ สอนเราแบบนี้ ทำให้เรารู้สึกว่าเราไม่ควรจะถูกเครื่องมือครอบงำสำนึก ในขณะที่เดียวกันเราควรจะต้องมี ดวงตาที่เข้าใจความเป็นอื่น เป็นดวงตาที่เข้าใจข้อมูลของผู้ที่ถูกถ่าย ซึ่งเป็นสาระของการทำหนังมากๆ มากกว่าการรู้วิธีการใช้เครื่องมือ เนื้อความของจดหมาย พอเขียนถึงอาจารย์ เราบอกเขาว่า จริงๆ ตอนนี้ เราไม่ได้เลือกที่จะกลับไปสอนภาพยนตร์ ไม่ได้เลือกที่จะไปทำหนังอิสระ แต่เราเลือกที่จะเอาวิธีคิดนี้ ที่เรา คิดว่าประยุกต์แล้วส่งต่อไปได้ในฐานะคนที่ทำงานในวิชาชีพด้านการศึกษา คือสอนคนอื่นให้มีสายตาที่ มองคนอื่นอย่างเข้าใจ และมีหัวใจที่เปิดรับความเป็นอื่นด้วย ซึ่งผมคิดว่านี่เป็นมรดกที่ผมได้รับมาจากเขา และพร้อมจะส่งต่อ

อธิษฐาน: ขอขอบคุณสำหรับทุกๆ เรื่องราวที่แบ่งปันเข้ามาในวง ได้เติมพลังให้กันและกัน พวงนี้กลับมาเจอกัน กลับฝันดี พักผ่อนเต็มที่ ความเป็นครูอยู่ในตัวเรา และเราจะเป็นครูในแบบของเรา แต่ในขณะเดียวกัน บางเสี้ยวส่วนของครูคนนั้นที่เราประทับใจจริงๆ อยู่ในตัวเราด้วย

ปวีณา: วันนี้เป็นวันพิเศษ วันเหย้าเป็นวันที่กลางคืนยาวนานที่สุด และจะมีคนบางส่วนที่เฉลิมฉลอง แสงแรกของเช้าวันพวงนี้ ถือว่าเป็นวันที่ศักดิ์สิทธิ์ในหลายๆ ความเชื่อ หวังว่ากิจกรรมในช่วงค่ำวันนี้ จะช่วย เชื่อมใจของเรากับใจของครู สุขสันต์วันเหย้า

อดิสร: ถ้านอนฝันถึงอะไร ลองจำไว้มาเล่าให้กันฟังด้วย จริงๆ เป็นการสื่อสารถึงโลกภายในของเรา เพราะ มันกำลังพยายามทำงานกับเราอยู่ด้านใน

จบการอบรมวันแรก

20.36 น.

การอบรมวันที่สอง (22 ธันวาคม พ.ศ.2563)

09.00 น.

เริ่มการอบรมช่วงเช้า

กิจกรรมทำความสงบ 5 นาที

เช็คอิน

อดิสร: เช้านี้จะชวนเช็คอินอีกรูปแบบหนึ่ง จะนำทำกิจกรรมเล็กๆ ให้พวกเราสำรวจตัวเองในแง่มุมต่างๆ

ปวีณา: จะเชิญทุกท่าน จะเห็นมีการ์ดภาพและการ์ดคำ อยากให้ทบทวนตัวเองสักนิดหนึ่งว่า เรายังมองตัวเองในฐานะที่เป็นครูอย่างไร แล้วให้ไปเลือกภาพหนึ่งภาพกับคำหนึ่งคำที่ใช่เราที่สุดในตอนที่เราเป็นครู ไม่เอาภาพที่ชอบ ไม่เอาคำที่เราอยากเป็นหรือคำที่ชอบ แต่ขอให้ชื่อตรงกับตัวเอง มองว่านี่ใช่เราที่สุดเมื่อเราเป็นครู เมื่อเราทำงานสอน ให้เลือกการ์ดภาพก่อน แล้วค่อยเดินไปดูการ์ดคำ ... (4 นาที) ...

จับกลุ่ม 3 คนที่เราอยากคุยกันด้วยในเช้านี้ ...

ขอให้คุยในกลุ่มของเรา 2 ประเด็น

ประเด็นที่ 1 ขอให้เช็คอินกันก่อนว่า เช้านี้ถ้าเปรียบเทียบความรู้สึกของเราเป็นสี จะเป็นสีอะไร เพราะอะไร

ประเด็นที่ 2 ให้แลกเปลี่ยนการ์ดภาพการ์ดคำที่เราเลือกมาว่า ทำไมเราถึงเลือกการ์ดใบนี้ ภาพนี้สื่อถึงตัวเราเองในฐานะที่เป็นครูอย่างไร และคำนี้แสดงถึงคุณภาพภายในหรือความเป็นเราอย่างไรในฐานะที่เป็นครู

(จับกลุ่ม 3 คน และเปลี่ยนความรู้สึกของเราในตอนเช้า กับ การ์ดภาพและคำที่เลือกสื่อความเป็นตัวเราและคุณภาพภายในของเราในฐานะครูอย่างไร – 10 นาที)

จะชวนคิดต่อสักนิดหนึ่ง จะแจกกระดาษโพสต์อิทคนละ 1 แผ่น ให้ทบทวนตัวเองว่าในตัวเรามีคุณสมบัติอะไรหนึ่งอย่าง ที่ทำให้เราเป็นครูมาจนถึงทุกวันนี้ ทำให้เราสอนหนังสือได้ดี สอนหนังสือแล้วได้ผล ลูกศิษย์เข้าใจ เกิดการเรียนรู้ได้ อาจจะเป็นคุณสมบัติรูปธรรมก็ได้ เช่น เป็นคุณครูที่ชอบเอาเกมมาเล่นในห้องเรียน หรือเป็นคนที่มีเสน่ห์ สว่างรอยยิ้มให้กับนักศึกษา หรืออาจจะเป็นความเฉียบขาดชัดเจนของเรา ที่ทำให้นักศึกษารู้สึกว่าเรียนกับเราแล้วดีจัง ขอคุณสมบัติ 1 ข้อ ที่รู้สึกว่าเวลาที่เราสอนหนังสือแล้วนักศึกษาเขาชอบเรียนกับเรา มาจากอะไร ถ้ามีหลายอย่าง ลองเลือกอันดับหนึ่งที่เราคิดว่าถ้ายึดอันนี้ไว้ แล้วทำให้เราสอนหนังสือได้สบายใจ บางคนอาจจะเป็นความดี ความเสียสละก็ได้ ... หรือจะเป็น

ความอบอุ่น ความจริงใจ การเป็นพื้นที่ปลอดภัยก็ได้ ... ขอให้การเขียนเป็นการที่เราได้บอกตัวเอง ... (2
นาที่) ...

วันนี้เราจะลองฝึกออกแบบและจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดการสอนให้นักศึกษา อยากให้ทุกคน
มีสปริงบอร์ดเอาไว้กระโดดต่อ เลยชวนทำกิจกรรมเมื่อสักครู่ เพื่อดูว่าคุณสมบัติอะไรที่มีอยู่ แล้วเป็นชุม
พลังให้กับเราเวลาเราจัดการเรียนการสอน จะขอประกาศให้ทั้งวงได้รับทราบ ไม่ต้องอธิบายเพิ่มเติม อ่าน
สิ่งที่เราเขียนไว้

“เข้าใจผู้เรียน, มีความสนุกสนาน, เบาสบาย, การปลุกให้ตื่น, มีใจ, อยากเป็นเพื่อนกับเขา, ไม่ยอม
แพ้, ความเข้าใจ, ความตั้งใจ, มีความกลมกลืน, ผ่อนคลาย, สบายๆ, ผ่อนคลาย, จำเริญ, แฟร์, รั้งฟัง,
ประยุกต์, ความมีแบบแผนที่ดีไม่มีแบบแผน, สนุก, ความอบอุ่น”

มีหลายๆ รูปแบบ รวมถึงการเป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้เรียนด้วย ไหนๆ วันนี้ได้ลองทบทวนและ
เขียนใส่กระดาษแล้ว อยากให้เอาคุณสมบัตินี้เป็นชุมพลังในการไปต่อสำหรับวันนี้

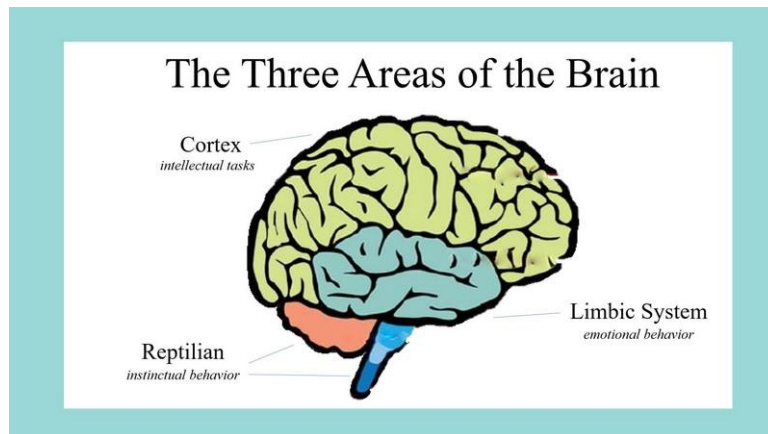
อดิศร: อยากให้เราหล่อเลี้ยงคุณสมบัติเหล่านี้ ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นจริงๆ แล้วคุณสมบัติ
แต่ละอย่างจะนำไปสู่คุณสมบัติด้านอื่นด้วย ถ้าเราบ่มเพาะนานพอ ก็จะขยายไปในเรื่องอื่นๆ ด้วย ไม่ใช่แค่
เฉพาะในชั้นเรียน แต่รวมถึงชีวิตประจำวันของเราด้วย

วันนี้เราจะชวนเรียนรู้ในเชิงทฤษฎีเล็กน้อยก่อนที่เราจะมีโอกาสลงมือปฏิบัติกัน เวลาที่เราเรียน
ทฤษฎี ผมมักจะบอกกับนักศึกษาเสมอๆ ว่าเราเรียนเพื่อจะเป็นไกด์ไลน์ ทฤษฎีไม่ใช่ความจริงทั้งหมด เป็น
ความจริงส่วนหนึ่งซึ่งเราเลือกดึงขึ้นมาเพื่อจะใช้ในแง่ของการอธิบายอะไรบางอย่าง และวันนี้มีชุดความรู้
เกี่ยวกับการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งที่เราเลือกมา เข้าใจง่ายและนำมาประยุกต์ใช้ได้
อย่างทันท่วงที เพื่อให้พวกเราได้มีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้กัน

ปวีณา: จริงๆ การออกแบบการเรียนรู้หรือออกแบบการสอน โดยทั่วไปจะดูเหมือนนั่งคิดเฉยๆว่าจะทำ
กิจกรรมอะไรดีก่อนหลัง แต่กว่าจะไปถึงจุดนั้นได้ บางครั้งมีทฤษฎีอยู่เบื้องหลังเหมือนทำวิจัย ต้องมีการอบ
แนวคิดบางอย่างในการเป็นฐานให้เราคิดวางแผนต่อ เลยจะเล่าเรื่องนี้ให้ฟังสักเล็กน้อย จริงๆ มีหลาย
แนวคิด แต่เรื่องมา 2 อย่างที่คิดว่าเป็นประโยชน์และใช้เวลาไม่นานในการทำทำความเข้าใจ

เวลาที่เรากลับมาออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ บางครั้งเราไม่ได้ออกแบบว่าเราทำกิจกรรมอะไร แต่ถ้า
เราออกแบบจากมุมโลกทัศน์ หรือมุมที่ผู้เรียนเขามองโลก มุมประสบการณ์ของผู้เรียน จะทำให้การเรียน
เขาเข้มข้นขึ้น ซึ่งสามารถอธิบายได้ในเชิงวิทยาศาสตร์ เลยจะพามาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสมองของ

มนุษย์ก่อน เพราะเวลาที่เรทำงานสอน เราทำงานบางอย่างกับสมองของผู้เรียน ถ้าเราเข้าใจพื้นฐานของการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับในเชิงชีวภาพ เราอาจจะออกแบบได้ชัดเจนและสามารถทำให้เขาเข้าใจง่ายขึ้น
อย่างง่าย ๆ สมองของมนุษย์มีทั้งหมด 3 ส่วน ทางด้านวิวัฒนาการ อาจจะมองว่าทั้ง 3 ส่วนเกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ต่างกัน คือมีช่วงพัฒนาการต่างๆ กัน

สมองส่วนแรกคือ สมองส่วนข้างล่างสุด จริงๆ คือส่วนของก้านสมอง เราอาจจะเรียกง่าย ๆ ว่า เบริน (Reptilian Brain) หรือสมองในส่วนของสัตว์เลื้อยคลาน เวลาที่เราเห็นแย้ จิ้งเหลน กะปอม จะรู้สึกว่าเขายังไม่ถึงขั้นที่สามารถคิดเลขได้ แต่ก็ใช้ชีวิตต่อไปได้ สมองส่วนล่างสุด จะเป็นสมองที่ควบคุมการทำงานของร่างกายที่เป็นอัตโนมัติ เช่น การเคลื่อนไหว การหายใจ ถ้าไม่มีจะตาย อยู่ไม่ได้ เป็นผัก ซึ่งสมองส่วนนี้ใช้ชีวิตไปตามแต่สัญชาตญาณ

สมองส่วนกลางคือ ลิมบิกซิสเต็ม (Limbic System) สมองส่วนนี้สำคัญกับการเรียนรู้เช่นเดียวกัน เป็นสมองส่วนที่ดูแลอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ จะมีพื้นที่หนึ่งเรียกว่า อมิกดาลา (Amygdala) เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ สมองส่วนนี้จะถูกควบคุมและดูแลการใช้ชีวิตของเราในระบบ 4F (Fight, Flight, Freeze, Fawn) มีเรื่องของการใช้ชีวิตทั่วไป เช่น ความกลัว การจัดการตัวเองขณะทีกลัว การดำรงเผ่าพันธุ์ การกิน คือตอบสนองความต้องการพื้นฐานทั้งหมดของมนุษย์

สมองส่วนหน้า คอร์เทกซ์ (Cortex) จะเป็นสมองที่เกี่ยวข้องกับการคิด วิเคราะห์ การที่เราใช้ภาษาคุยกัน การที่เราทำงาน การที่เราพยายามคิดต่อยอด

ถามว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไรทั้ง 3 อันนี้ เวลาที่เราสอนหนังสือ เขามองว่ามนุษย์จะเรียนรู้ได้ดีเมื่อการเรียนรู้สัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกเสมอ โดยเฉพาะการที่เราจะต้องสอนอะไรก็ตามที่ผู้เรียนจะต้องจำนานๆ สังเกตไหมว่าในห้องบางทีเวลาที่เรบอกให้เขาฟัง ให้เขาพยายามจำ เขาก็จำได้ในห้อง แต่พอเปิดประตูออกไปก็ลืม เพราะสิ่งที่เขาเรียนไปไม่ได้ถูกพาเข้าไปเก็บในสมองความทรงจำระยะยาว ที่เราเรียกว่า ฮิปโปแคมปัส (Hippocampus) การที่สิ่งที่เราสอนจะเข้าไปอยู่ในส่วนที่เก็บความทรงจำระยะยาว ต้องมีรถพาไป ซึ่งรถจะมาจากอมิกดาลา คืออารมณ์ความรู้สึก ถ้าใครดูหนังเรื่อง *Inside Out* พอนึกภาพออก

ต้องมีอารมณ์ความรู้สึกเป็นพาหนะพาเอาความทรงจำ พาเอาเนื้อหาของเราไปเก็บไว้ในสมองที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำระยะยาว แต่ถ้าไม่มีอารมณ์ความรู้สึกเลย แห้งๆ เหมือนเราอธิบายกฎหมายยาวๆ อาจจะทำได้ในห้อง แต่เขาไม่รู้สึกอะไรกับสิ่งที่เขาได้ยิน จำไม่ได้อยู่แล้ว

การออกแบบการเรียนการสอนที่เป็นแอ็คทีฟสัคนิด เพื่อให้ผู้เรียนมีอารมณ์ความรู้สึกต่อสิ่งที่เขาเรียน เขาจะเห็นว่าสิ่งที่เขาเรียนมีคุณค่าความหมาย เขาจะจำได้ ต่อให้เขาจำไม่ได้ แต่เขาจะจำความรู้สึกในขณะที่เรียนได้ แปลว่าเขาอาจจะอยากจำต่อ เขาก็จะไปหาข้อมูลต่อเอาเองได้ เพราะมีความรู้สึกกับสิ่งที่เขาเรียนไป ถ้าระลึกตรงนี้ได้ วิธีการออกแบบการเรียนการสอนจะคำนึงถึงมุมของอารมณ์ความรู้สึกด้วย แต่ที่ผ่านมากการศึกษารของไทยพยายามจะแยกความรู้สึกออก ไม่จำเป็นต้องมีความรู้สึกในขณะที่เรียนก็ได้ มีแค่สมองก็พอ ซึ่งเขาจะพูดถึงสมองแค่ส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์

คำถามที่ยากที่สุดเวลาเจอนักศึกษาที่เข้ามาเรียนคณะนี้ใหม่ๆ หรือแม้กระทั่งอบรมครูที่เจอกันครั้งแรก คือการถามว่ารู้สึกอะไรกับกิจกรรมที่ทำไป ไม่มีใครกล้าตอบว่าตัวเองรู้สึกอะไร แต่มักจะตอบว่า รู้สึกว่าทำกิจกรรมนี้แล้วทำให้เรามีความสามัคคีกันค่ะ รู้สึกว่าเป็นเรื่องของการทำงานเป็นทีม มันเลยออกจากเรื่องอารมณ์ความรู้สึกไปเลย เพราะถูกมองว่าเรียนก็เรียน ไม่ต้องมีอารมณ์ก็ได้ แต่จริงๆ แล้วขัดกับการเรียนรู้ของมนุษย์ในภาพรวม

อีกอย่างหนึ่ง จะมีภาวะๆ หนึ่ง เมื่อครูเราพูดถึงอารมณ์ความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับการเรียน มีภาวะหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนไปต่อลำบาก คือสมองส่วนอมิกดาลา เขาคอยควบคุมอารมณ์ที่เกิดขึ้นในร่างกายโดยเฉพาะที่เกิดขึ้นมากๆ สมมุติว่า ผู้เรียนรู้สึกอะไรบางอย่างรุนแรงมาก เขาจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบกับสิ่งที่เขาได้รับการกระทบมา เช่น ครูดูมาก ครูดูไม่ให้ทำอะไรเลย ทำอะไรก็ดู ก็หงิมๆ เขามีทางเลือกเหลือแค่ 3 ทาง คือ Fight Flight Freeze

Fight แรก คือกลัวมากเหมือนหมาจนตรอก ไม่รู้จะทำอะไร ก็สู้ เขาอาจจะฮึดสู้ ขยันเรียน หรือเขาอาจจะฮึดสู้ด้วยการลุกขึ้นมาต่อหน้าครูก็กได้ ทำได้หลายแบบ แต่เป็นระบบที่เกิดขึ้นอัตโนมัติ เพราะ

ทำงานในระบบสมองส่วนกลาง ไม่ใช่สมองส่วนการคิด คนเราเวลากลัวมาก ตกใจมาก สมองส่วนกลางจะทำงานเยอะ อมิตาลาเหมือนถูกไฮแจ็ค เขาจะนึกอะไรไม่ออก แต่จะเกิดปฏิกิริยาสู้

Flight หนีเลย พอรู้สึกว่าจะอันตรายมาก กลัวมาก ไม่เรียน หนี ไม่เอาแล้ว หยิบโทรศัพท์มาดูตึกว่า หรือเดินออกนอกห้องไปเลย หรือนอนหลับไปเลย

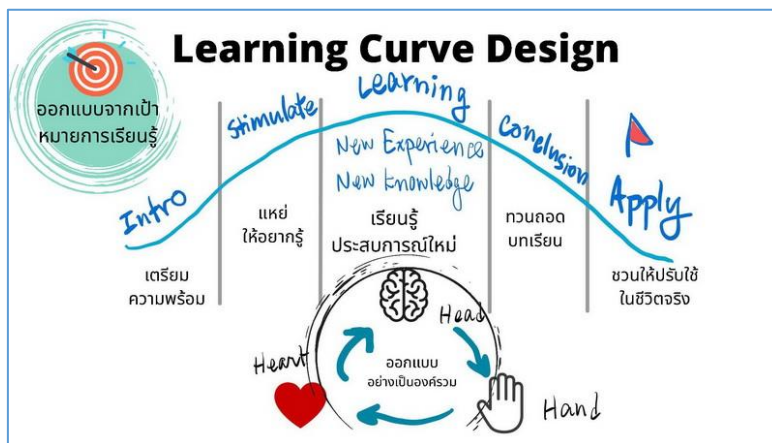
รูปแบบที่ 3 คือ Freeze ทำอะไรไม่ถูก ชะงัก มักจะเกิดได้ในกรณีที่กลัวมากจริงๆ แล้วก้าวขาไม่ออก หรือ แพนิค (panic) มาก จะสอบพ่วงนี้แล้ว อาจารย์โยนอะไรมาเยอะเยะ ตกใจ กังวลมากจนไม่สามารถควบคุมตัวเองได้ จึงได้ Freeze ตัวเอง ไปไม่ถูก ไปไม่เป็น

ภาวะที่เกิดขึ้นทั้งหมด บางทีในสายการศึกษา เรียกว่า Learned Helplessness ภาวะที่ไร้ทางสู้ ไร้ทางไปต่อ ไม่รู้จะช่วยเหลือตัวเองอย่างไร ไม่รู้จะขอความช่วยเหลือจากใคร สิ่งที่เกิดขึ้นคือนักศึกษาหรือนักเรียนไม่ยอมที่จะเรียนรู้ต่อไป เพราะในขณะที่สู้ ไม่ได้สู้บนฐานว่าจะสู้เรื่องคอนเทนต์ แต่จะสู้กับความรู้สึกที่เกิดขึ้น ในขณะที่หนีคือไม่เอาแล้ว กลัวมาก เมื่อวานเราพูดถึงพื้นที่ปลอดภัย จะมีลักษณะแบบนี้ ถ้าอันตรายเกินไป ผู้เรียนไม่คุ้นเคยมากๆ กลัวมากๆ จะเข้าโหมดประมาทนี้ อาจจะไม่รุนแรงขนาดนี้ แต่จะอธิบายอีกอย่างหนึ่ง ถ้าผู้เรียนรู้สึกปลอดภัย อาจารย์โอบอุ้ม ดูแล อุ่นสบาย ปลอดภัยมากเกินไป เขาก็ไม่อยากเรียนรู้อยู่ดี นี่เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่จะอธิบายเพิ่มเติม

ให้นึกว่าเวลาที่เราสอนหนังสือ สมองส่วนหน้าของนักศึกษาทำงาน การที่จะให้ทำงานและอยากเรียนรู้ต่อ จะต้องทำให้เกิดภาวะ นึกถึงหนังยาง ทางสมองเรียกว่า นิวโรพลาสติคิตี (Neuroplasticity) นึกถึงหนังยางหรือยางยืด ต้องยืดไปได้เรื่อยๆ

แต่การที่จะทำให้เขาสู้ต่อได้ วิธีการของอาจารย์ ของครูคือ การใส่ประสบการณ์ที่เขาไม่คุ้นเคยเข้าไปบ้าง เพื่อให้เขาได้โตขอรับการเรียนรู้เขาเอง มนุษย์เราจะเรียนได้ดีแล้วจะพัฒนาศักยภาพของตัวเองและการคิดของสมองไปได้ เมื่อเขาได้ประสบการณ์ใหม่ๆ ในการเรียนรู้ ถ้าเขาเรียนอะไรซ้ำๆ เนื้อหาซ้ำๆ วิธีการเรียนซ้ำๆ สมองจะไม่พัฒนา จะอยู่ที่เดิม เซลล์จะไม่เพิ่ม แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่เขาได้รับประสบการณ์ใหม่ ได้ลองท้าทาย เจอประสบการณ์ที่ไม่คุ้นเคย เขาจะขยับ การพัฒนาของสมองจะมากขึ้น เขาจะเรียนได้มากขึ้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องคำนึงว่าเราจะทำอย่างไรให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ บ้าง หรือได้ทำอะไรที่ไม่คุ้นเคยบ้าง เหมือนที่เมื่อวานบางท่านอาจจะเสนอว่ากิจกรรมบางอย่าง ทำให้เรารู้สึกได้ว่าปกติเราเคยชินกับกรอบการคิดแบบนี้ กรอบวิธีการเรียนวิธีการอบรมแบบนี้ พอเจออีกแบบก็รู้สึกว่าจะชืดชะงวใจอยู่ แต่ก็ทำ ทำแล้วเราก็ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ได้ค้นพบอะไรใหม่เกี่ยวกับตนเอง เช่นเดียวกับห้องเรียนของเรา นี่เป็นการทำงานของสมองเช่นเดียวกันอย่างที่อธิบายตอนต้น ถ้าอันตรายไป ไม่มีความสุขเกินไป จะมีทางเลือกแค่นี้หรือสู้ แต่ไม่เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน แต่ในขณะเดียวกัน ถ้ารู้สึกสบายเกินไป คุ้นเคยเกินไป มีความสุขเกินไป ก็จะไม่อยากเรียนอยู่ดี เพราะอยู่ตรงนี้ก็ได้อยู่แล้ว เหมือนคนบ้านรวย ก็ไม่ต้องหาเงิน นั่งเฉยอยู่บ้านก็ได้ เพราะรู้สึกว่าร่ำรวยแล้ว

เวลาที่เรทำงานสอน เราพยายามพาเขาออกจากพื้นที่ปลอดภัย แต่ก็ไม่ถึงขั้นพื้นที่อันตราย กำลังพอดีๆ ถ้าคิดว่าเป็นไข่ดาวคือส่วนไข่ขาว ถ้าโดนกระทะก็ร้อนไป ไม่กล้า เจ็บ ถ้าไข่แดงก็อบอุ่ม สบาย ไม่อยากเรียน เราจะผลักผู้เรียนไปอยู่ในพื้นที่ไข่ขาวได้อย่างไร อุ่มพอดีๆ แต่ไม่ได้รู้สึกว่าคุณรู้สึกสบาย

เลยเข้าไปเกี่ยวข้องกับวิธีการออกแบบการเรียนรู้ เลือก Learning Curve Design มาให้ เพราะเห็นภาพชัด เวลาที่เราออกแบบกระบวนการเรียนรู้ อาจจะเป็นทั้งหลักสูตร ทั้งวิชา 15 คาบ หรือคาบเดียวก็ได้ หรือแม้แต่ในกิจกรรมเดียวก็ได้ ถ้าเราออกแบบบนฐานการเรียนรู้ของมนุษย์ จะเห็นว่าถุกออกแบบประสบการณ์ให้มีลักษณะแบบ Curve นี้ไม่ใช่กราฟสถิติ แต่ให้เห็นว่า ถ้าประสบการณ์ของผู้เรียนเริ่มจากส่วนของ Intro เหมือนรถไฟเหาะค่อยๆ ไปขึ้นไป

ในการเรียนรู้หนึ่งการเรียนรู้ อาจจะเป็น 1 คาบ หรือ 1 คาบแล้วครอบด้วยทั้งวิชาอีกทีก็ได้ ผู้เรียน 1 คนจะมีประสบการณ์ที่เป็นแบบนี้ แล้วเราก็แบ่งอีกว่า ในแต่ละช่วงจะเป็นอะไรบ้าง

ช่วงแรก Intro ก็จะเป็นเรื่องของเตรียมความพร้อม ทำอย่างไรให้ผู้เรียนอยากเรียนต่อ ถ้าเทียบกับกิจกรรมที่ผ่านมาของเรา ก็จะเป็นกิจกรรมเช็คอินบ้าง ทำสมาธิบ้าง หรือตั้งคำถามบางอย่าง

ถัดมาจะเป็นส่วนของ Stimulate การแห่ การกระตุ้น ให้เขาอยากรู้ ให้เขาได้กลิ่นนิดหนึ่งว่าเขาจะเรียนเรื่องอะไรต่อ ผู้เรียนควรจะได้กลิ่นสิ่งที่ตัวเองจะได้เรียนต่อไป อาจกระตุ้นผ่านกิจกรรมบางอย่างก็ได้ หรืออาจจะกระตุ้นผ่านตัวคำถามก็ได้ หรือเกมก็ได้ เหมือนเมื่อวานที่มีคนบอกว่าช่วงแรกเป็นมวยวัด เราให้เรียนรู้ในเชิงภาพกว้างก่อนเพื่อให้เห็นว่าเราจะไปทางไหนต่อ ช่วงนี้อาจจะเป็นการกลับไปทบทวนความรู้เก่า แล้วอาจจะใส่ความรู้ใหม่เข้าไป

ส่วนกลางจะเป็นส่วนสำคัญที่สุดคือ กิจกรรมแกนกลางของเรา กิจกรรมหลักที่จะให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้ที่ใหม่ด้วย นำตื่นเต้นทำทนายพอสมควร แล้วเกิดการเรียนรู้ใหม่ขึ้นมาได้ จะเห็นว่าเป็นจุดที่ลึกที่สุดของ Curve ที่ว่า Curve ในเชิงภูเขาสูงๆ นอกจากในเชิงคอนเทนต์ เชิงกิจกรรมแล้ว เป็นเชิงประสบการณ์ด้วย เป็นช่วงที่ผู้เรียนมีประสบการณ์มากที่สุดกับสิ่งที่เขาเรียน

หลังจากที่เขาได้รับประสบการณ์ใหม่ เกิดการเรียนรู้ใหม่ ช่วงที่เรากำลังไต่ระดับลง Conclusion
ชวนเขาทบทวนบทเรียนสักนิดหนึ่งว่า ประสบการณ์ล่าสุดพีคที่เรียนไป เขาได้เรียนรู้อะไรบ้าง แล้วเป็นอย่างไร
ช่วย เขาคอนเซ็ปทวลไรซ์ หรือสังเคราะห์ออกมาสักนิดว่า สิ่งที่เรียนไปคืออะไร และจะนำไปปรับใช้อย่างไร
แล้วในส่วนท้าย คือทำให้เขาเห็นว่า สิ่งที่เรียนไปมีความหมายกับเขาอย่างไร และจะนำไปใช้ต่อ
อย่างไร ถ้าเป็นสอนกฎหมาย อาจจะเป็นหลังจากที่รู้ จะเอาไปใช้หน้างานจริงๆ ได้อย่างไร

ถ้าพูดง่ายๆ จะแบ่งเป็น 3 ก้อนคือ จุดเริ่ม จุดพีค จุดจบ จุดเริ่มจะกระตุ้นเขาอย่างไร จุดพีคจะทำให้
ให้เขาเรียนรู้อะไร แล้วจุดจบเราจะหาทางลงอย่างไรว่าสิ่งที่เรียนเป็นความรู้และสามารถไปต่อได้

โดยที่การจะออกแบบผู้เรียนให้มีประสบการณ์เรียนรู้ที่เต็มที่ได้ เนื่องจากคำว่าประสบการณ์
มนุษย์ไม่สามารถผ่านประสบการณ์ได้โดยไม่ผ่านการทำงาน 3 ฐานคือ Head Heart Hand คือเรียนรู้ผ่าน
กาย ผ่านการลงมือทำ ผ่านการเข้าไปมีส่วนร่วมเรียนรู้ที่ครูจัดให้ หรือหัว ได้คิด ได้กลั่น ได้สังเคราะห์สิ่งที่
ตัวเองมีประสบการณ์ไป และหัวใจ คือรู้ว่าสิ่งที่เรียนรู้ไปมีความหมายคุณค่ากับเขาอย่างไร

ถ้ามี 3 เรื่องนี้กำกับด้วยจะออกแบบได้ง่ายขึ้น ที่เลือกมาเพราะว่าเห็นภาพชัดสุดในเชิงการ
ออกแบบผู้เรียนในแต่ละคาบ ให้เดากันเล่นๆ จากที่มอง ถ้าให้บางสัดส่วนในแต่ละช่วง คิดว่าสัดส่วน
เท่าไรถึงจะดีสำหรับ 1 คาบ

Intro ประมาณก็เปอร์เซ็นต์ “20%” Stimulate “20%” ตรงกลาง ประสบการณ์แกนหลัก “40%”
Conclusion กับ Apply “20%” กับ 10% “แต่เห็นภาพหรือไม่ว่า แต่ละช่วงจะมีน้ำหนักและเวลาไม่เท่ากัน

ถ้าอย่างง่าย ๆ เพื่อความสบายใจในเชิงสถิติคือ 10 / 10 / 60 / 10 / 10 โดยประมาณ

เราไม่ต้องฝึก แค่คร่าวๆ ว่า Intro กับ Stimulate ไม่เยอะมาก แต่เราให้น้ำหนักกับกิจกรรมก่อน
กลาง คุณครูบางท่านจะตกหลุมด้วยการสนุกมากกับช่วง Intro กับ Stimulate ด้วยการเอาเกมไปให้เด็ก
เล่น หมดไปแล้วครึ่งคาบ กิจกรรมแกนหลักได้ทำนิดเดียว เด็กจะเกิดการเรียนรู้บ้าง ถ้าคำนึงถึงเรื่องนี้ได้
เราจะเห็นภาพว่า 1 คาบ 1 กิจกรรมการเรียนรู้ของเรา จะแบ่งช่วงอย่างไร

ผู้เข้าร่วมชาย: ในระหว่างการจัดกระบวนการแบบนี้ ... นักศึกษาเพิ่งเข้ามา Intro ไม่ได้เล่น เราจะจัดการ
กับสถานการณ์นี้อย่างไร ให้เขาสามารถไปต่อกับเราได้ตามกระบวนการนี้

อธิษฐาน: ส่วนใหญ่ถ้าเข้ามาในช่วง Intro หรือช่วง Stimulate ยังไปต่อได้ แต่ถ้ามาช่วง Conclusion
เมื่อไหร่คือจบข่าว แต่สิ่งที่ทำได้ ปกติถ้าเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่เราทำงานกับกลุ่มผู้เรียน เวลาที่มีคน
มาสาย สิ่งที่ทำได้อาจจะมี 2-3 อย่างคือ ให้เขาเข้ากลุ่ม แล้วให้เพื่อนในกลุ่มอธิบายว่ากำลังทำอะไรอยู่
หรือตัวเราเอง ถ้ากลุ่มกำลังทำงานอยู่ เราจะเดินเข้าไปบอกเขาสั้นๆ ว่าตอนนี้คุณอยู่ตรงไหน แล้วพาเขาเข้าไป
เรียนรู้ร่วมกับกลุ่ม

ปวีณา: เขาอาจจะไม่ได้ประสบการณ์เต็มร้อยเหมือนกับเพื่อนที่มาแต่ต้น แต่การที่เขาต้องทราบว่าการที่เขาโผล่มากลางคัน ส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ของเขาด้วย

อธิษฐาน: โดยส่วนใหญ่เวลาที่ตัวเองจากกระบวนการที่ต้องใช้การลงมือทำผ่านประสบการณ์ จะบอกล่วงหน้าว่า การมาสายของเขาส่งผลกระทบต่อกลุ่มอย่างไร ขอให้เขาช่วยรับผิดชอบต่อเพื่อนด้วย เพราะไม่ใช่แค่เขาคนเดียวที่เสียโอกาสเพื่อน แต่ในกลุ่มได้รับผลกระทบด้วย ส่วนใหญ่พอเราอธิบายให้เขาเข้าใจเหตุผล จะได้รับความร่วมมือค่อนข้างดี ไม่ค่อยมีเด็กมาสาย

ผู้เข้าร่วมชาย: สมมุติว่าในคลาสหนึ่ง เรามีเรื่องที่จะต้องพูด สมมุติ 3 ประเด็น ถ้ามว่าทุกครั้งที่เราจะพูดทีละประเด็น เราจะต้องเริ่มใหม่แบบนี้หมด หรือครั้งเดียวจบเลย

อธิษฐาน: อยู่ที่มีการออกแบบของอาจารย์ คงไม่มีคำตอบสำเร็จรูปเบ็ดเสร็จให้ได้ เพราะอยู่ที่ตัวคอนเทนต์ว่าจะร้อยเรียงอย่างไร ในบางเรื่องอาจจะร้อยเรียงจบใน Curve เดียวได้ แต่บางเรื่องอาจจะต้องทำเป็นหลายๆ รูป ต่อเนื่องกันไป อยู่ที่มีการออกแบบ

อดิศร: บางที่เราหาความเชื่อมโยงระหว่างแต่ละประเด็นก่อนได้จะดีมาก เพื่อจะทำให้เราคุมธีมของวันนั้นได้

ปวีณา: ธีมของแต่ละคาบอาจจะถูก Curve ของทั้งวิชาครอบเข้าไปอีกทีก็ได้ แต่ถ้า 3 ประเด็นนี้มีจุดเชื่อมบางอย่างที่เราสอนร่วมกันใน 1 คาบ แปลว่าอาจจะมีธีมร่วม เอาธีมนั้นมาขยี้ต่อได้ แล้วช่วงถอดบทเรียนค่อยถอดออกมาให้ได้ 3 ประเด็น

อธิษฐาน: ประเด็นเรื่อง Head Heart Hand มาจากวิถีคิดการออกแบบการเรียนรู้อย่างเป็นทางการเป็นองค์รวม จริงๆ มนุษย์มีความซับซ้อนกว่านี้ แต่นี่คือการออกแบบอย่างง่ายๆ คือ สมอง หัว เน้นไปการคิดวิเคราะห์ ใคร่ครวญ แยกแยะ ส่วน Hand หมายถึงทักษะที่ต้องลงมือทำ ผ่านการลงมือทำบางอย่าง บางคนจะเรียกว่าฐานกายใช้ร่างกายของเราเข้าไปเรียนรู้ และ Heart ฐานใจ จะเป็นกระบวนการที่เข้ามาทำงานกับความรู้สึกของผู้เรียนด้วย จะเป็นความรู้สึกด้านใดก็ตาม เข้ามาทำงานกับข้างในใจเขา เวลาที่เราออกแบบกระบวนการถ้าเป็นไปได้ให้มีทั้ง 3 ฐานนี้อยู่ เพียงแต่จุดเน้นของเราในแต่ละประเด็นหรือในแต่ละเรื่องอาจจะแตกต่างกันไป ยกตัวอย่างเมื่อก่อน ถ้าให้ดูกิจกรรมเมื่อก่อน คิดว่าฐานใจอยู่ช่วงไหน “ช่วงกลางคืน” เพราะว่าอะไร เพราะเราทำงานกับความรู้สึก พากลับไปนึกถึงอดีตที่ผ่านมา ความทรงจำที่ประทับใจกับครูของเรา

แล้วฐานหัวอยู่ตรงไหนบ้าง “กิจกรรมจิ๊กซอร์” มีอะไรอีกใหม่ จริงๆ เมื่อวานเกือบทั้งวันเลย ตั้งแต่อบรมเทคนิคการสอน จริงๆ Rapid-Fire Writing ก็เป็นฐานหัวเหมือนกัน แต่ด้านที่มีผสมผสานมีทั้งใจและหัว ทบทวนประสบการณ์ของตัวเอง แล้วมานั่งวิเคราะห์ว่าปัจจัยอะไรที่ทำให้เกิดความประทับใจนั้น เมื่อวานมีฐานกายใหม่ “ตอนเล่นเกม”

อดิศร: กิจกรรมที่ได้เคลื่อนไปมา ได้มานั่งคู่กัน มีการเปลี่ยนอิริยาบถบางอย่าง เพื่อให้เข้าไปสู่โหมดของการสร้างชุมชนเล็กๆ เหล่านี้ก็ถือว่าเป็นฐานกาย

อธิษฐาน: บางทีทางกายอาจจะไม่ต้องเล่นใหญ่ การแค่ขยับตัวได้เดินก็ถือว่าช่วยแล้ว ที่เราต้องมีทางกายด้วยในบางครั้ง เนื่องจากการศึกษาว่า สมองของมนุษย์ ถ้าให้หนึ่งนิ่งๆ เป็นเวลานานๆ การทำงานของสมองจะไม่ค่อยดี แต่เมื่อไหร่ที่มีการได้ขยับร่างกายด้วย มีความสัมพันธ์กับการ Activate บางอย่างในสมองของเรา สมองจะทำงานได้ดีขึ้น ยกตัวอย่างถ้าเรานั่งนานๆ ความจดจ่อของเราจะหลุด **จะมีการอบรมของพวก NLP พวกโค้ชซึ่งกระแสรูทิจ ไม่เคยไปเรียนนะ พอหนึ่งๆ ไปเขาจะเรียกคนให้ลุกขึ้นมาเดินโดยไม่มีเหตุผล เปิดเพลงให้เต้น เต้นเสร็จแล้วนั่งเรียนต่อ เพราะมาจากฐานคิดที่ว่าสมองทำงานได้ดีเมื่อเราได้ขยับเขา เลยผสมผสานกัน เป็น NLP ย่อมาจาก Neuro Linguistic Programming เป็นความเชื่อที่ว่า วิธีการที่เราสื่อสาร กำหนดวิธีคิด แล้วก็ไปกำหนดพฤติกรรม เพราะฉะนั้นจะมีอาการคล้ายๆ ส่งสมองไปเรื่อยๆ แล้วเขาเชื่อว่า การที่เราส่งบ่อยๆ คงจะทำได้เอง แต่จะมี NLP อีกอันหนึ่งที่คล้ายๆ กัน นั้นเป็นเรื่องของคนทำงานอีกแบบหนึ่ง**

เอาเป็นว่าผสมผสานกันไป การออกแบบที่มีทั้งฐานหัว ฐานกาย ฐานใจ จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมกับผู้เรียน

ผู้เข้าร่วมชาย: ถ้านักศึกษามาตอนบทเรียน จะเป็นอย่างไร

อธิษฐาน: อย่างน้อยก็ยังได้มานั่งถอดบทเรียนกับเพื่อน แต่เขาจะไม่ได้ประสบการณ์ จะบอกว่าในทุกๆ ช่วง ช่วงที่เป็นไฮไลต์นอกเหนือจากการเรียนรู้ใหม่ที่ผ่านมาผ่านประสบการณ์แล้ว จริงๆ ช่วงสำคัญอีกช่วงหนึ่งคือช่วงถอดบทเรียน เพราะเป็นช่วงที่เราดึงความรู้ออกมาจากตัวบุคคล ถ้าจำ Experiential Learning ที่ให้ดูไปเมื่อวานได้ไหม จะโยงกับเรื่องนี้

ใน Experiential Learning ประสบการณ์เชิงรุกกระทำถ้าเทียบกับ Curve เมื่อครู คือช่วงไหน ช่วงไฮไลต์ แต่ช่วงที่สำคัญที่สุดคือช่วง Conclusion ที่เป็นการดึงเอาความรู้ของคนออกมา เริ่มตั้งแต่วางจรรยาการเรียนรู้ที่เข้าไปทำงานกับเรา มีความสำคัญมากเหมือนกัน ผ่านประสบการณ์แล้วคุณรู้สึกอะไร ทบทวน

ตัวเอง สะท้อนตัวเอง คุณเห็นอะไรเกี่ยวกับตัวคุณเองบ้าง ได้เรียนรู้อะไรบ้าง และถ้าให้สรุปออกมาเป็น ความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับเรื่องนี้ เป็นอะไร เป็นอีกก้อนหนึ่งที่สำคัญมาก ๆ

ปวีณา: คำถามถอดบทเรียนจะเรียงตามนี้เลย พอมีประสบการณ์ ถามเขารู้สึกอย่างไรกับกิจกรรมที่ทำ ไป เป็นอย่างไร ค้นพบอะไรเกี่ยวกับตัวเองใหม่ ในส่วนของการใคร่ครวญสะท้อนคิด แล้วชวนมาถามต่อว่า แล้วเรียนรู้อะไร กลับออกมาให้หน่อย ก็จะเกิดข้อสรุปที่เป็นหลักการในเชิงนามธรรม แล้วจะนำไปใช้ต่อ อย่างไร หรือเชื่อมโยงกับชีวิตของเรานอกชั้นเรียนได้อย่างไร

อธิษฐาน: เมื่อวานเรามีการถามไปที่เรื่องการทดลองเอาไปปรับใช้หรือไม่ มีช่วงไหน “การออกแบบการเรียนรู้จะเอาไปใช้ตอนไหน” ตอนกิจกรรมจึกซอร์ว่า แต่ละเครื่องมือจะเอาไปใช้ได้อย่างไรบ้าง ซึ่งแต่ละคน จะมีมุมมองของการปรับใช้ที่แตกต่างกันหมดเลย

ผู้เข้าร่วมหญิง: เคยไหมที่เวลาเราออกแบบการเรียนรู้แล้วคาดหวังว่าการสรุปบทเรียนจะเป็นแบบหนึ่ง แต่พอเอาไปทำแล้ว ไม่ได้เป็นแบบนั้น มีอะไรที่เราต้องระวังเพื่อไม่ให้เกิดสิ่งนั้น หรือเมื่อเกิดสิ่งนั้นเราต้อง แก้ปัญหาอย่างไร

อธิษฐาน: จริงๆ นี่เป็นเสน่ห์ของการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม สิ่งที่เราวางแผนไว้ ลงมือทำจริงอาจจะ ต้องเปลี่ยนแปลง หรือผลลัพธ์ที่เกิดในตัวผู้เรียน อาจจะไม่ตรงกับที่เราคิด แต่สิ่งที่ทำได้ในฐานะที่เราเป็นคน อำนวยกระบวนการเรียนรู้ อย่างที่บอกว่าเราเปิดพื้นที่ให้เสียงทุกเสียง หลายๆ ครั้งที่เราเจอคือเสียงของผู้เรียนพาไปสู่การเรียนรู้ที่ลึกกว่าเดิม เราคิดว่าแค่นี้ แต่เขาไปไกลกว่านั้น หรือภายในเรื่องที่เราคิดไม่ถึง พา ไปอีกทางหนึ่งแต่เป็นประโยชน์เหมือนกัน เราสามารถพาไปได้ ทุกอย่างที่เกิดขึ้นถือว่าเป็นขุมทรัพย์ของการ ค้นพบในห้องเรียนได้หมดเลย แต่ถ้าเรายังมีเป้าหมายการเรียนรู้ที่สำคัญที่เราต้องเก็บให้ได้ เราสามารถพาเขา กลับมาได้เหมือนกัน ผ่านการตั้งคำถามของเรา เขาจะพาออกไป เช่น

มีเด็กคนหนึ่งออกแบบกระบวนการ เป็นเรื่องประชาธิปไตย แต่ปรากฏว่าตัวกระบวนการที่เขา ออกแบบมา พาไปเรื่องอื่นได้ พาไปเรื่องความเหลื่อมล้ำ พาไปเรื่องความเป็นธรรมทางสังคม แล้วเพื่อนพา ไปไกลมาก ตัวเด็กก็คิดว่าฉันวางไว้แค่นี้ แต่เพื่อนพาไปตรงนั้น สิ่งที่เขาทำคือไปกับเพื่อน แต่สุดท้ายเขาตอบ ด้วยคำถามว่าสิ่งที่เราแชร์กัน ถ้าย้อนกลับมาเรื่องประชาธิปไตย คุณเห็นอย่างไร คำถามแค่นี้ เพื่อนไป ต่อได้ และพากลับมาที่ประเด็นหลักได้

ปวีณา: ประเด็นสำคัญก่อนที่เราจะออกแบบ ตั้งเป้าหมายก่อนว่าการเรียนรู้ของเราคืออะไร เรามี วัตถุประสงค์อยากให้ผู้เรียนได้อะไร หรือเขาทำอะไรได้เมื่อเรียนกับเรา แล้วใช้ตรงนั้นในการออกแบบ โดย

คำนี้ถึงเป้าหมายตลอดเวลา ส่วนมากจะไม่ค่อยเบี้ยว หรือจะเบี้ยวในเชิงที่ไปลึกกว่าปกติ กว่าที่เราวางไว้ หรือถ้าเบี้ยวจริงๆ จะเป็นไปในเชิงประโยชน์กับผู้เรียน เราสามารถดึงกลับมาได้ แต่ถ้าเราไม่ได้ตั้งเป้าหมายไว้แต่ต้นอย่างชัดเจนว่าอยากให้เขาเรียนรู้เรื่องอะไร หรืออยากให้เขาทำอะไร จะเลี้ยวไปคนละทิศคนละทาง แต่ถ้าเรามีเป้าหมาย แล้วใช้เป้าหมายในการออกแบบ ต่อให้เลี้ยว จะไปเป็นกลุ่มๆ ไม่กระจัดกระจายมาก

อธิษฐาน: เดว่าในธรรมชาติของวิชานิติฯ อาจจะเป็นฐานหัวมาก เพราะต้องจำข้อบทกฎหมายต่างๆ แต่ชวนว่า การดูแลผู้เรียน การใส่ใจ ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ มีประโยชน์ การเติมองค์ประกอบการเรียนรู้เข้าไปในบทเรียนของเรา จะช่วยกระตุ้นการเรียนรู้ได้มากขึ้น นอกเหนือจากการฟังคำบรรยาย

อดีต: วันนี้เราจะชวนกันมาทดลองออกแบบการเรียนรู้ โดยที่จะเริ่มจากแต่ละคนก่อน ผมอยากให้เราใช้เวลาสักประมาณครึ่งชั่วโมง ลองออกแบบเนื้อหาวิชาบางอย่าง ดึงขึ้นมา 1 หัวข้อที่เราอาจจะเคยทำหรือจะทำ ฟังความรู้สึกอาจจะดึงหัวข้อของตัวเองขึ้นมาที่ไม่ได้เกี่ยวกับวิชากฎหมาย แต่คนอื่นอยากชวนให้เราดึงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นทางกฎหมายที่เราต้องไปสอนเขา

ลองออกแบบกระบวนการ 45 นาที ใช้ Learning Curve Design เป็นตัวช่วย แล้วเหลือเวลาในแง่ของการถอดบทเรียนประมาณ 15 นาที แต่เอา Learning Curve Design เป็นหลักก่อน เพราะเราออกแบบของตัวเอง แล้วจะให้เขาเข้ากลุ่ม เลือกร 1 เรื่อง แล้วช่วยกันออกแบบในรายละเอียดกับเพื่อนในหัวข้อนั้นๆ เพื่อจะได้มีโอกาสทดลองทำจริง และให้เพื่อนๆ คนอื่นเป็นนักศึกษาหรือนักเรียนในชั้นของเรา เพื่อจะได้ลองดูว่า กระบวนการที่เราออกแบบมาเป็นอย่างไร มีส่วนไหนที่น่าสนใจ ได้ผลหรือต้องพัฒนาอะไรต่อ

แต่อยากให้เราโฟกัสเฉพาะงานของเราก่อน ลองเลือกประเด็นที่เราอยากจะทำหัวข้อดู ลองเลือกหัวข้อที่คิดว่าเอามาออกแบบเป็น Learning Curve ได้ ไม่ใช้การบรรยายล้วนๆ หรืออาจจะผสมผสานเรื่องการบรรยายเข้าไปใน Learning Curve ... เราจะดึงเทคนิควิธีการของเมื่อวานมาใช้ก็ได้

(แต่ละคนออกแบบหัวข้อการสอนเป็น Learning Curve – 30 นาที)

พักเบรก

10.30-10.45 น

อดิศร: เราจะเอางานที่ทำมาคุยกับเพื่อนในกลุ่มของเรา แล้วหลังจากนั้นจะให้พวกเราในกลุ่มนั้นๆ ช่วยกัน ออกแบบเนื้อหาที่เราคิดว่าจะนำมาทดลองเป็นตัวอย่าง อาจจะเอามาจากของเดิมที่พวกเราทำอยู่มา พัฒนาต่อ หรือคิดเนื้อหาใหม่ขึ้นมาก็ได้

เราจะแบ่งกลุ่มกัน โดยแจกการ์ดให้ทุกคน แต่อย่าเพิ่งบอกคนอื่นว่าเราได้อะไร ทุกคนจะได้สัตว์ 1 ชนิด คือภาพสัตว์ของเราไว้ในมือ

ปวีณา: วิธีการแบ่งกลุ่มวิธีนี้ เราจะไม่บอกใครว่าเราได้ภาพอะไร สัตว์ของเราอะไร แต่จะใช้วิธีการว่าสัตว์ ชนิดนั้นส่งเสียงอย่างไร อาจารย์ต้องหาทีมให้ครบ 4 คน หาให้ได้ว่าสปีชีส์ของเรามีใครบ้าง โดยห้ามพูด ออกมาว่าสัตว์นี้เรียกว่าอะไร ทำท่าได้ ส่งเสียงได้ แต่ขอให้สื่อสารเหมือนกับเราเป็นสัตว์ตัวนั้น

อดิศร: กลุ่มไหนได้ก่อนรีบนั่งลง แล้วจะมีสิทธิ์เลือกที่จะนำเสนอทีมที่เท่าไร

(จับกลุ่มสัตว์ประเภทเดียวกันด้วยการส่งเสียงหรือแสดงท่าทาง แต่ห้ามพูด – 1 นาที)

จะขอให้พวกเรานำเสนอสิ่งที่เราได้ออกแบบมาก่อน เเล้วให้เพื่อนฟังว่าเรามีเป้าหมายอย่างไร เรามี กระบวนการที่จะพาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายอย่างไร หลังจากที่ได้พูดครบทั้ง 4 คนแล้ว เราอาจจะเลือกหัวข้อ หนึ่ง แล้วเอามาปรับปรุง เพื่อนอาจจะช่วยออกไอเดียบางอย่างเพิ่มเติมได้ หรืออาจจะหาวิชาใหม่ขึ้นมาเลย ก็ได้ ที่ทั้ง 4 คนจะได้ทำงานด้วยกัน ลองเลือกดูว่าเราจะทำแบบไหน

สิ่งสำคัญคือบายนี่ เราจะให้แต่ละกลุ่มผลัดกันมานำกิจกรรมกลุ่มละ 45 นาที แล้วจะมีการคอมเม้นต์ มีการช่วยกันมองว่ากิจกรรมที่ได้ทำไป ได้ผลหรือไม่ได้ผล น่าจะเพิ่มอะไรบ้าง จะได้มีการลงมือทำจริง และอาจจะมีการแบ่งหน้าที่ว่า ภายในเวลา 45 นาที ใครจะนำกิจกรรมในช่วงไหน ใครจะทำหน้าที่สนับสนุนเพื่อน อยากให้เราใช้เวลาอธิบายสิ่งที่เราเตรียมมาก่อนของแต่ละคน

ปวีณา: อาจารย์อาจจะลองทลายตัวเองดูก็ได้ เตรียมพร้อม เตรียมคอสตุ่มใดๆ ได้หมด เรามีอุปกรณ์ให้ หรือจะหาเอาแถวนี้ก็ได้ ถ้าอยากได้อะไรเพิ่มเติม ถ้ามี เราจะจัดให้สำหรับคนที่ต้องการพร้อมเลย

(จับกลุ่มแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ที่แต่ละคนออกมาแบบมา เลือกรหัส และออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน – 60 นาที)

ลองจินตนาการว่าเรามีนักศึกษา 16 คน คือเพื่อนจะมาเข้าคลาสของเรา ...

นอกจากรหัส อยากให้แต่ละกลุ่มกำหนดเป้าหมาย เพื่อที่เราจะได้กลับมาเช็คกันว่าเราบรรลุเป้าหมายในการจัดกระบวนการหรือเปล่า ...

ทบทวนดูว่า ถ้าเป้าหมายเราต้องการให้เกิดความเข้าใจ พาไปสู่ความทรงจำระยะยาวได้อย่างไร มีอารมณ์ความรู้สึกควบคู่ไปด้วยหรือเปล่า ...

ก่อนจะลงไปทานข้าว ขอฟังหัวข้อของแต่ละกลุ่มว่าจะทำอะไรอะไร

กลุ่ม 1 เรื่องสัตว์สัตว์

กลุ่ม 2 ภูมิของใครนะ

กลุ่ม 3 รัฐแท้ รัฐคืออะไร

กลุ่ม 4 ล่า

กลุ่ม 5 Self Defense is Not a Murder

จัดกระบวนการเรียนรู้ พร้อมหน้ากันเวลา 13.30 น.

 กลุ่ม 1 เรื่องสัตว์ สัตว์ 14.00-15.00	 กลุ่ม 2 ภูมิของใครนะ 15.15-16.15	 กลุ่ม 3 รัฐแท้ รัฐคืออะไร 16.15-17.15	 กลุ่ม 4 ล่า 19.00-20.00	 กลุ่ม 5 Self Defense is not a murder 9.15-10.15
---	--	---	---	--

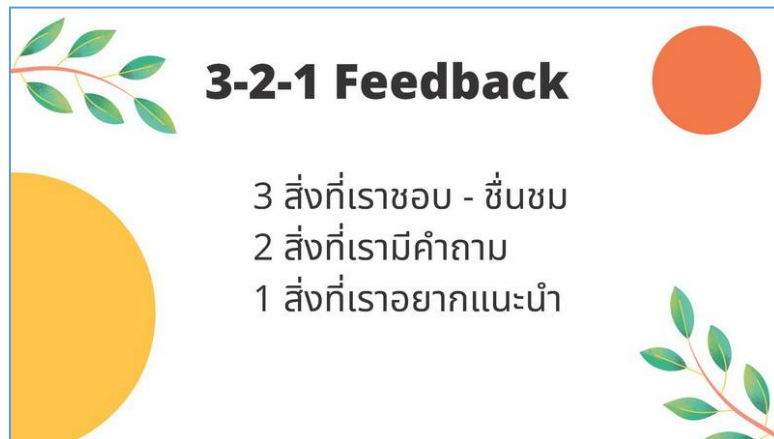
พักเที่ยง

12.00-13.00 น.

(แต่ละกลุ่มออกแบบกระบวนการเรียนรู้ต่อ – 60 นาที)

อธิษฐาน: จะขอชี้แจงระบบในการที่แต่ละกลุ่มจะได้ออกมา นำกระบวนการเรียนรู้ ทุกกลุ่มจะมีเวลามานำกระบวนการ 45 นาที โดยขอให้มีการถอดบทเรียนด้วยในตอนท้าย ไม่ใช่เล่นแล้วจบไป ไม่จบแบบงงๆ

แต่ขอให้มีส่วนที่คุยเพื่อถอดบทเรียน เพื่อถามกันด้วย ภายใน 45 นาที จะมีคนช่วยจับเวลาให้ มีป้ายเตือนบอกเวลาให้ เมื่อเห็นป้ายหมดเวลา กรุณาจบภายในเวลาไม่เกิน 2 นาที จบแค่ไหนแค่นั้น

เมื่อจบกระบวนการ จะมีวงที่นั่งสะท้อนกัน โดยสิ่งที่สะท้อนจะมาทั้งจากตัวคนจัดเองและจากผู้เข้าร่วม สิ่งที่จะให้ผู้เข้าร่วมสะท้อน ใช้เทคนิค 3-2-1 คือ

3 สิ่งที่เราชอบจากการได้ร่วมเรียนรู้กระบวนการนี้

2 คำถามที่มี

และ 1 สิ่งที่เราคิดว่าเป็นข้อเสนอแนะเพื่อให้เขาจัดกระบวนการได้ดีขึ้น

อดีต: เพื่อนๆ ทำตัวเป็นนักศึกษา อยากให้ลงมาช่วยในกิจกรรม แล้วลองสังเกตดูการเรียนรู้ของตัวเองว่าเป็นอย่างไรบ้าง

ปวีณา: ขอให้เข้าร่วมในฐานะที่เราเป็นนักศึกษา แม้ว่าเราจะรู้เนื้อหาที่เพื่อนสอนแล้วก็ตาม

อธิษฐาน: อีกอย่างหนึ่ง นอกจากเรื่องการสังเกตตัวเองในฐานะผู้เข้าร่วมแล้ว ในฐานะที่เราเป็นคนจัดกระบวนการ ลองสังเกตตัวเองว่า เราทำงานร่วมกันอย่างไร เรามีการแบ่งพื้นที่ในทีมอย่างไร เราย่นามากไปหรือเราพาสซีฟ ให้ลองดูสภาวะในตัวเราที่เกิดขึ้นด้วยว่าเป็นอย่างไร

อีกอย่างหนึ่งที่สำคัญมากๆ คือไม่มีโอกาสได้ดูแผนของแต่ละกลุ่ม อย่างหนึ่งที่เราอยากจะทำคืออะไรที่วางแผนมา ที่เราคิดว่าดี พอถึงหน้างานจริง ถ้าต้องเทบางอย่าง ก็ต้องเท ต้องพร้อมที่จะฟังสัญญาณจากผู้เข้าร่วมแล้วปรับเปลี่ยนได้เสมอ ลองดูว่าจะต้องตัดตัดอะไรใหม่ อย่าไปเสียดาย เอาเท่าที่ได้

ปวีณา: ขอให้ตรงนี้เป็นพื้นที่ปลอดภัยที่เราลองผิดลองถูกด้วยกัน ถ้าจะฟังจะงงก็ไม่เป็นไร

กลุ่มที่ 1 “เรื่องสัตว์สัตว์”

กระบวนกรชาย 1: Welcome to Jungle สวัสดิ์ค่ะ วันนี้เรามาเรียนเรื่องง่ายๆ ในหัวข้อที่ชื่อว่า เรื่อง “สัตว์ สัตว์” แต่ก่อนอื่นเลย มีกติกาต่างๆ คือ เราจะมีการ์ดบางอย่างแจกให้ แต่เราอย่าเพิ่งให้เพื่อนดู ให้เก็บ ความลับไว้ก่อน เสร็จแล้ว เหมือนเมื่อเช้า เราอาจจะเคยทำกิจกรรมมาสักอย่างหนึ่งว่า เราได้การ์ดอะไรก็ ทำท่าทางหรือทำเสียงให้ทุกคนจัดกลุ่มตามการ์ดที่เราได้

กระบวนกรชาย 2: แต่กติกาของเราคือ ใครได้การ์ดไปแล้ว จะเป็นชื่อสัตว์ แต่เราจะไม่ส่งเสียง เราจะให้ ทำท่าทาง เพราะว่าเรามาเรียนเรื่องสัตว์สัตว์ กัน สมมุติว่ากลุ่มเราจับได้พญานาค เราจะทำท่าเป็น พญานาคแล้วมาที่กลุ่มพญานาค ... สุดลมหายใจลึกๆ

(ทีมกระบวนกรแจกการ์ดให้ผู้เข้าร่วม)

กระบวนกรชาย 2: ถ้าพร้อมกันแล้ว 3 2 1 ไป ...

กระบวนกรชาย 1: ถ้าได้ไปแล้วนั่งลงเลยคะ เร็วที่สุด

กระบวนการชาย 3: เราลองพลิกการ์ดดูว่า แต่ละกลุ่มเราได้สัตว์ชนิดอะไร เราจะเรียกว่าสัตว์ประจำบ้าน แต่ละกลุ่มจะมีสัตว์ประจำบ้านต่างๆ

บ้านแรก “เสือด้า”

บ้านที่ 2 “ช้าง”

บ้านที่ 3 “พะยูน”

บ้านที่ 4 “วาฬ”

กระบวนการชาย 3: ขึ้นต่อมา ลองช่วยกันคิดในกลุ่มว่า สัตว์ประจำบ้านของเราแต่ละกลุ่มที่ได้ มีประโยชน์อย่างไร ให้บอกมาอย่างน้อย 3 ข้อ เราจะให้เวลา 1 นาที

(แต่ละกลุ่มระดมความคิดประโยชน์ของสัตว์ประจำบ้าน 3 ข้อ – 1 นาที)

เรามาดูว่าประโยชน์ของสัตว์ประจำบ้านเสือด้า เป็นอย่างไรครับ

“อย่างแรกคือ แก้วใจครับ ยาแก้ไอตาเสือด้า สอง เป็นเครื่องนุ่งห่มหน้าหนาว สาม เป็นอาหารแสนอร่อย เพราะเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่มีเศรษฐกิจดีมีคนไปยิง แล้วเอามาทำเป็นอาหาร”

มาดูกลุ่มที่ 2 กันบ้าง กลุ่มช้าง

“อย่างแรก เป็นแรงงาน เอาไว้ลาก ไร่จูง สอง แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ ถ้ามีช้างอยู่ตรงไหนก็ สมบูรณ์ตรงนั้น สาม เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงประเทศของเรา”

ต่อมา กลุ่มที่ 3 พะยูน

“ตอนแรก อาจารย์เสนอว่าเอามาแต่งเพลงได้ ชื่อ “พะยูนเกยตื้น” เพิ่งนึกคิดว่าไม่มี ข้อแรก กระตุนจิตสำนึกด้านการรักษาขยะของพวกเรา เรื่องพลาสติก สอง เขามีความสำคัญกับระบบนิเวศ ในการทำให้ระบบนิเวศสมดุล ส่วนข้อสาม พะยูนมีส่วนสังคมต่อประวัติศาสตร์วรรณคดีไทยมาก เพราะเป็นแรงบันดาลใจของสุนทรภู่ นางเงือกมาจากพะยูน”

กลุ่มสุดท้าย วาฬ มีคุณค่าอย่างไร

“อย่างแรก สร้างสมดุลได้น้ำ สอง เอามาแต่งเพลง สาม เอาไว้ดำเพื่อน”

เบื้องต้น ทุกกลุ่มตอบมาได้ น่าสนใจว่า สัตว์ประจำบ้านเรามีคุณค่าและมีประโยชน์อะไร หัวข้อถัดมา ลองให้พวกเราคุยกันในบ้านว่า สัตว์ประจำบ้านของเรา ควรจะมีมูลค่าเท่าไร เราจะประเมินที่ละบ้าน บ้านแรก เสือดำไม่ต้องประเมินมูลค่าของตัวเอง ดูว่าเพื่อนกลุ่มอื่น บ้านอื่น เห็นว่าเสือดำควรมีมูลค่าที่บาท เราจะให้กลุ่มที่ไม่ใช่เสือดำประเมินของเสือดำว่าควรมีมูลค่าที่บาทในความคิดของเรา จากที่เพื่อนบอกไปแล้วว่า คุณค่าของเสือดำคือยาแก้ไอ

(แต่ละกลุ่มช่วยประเมินมูลค่าของเสือดำ – 30 วินาที)

มาดูว่าเพื่อนๆ ให้มูลค่าของเสือดำที่บาท

กลุ่มของวาฬให้ “63,000 บาท”

กลุ่มช้างให้ “3 ล้านบาท”

กลุ่มพะยูนให้มูลค่าเสือดำ “15 บาท”

เราจำไว้ด้วยว่า เพื่อนให้มูลค่าบ้านเราก็บาท

กลุ่มต่อไปกลุ่มช้าง ดูว่าเพื่อนๆ ให้มูลค่าของช้างเราเท่าไร

(แต่ละกลุ่มช่วยประเมินมูลค่าของช้าง – 30 วินาที)

กลุ่มเสือดำให้ “200,000 บาท”

กลุ่มพะยูนให้เท่ากับวาฬ แต่วาฬยังไม่ได้คิด

กลุ่มวาฬให้มูลค่า “1,200,000 บาท”

กลุ่มต่อไปกลุ่มพะยูน

(แต่ละกลุ่มช่วยประเมินมูลค่าของพะยูน – 30 วินาที)

กลุ่มเสือดำให้ “75,500 บาท”

กลุ่มวาฬให้ “125,235 บาท”

กลุ่มข้างให้ “3 ล้านบาท”

กลุ่มสุดท้ายวาฬ

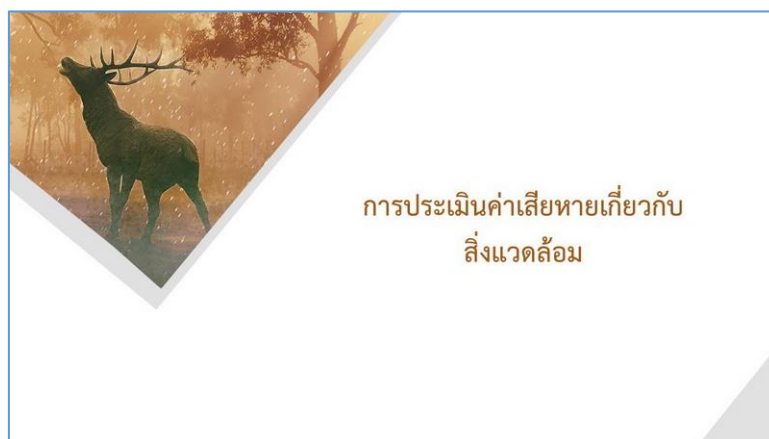
(แต่ละกลุ่มช่วยประเมินมูลค่าของวาฬ – 30 วินาที)

กลุ่มเสียค่าใช้จ่าย “400,000 บาท”

กลุ่มข้างให้ “3 ล้านบาท”

กลุ่มพะยูนให้ “เราตอบว่าข้างเท่ากับวาฬ วาฬต้องมูลค่าเท่ากับข้าง แต่เหตุผลคือเราคงประเมินมูลค่าจริงๆ ไม่ได้”

เป็นคำตอบที่น่าสนใจ ซึ่งเป็นเรื่องที่เราจะเรียนกันในวันนี้ว่าจริงหรือเปล่าที่บอกว่าสัตว์ประเมินมูลค่าไม่ได้ มาดูกัน ลำดับต่อไป ขอเชิญโปรเฟสเซอร์ปาลามาเป็นผู้บรรยายต่อ

กระบวนการหญิง: สนุกสนานกันมากตอนที่แบ่งกลุ่มแล้วประเมินมูลค่ากัน เราจะเห็นได้อย่างหนึ่งว่ามูลค่าที่แสดงออกมากจะแตกต่างกันมาก ไม่เท่ากันเลย ในช่วงนี้ลองดูซิว่า ตอนที่เราคิด เราคิดจากอะไร จะเล่าให้ฟังว่ามีวิธีการคิดอย่างไร ทำให้ผลที่เราคำนวณมูลค่าแตกต่างกันไปหรือเปล่า

ศาสตร์นี้เรียกว่า “การประเมินมูลค่าทางสิ่งแวดล้อม” แต่เราจะเจาะจงพูดเฉพาะเรื่องสัตว์ กฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ มาตรา 97 สิ่งที่ยากจะเน้นย้ำคือ ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นของรัฐ ถ้าใครทำลายจะต้องชดใช้ให้แก่อรัฐตามมูลค่า ซึ่งแตกต่างจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องละเมิดที่เราพูดแล้วว่า ใช้เพียงราคา

พอเราเห็นความแตกต่างระหว่างมูลค่ากับราคาแตกต่างกัน แล้วจะส่งผลอย่างไรบ้าง วิธีการที่จะทำให้มูลค่ากลายเป็นราคา มีเครื่องมือหนึ่ง เป็นเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ แต่ก่อนที่จะไปถึงตรงนี้ อาจจะต้องอธิบายนิยามหนึ่งว่า ราคาคืออะไรและต่างจากมูลค่าอย่างไร

ราคา เช่น สมมติเราซื้อกาแฟ ราคา 45 บาท แต่มูลค่าของกาแฟคือ ทำให้เราสดชื่น ตื่นนอน ซึ่งแน่นอนว่าถ้ามูลค่าสูงกว่าราคา เราก็จะจ่ายเงินเพื่อซื้อสินค้านั้น แต่ถ้ามูลค่าที่เราจะได้รับจากของอย่างหนึ่ง เราจะซื้อหรือไม่ เราก็จะไม่ซื้อ นี่คือการยกตัวอย่างง่ายๆ

เมื่อเราเอากระบวนการทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ เราจะมีวิธีการคิดว่ามูลค่าเกิดจากอะไรได้บ้าง มูลค่าแบ่งเป็น 2 อย่าง คือมูลค่าที่เกิดจากการใช้และไม่ได้เกิดจากการใช้ มูลค่าที่เกิดจากการใช้โดยตรง ซึ่งมีหลายคนตอบว่า กินเป็นอาหาร บางคนอาจจะเอาเขาสัตว์มาเป็นเครื่องประดับตกแต่ง หรือเอาตัวหนังมาเป็นเครื่องนุ่งห่ม ข้างของเครื่องใช้ และมูลค่าที่เกิดจากการใช้โดยอ้อม หลายกลุ่มก็ตอบแบบนั้นว่า ใช้รักษาสมดุลของระบบนิเวศ ซึ่งเราไม่ได้ใช้โดยตรง เราไม่ได้เอาหนังสัตว์หรือเขาสัตว์มาใช้โดยตรง แต่เรายังคงได้ประโยชน์จากมันอยู่ดี

ในส่วนของมูลค่าที่ไม่เกิดจากการใช้คือ มูลค่าของการคงอยู่ ถ้าเรารู้ว่าแคมีปลาวาฬยังคงอยู่ เราก็ดีใจแล้ว หรือว่าเรารู้ว่าเสือดำตัวนั้นยังไม่ตายไป เราก็ดีใจและให้คุณค่ากับมันแล้ว หรือในกรณีถ้าเกิดกรณีน้ำมันรั่ว ทำให้ทะเลเสียหายไป เราก็เสียใจมาก ถ้าเราไปทะเลแล้วทะเลไม่สวยแบบเดิม เราก็อยากให้

คงอยู่ นอกจากคงอยู่เพื่อตัวเองดูแล้ว ลูกหลานของเราจะได้รู้จักเสือด้าหรือเปลา จะสูญพันธุ์หรือเปลา การมีเสือด้าไว้เพื่อคนรุ่นหลังก็เป็นมูลค่าอีกแบบหนึ่ง นี่เป็นการแบ่งแยกมูลค่าอย่างคร่าวๆ ซึ่งเราจะค่อยๆ ทำความเข้าใจกับมัน

พอหมดเราเข้าใจเรื่องมูลค่าแล้ว ก็มาถึงเรื่องการตีราคาว่า มูลค่าของอย่างหนึ่ง จะตีราคาเป็นเงิน ได้อย่างไร ก็มีวิธีการที่ค่อนข้างจะสลับซับซ้อน แต่ถ้าเราค่อยๆ ช่วยกันแกะไปที่ละนิดๆ เราก็จะมีความ เข้าใจมากขึ้น

มูลค่าก็จะมีประเภทมีราคาตลาดและไม่มีราคาตลาด สมมติไปหาซื้อปลาวาฬมาให้หน่อย ปลาวาฬ 250 กิโลกรัม เราก็ซื้อไม่ได้ นี่คือน้ำที่ไม่มีขายในตลาด

ต่อไปเราจะมาเรียนรู้ไปด้วยกันว่ามีเครื่องมืออะไรบ้างที่ใช้ในการประเมินมูลค่า

กระบวนการชาย 1: เราจะไม่ฟังเสียงของอาจารย์แล้ว เราจะให้ทุกคนฟังเสียงตัวเองกันบ้าง นี่คือ 4 เครื่องมือในการประเมินมูลค่าของทรัพยากรต่างๆ กติกาคือจะให้แต่ละกลุ่มค้นหาเครื่องมือต่อไปนี้ แต่ละกลุ่มจะมีหมายเลขประจำกลุ่มอยู่แล้ว กลุ่มที่ 1 ค้นหาเครื่องมือที่ 1 กลุ่มที่ 2 ค้นหาเครื่องมือที่ 2 เราจะให้ เวลาแต่ละกลุ่ม 5 นาที เพื่อค้นหาข้อมูลและทำความเข้าใจในแต่ละกลุ่มว่า เครื่องมือที่ตัวเองได้รับคืออะไร เป็นอย่างไร ใช้อย่างไร คิดว่าทุกคนน่าจะมีอุปกรณ์อยู่แล้ว จะให้ทุกคนใช้อุปกรณ์ส่วนตัวให้เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะ iPad, iPhone ที่คิดว่าเราจะหาข้อมูลเหล่านี้บอกได้ ให้หาข้อมูลก่อน 5 นาที เริ่มค่ะ ... เป็น การที่เราแยกกันศึกษาข้อมูล แล้วเราต้องสามารถเล่าให้เพื่อนๆ ฟังได้ด้วยว่า เครื่องมือนั้นเป็นอย่างไร

(แต่ละกลุ่มแบ่งกันหาข้อมูลวิธีประเมินมูลค่าทรัพยากรแต่ละประเภท – 5 นาที)

กระบวนการชาย 1: พอจะเข้าใจหัวข้อของตัวเองอยู่นะ กิจกรรมต่อไป แต่ละกลุ่มสัตว์ จะให้มีเจ้าบ้านอยู่ 1 คน คิดว่าใครที่จะเข้าใจและสามารถอธิบายเนื้อหาในหัวข้อของตัวเองได้ดีที่สุด เป็นเจ้าบ้านอยู่กับที่ ส่วน

3 คนที่เหลือให้แยกไปอยู่ในกลุ่มบ้านต่างๆ ไม่ซ้ำกัน เพื่อไปเรียนรู้เครื่องมือจากบ้านต่างๆ มาสูบ้านตัวเอง ... จะให้เวลาในการเรียนรู้เครื่องมือของบ้านอื่นๆ 5 นาทีเช่นกัน ถ้าพร้อมแล้วเริ่มค่ะ

(กิจกรรมเวิร์คคาเฟ่ สมาชิกแต่ละกลุ่มกระจายไปศึกษาเครื่องมือตามบ้านต่างๆ เพื่อนำกลับมายังบ้านของตัวเอง – 5 นาที)

หลังจากที่กลับเข้าบ้านแล้ว เราจะเอาการประเมินราคาของสัตว์ต่างๆ ที่กลุ่มอื่นประเมินเราไว้ตอนแรกให้กับทุกกลุ่ม

โจทย์สุดท้ายให้ทุกคนประเมินสัตว์ประจำบ้านของตัวเองว่า หลังจากการเรียนรู้เครื่องมือไปแล้ว ควรจะประเมินให้อยู่ที่ราคาเท่าไร มูลค่าอย่างไร แล้วเราใช้เครื่องมืออะไรบ้างในการประเมิน เพราะอะไร ลองเปรียบเทียบดูว่า ตอนที่เพื่อนประเมินเรา กับเราประเมินกันเองหลังจากเรียนรู้เครื่องมือมาแล้ว เรา รู้สึกว่าน้อยไปหรือเยอะไป หรือจะต้องประมาณไหน

1. เพื่อประเมินมูลค่าสัตว์ประจำบ้านของตัวเอง 2. บอกว่าใช้เครื่องมืออะไรบ้างในการประเมิน 3. เปรียบเทียบชนิดหนึ่งว่า ของที่เพื่อนประเมินให้เรามากหรือน้อยไป

มีเวลา 3 นาที ไม่ต้องใช้ทุกเครื่องมือ เราอาจจะใช้เครื่องมือใดเครื่องมือ 1 หรือใช้ 2 เครื่องมือผสมกันก็ได้

(แต่ละกลุ่มใช้เครื่องมือที่ได้เรียนรู้ประเมินมูลค่าสัตว์ประจำบ้านของตัวเอง – 3 นาที)

เราจะมาสัมภาษณ์กันว่าสัตว์ประจำบ้าน มีมูลค่าเท่าไรกันแน่ เรามาดูบ้านข้างว่าควรมีมูลค่าเท่าไร ใช้เครื่องมือไหนมาวินิจฉัย

กลุ่มข้าง

ผู้เข้าร่วมหญิง: กลุ่มเราตกลงกันว่ามีมูลค่าเท่าเดิม 3 ล้าน โดยเราใช้วิธีดูราคาตลาด คือเราต้องไปสำรวจตลาดที่เขาขายอยู่แล้ว เราก็ตกลงกันว่าเท่าที่เราเคยเห็นตลาดขายข้าง ราคาประมาณนี้

กระบวนกรชาย 2: เพื่อนกลุ่มนี้บอกว่า ข้างที่เป็นสัตว์ประจำบ้าน ควรจะมีมูลค่า 3 ล้านบาท มาดูอีกสักกลุ่ม

กลุ่มวาฬ

ผู้เข้าร่วมหญิง: ก่อนอื่นเราต้องดูลักษณะของวาฬก่อนว่าเป็นสัตว์ที่ไม่มีการซื้อขายในท้องตลาด ตัดข้อ 4 ออกไปเลย เรื่องวิธีการประเมินราคา ส่วนวิธีต้นทุนในการเดินทางก็ตัดออก ข้อ 2 ก็ตัดออก เหลือข้อ 1 เพราะเราต้องไปดูว่าวาฬ 1 ตัวที่หายไป เริ่มตั้งแต่การเพาะพันธุ์ มีค่าใช้จ่ายตามจริงเท่าไร ซึ่งกลุ่มเรายังไม่ทราบ แต่เราจะใช้ข้อ 1 หลักการขาดใช้ค่าเสียหาย ซึ่งรวมถึงการฟื้นฟูด้วย เราไม่ได้บอกเป็นตัวเลข เพราะเรายังไม่ทราบลักษณะจริงๆ คือเท่าไร

กระบวนกรชาย 2: อีกสองกลุ่ม เราจะลองให้ถอดบทเรียนกันดู ว่าช่วงที่เราเรียนกันไปในช่วง 40 นาที เราได้เรียนรู้อะไรบ้าง กลุ่มเสือด้าหรือพะยูนใครพร้อมก่อนครับ

กลุ่มเสือด้า

ผู้เข้าร่วมชาย: ตอนนี้นำพวกเราอย่างน้อยได้รู้จักสัตว์ 4 ตัวที่เป็นสัตว์ป่าเชิงอนุรักษ์ แล้วนำมาสู่เรื่องการแชร์เครื่องมือ เป็นเรื่องใหม่มาก เป็นการประเมินมูลค่าสัตว์ รวมถึงการนำหลักกฎหมาย ผมชอบมากที่เอาเรื่องมูลค่ากับราคาว่าแตกต่างกันอย่างไร และเปรียบเทียบชัดเจนว่ามูลค่าต้องมีมากกว่าราคา เราถึงจะยินยอมซื้อของ

กลุ่มพะยูน

ผู้เข้าร่วมชาย: จริงๆ พุดจากมุมมอง Vegan เราไม่เห็นด้วยกับการตีความมูลค่าสัตว์อยู่แล้ว แต่ทำให้เราได้เรียนรู้อะไรเยอะมากกว่า เวลาเราตีมูลค่าสัตว์ สะท้อนวิธีคิดที่เราประเมินค่าแรงงานข้ามชาติ ตีค่าของลูกจ้างอีกทีหนึ่ง เราตีค่าผ่านคุณค่าเชิงประโยชน์ที่เราให้ความสำคัญ ผมคิดว่าน่าสนใจและน่าจะไปคิดต่อ

กระบวนกรหญิง: ขอขอบคุณค่ะ วันนี้เราได้เรียนรู้ว่าเรามีวิธีประเมินมูลค่าที่หลากหลาย สามารถเลือกหยิบไปใช้ได้ ถ้าเรามีเวลา แม้แต่ข้าง เราอาจจะประเมินในหลายแง่มุม ใช้หลายวิธีก็ได้ ค่อยๆ ไปเลือกกันใช้ และอยากจะทำเป็นกรบ้านว่า นอกจาก 4 วิธีแล้ว ยังมีวิธีประเมินมูลค่าแบบใดบ้าง แล้วสปีดาร์หน้าเอามาส่งคุณครูนะคะ วันนี้กลุ่มเราขอบคุณมากค่ะ

(พัก 5 นาที)

อธิษฐาน: อยากให้ทีมสะท้อนตัวเองก่อนว่า จากการได้ออกแบบและลงมือทำ 45 นาที รู้สึกอย่างไรบ้าง มีอะไรที่เราอยากชื่นชม ขออะไรบ้างในสิ่งที่ทีมตัวเองได้ทำ

กระบวนกรหญิง: ขอความเป็นทีมเวิร์ก เรารู้จักกันแค่ 2 วัน แต่เราทำงานกันได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเวลากระชั้นมาก แล้วเราไม่มีเวลาซื้ออาหารมากพอ เวลาบีบเราก็ช่วยกันแก้ปัญหาไปได้ เช่น รวบหัวข้อหรือให้แค่ 2 กลุ่มพูดราคา อีก 2 กลุ่มสรุป บางครั้งเวลาเราตกลงไว้อีกอย่าง แต่เราเดินหน้าไปอีกอย่าง ก็ไม่เป็นไร ไม่เห็นเป็นอะไร เราไม่ได้ตกลงสิ่งนี้มาก่อน แต่ทุกคนรู้ว่านี่คือสิ่งที่จะต้องทำ ชอบมากและขอบคุณน้องๆ ที่ช่วยกัน

กระบวนกรชาย 2: สำหรับผมชอบที่ทุกอย่างดำเนินไปตามที่วางแผนไว้หมด ที่สำคัญคือทันเวลา ไม่เกินเวลา อีกประเด็นเรื่องที่ผมชอบเป็นพิเศษคือ ชอบที่มีความผิดพลาด แต่เราสามารถเดินผ่านข้อผิดพลาดไปอย่างเนียน แล้วปล่อยให้ดำเนินต่อไปได้โดยที่เราไม่ต้องไปแย้งกันตรงนั้น ว่าอย่างนั้นอย่างนี้ดีที่เกิดปัญหาแล้วเราจัดการปัญหาได้เนียน

กระบวนกรชาย 1: ขอขอบคุณทุกคนมาก ชอบที่พวกเราจับฟังกันตั้งแต่ตอนเตรียมงานแล้วว่า ใครจะทำอะไรบ้าง เรามาจากหัวข้อที่ไม่เหมือนกันเลยในตอนแรก แต่สามารถสรุปได้ว่าจะทำเรื่องนี้ แล้วทำไปในรูปแบบนี้ เราหยิบวิธีการของคนนั้นมาใช้ หยิบหัวข้อของคนนี้มาตัดทอนเพิ่มเติม จนกลายเป็นเบ็ดเสร็จได้ ทุกคนจับฟังกัน ตั้งแต่เตรียมงานจนกระทั่งเริ่มสอนจริงๆ พอมีข้อที่จะต้องแก้ไข เราก็ฟังกัน เพราะถ้าเราไม่ฟังกัน ทุกอย่างจะสะเปะสะปะไปหมด พอต้องแก้แบบนี้ เราก็ไปต่อ เลยทำให้เราคุมเวลาได้ ชอบมากที่เราฟังกันอย่างดี

กระบวนกรชาย 3: สำหรับผมในกลุ่มจะชอบการมีส่วนร่วมของแต่ละคน ทุกคนมีส่วนร่วมดีมาก และใช้เวลาได้อย่างคุ้มค่ามากๆ เรายอมลงไปทานข้าวเป็นกลุ่มสุดท้าย เพราะเป็นกลุ่มแรกที่ต้องนำเสนอ รู้สึกว่าทุกคนทุ่มเทและเสียสละ ผมรักเลย อีกอย่างหนึ่งคือพอมาเจอหน้างาน เราสามารถแก้ไขเฉพาะหน้าได้ดี ทุกคนจับฟังกัน

อธิษฐาน: ก่อนจะไปต่อ ถ้าได้ทำซ้ำ อยากจะปรับเปลี่ยนอะไรบ้างไหม

กระบวนกรชาย 1: เมื่อสักครู่เราคุยกันไปบ้างว่า ถ้ามีโอกาสอีกรอบ เราอาจต้องตกลงกันให้เคลียร์ในบางหน้าที่ เช่น ผู้คุมเวลา แล้วล็อกเรื่องเวลาให้ชัดเจนขึ้น อีกอย่างหนึ่งคืออาจจะลดเรื่องของกิจกรรมลงมานิดหนึ่ง เนื่องจากเวลาจำกัด กิจกรรมค่อนข้างจะบีบ และผ่านไปอย่างต้องคุมเวลา อาจจะทำให้นักเรียนไม่ได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ในแต่ละกิจกรรม เราอาจจะต้องทำให้ผ่อนคลายกว่าเดิม อาจจะต้องลดเนื้อหา ลดกิจกรรมลง

อธิษฐาน: ถ้าลดกิจกรรมลงได้ อยากจะลดช่วงไหน

กระบวนกรชาย 3: ช่วงที่โหวตราคาสัตว์ อยากจะให้โหวตที่เดียวว่าสัตว์ชนิดหนึ่ง คิดที่เดียวแล้วพูดไปเลยว่าจำนวนเท่าไร

กระบวนกรหญิง: เพื่อที่เราจะได้มีเวลาให้กับกิจกรรมหลังจากกลับบ้าน แล้วเขาจะได้มีเวลาไปบอกสิ่งที่เรียนรู้มาให้ที่บ้าน แต่เราต้องตัดเพราะไม่มีเวลา

อดิศร: อยากจะชวนเพื่อนๆ อยากชวนพวกเขา 3 สิ่งที่เราชอบคนละ 1 อย่าง มีใครอยากจะทำบางอย่างในสิ่งที่ตัวเองชอบจากกิจกรรมเมื่อสักครู่

ผู้เข้าร่วมหญิง: จากกิจกรรมเมื่อสักครู่ เรา รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่เราไม่เคยรู้มาก่อนว่า มีแม้กระทั่งกฎหมาย มาตราอย่างนี้ แล้วพอมาถึงเรื่องการประเมินมูลค่าสัตว์ ยิ่งไม่รู้ แต่จากวิธีการจัดกิจกรรม ทำให้เราอยากดู อยากเห็น ถ้ามีเวลา ส่วนตัวเป็นคนที่ไม่ชอบความเครียดและความกดดัน ถ้ามีเวลาให้ได้คิดอีกสักนิด จะเต็มใจกระโดดลงไปเรียนรู้ได้เลย เลยชอบลักษณะการจัดกิจกรรมกลุ่มแบบนี้ เพราะกระตุ้นความอยากรู้ อยากเห็นของเรา

ผู้เข้าร่วมชาย: สิ่งที่ชอบที่สุดคือเนื้อหากระชับพอที่จะกระตุ้นให้เราสนใจอยากจะทำต่อ ยังมีตัวอย่างชัดเจนให้เราคิด ยิ่งกระตุ้นให้เราอยากจะทำต่อ

ผู้เข้าร่วมชาย: ชอบพลังงานของผู้สอน ทำให้ผู้เรียนมีความอยากเรียนไปด้วย รวมถึงเครื่องมือและ กระบวนการที่นำมาใช้ เข้าใจง่ายและกระชับ อีกอย่างหนึ่งคือชอบที่มีความรู้พร้อมที่จะป้อนข้อมูลให้กับผู้ที่จะเรียนได้

อดิศร: ขอสองคนตั้งคำถามชวนคิดต่อหรือข้อสงสัยต่อทีมนี

ผู้เข้าร่วมชาย: สำหรับของทีมแล้ว คิดว่าวิธีไหนดีที่สุด เท่าที่ฟังมา ทุกวิธีค่อนข้างจะมีช่องว่างที่อยากจะไปวัดหลายๆ ในทุกๆ วิธี

ผู้เข้าร่วมหญิง: ไม่มีวิธีไหนที่ดีที่สุด ขึ้นอยู่กับสถานการณ์แต่ละเรื่อง แม้แต่ในสหรัฐอเมริกาหรือแม้แต่ภาคพื้นยุโรปเอง เขาก็ไม่ได้กำหนดไว้ 1 วิธี NOAA (National Oceanic and Atmospheric

Administration) หรือ EPA (Environmental Protection Agency) ซึ่งเป็นคนออกกฎเกณฑ์เรื่องนี้ ก็ยังเลือกใช้ไม่เหมือนกัน ไม่แปลกที่เราจะไม่รู้ว่าวิธีไหนดีที่สุด หรือเราควรใช้วิธีไหน แต่เราควรจะใช้เครื่องมือให้มากเข้าไว้ เป็นคลังความรู้ในการประเมินมูลค่าแล้วหยิบที่เหมาะสมมาใช้ ถ้าเรามีเครื่องมือที่เหมาะสม มีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์รองรับ ศาลจะเชื่อและสามารถให้ค่าเสียหายได้ตามที่ขอ

ปวีณา: อาจจะเป็นข้อสังเกตหรือคำถามที่เราอยากรู้

อดิศร: จะโยนไปที่ข้อแนะนำที่อยากจะบอกกับกลุ่มนี้

ผู้เข้าร่วมชาย: ข้อแนะนำคือ อยากรู้อีกทั้ง 4 ท่านเกาะกลุ่มอยู่ด้วยกัน แล้วเขาก็กิจกรรมนี้ไปทำจริงๆ อาจจะไม่ใช้เรื่องนี้ แต่ผมคิดว่าคนที่เขาเรียนรู้ไม่ว่าจะนำเสนอเรื่องอะไรก็ตาม น่าจะได้อะไรเยอะเหมือนกัน เพราะมันสนุกและทำให้เราไม่รู้สึกเสียเวลา ซึ่งเวลาเป็นเรื่องสำคัญ แต่ผมไม่รู้สึกเสียเวลานั่งรอ เป็น 45 นาทีที่รู้สึกว่าคุณค่า ผมเลยแนะนำให้ท่านเกาะๆ กันไว้ก็ดีแล้ว

ปวีณา: สิ่งที่ชอบที่สุดสำหรับกลุ่มนี้คือวิธีการคิด วิธีการออกแบบกิจกรรมที่ค่อยๆ เรียนมาบางอย่างแล้วค่อยๆ เข้าไปสู่แกนหลักของเนื้อหา กลุ่มนี้มีการบรรยาย แต่ไม่รู้สึกว่าไม่อยากฟัง เพราะถูกปูมาแล้วว่าแล้วมูลค่ากับราคาต่างกันอย่างไร เป็นจังหวะที่หันไปถามเพื่อนพอดีว่า สรุปแล้วมูลค่ากับราคาต่างกันอย่างไร และจู่ๆ กลุ่มนี้ก็พูดออกมา คือคิดมาพอดีแล้ว ทำให้อยากรู้และอยากฟังการบรรยายต่อ

อีกจุดหนึ่งที่ทำได้ดีคือสามารถประยุกต์ได้ดีด้วยจากสิ่งที่เราเรียนเมื่อวาน เขามาประยุกต์และเข้ากับกิจกรรมและเนื้อหา

อีกจุดหนึ่งที่ชอบคือชอบพลังงานของกลุ่มนี้ เหมือนสอนด้วยกันมาหลายปี คือมันพอดี แล้วรู้ว่าใครมีบทบาทอะไรตรงไหน จะมีคนที่จัดการห้องเรียน มีฝ่ายคอนเทนต์ ฝ่ายดูแล ฝ่ายสนับสนุน รู้สึกว่าทุกคนช่วยกันดีและมีความรู้ในเรื่องที่นำมาทำ

ถ้าให้ปรับ ยังคิดแบบชัดๆ ได้แต่กังวลเหมือนกันว่า ด้วยเนื้อหาที่มาก จะทำให้อย่างไรในเวลาจำกัด แต่ทำให้คนอยากเรียนต่อแล้ว เขาอาจจะหาข้อมูลต่อได้

อธิษฐาน: สิ่งที่ชอบโดยภาพรวมทั้งกระบวนการ 45 นาที ชอบทุกอย่าง รู้สึกสนุกแม้จะไม่ได้ลงมานั่งเล่นด้วย แต่ได้ความรู้ด้วย ชอบการคุมธีม ตั้งแต่เปิดตัว ใช้ธีมเรื่องสัตว์ จนจบอยู่ในธีมนี้ ส่งต่อมาเป็นทอดๆ แล้วตัวเนื้อหากระชับน่าสนใจ สไลด์ทำเนื้อหาได้ดีมาก

ชอบจังหวะของการรับส่งลูกกันในห้อง ช่วยกันดีมาก ดูไม่ออกว่าเพิ่งมาเจอกันสองวัน ชอบความลงตัวของกิจกรรมที่ออกแบบมา ส่งต่อกันเป็นทอดๆ และเหมาะกับเนื้อหาที่เราจัดการเรียนรู้

ถ้าเป็นข้อเสนอแนะ เห็นด้วยว่าช่วงแรกตอนเล่นเกม กินพื้นที่ช่วงไฮไลต์ที่เป็นช่วงความรู้ ถ้าตัดออกไปได้จะทำให้เรามีพื้นที่ในการทำตรงนี้เพิ่ม แอบเสียดายตอนถอดบทเรียนที่มีเวลาน้อยไป จริงๆ ประเด็นดีๆ น่าจะออกมาได้อีกเยอะ

อดีต: ชอบการจัดการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในแง่ที่ว่าตอนท้าย พอเราเห็นว่าเวลาไม่พอ ไม่ได้ให้ทุกคนพูด ตัดเข้าเป็นเรื่องการถอดบทเรียน ซึ่งผมคิดว่าเป็นการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี ทุกคนชมไปหมดแล้ว เป็นกลุ่มที่กระตุ้นให้เราอยากเรียนและอยากจะทำข้อมูลต่อ ผมคิดว่าเป็นเรื่องสำคัญในแง่การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ เขากระตุ้นบางอย่างที่ทำให้เราอยากเรียนและพยายามจะหาคำตอบบางอย่าง มันเหมือนเป็นเกมนักสืบบางอย่าง ใช้เรื่องความเป็นนักสืบที่ทำได้ดีมาก ไม่รู้ว่าเขาจะพาไปทางไหนในตอนเริ่มต้นใหม่ เหมือนกับตอนเล่นเกมแล้วอย่างไรต่อ แล้วเขานำเข้าสู่เรื่องนี้ได้ ถือว่าทำได้ดีมาก

อาจจะมีความแนะนำอีกส่วนหนึ่งคือ ถ้าเราทำให้กระชับในช่วงแรกหน่อยหนึ่ง ส่วนเรื่องข้อมูล ถ้าเราไม่ได้ต้องการฝึกทักษะการอ่านข้อมูล เวลาจำกัด อาจจะทำเป็นคิวอาร์โค้ดไปเลย ยิ่งตรงเข้าไปสู่นเนื้อหาที่เราต้องการ จะลดเวลาได้เยอะ แล้วเรารู้ด้วยว่านี่เป็นข้อมูลที่ถูกต้อง แต่ชอบที่พาฯ ลงมาดูแลแต่ละกลุ่มเพื่อเช็คความถูกต้อง ว่าเขาแลกเปลี่ยนกันถูกต้องไหม ขอขอบคุณมากครับ

พักเบรก

15.00 - 15.15 น

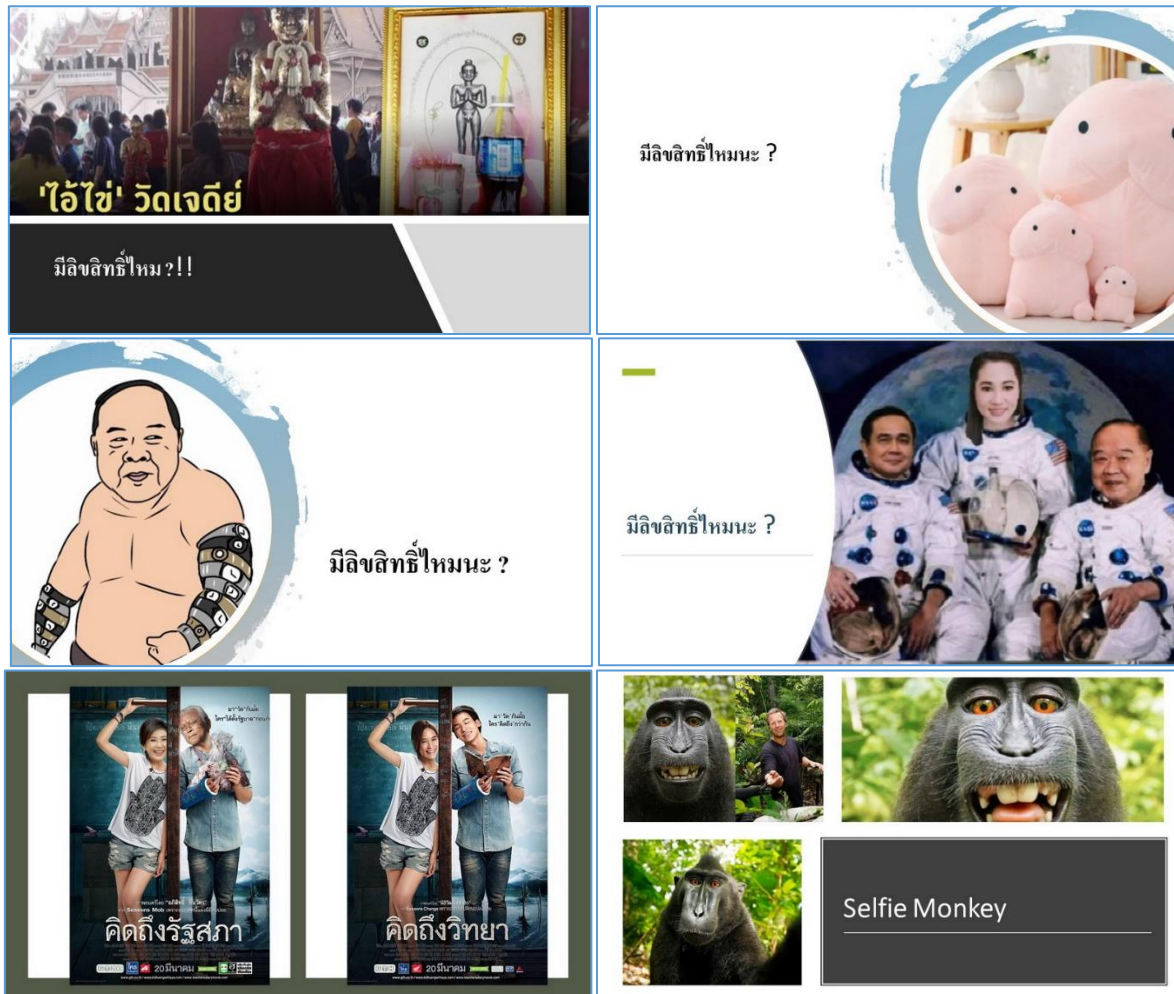
กลุ่มที่ 2 “รู้ไหม ของใคร?!!”

กระบวนการชาย 1: สวัสดีครับนักศึกษา เข้าที่ครับ อาจารย์จะเริ่มสอนแล้วนะครับ วันนี้อาจารย์ทั้ง 4 ท่าน มาทำกิจกรรมกับพวกเราในวิชาที่ยังไม่บอกว่าเป็นเรื่องอะไร สิ่งที่ยอยากจะขอความร่วมมือจากทุกคนคือยืนขึ้น อยากให้ทุกคนบอกวุฒิการศึกษาและตำแหน่งที่ตัวเองมีอยู่ใ้เสียมือไว้ หลังจากนั้นอาจารย์จะเอากล่องไปให้ทุกคน ขอให้ใส่ไว้ในกล่อง ผมจะขอยืมของพวกเราไว้ในกล่องก่อน เสร็จงานแล้วจะให้คืน

ตอนนี้ทุกคนมอบความเป็นนักศึกษาปี 1 ย้อนกลับไปสมัยที่ตัวเองยังเด็กๆ หลังจากนั้นทุกคนเป็นปี 1 ส่วนผมจะเป็นพี่เหนือ

อยากแรกครับ ขอความร่วมมือทุกคนปรบมือ 1 ครั้ง พอบอกว่าปรบมือ 1 ครั้ง ขอให้ทุกคนกรี๊ด
 ทำเป็นของตัวเอง ปรบมือ 1 ครั้ง แล้วกรี๊ดทำต่อ ห้ามซ้ำกัน การซ้ำกันถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ไม่ได้
 วันนี้เราต้องสร้างสรรค์งานของตัวเอง ค้างทำนานๆ ให้อ่านทำของใครเป็นของใคร ปรบมือ 1 ครั้ง ค้างทำไว้
 ครับ เอามือลงได้ครับ

ตอนนี้ทุกคนสามารถบอกได้ว่าทำของตัวเองมีความเป็นรูปแบบเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผมจะมีอะไร
 มาให้ดู ภาพต่อจากนี้ไป จะให้ทุกคนช่วยตอบให้ฟังว่า มีลิขสิทธิ์จริงหรือไม่ ปริศนาฟ้าแลบครับ

ภาพที่ 1 ท่านคิดว่ามีลิขสิทธิ์หรือไม่ ถ้ามีไปยืนอยู่หลังคำว่า Yes ถ้าไม่มี ยืนหลังคำว่า No แน่ใจ
 นะ ภาพไอ้ไข่ไม่มีลิขสิทธิ์ 10 คน

ภาพที่ 2 ตู๊กตาทรงนี้มีลิขสิทธิ์ไหม บอกว่ามีลิขสิทธิ์ 12 ไม่มีลิขสิทธิ์ 4 คน

ภาพที่ 3 มีลิขสิทธิ์ไหมครับคนนี้ ทุกคนเริ่มพะว้าพะวัง มีคนเปลี่ยนใจ

ภาพที่ 4 มีลิขสิทธิ์ไหมครับ ย้ายมาเยอะมาก เชื่อว่าทุกคนมีเหตุผลแตกต่างกันมาก

ภาพที่ 5 ทุกคนคิดว่า คิดถึงรัฐสภา กับ คิดถึงวิทยา มีลิขสิทธิ์ไหม

ภาพสุดท้ายครับ ... มีลิขสิทธิ์ไหมครับ มีบ้างไม่มีบ้าง

ขอบคุณคำตอบที่ถามเข้ามามากมาย ผมต้องให้ข้อมูลเพิ่มเติมไหมครับ สงสัยต้องมีบางอย่าง อยู่เบื้องหลังรูปนี้แน่ๆ เลย เรามาฟังกันว่าภาพนี้มีเบื้องหลังความเป็นมาอย่างไร ทำไมต้องถามว่ามีลิขสิทธิ์หรือไม่มีลิขสิทธิ์ แคล้งยิ้มให้กับกล้องเป็นอย่างไร เชิญพบกับ อ.โบเตยครับ

กระบวนการหญิง: เมื่อครูเห็นจังหวะว่าตอนที่ทุกคนกำลังจะเปลี่ยนข้างทุกคนแอบงว่ ภาพแค่นี้เราจะรู้ได้อย่างไรว่ามีสตอรี่อะไร มีลิขสิทธิ์หรือเปล่า ขอให้ทุกคนนั่งลงผ่อนคลายก่อน

จากรูปที่เห็น เราจะเห็นว่าชื่อว่า Selfie Monkey คำว่า Selfie คือการที่ใครสักคนถ่ายรูปตัวเอง เพราะฉะนั้นถึงตัวนี้ถ่ายรูปตัวเอง แต่มีที่มาที่ไปอย่างไรที่ทำให้เรื่องนี้เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์หรือไม่มีลิขสิทธิ์ เรื่องมีอยู่ว่า มีชายหนุ่มคนหนึ่งเป็นช่างภาพสารคดี มีหน้าที่ถ่ายภาพนิ่งจับภาพสิ่งสารพัดวิโนปา เขาเป็นชาวออสเตรเลียที่ถูกมอบหมายงานจากองค์กรสารคดีแห่งหนึ่งให้ไปถ่ายรูปสัตว์ในป่าที่อินโดนีเซีย เขามีเวลาทั้งหมด 5 วันในการทำภารกิจให้สำเร็จ ระหว่างที่เขาถ่ายวันแรก เขาไปถ่ายหมู่หมาป่าไก่อก เสือดาว แต่เขาสังเกตเห็นว่าระหว่างที่เขาถ่ายรูปอยู่ มีลิงแวงสเตอร์กลุ่มหนึ่งเดินตามเขามา ว่าผู้ชายคนนั้นมาทำอะไร อยากรู้จังเลย ส่วนชายคนนั้น ฉันจะทำอย่างไรให้ลิงตามฉันมาถ่ายใกล้ๆ รู้จักลิงมากกว่านี้ ด้วยความที่เป็นช่างภาพที่ค่อนข้างคุ้นกับสัตว์ เขาเลยตัดสินใจโรยขนมปังให้ลิงมาใกล้ๆ เขา วันแรกลิงก็ขยับเข้ามานิดหนึ่ง วันที่ 2 เขาทำอีก คือโรยขนมปัง ลิงก็ขยับเข้ามาอีกนิดหนึ่ง วันที่ 3 ลิงก็ใกล้เข้ามาอีก แต่วันที่ 4 เขายังไม่ทันจะได้โรยขนมปังให้ลิง แต่ระหว่างที่เขาไปเก็บของเพื่อตั้งกล้อง พอเขาหันไป เจ้าลิงตัวนั้นก็เข้าไปอยู่ตรงกล้องของเขา แล้วทำท่าถ่ายรูปซะๆ พอช่างภาพคนนั้นเห็น เขาลองดูว่าจะเกิดอะไรขึ้น เลยปล่อยให้ลิงตัวนั้นถ่ายรูปไป โดยที่ยังไม่รู้ว่าจะเซลฟีหรือไม่ได้ๆ ทั้งสิ้น

สุดท้ายหลังจากที่ลิงตัวนั้นถ่ายรูปเสร็จ แล้วเสร็จภารกิจ 5 วัน เขาก็กลับมาเช็ครูป เพราะต้องทำงานส่งองค์กรสารคดี เขาพบว่ามีรูปลิงทั้งหมด 60 รูป และรูปลิงที่ใช้ได้ ที่เขารู้สึกว่าต้องตาต้องใจ หนึ่งในนั้นคือรูปที่ลิงเซลฟีตัวเอง มีทั้งหมด 5 รูป เขาเลยตัดสินใจว่า เขาถึง 5 รูปที่เซลฟีตัวเองไปขายให้กับนิตยสารแห่งหนึ่ง พอเขาไปขาย ปราบกฏว่าเขาได้คำตอบแทนกลับมาจากภาพลิงเซลฟีตัวเอง 5 รูปนั้น พอเรื่องไปถึงองค์กรพิทักษ์สัตว์ PETA ของอเมริกา ก็บอกว่าไม่ได้ ลิงเป็นเจ้าของรูป เขาเป็นคนเซลฟีตัวเอง สิทธินี้ควรจะเป็นของลิง เงินนี้ควรจะเป็นของลิง คนไม่ควรได้รับสิทธินั้น เลยเป็นที่มาของ Selfie Monkey ทุกคนอาจเดาได้ว่าเรื่องที่เราจะเรียนกันในวันนี้ ต้องมีความลิขสิทธิ์ ของใคร ของเธอ ของฉัน หรือของลิง

อ.กุ่มจะเป็นคนไขข้อกระจ่างว่า ลิขสิทธิ์เขาคิดบนพื้นฐานอะไร เราถึงจะรู้ได้ว่ามีลิขสิทธิ์หรือไม่ ขอเชิญ อ.กุ่ม ค่ะ

กระบวนการชาย 2: ก่อนอื่นเลยผมขอข้อตกลงร่วมกันก่อน เนื่องจากเคสนี้เป็นเคสที่เผยแพร่แล้ว แม้จะมีคำตัดสินแล้ว แต่ยังไม่ค่อยเคลียร์เท่าไร ผมขอความร่วมมือว่าเราอย่าเพิ่งค้น ให้เราคิดบนพื้นฐานจากที่เรามีความรู้ตอนนี้ แล้วช่วยคิดตาม เพราะตอนท้ายทุกคนจะได้มีส่วนร่วมกันหมดว่า ถ้าฟังถึงให้เราเป็นทนายผู้แทนถึง เราจะสู้อย่างไร หรือช่างภาพมาหาเรา บอกว่าไม่ได้ ถูกดองฟ้อง ช่วยหน่อย ทำอย่างไร แต่ตอนนี้ทุกคนจะยังไม่รู้ว่าใครจะเป็นคนผู้แทนฝ่ายไหน ให้คิดตามเรื่องดังต่อไปนี้

เรื่องแรก จะอธิบายคอนเซ็ปต์ของลิขสิทธิ์แบบง่ายๆ ก่อน คือภาพรวมของลิขสิทธิ์จะเป็นการให้ความคุ้มครองความคิดสร้างสรรค์ อาจจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไรก็ได้ที่มีความสร้างสรรค์ในความคิด ถ้าพูดถึงลิขสิทธิ์ทุกคนอาจจะนึกเพลง นึกถึงภาพยนตร์ นึกถึงภาพวาด แต่จริงๆ แล้วลิขสิทธิ์ไม่ได้มีแค่นั้น และมีเงื่อนไขอีกหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ด้วย

เราดูกันก่อนว่า ตามความหมายของลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ของประเทศไทย มาตรา 4 ลิขสิทธิ์ คือสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำการใดๆ ตามพระราชบัญญัตินี้เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น อ่านจบแล้วอาจจะงงว่า สิ่งแรกที่เราต้องรู้คือพระราชบัญญัตินี้คุ้มครองงานอะไรบ้าง หรือลิขสิทธิ์คุ้มครองอะไรบ้าง ก่อนที่เราจะรู้ว่าสิทธิ์คืออะไร

องค์ประกอบของการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ งานที่มีลิขสิทธิ์ได้ตามกฎหมาย มีองค์ประกอบอยู่ด้วยกัน 4 อย่าง อย่างแรกคือ เป็นการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง (Originality) 2. ต้องเป็นการแสดงออกซึ่งความคิด

(Expression of Idea) 3. เป็นงานที่กฎหมายกำหนด (Type of Works) และ 4. เป็นงานที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย (Non-illegal Works) พอเราเห็น 4 ข้อแล้ว เราจะรู้ว่าการที่เราบอกว่าเพลงมีลิขสิทธิ์ อาจจะไม่ใช่ว่าทุกเพลงก็ได้ ภาพวาดมีลิขสิทธิ์ก็อาจจะไม่ใช่ทุกภาพก็ได้ เพราะมีเงื่อนไขประกอบของมันอยู่

เรามาลงดูทีละข้อว่า ที่เราเถียงกันเมื่อครู่ ภาพต่างๆ แม้กระทั่งมาถึงภาพสุดท้ายที่เราตัดสินใจตอนแรกถูกหรือเปล่า

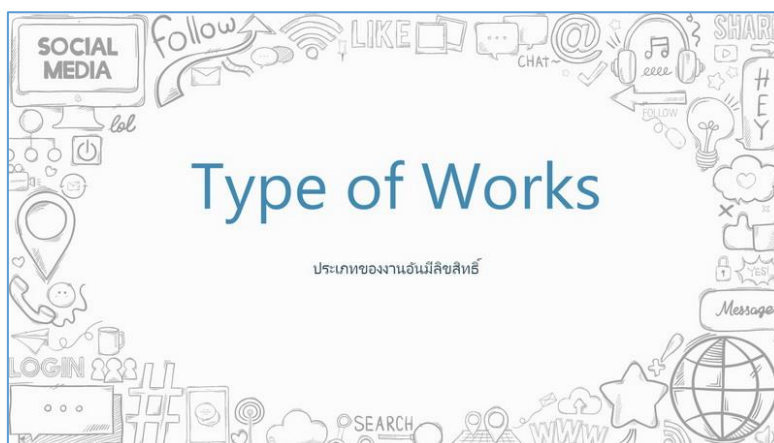
มาดูข้อแรกกันก่อน การสร้างสรรค์ด้วยตนเอง Originally ประกอบไปด้วยคำ 2 คำ คำแรกคือ เป็นการสร้างสรรค์ และอันที่ 2 ต้องทำด้วยตนเอง เรามาดูที่คำแรกว่าการสร้างสรรค์คืออะไร โดยหลักทุกคนน่าจะเคยได้ยินคำว่าความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึงอะไร ในที่นี้คงไม่ใช่ว่าใครๆ ก็คิดเรื่องนั้นได้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์คือ ความคิดที่เราสร้างขึ้นมา ที่ไม่เหมือนกับคนอื่น ไม่ใช่เรื่องที่ใครก็คิดกันได้ ยกตัวอย่างสมมุติ พี่สูเป็นนางเอก พี่สูเดินมาข้างหน้า แล้วผมรู้สึกว่เรื่องนี้ผมต้องเป็นพระเอกเอง ไม่ได้ผมบอกว่าผมชอบมากละครไทย อยู่ดีๆ นางเอกเดินมาแล้วสะดุดขาตัวเองล้มมาที่อกพอดี หลังจากนั้นในละครเกิดอะไรขึ้น เราต้องจ้องตากัน ล้มด้วย ... ลองนึกภาพนะครับ เรื่องแบบนี้ เป็นเรื่องที่เราเห็นในละครในหลายๆ เรื่อง นี่เป็นเรื่องทั่วๆ ไปที่เกิดขึ้นได้ ใครๆ ก็คิดได้ การสร้างสรรค์ต้องไม่ใช่เรื่องที่ใครๆ ก็คิดได้ ต้องเป็นเรื่องที่คนคนนั้นคิดขึ้นมาโดยที่ไม่มีคนอื่นคิดได้ หรือมีคนอื่นคิดได้ต้องเกิดจากความคิดริเริ่มของเขาเอง โดยเฉพาะ โดยที่ไม่ลอกกันมา หรือไม่เคยเห็นสิ่งนั้นมา อย่างแรกการสร้างสรรค์ต้องคิดได้โดยความคิดสติปัญญาหรือประสบการณ์ของเขาเอง

คำว่า Originality คือสร้างสรรค์ด้วยตนเองคือเขาต้องลงมือทำเอง คำถามคือถ้าผมเขียนบทละครเอง ผมแต่งเพลงเอง ผมถ่ายภาพเอง คงไม่มีปัญหา จะมีประเด็นต่อว่า ก็เราไปเที่ยว เราอยากได้ภาพตัวเอง เราบอกเพื่อนว่าถ่ายรูปให้หน่อย แล้วบอกว่าเอาแบบนี้ละ แล้วฉันยืนทำนั่น ถ้าถามว่าจะถือว่าเขาสร้างสรรค์ด้วยตัวเองไหม ก็คนอื่นกด แต่เราเป็นคนบอกให้เขากด เราโพสต์ทำทุกอย่าง การสร้างสรรค์ด้วยตนเองในนัยยะของกฎหมายไม่ได้หมายความว่าเราต้องทำเอง เราอาจให้คนอื่นมีส่วนในการช่วยก็ได้ เราอาจเรียกว่าเขาเป็นเครื่องมือของเราก็ได้ บางคนอาจจะมีสถานะแค่ช่วยเป็นขาตั้งกล้องให้ฉันหน่อย แต่เขาก็ถือ

เป็นเครื่องมือที่เราใช้ในการสร้างสรรค์งานขึ้นมา หลักเกณฑ์ข้อแรกต้องสร้างสรรค์เอง ง่ายๆ คือคิดเอง ทำเอง ไม่ได้ลอกใคร

ข้อต่อมา Expression of Idea ต้องมีการแสดงออกซึ่งความคิด ต้องเท่าความก่อนว่า ระบบลิขสิทธิ์ของประเทศไทยมีการคุ้มครองแบบที่เขาคุ้มครองโดยอัตโนมัติ หมายความว่าเราคิดปั๊บ กฎหมายคุ้มครองทันที ยกตัวอย่างผมคิดแต่งเพลงขึ้นมา คิดทำนองเสร็จ กฎหมายคุ้มครองให้ผมทันที ถ้าเป็นแบบนี้เวลาไปฟ้องคดีจะรู้ได้อย่างไรว่าใครคิดจริงๆ ถ้าเราไม่ถ่ายทอสิ่งที่อยู่ในหัวออกมา การที่เราจะสร้างสรรค์อะไรขึ้นมา เราต้องถ่ายทอสิ่งนั้นออกมาให้สามารถจับต้องได้ด้วยเป็นรูปร่าง ซึ่งการถ่ายทอออกมาไม่จำกัดวิธี เราอาจจะพูดให้เพื่อนฟัง บรรยายออกมา ร้องออกมา หรือแต่งเพลง เล่นหรือบรรเลงออกมา ถ่ายภาพออกมา ด้วยวิธีอะไรก็ได้ ไม่จำกัด

องค์ประกอบข้อ 3 นอกจากสร้างสรรค์ด้วยตนเอง แสดงออกซึ่งความคิดแล้ว ต้องเป็นงานตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย ซึ่งในกฎหมายเขากำหนดงานเอาไว้ทั้งหมด 9 ประเภทที่คุ้มครองเอาไว้ในลิขสิทธิ์ ซึ่งผมแยกออกเป็นกลุ่มสี่หลายๆ กลุ่ม ผมจะอธิบายสั้นๆ เพื่อพอให้เข้าใจพอใช้ตอบคำถามที่ตั้งเอาไว้

ตอนต้นได้ อย่างแรกงานวรรณกรรม เราจะคิดถึงงานเขียน แต่จริงๆ แล้วงานวรรณกรรมไม่ได้หมายถึงการเขียนอย่างเดียว ถ้าเราไปดูในตัวกฎหมาย จะหมายถึงทั้งการบรรยาย การสวด การเทศนา การปราศรัยต่างๆ ด้วย แล้วทำไมวรรณกรรมถึงไปขยายความถึงการเทศนาด้วยจริงๆ แล้วเนื้อหาของงานวรรณกรรมโดยรวมคือการเรียบเรียงทางภาษา ไว้ว่าด้วยวิธีการใด ถือว่าเป็นงานวรรณกรรมได้ทั้งสิ้น

สอง งานนาฏกรรม คืองานที่เกี่ยวกับการแสดงท่าทาง ท่าเต้น ท่ารำ คุณอาจจะคิดว่าท่าเต้นในเพลงต่างๆ คิดมาก็สร้างสรรค์ไม่ใช่ใครก็คิดได้ หลายปีก่อน ท่ากั๊กนมสไตลไม่ใช่ใครๆ ก็คิดได้ เขาต้องสร้างสรรค์ขึ้นมา ก็มีกฎหมายคุ้มครองเขาเหมือนกัน งานนาฏกรรมคือการเรียบเรียงท่าทาง และท่าทางต้องสื่อความหมายได้ด้วย แยกเป็นหลายอย่าง การแสดงท่าทาง ถ้าเป็นความคิดสร้างสรรค์ก็สามารถได้รับความคุ้มครอง แต่ท่านั้นยังไม่พอ ยังมีเงื่อนไขต่อไปอีก ขออธิบายในภายหลัง

จะมีบางอย่างที่ต้องสื่อความหมายและเข้าใจได้ด้วย เช่น การแสดงละครใบ้ ถือเป็นการแสดงละครท่าทางและสื่อความหมายได้เหมือนกัน ถือเป็นการแสดงท่าทางรูปแบบหนึ่ง

ต่อมางานศิลปกรรมต้องขยายความไปไกลมาก มีทั้งจิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และภาพถ่าย ผมอธิบายให้ฟังคร่าวๆ ว่างานประเภทแรกคืองานจิตรกรรม คือการวาด แต่ถ้าเกิดว่าเป็นงานประติมากรรม เราจะนึกถึงงานปั้น แล้วเราแยกจิตรกรรมกับประติมากรรมออกจากกันอย่างไร วิธีแยกคือถ้าเป็นจิตรกรรมจะมีขนาด 2 มิติ สร้างด้วยอะไรก็ได้ เส้น สี แสง หรือภาพวาด ภาพระบาย แต่เป็น 2 มิติในความเป็นจริง แม้ว่าเขาจะว่าเป็นภาพ 3 มิติ แต่เป็น 2 มิติก็คือจิตรกรรม แต่ถ้าเป็นงาน 3 มิติ จำต้องได้ มีรูปร่างรูปทรง เช่น การแกะสลักต่างๆ คือประติมากรรม

ส่วนงานที่เกี่ยวกับเราโดยเฉพาะที่พูดถึงวันนี้ คืองานประเภทภาพถ่าย ถ้าเราไปดูความหมายของงานภาพถ่ายตามกฎหมาย เขาอธิบายว่างานภาพถ่ายคือการที่แสงเท่ากับกระจกไปสะท้อนภาพโน่นนี่นั่น ซึ่งคนไม่เคยเล่นถ่ายภาพก็ยังไม่เข้าใจว่าคืออะไรจริงๆ กฎหมายแค่กำลังอธิบายกระบวนการการถ่ายภาพว่าเกิดจากอะไร เพราะฉะนั้นงานภาพถ่ายคืออะไรก็ได้ที่ทำให้เกิดภาพออกมาได้ กดปุ่มแล้วเกิดภาพตามที่เราเห็นออกมา ไม่ใช่เกิดจากการก๊อปปี้ การสแกน แต่ใช้กล้องหรือโทรศัพท์มือถือก็ได้

งานดนตรีกรรม เกี่ยวกับเพลง จะพูดถึงทำนองเป็นหลัก ส่วนคำร้องจะอยู่ในงานวรรณกรรม ดนตรีกรรมจะมีทำนองหรือคำร้องหรือมีแค่ทำนองก็ได้ แต่สาระสำคัญคือทำนอง

กลุ่มแรกคือกลุ่มที่งานโดยสภาพของตัวเองโดยเฉพาะ

ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นส่วนของการบันทึกไว้ เช่น งานโสตทัศนวัสดุ คือการบันทึกไว้ให้เล่นซ้ำได้ งานภาพยนตร์บันทึกไว้ให้เล่นซ้ำได้โดยเป็นภาพเคลื่อนไหว ส่วนสิ่งบันทึกเสียงคือการบันทึกไว้เพื่อเอาเสียงมาเล่นซ้ำได้ ส่วนงานที่ 8 งานแพร่เสียงแพร่ภาพคือการถ่ายทอดสดทางอากาศทีวี โทรศัพท์วิทยุ และข้อ 9 เขียนเผื่อๆ ไว้ ว่าถ้าหลุดจาก 8 ข้อแรก คือข้อ 9

ส่วนเงื่อนไขประการสุดท้ายคืองานลิขสิทธิ์ ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย กฎหมายในที่นี้ พูดถึงกฎหมาย ลิขสิทธิ์และกฎหมายอื่นๆ ด้วย ถ้าเกิดเป็นข่าว เป็นกฎหมาย คำแปลกฎหมาย หรือสิ่งเกี่ยวกับสถาบันหลักของชาติ เช่น ธงชาติ ตราสัญลักษณ์ เขาไม่ให้ถือว่ามีลิขสิทธิ์ เพราะเป็นสิ่งที่มีการจำกัดไว้เฉพาะ และเป็นสิ่งที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ ไม่มีสิทธิ์ที่ใครจะไปกีดกันได้

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่นด้วย ยกตัวอย่างที่เราพอจะนึกออกง่ายๆ คือขัดต่อความสงบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีต่อประชาชน อะไรก็ตามที่สังคมถือว่าไม่เหมาะสมไม่ควร มีลิขสิทธิ์ไม่ได้ ประเทศไทยเรา สมมุติว่าวาดภาพขึ้นมา ภาพวาดก็คงจะมีลิขสิทธิ์ได้ ถ่ายภาพขึ้นมาได้ แต่ถ้าเราเปลี่ยนภาพถ่ายเป็นภาพโป๊ เราต้องแยกระหว่างภาพลามก อนาจาร กับภาพเซ็กซี่ที่เป็นงานศิลปะ จุดแบ่งนี้เราต้องไปว่ากันอีกที คงต้องใช้เวลาในครั้งอื่นต่อไป

จำไว้ว่าองค์ประกอบของลิขสิทธิ์ ข้อแรก สร้างสรรค์ด้วยตนเอง ต้องคิดเองทำเอง ไม่ค่อยลอกใคร ข้อ 2 ต้องถ่ายทอดออกมา ข้อ 3 เป็นงานที่กฎหมายกำหนด 9 ประเภท และข้อ 4 ต้องไม่ขัดต่อกฎหมายด้วย

เราว่าด้วยเนื้อหาสาระของความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ไปแล้ว พอที่จะประมวลความรู้ตอนสุดท้ายแล้ว เรามาดูกันว่าที่เราตัดสินเมื่อครู่เรื่องลิง ถูกหรือผิดอย่างไร มีใครอยากจะเปลี่ยนใจใหม่

กระบวนกรชาย 3: กิจกรรมต่อไป เราจะให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นว่า รูปที่มีลิขสิทธิ์ตรงหน้าเป็นของคนหรือของลิง จะมีการจับสลากก่อนคนละใบ เปิดได้เลย ทุกคนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ คล้ายๆ หนายความกับสิ่งที่เปิดมาอยู่ตรงหน้า

กระบวนกรชาย 2: หมายความว่าถ้าใครได้เป็นลิง คนนั้นต้องสู้แทนลิง ใครได้เป็นคน ต้องสู้แทนคน แม้สำนึกของเราจะไม่เห็นด้วยกับลิง เราอยากเห็นด้วยกับคน หรือไม่เห็นด้วยกับคน อยากเป็นลิง แต่วันนี้เราทำหน้าที่เป็นหนายความที่เลือกไม่ได้ เราต้องสู้แทนเขา

กระบวนการชาย 3: กิจกรรมต่อไปเป็นการโต้ว่าที่ ใครได้ลึงย้ายมาอยู่ฝั่งหนึ่ง ใครได้คนมาอยู่อีกฝั่งหนึ่ง เราจะให้เวลาช่วยกันคิดว่า เราจะสู้แทนฝั่งตัวเองอย่างไรดี ว่าลึงสิทธิ์ควรจะเป็นของใคร หาตัวแทน 1 คนที่จะมาตีเบตข้างหน้า

(แบ่งกลุ่มทนายของฝ่ายลึงและคน หาวิธีสู้คดี – 5 นาที)

กระบวนการหญิง: ขอให้ทุกคนหันมาที่หน้าห้อง ก่อนจะเริ่มโต้ว่าที่ ขอให้รู้ว่าเบาะคือจุดกลางที่ทุกคนจะส่งคนมาตีเบตกับฝั่งตรงข้าม จะขออธิบายโครงสร้างของการตีเบตก่อน แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือคนกับลึง เราจะ มี 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนแรกคือการเสนอ ทุกคนมีสิทธิ์เสนอสิ่งที่ตัวเองคิด ตัวแทนของลึงและคน 2 นาที
รอบต่อไป พอเราได้ยินเพื่อนเสนอแล้ว เราารู้สึกว่าไม่ใช่ เราต้องการโต้แย้ง เพื่อให้ฝ่ายเราถูกหรือชอบธรรม เรามีเวลา 1 นาที

สุดท้าย เราสามารถมีสิทธิ์จะสรุปสิ่งที่พูดมาทั้งหมด ทั้งสิ่งที่เพื่อนพูดและเราพูด 1 นาที
โดยที่แต่ละกลุ่มจะมีเวลา 4 นาที และถ้าหมดเวลาของแต่ละกลุ่ม จะบอกว่าหมดเวลา
เรามีเวลาอีก 1 นาทีในการหาตัวแทนกลุ่ม แยกคนละคน เสนอ 1 คน โต้แย้ง 1 คน สรุป 1 คน เมื่อ
อีกฝ่ายหนึ่งเสนอ อีกฝ่ายหนึ่งโต้แย้ง

ถ้าเด็กๆ กังวลใจ สามารถบอกได้ว่ามีข้อจำกัดอันใด

ตอนมาโต้แย้ง อยากให้เอาตัวตนเราออกมาเลย

(แต่ละกลุ่มหาตัวแทนในการตีเบต)

กระบวนการชาย 2: เริ่มจากตัวแทนฝั่งลึงก่อนว่า ทำไมถึงต้องเป็นสิทธิ์ของลึง

ผู้เข้าร่วมชาย: เราบอกว่าลิขสิทธิ์ควรเป็นของลิง เพราะว่า Intellectual Property เป็นของลิง เพราะเขาเป็นคนกดชัตเตอร์ แต่ถามว่าทำไมต้องสู้เพื่อลิงจริงๆ เราไม่ได้เห็นการชนะข้อโต้แย้งนี้สำคัญ แต่อาจจะนำไปสู่การปลดล็อกข้อถกเถียงอื่นๆ อย่างเช่น เราควรกักขังลิงในสวนสัตว์หรือไม่ ผมคิดว่าเราควรสู้ประเด็นนี้ให้ได้ เลยอยากจะเอาชนะ ลิงเขาเป็นผู้กดชัตเตอร์ อาร์ตเวิร์กควรเป็นของเขา แต่ถ้าเขาจะแย้ง ผมเตรียมข้อโต้แย้งถัดไปรอไว้

ผู้เข้าร่วมหญิง: เรามองว่า อันนี้ควรเป็นของคน เพราะเขาถูกมอบหมายงานมาจากบริษัท อุปกรณ์ที่เขาใช้ ความพยายามในการแบก และแบกร่างของเขาเดินเข้าป่าไป ต้องใช้ความพยายามต่างๆ ฉะนั้นเราก็ต้องดูว่าอุปกรณ์พวกนี้ ลิงไม่สามารถจะหามาเองได้อย่างแน่นอน เรามองไปว่า แล้วคนที่ร้องขึ้นมาก็ไม่ใช่ลิง แต่อาจจะเป็นผู้ที่อยากจะมีส่วนได้ส่วนเสียกับลิง คือเราเข้าใจว่าวัตถุประสงค์ของการมี PETA เพื่อจะอนุรักษ์สัตว์ แต่เราก็ควรจะเซฟให้ถูกเรื่อง ไม่ใช่ฟ้องดะเพื่อจะเอาเงิน และอีกอย่างหนึ่งกฎหมายไทยใช้คำว่าผู้ใดก็คือคน ไม่ใช่สัตว์ และเป็นเรื่องของเจตนา ลิงอาจจะไม่ได้มีเจตนา ลิงอาจจะไม่รู้เรื่อง ก็กด เป็นธรรมชาติของเขา ไม่ใช่ความตั้งใจ และเป็นแค่เครื่องมือหนึ่ง เราก็เข้าใจลิง อยากจะปกป้องลิง อยากจะเอาเงินให้ลิง แต่สรุปแล้ว อย่างไรก็ตามก็ต้องถูก

กระบวนกรชาย 2: เราเห็นแล้วว่า ฟังตัวแทนลิงไม่ได้สู้ว่าลิงควรมีลิขสิทธิ์หรือไม่ แต่เขากำลังสู้ว่าการสู้คดีนี้เป็นเปิดโอกาสให้กับสิทธิของสัตว์ในอนาคต แต่อีกฝั่งหนึ่ง มองในแง่ของกฎหมายเต็มประตู กฎหมายต้องคุ้มครองคนไม่ใช่คุ้มครองลิง แล้วคนใช้ความพยายามเดินเข้าป่าไปตั้งไกล แบกสังขาร แบกร่างไป อุปกรณ์เป็นของคนด้วย เลยมองว่าของคนแน่นอน เรามาฟังข้อโต้แย้งของฝั่งลิงอีกทีครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: วันนี้ผมขอมาพูดในนามของสัตว์ป่านะครับ อย่างที่อาจารย์สอนเมื่อสักครู่ว่า ข้อหนึ่งหลักเกณฑ์ที่สำคัญในการได้ลิขสิทธิ์คือ คุณจะต้องมีความเป็น Originality ซิดเส้นใต้ จะต้องมีเรื่องความวิริยะอุตสาหะ หมายถึงทำด้วยความตั้งใจ นั่นหมายความว่า คุณจะต้องแบกก้อน แบกขาก้อน เข้าไปในป่า คุณจะต้องวางขนมปัง คิดทุกอย่างเพื่อฝึกลิงตัวนี้ว่า ลิงน้อย คุณกินขนมปังแล้ว คุณกอดนะ แต่ข้อเท็จจริงที่อาจารย์เล่า รวมไปถึงที่ฝ่ายตรงข้ามยอมรับออกมาเองด้วยซ้ำว่า มันเป็นเรื่องบังเอิญที่ลิงกินขนมปังแล้วไปกดกลิ้งเล่น ถ้ามองภาพที่ได้เกิดจากความวิริยะอุตสาหะของใครครับ ไม่มี ช่างกลิ้งอาศัยโชคดี ลิงคือชน สรุปคือภาพนี้ไม่ใช่ลิขสิทธิ์ของคน เพราะช่างภาพไม่ได้มีความวิริยะอุตสาหะ ขอขอบคุณครับ

กระบวนกรชาย 2: ฟังนี้พูดว่า ลิงจะอย่างไรก็ช่าง แต่ไม่ใช่ของคนแน่ๆ มาดูในส่วนของผู้คน จะว่าอย่างไร

ผู้เข้าร่วมชาย: ในส่วนฝั่งคน อยากรจะขอย้ำอีกครั้งว่าเกิดจากความตั้งใจ แน่แน่นอนว่าเราไม่รู้ว่ามีใครตั้งใจ กดชัตเตอร์ แต่ถึงไม่ได้ตั้งใจไปรยขนมแน่นอน ถึงไม่ได้ตั้งใจแบกกล้องขึ้นมาแน่นอน ในขณะที่เดียวกันถึง ไม่ได้ตั้งใจวางแผนในการจะมาเก็บภาพในบริเวณนั้นอย่างแน่นอน ถ้าเปรียบเทียบถึงความตั้งใจแล้ว เรา คิดว่าฝั่งคนมีความตั้งใจมากกว่า เราอาจจะไม่รู้ว่ามีใครที่เป็นคนกดชัตเตอร์นั้น แต่เรามั่นใจได้ว่าใครเป็นผู้ ตั้งใจหรือวางแผนที่จะมาทำกิจกรรมตรงนั้นให้สำเร็จ เพราะฉะนั้นเรามองว่าลิขสิทธิ์ของภาพจะต้องเป็น ของฝั่งคนอย่างแน่นอน

กระบวนกรชาย 2: เรามาสรุปรตอนสุดท้ายกันว่าถึงว่าอย่างไร

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมว่าถ้าฝั่งมนุษย์อยากรจะ Justify ตัวเอง ก็บอกตรงๆ ว่าเราอยากรจะใช้ประโยชน์จากภาพ ที่ถึงเป็นคนถ่าย เพราะจริงๆ เราได้ผลประโยชน์จากภาพ เราได้เงิน เราได้รายได้ แต่ถึงไม่เห็นได้อะไร ทั้งที่ เขาอยู่ในพื้นที่นั้น ถ้าคุณ Justify Need นักถ่ายภาพสารคดีเขาจะทำแบบนี้ แล้วเขาก็จะบุกเข้าไปใน พื้นที่ป่าอีก ลองคิดดูว่าวิธีนี้ คนที่ต่อสู้อยู่สมเหตุสมผลหรือเปล่า เราอยากรแค่บอกว่าจริงๆ ลองคิดดูว่า ถ้า เกิดเป็นคนที่ไม่กดชัตเตอร์ แต่ไม่ใช่เจ้าของกล้อง คุณจะมองประเด็นนี้เหมือนกันไหม แต่ที่นี้เขาไม่ใช่คน เราเลยมองเป็นอีกอย่างหนึ่งแค่นั้นเอง

กระบวนกรชาย 2: มีการกระแทก มีการกระตุกสามัญสำนึกว่าถ้าเป็นคนจะอย่างไร เหลือ 1 นาทีของฝั่ง คน

ผู้เข้าร่วมหญิง: จริงๆ เราก็รู้สึกเห็นใจสัตว์ทั้งหลายมาก และเราอยากรจะให้สัตว์ทั้งหลายมีสิทธิ แต่ว่าทุก อย่างถ้าเราทำตามอำเภอใจโดยไม่มีกรอบของกฎหมายกำหนด เราจะทำอะไรก็ได้ สังคมก็จะไม่สามารถ อยู่ได้อย่างสงบสุข เรามีกลไกทางกฎหมายที่สามารถออกกฎหมายคุ้มครองสัตว์ได้ และเรามีการออก กฎหมายคุ้มครองสัตว์มากมาย ในเมื่อปัจจุบันเราไม่มีกรอบของกฎหมายอยู่ ถ้าเราจะฝันให้เส้นตรงเอียง ไปเพื่อคุ้มครองอย่างใดอย่างหนึ่ง คงไม่ใช่ความถูกต้องและไม่ทำให้สังคมสงบสุข ขอขอบคุณค่ะ

กระบวนกรชาย 2: สรุปลแล้วเราจะเห็นว่าฝ่ายหนึ่งกำลังพูดในมิติของกฎหมายเต็มที่ อีกฝ่ายพูดเพื่อ ต้องการกระตุกสามัญสำนึกของคนว่า สัตว์ก็ควรจะมีสิทธิเท่าเทียมกับคนเหมือนกัน ไม่ใช่คนจะลู่ล้าสิทธิ ของเสมอไป แต่โดยสรุป คดีนี้น่าสนใจอย่างหนึ่งว่า ถ้าเราเรียนกฎหมายมาจะเห็นว่า กระบวนกรที่เราจะ พ้องคดีได้ ชั้นแรกเราต้องเป็นผู้เสียหายก่อน แล้วเราจึงค่อยไปดูประเด็นแห่งคดีว่า ลิขสิทธิ์เป็นของใคร คดี นี้่าสนใจตรงที่ ยังไม่มีการตัดสินในส่วนประเด็นของคดี แต่เริ่มต้นที่ว่าถึงไม่มีสิทธิ ไม่ใช่สิ่งที่จะมีสิทธิตาม กฎหมายได้ เลยไม่ได้มีการไปตัดสินประเด็นแห่งคดีตรงนั้น

ผมอยากจะชวนพวกเราคิดต่อไปว่า ถ้าเกิดว่าลิขสิทธิ์เป็นของลิงไม่ได้ เป็นของคนได้จริงหรือเปล่า เพราะจุดแบ่งของความวิริยะอุตสาหะของคนในการทำ จุดแบ่งของการคิดสร้างสรรค์ แสดงออกซึ่งความคิดออกมาอยู่ตรงไหน ถ้าลิงไม่กด ได้ภาพใหม่ เหมือนกันถ้าเราไม่เข้าไปในป่า เราไม่สร้างเหตุการณ์ขึ้นมา จะมีโอกาสเกิดภาพนั้นหรือเปล่า

อยากจะฝากทุกคนไปคิด แล้วครั้งต่อไปเรามาร่วมกันครับ ขอขอบคุณทุกคนครับ

(พัก 5 นาที)

อธิษฐาน: ชวนเพื่อนๆ หันกลับมาในวง

กระบวนกรชาย 2: สิ่งที่ชอบที่สุดของกระบวนกรที่ทำมาทั้งหมดคือ ช่วงที่ได้เตรียม ที่ได้ออกแบบ ผมเชื่อว่าหลายๆ กลุ่มน่าจะเป็นคล้ายๆ กัน คือสนุกที่เราจะคิดกันว่าทำอะไรดี ที่จะไม่มากหรือน้อยจนเกินไป แล้วผมว่าเสน่ห์อย่างหนึ่งของการเตรียมคือ พอถึงเวลา บางทีใช้ไม่ได้ไม่หมด หรือใช้แล้วคุมไม่ได้ หรือบางทีเราจัดอันอื่นมาทดแทน มีจังหวะที่เราต้องดึงอะไรมาใช้ทดแทน แต่สิ่งที่ผมกังวลตั้งแต่ก่อนเริ่มคือ ความกระซากของอารมณ์ในช่วงก่อนเริ่มเข้าเนื้อหาว่า ตอนแรกที่เราไปดึงเขาเข้ามา เราเริ่มจากสันทนากการให้เขามีส่วนร่วมก่อน พอมาเข้าเนื้อหาจะกระซากไหม แล้วเขาจะมีสมาธิกับเนื้อหาที่เราให้ออกไปหรือเปล่า พอถึงหน้างานจริงๆ ผมยังรู้สึกว่าจะมีความกระซากอยู่นิดๆ เหมือนกัน

แล้วในส่วนของเนื้อหาอีกนิดหนึ่ง เนื่องจากเรามีเวลาเตรียมตัวค่อนข้างจำกัด ตอนแรกผมตั้งใจจะพูดแค่ประเด็นที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ แต่พอพูดไป มันบานออกไปโดยที่ไม่รู้ตัว ทำให้หลุดโฟกัสจากประเด็นที่เราอยากให้ทุกคนมาสู่คำถามที่เราตั้งตอนแรกว่า ตกกลางเป็นของใคร กลายเป็นหลุดไปประเด็นอื่น

กระบวนกรชาย 1: ผมจะขยายความในประเด็นที่ อ. กิ่งยกขึ้นมาคือ รอยต่อระหว่างกิจกรรมสันทนากการไปสู่เนื้อหา เป็นเรื่องธรรมดาที่เมื่อเล่นกันสนุกสนานเต็มที่แล้ว การจะเคลื่อนมาสู่การตั้งใจฟังเป็นเรื่องที่ยากมาก ตอนแรกเราปรบมือ เราพยายามให้เป็นเรื่องที่น่าฟัง โดยการตอบคำถามซ้ำๆ ซ้ำๆ แล้วตอบด้วยใจทศย์ของลิง เพื่อให้ตอนที่น้องเขามาเล่าเรื่องลิง ให้ทุกคนหันมาสนใจเรื่องลิงแล้ว แต่เชื่อว่าทุกคนก็ยังมีอารมณ์ แล้วยังสงสัยว่า 4-5 รูปใช่ไม่ใช่ ถูกไม่ถูก วัตถุประสงค์หนึ่งที่เรากำลังทำคือให้ทฤษฎีแล้ว ให้คิดเอาเอง เลยไม่เฉลย ส่วนที่ผมจะเพิ่มเติมคือสิ่งที่เราทำวันนี้ ตอนที่ทุกคนช่วยกันนำเสนอประเด็นขึ้นมา ตอนที่ถกเถียงดีเบต เป็นสิ่งที่ยืนยันว่าเมื่อทุกคนไว้วางใจกัน ก็พร้อมที่จะพูดอย่างเต็มที่ นี่คือการยืนยันว่าความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้อย่างยิ่ง

กระบวนกรชาย 3: ส่วนตัวชอบที่ตัวเองทำกิจกรรม เพราะสนุกและนักเรียนแสดงความเป็นตัวตนของตัวเองออกมา เหมือนเราพร้อมเป็นทีมเดียวกันแต่ละคน และตอนที่มาตีเบต แต่ละคนเอาองค์ความรู้ที่ได้ยินมาและจากประสบการณ์เดิมของตัวเองออกมา และข้อเรียกร้องลึกลงไปกว่าเนื้อหา แต่ยังคงเกี่ยวข้องกับเนื้อหาอยู่ ทำให้รู้สึกดีกับกิจกรรม ถ้าเพิ่มเติมคือให้ไม่กระซอกในบางจุด ให้สมดุลกว่านี้

กระบวนกรหญิง: จริงๆ การทำงานครั้งแรก จะลุ้นๆ ว่าเราจะซิงค์กันไหม ไม่ใช่ประเด็นว่าเราเข้ากันหรือไม่เข้ากัน แต่บางที่เราอาจจะต้องฟังเสียงก่อนที่จะทำงานมากกว่านี้ว่า แต่ละคนมีความกังวลในจุดไหน ทำไมเพื่อนคนนี้ถึงถามเรื่องนี้บ่อยๆ แสดงว่าเขาอาจจะกังวลว่าโครงสร้างไม่ชัดหรือเปล่า คิดว่าไม่สมบูรณ์แบบ แต่เราอาจจะต้องฟังเสียงเพื่อนร่วมงานเพื่อให้คอนเน็กกันมากขึ้น

กระบวนกรชาย 2: ผมขอขยายความนิดหนึ่ง ตอนที่เราออกแบบกิจกรรม มีอะไรเยอะกว่านี้ แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลา ทำให้เราต้องตัดโน้ตตัดนี่ออก ตอนแรกไม่ใช่การได้วาที แต่เป็นการจำลองผู้คิดในศาล ทุกคนจะได้เปลี่ยนบทบาทของตัวเองในหลายๆ บทบาท แล้วเราจะได้เห็นว่าการกระทำในศาลให้เขาได้เรียนรู้ ให้เขาได้ลองถกเถียงกันโดยไม่รู้ตัว โดยเจตนาผมที่อยากให้มีคือ ผมอยากให้ทุกคนรู้ว่าจริงๆ แล้วเราเถียงกันได้ เราไม่ต้องสนรูปแบบว่าในศาลเขาสู้กันอย่างไร แค่เรารู้สึกเถียงแล้วรับฟังกัน ซึ่งเราจะเห็นว่าเราไม่ได้ทะเลาะกัน เรากลับมองหน้ากันแล้วสนุกด้วยซ้ำ ยิ้มๆ กับเพื่อนด้วยซ้ำ แต่อย่างที่บอกที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่เราไว้ใจกัน กล้าจะเถียงโดยที่เพื่อนไม่เก็บมาคิดหรือกว่าถ้าเราพูดแบบนี้ แล้วผมชอบการถกเถียงแบบนี้อยู่อย่างหนึ่งคือ เราได้แง่มุมอื่นๆ ที่ไม่ใช่กฎหมายด้วย บางคนกังวลเรื่องนี้ หรือบางคนกังวลเรื่องนั้นเป็นพิเศษ เราให้ค่ากับสิ่งไหนเป็นสำคัญ ทำให้เรารู้จักเรียนรู้เพื่อนมากขึ้น บางทีมาเติมส่วนที่เราไม่ทันคิด

อธิษฐาน: ขอเสียงเพื่อนๆ หน่อยค่ะ เอาประเด็นที่เราชอบจากกระบวนกรเมื่อสักครู่

ผู้เข้าร่วมชาย: สิ่งที่ชอบคือตอนเริ่มต้นที่เป็นสันทนากการ เรารู้สึกว่าถ้าเราเป็นนักเรียนที่กำลังงงๆ ซึมๆ แล้วต้องมาวิ่งเข้าแถวตอบ Yes หรือ No ถึงจะทันหรือไม่ทันบ้าง รู้สึกทำให้เราสดชื่นมากยิ่งขึ้น รวมถึงการที่เราตั้งบางอย่างไว้ในกล่อง รวมถึงทำทำด้วย ส่วนตัว กระบวนกรคิดว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจมากๆ และจะนำไปใช้แน่ๆ เพราะต้นคาบบายๆ เด็กนักเรียนจะเริ่มงง เริ่มอึดอัดกันเยอะ

ผู้เข้าร่วมชาย: สิ่งที่ชอบคือมีกระบวนกรทำงานเป็นทีม มีการแบ่งหน้าที่ของแต่ละท่านชัดเจน ตอนแรกอ.เห็นอนำพวกเราเข้าสู่กิจกรรม ทุกคนให้ความร่วมมือ ชอบ อ.ฐเป็นพิเศษตอนแสดงละคร อาจารย์ทุ่มเทมาก ถือว่าเป็นเรื่องราวที่ประทับใจ

ผู้เข้าร่วมหญิง: อย่างแรกคือมีการใช้เพลง รู้สึกว่าช่วยกระตุ้นให้เราสนุกสนานขึ้นมา อีกเรื่องชอบตอน ถอดบทเรียน ที่จริงๆ เรายังไม่ได้นั่งคุยถึงการถอดบทเรียนด้วยซ้ำ แต่ว่าสิ่งที่ครูผู้สอนทำ คือชวนตั้งคำถาม ให้กลับไปคิดถึง โยนคำถามอยู่ประมาณ 2-3 คำถาม ตอนนั้นนั่งอยู่คิดว่าถ้าเป็นอย่างนี้ล่ะๆ เป็นการถอดบทเรียนอย่างหนึ่งที่เราไม่ได้คำตอบตายตัว แต่มีอิสระในการกลับไปค้นคว้าต่อ

อดิศร: ใครมีข้อสังเกตหรือคำถามที่อยากจะชวนเราคิดต่อ

ผู้เข้าร่วมหญิง: อาจจะพูดในใจตัวเอง ในฐานะที่ไม่มีความรู้เรื่องลิขสิทธิ์ และแทนใจนักศึกษาหรือนักเรียนด้วย คือเราให้เด็กไปคิดต่อดี แต่เราอยากได้เหตุผลของคนสอนด้วยว่า เห็นว่าอย่างไร ในความคิดของอาจารย์น่าจะเป็นอย่างนี้ๆ เพราะโดยธรรมชาติของเด็กจะต้องการคำตอบ เราเคยสอนแบบที่ไม่ตอบอะไรเลย เด็กด่ากันเต็ม แล้วพอเราไปเรียนกับคนที่ไม่ตอบอะไรเราเลย บางทีเราไม่มีแนวทางในการคิด

ผู้เข้าร่วมหญิง: ถ้าสมมุติตัวเองเป็นเด็ก ก็อยากจะได้คำตอบภาพชุดแรกว่า ภาพตัดต่อมีลิขสิทธิ์ไหม

ผู้เข้าร่วมชาย: เราอยากได้รีวิวดอนท้ายนิดหนึ่งว่า เกมที่เราได้เล่นตอนแรก ภาพไหนมีลิขสิทธิ์ภาพไหนไม่มีลิขสิทธิ์ เพราะอะไร เหมือนเล่นในตอนแรกเรายังไม่รู้เพราะยังไม่มีคำเฉลย แล้วพูดในฐานะที่เราไม่รู้เนื้อหาเลย ค่อนข้างห่างมาก คิดว่าในส่วนที่เป็นเนื้อหา ถ้าถูกย่อยลงมาอีกนิดหนึ่ง แล้วมีกิจกรรมเพิ่มเข้าไปหน่อย ให้เราได้แฉ่ขึ้นมากขึ้น อาจจะทำให้เราเข้าใจยิ่งขึ้น พอมาเจอได้ว่าที่ ตัวเองยังไม่เข้าใจขนาดนั้น ตอนทีฟังบรรยายว่า แต่ละข้อเป็นอย่างไรบ้าง รู้สึกว่าถ้ามีกิจกรรมเพิ่มเข้ามาอีกนิดหนึ่งน่าจะโอเคขึ้น

ข้อต่อไปคือ พอมีอาจารย์หลายท่าน ทุกคนถูกแบ่งหน้าที่ชัดเจนก็จริง แต่มีความรู้สึกที่ อยากได้ยินเสียงของอาจารย์บางท่านเพิ่มขึ้น พอเป็นอาจารย์ 4 ท่าน จะมีบางคนขาดหายไป มาแค่ช่วงเวลาแวบๆ ถ้าได้ฟังเสียงทุกคนมากขึ้น จะโอเคมากยิ่งขึ้น อยากฟังว่าอาจารย์จะมีข้อมูลอะไรให้เราบ้าง

เรื่องของการถอดบทเรียนตอนท้ายด้วย อย่างตัวเองสอนนักเรียนมัธยม วิธีการแก้ปัญหาของพีได้ คือ พอมีเลคเชอร์เล็กๆ เขาจะแก้ง่วงด้วยการหยิบสมุดขึ้นมาจด แต่นักเรียนของเราจะไม่ใช่ออย่างนั้น ถ้าเจออะไรที่เราไม่รู้สึกรู้ว่าไม่ได้ เขาจะลอบไปเลย หรือทำอย่างอื่น เล่นโทรศัพท์ หยิบขนมมากิน คุย ไม่มีใครที่ง่วงแล้วจะหยิบสมุดมาจด ในส่วนที่เป็นเนื้อหา โดยเฉพาะที่เราไม่เคยรู้มาก่อน ถ้ามีกิจกรรมมาเพิ่ม จะดีด้วย

แล้วรายละเอียดย่อยอีกนิดหนึ่งคือ ตอนที่ อ.สุมาเล่นแอ็คติ้ง แล้วอาจารย์ล้มลง แล้วครูกึ่งพูดต่อเลยโดยที่ไม่ได้ให้สัญญาณบางอย่าง ทำให้ อ.สุมาอยู่อย่างนั้น แล้วฉันจะไปอย่างไรต่อ อาจจะมีสัญญาณนิดหนึ่งว่าขอเสียงปรบมือหรือขอบคุณ อ.สุมาหน่อย เหมือนครูกึ่งใช้งานเสร็จแล้วทิ้งเลย อาจจะเป็นเพราะด้วยเนื้อหาต้องรีบ ทำให้ล้มไป แต่พอเราสอนเป็นทีม จะเป็นสิ่งที่สังเกตให้นักเรียนได้ว่า แล้วครูอีกคนหนึ่งล่ะ

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมสอนวิชานี้และเรื่องนี้ด้วย ผมว่าเรื่องนี้เริ่มได้ดีหลายอย่าง ในเวลาจำกัด ผมให้ 85% เลย แต่เราคุยกันเพื่อให้ได้ 90 ตัวอย่างนี้ดีมาก ถ้าเราปรับนิดเดียวคือ ก่อนที่จะอธิบายบริบทกับเคสที่เป็นรูป ทำให้เขาเห็นว่าจุดเชื่อมโยงคืออะไร ตั้งแต่เรื่องไอโซ่ เป็นเรื่องตำนาน หรือเป็นภาพที่เขาไปขอ แล้ววันนี้อาจารย์จะเริ่มอธิบายให้ฟัง แล้วภาพตัดต่อเรื่องนั้นเรื่องนี้ คนเขาเริ่มอยากจะรู้ ถ้าเพิ่มตรงนี้ให้ลิงค์กับกิจกรรมที่เริ่ม ซึ่งผมคิดว่าทำได้ดี แล้วเชื่อมโยงกับสิ่งที่จะพูด จะตอบคำถาม ถามแล้วห้ามไม่ตอบ ไปสอนที่ไหนโดนด่าตามที่หลัง บางทีเราลืม เด็กมาถามที่หลังว่าคืออะไร

ข้อที่ 2 ตอนที่เรียน ช่วยได้เยอะถ้าเป็นรูปที่เราบอกเมื่อครู มีรูปละคร รูปตารา จะง่ายกว่าที่ผมพูด คนจะตามไปเลย เป็นเทคนิคหนึ่งที่ทำให้ไปได้เร็ว ดีกว่าเราอธิบายเพิ่ม

ข้อที่ 3 คือ เลือกเคสมาถูก แต่ประสบการณ์ของผมคือ เวลาพูดเรื่องสำคัญ พยายามให้ข้อเท็จจริง เขามากพอ ถ้าไม่พอ เวลาเขาคุยกันจะทำให้หลงประเด็นได้ ต้องมีภาพที่ชัดเจนว่าเรื่องนี้เป็นอย่างไง อย่างน้อยจะเป็นข้อเท็จจริงที่เขาได้อ่านแล้วเป็นเนื้อหาที่หยิบยกมาพูด

ที่สำคัญจริงๆ ประเด็นเดียวที่สู้กันคือประเด็นแรก Creativity หรือเปล่า หรือลิงเป็นแค่เครื่องมือ ต่อให้ลิงกด ลิงไม่ได้คิดหรือคิดว่า มุม แสง กล้อง ภาพ อยู่ตรงไหน อยู่แค่มือที่กด แล้วไม่ได้มีใครเห็น ด้วยว่าลิงกด หรือช่างภาพอาจจะเป็นคนกดเองก็ได้ แต่สร้างเครดิตตัวเองขึ้นมา แต่ทำให้อเมริกาบอกว่า สัตว์ไม่มีลิขสิทธิ์ ซึ่งจะโยงไปตอนจบที่เพื่อนบอกหลายคน เราอยากดูหนึ่ง เราอยากเล่าเรื่อง ให้ข้อเท็จจริงเพียงพอ เขาจะได้ตีเบตทั้ง 2 ด้าน อย่างอื่นไม่ต้องเน้นเยอะ แต่เคสที่ 2 แล้วมาโยงกรณีศึกษา แล้วจะจบได้ว่า เรื่องเมื่อครูเขาเห็นอย่างไร เหมือนผมสอนเรื่อง AI วันนี้คอมพิวเตอร์เรียบเรียงเพลงได้แล้ว เพลงเป็นของเจ้าของเพลงหรือ AI นักศึกษาลองไปคิดดู

อดิศร: การได้ฟังคอมเมนต์ระหว่างกัน ผมคิดว่าเป็นประโยชน์ ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มนี้กลุ่มเดียว แต่กลุ่มอื่นได้ไปคิดต่อด้วย เราเข้าใจข้อจำกัดในเรื่องของเวลาเตรียมตัว และการทำพาวเวอร์พอยต์ต่างๆ และการมีจินตนาการไปสู่สิ่งที่ทำได้มากกว่านี้ เป็นเรื่องสำคัญมาก ขอขอบคุณทุกคนมากในแง่ของการช่วยกัน

จริงๆ สนุกมากในแง่การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้อย่างนี้ ดึงคนให้กระโจนเข้ามาในกิจกรรมได้เร็วและปลุกให้ตื่นขึ้นมาได้ดี ชอบที่มีการเคลื่อนไหวที่เคลื่อนไหวร่างกาย ผมเห็นความลึกลับ ซึ่งความลึกลับแปลว่ามีกระบวนการคิดบางอย่างอยู่ ทำได้ดีมาก

ชอบอีกอย่างหนึ่งคือการจับฉลาก ถึงแม้เราจะเห็นด้วยกับอีกฝั่งหนึ่ง แต่เราถูกมอบหมายมาอีกฝั่งหนึ่ง ทำให้เราต้องคิดในแง่มุมนกลับ แล้วการที่จะหาข้อดีเบตกลับไป เป็นสิ่งที่น่าสนใจดี

อาจจะเป็นในช่วงท้ายที่หลายๆ คนพูดถึงว่า ถ้าช่วยในแง่การสรุปการตีเบต คือตอนบรรยายทำได้ดี มีความกระตือรือร้น แต่ประเด็นคืออาจจะลึกลับกลับไปที่ตัวภาพที่เราโชว์ในตอนแรก จะได้จับ ตัดความเข้าใจหลายๆ อย่างได้ คือเอาตัวอย่างในเกมที่เราเล่นมาใช้ในการอธิบายว่า ตกลงว่าเป็นหรือไม่เป็นในแง่

ลิขสิทธิ์ก็ได้ เพราะไม่อย่างนั้นช่วงท้ายๆ หลายๆ คนจะเริ่มหลุด ซึ่งหลายๆ คนจะเจอ เวลาเราบรรยาย พอผ่านไป 10 นาที เด็กบางคนจะเริ่มตาลอย ทำอย่างไรเราถึงจะดึงความสนใจของเขากลับมาได้

ขอบอีกเป็นประเด็นหนึ่งคือ มีเรื่องที่เราสามารถหยิบขึ้นมาแล้วทำงานต่อได้คือ ประเด็นที่ไปนอกเหนือจากกฎหมายจริงๆ แล้วกฎหมายไม่ใช่แค่เรื่องกฎหมาย แต่เป็นเรื่องของความรู้สึก และเพื่อนหลายๆ คนพูดถึงว่าสัปดาห์ควรจะมีความรู้สึกร้อย่างไรบ้าง เป็นเรื่องที่สำคัญ และถูกพูดถึง ถ้าเราต่อไปได้อาจจะพาไปในประเด็นที่มีมุมมองที่ลึกซึ้งในเชิงกฎหมายด้วยเช่นกัน

ปวีณา: ชอบความสนุกและความอ่อยบางอย่าง ชอบกระบวนการที่จะต้องดีเบตแล้วตั้งข้อเท็จจริงออกมา แล้วร้อยเรียงกัน กำลังคิดว่าถ้าจะให้ราบรื่นและสวย ถ้าอยากจะทำดีเบต ไปอีกนิดหนึ่งด้วยการเป็นโรลเพลย์เต็มรูปแบบ ว่าเกิดเหตุการณ์แบบนี้ขึ้น อาจจะไม่ใช่แค่ความจริงก็ได้ เป็นเคสคล้ายๆ กัน แต่อาจจะเป็นเคสน้องหมาแถวๆ นี้ แล้วค่อยโยงเข้ากรณีจริง จะราบรื่นขึ้น อาจจะทำเป็นศาล แล้วให้ทั้งสองฝ่ายดีเบตกัน

ส่วนตอนต้นที่บอกว่ามีความชัดๆ ไม่ราบรื่นจริงๆ ไม่รู้สึขนาดนั้น แต่ถ้าจะให้ราบรื่นขึ้น อาจจะต้องเฉลยสักนิดหนึ่ง แต่ค่อยๆ เฉลยตอนสุดท้ายก็ได้ แล้วให้เห็นด้วยว่า ตกลงที่เป็นลิขสิทธิ์หรือไม่เป็นลิขสิทธิ์ มีผลอย่างไรในเชิงกฎหมาย ถ้าอย่างนั้นนักศึกษาจะมีวัตถุประสงค์มาใช้ในเคสจริงในตอนต่อไป

ถ้าโรลเพลย์ ก็ไปให้สุด ไม่ต้องเป็นเคสจริงก็ได้ เคสจริงค่อยมาตอนท้าย แล้วอาจจะชวนเขาไปต่อว่า ลักษณะนี้ถ้าเป็นบริบทอื่นคล้ายๆ กันจะเป็นอะไรได้บ้าง เช่น AI ก็ว่าไป จะราบรื่นมากขึ้น

อธิษฐาน: กลุ่มนี้สร้างสีสันบรรยากาศเร้าใจมาก มีดนตรีทุกช่วง เห็นความตั้งใจตรงนี้ ตัวประเด็นน่าสนใจมาก กฎหมายลิขสิทธิ์ไม่เคยเรียนรู้มาก่อน ได้ความรู้จากการมานั่งเรียนตรงนี้ด้วย ในเชิงการปรับเปลี่ยน เรายังใช้เวลากับช่วงเล่าเรื่องถึงค่อนข้างเยอะจริงๆ เรากระชับ แล้วเอาข้อเท็จจริงให้เขาไปเลย เพราะเหมือนมีการเล่าเรื่องเดินเข้าไปในป่า รวบได้

ช่วงที่ อ. กุ้งบรรยาย เป็นคนที่บรรยายได้สนุก พลังงานดี เร้าใจ เขาผู้เรียนอยู่ในเชิงที่ต้องมาฟังฉัน มีพลังงานที่กระตือรือร้น แต่เนื้อหาที่บรรยายค่อนข้างยาวและไม่สำคัญสำหรับช่วงนี้ ทำให้เหมือนแฉลบออกนอกทาง ถ้าตัดออก แล้วเอาเฉพาะช่วงสำคัญ เช่น งานลิขสิทธิ์คืออะไร 4 ข้อ จบแล้ว ไม่ต้องมาบรรยายว่าวรรณกรรมคืออะไร เอาออกไปก่อนได้ แล้วค่อยไปในภาพอื่น หรือไปศึกษาต่อเองได้ จะช่วยให้ดีขึ้น และทำให้มีเวลาช่วงที่เราถอดบทเรียน ซึ่งประเด็นดี จะได้ใช้เวลาตรงนั้นเพิ่ม

(พัก 5 นาที)

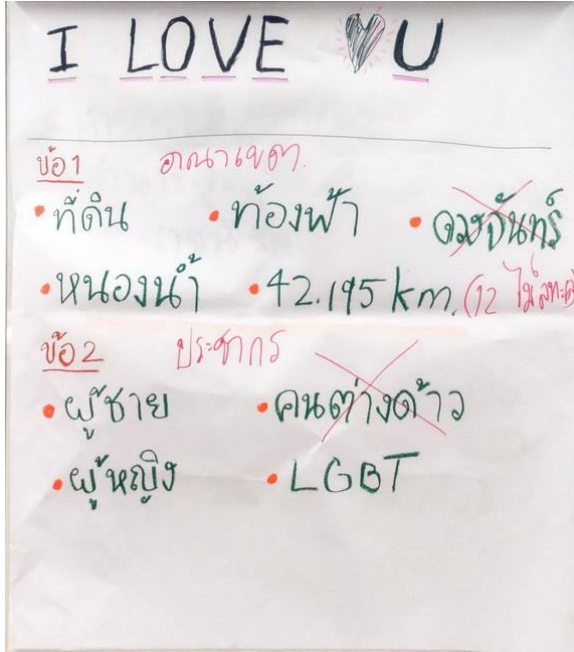
กลุ่ม 3 “รัฐแท้ รัฐคืออะไร”

กระบวนการชาย 1: สวัสดีน้องๆ ที่รักทุกคน ขออนุญาตให้ทุกคนเป็นน้องๆ เพราะหน้าตาแต่ละคนอ่อนเยาว์อ่อนวัยกันอยู่ ขอแนะนำตัวนิดหนึ่ง ผมชื่อ อ.ต๊าก ก็จะมีสมาชิกในทีม 4 คน อ.นอทตี้ อ.ต๊ากตี้ ส่วนอีกคนหนึ่งคือ อ.หวานแห้ว ทุกคนได้รู้จักกับอาจารย์แล้ว ก่อนอื่นผมอยากจะให้ทุกคนนั่งสมาธิกันนิดหนึ่ง ก่อนจะเข้าสู่บทเรียน

หลับตาเค็ล็มๆ แล้วเราพยายามนึกถึงว่ากำลังนั่งอยู่ในหุบเขาแห่งหนึ่ง จะเรียกว่าหุบเขาแห่งความรักก็ได้ ซึ่งมีโรงเรียนแห่งหนึ่งเป็นโรงเรียนประชาบาล ไฟฟ้าอาจจะเข้าถึง แต่เครื่องโปรเจคเตอร์ไม่มี อาจจะมีแค่เสียงไม้ค้กับลำโพงแล้ว ให้นึกถึงว่าเรากำลังนั่งอยู่ในห้องหนึ่งในโรงเรียนประชาบาล นึกถึงกลิ่นดิน กลิ่นโคลน กลิ่นสาบ กลุ่มพวกเราอยู่ในโรงเรียนประชาบาลที่ห่างไกล รัฐควรจะดูแลเราหน่อย แต่ทำไมเรายังอยู่ในสภาพแวดล้อมแบบนี้ เราต้องมาคิดกันบ้างว่า รัฐคืออะไร เราอยากจะมี

ตอนนี้กำลังอยู่ในอารมณ์โรงเรียนประชาบาล เราจะมาเรียนกันในเรื่องอะไรครับ รัฐแท้ รัฐคืออะไร ผมอยากให้ทุกคนรู้จักคำว่ารัฐ และอยากให้ทุกคนรู้ว่ารัฐแท้ยังมีอยู่จริง

ในความคิดแรกทุกคนคิดว่ารัฐคืออะไร “รัฐบาล” “รัฐมนตรี” น่าสนใจครับ “ดินแดน” “ประเทศ” “ลุงตุ้” รัฐคืออะไร ถ้าพูดง่ายๆ รัฐคือประเทศ แล้วรัฐหมายถึงเกาะไหม มหาสมุทรไหม หรือว่าไซบีเรีย หรือเกาะกาลาปากอส หรือมัลดีฟส์เราจะมาทำความรู้จักกันว่ารัฐคืออะไร

กระบวนการหญิง 1: ก่อนที่เราจะมาค้นหาความเป็นรัฐ ขอให้ทุกคนอยู่ในกลุ่มเดิม แล้วเราจะย้อนกลับไปทบทวนความรู้ตอนมัธยมว่าอะไร เกี่ยว เรามาดูกัน

I LOVE U คือจะมาบอกรัก แล้วอีกอย่างหนึ่ง อยากจะให้แต่ละกลุ่มเขียนชื่อประเทศที่ขึ้นต้นด้วยตัว I ตัว L ตัว O ตัว V ตัว E ตัว U โดย 1 ตัวอักษร เขียนมา 2 ประเทศ ประเทศหนึ่งเป็นรัฐเดี่ยว ประเทศหนึ่งเป็นรัฐรวม โดยที่ไม่มีถูกไม่มีผิด ให้เสมือนว่าเวลาที่เรารัก เราจะรู้ตอนจบต่อเมื่อเราอ่านหนังสือเสร็จ ตอนนี้อยู่เขียนไปก่อน จะถูกจะผิดก็ไม่เป็นไร ให้เวลา 10 นาที

(แต่ละกลุ่มเขียนชื่อรัฐเดียวกับรัฐรวมที่ขึ้นต้นด้วยอักษร I LOVE U – 5 นาที)

กระบวนการหญิง 2: เรามาดูคำตอบของเพื่อนแต่ละกลุ่ม ขอตัวแทนหน่อยค่ะ

กลุ่ม 1 “I – Ireland, Iceland / L – Libya, Lao / O – Oman / V – Vietnam, Venezuela / E – Estonia, England / U – UK, USA”

กลุ่ม 2 “I – Iceland, Indonesia / L – Latvia, Lao, Lebanon / O – Oman / V - Venezuela, Vietnam / E – Egypt, England / U – Ukraine, USA”

กลุ่ม 3 “I – Iceland, Israel / L – Luxembourg, Lao / O – Oman / V - Venezuela, Vietnam / E – England, Estonia / U – Ukraine, USA”

กลุ่ม 4 “I – India, Indonesia / L – Latvia, Lithuania / O – Oman / V – Vietnam, Venezuela / E – Ethiopia, Egypt / U – Ukraine, USA”

กระบวนการหญิง 2: จะตั้งข้อสังเกตนิดหนึ่งว่า ทั้ง 4 กลุ่ม หาประเทศหรือรัฐอะไรที่ไม่เจอ “O” ตัว O นั้นเอง เหมือนกับเราไปทัวร์รอบโลกมา

กระบวนการหญิง 1: ต่อมาจะเป็นส่วนที่ 2 ให้ทุกคนเก็บกระดาษไว้ในใจก่อน แล้วเราจะทำกิจกรรมกันต่อไป

กระบวนกรชาย 2: เมื่อครู่เราพูดเกี่ยวกับรัฐ เวลาเราให้นิยามรัฐ เข้าใจง่ายๆ คือประเทศ แต่อะไรจะเป็นรัฐหรือไม่เป็นรัฐ จะมีวิธีการวัดอยู่ ถ้าเป็นทางการหน่อย คงเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ แต่เราจะไม่ห่วงขนาดนั้น เพราะมีคนสรุปแล้วว่าองค์ประกอบอยู่ทั้งหมด 4 อย่าง จะเป็นอะไรบ้างก็ไม่รู้ แต่ตรงนี้ผมจะให้หน่อยๆ ทุกท่านได้มีโอกาสเลือกว่า ที่คุณเห็นอยู่ทั้งหมดกับที่แอบอยู่ข้างหลัง คุณเห็นว่าอันไหนเป็นองค์ประกอบของรัฐบ้าง เมื่อครู่ อ. น้ำหวานบอกว่าเรากำลังวัดความรู้สมัยมัธยมต้น เราลองนึกถึงความหลัง ว่าตอนนี้เรากำลังอยู่ภายใต้ดวงอาทิตย์ ภายใต้หุบเขาเวิ่นรัฐ เราจะมาคิดว่าพื้นที่ที่เราอยู่ อยู่ในรัฐใหม่ หรือเราโดนผลักออกนอกขอบว่าเราไม่มีรัฐ แล้วเราจะได้ว่า รัฐสำคัญกับชีวิตเราอย่างไร

กิจกรรมที่เราทำคือการเลือกข้อที่ได้ตามสบาย ท่านจะเลือกอะไรก็ได้ หน่อยๆ ผู้นำรักลองข้อไปตามสบายว่าคุณจะเอาอะไรเข้าไปอยู่ในส่วนประกอบของรัฐก็ได้ เฉพาะข้อหนึ่งก่อน

กลุ่ม 1 “ที่ดิน ท้องฟ้า หนองน้ำ”

กลุ่ม 2 “ที่ดิน หนองน้ำ”

กลุ่ม 3 “ท้องฟ้า ดวงจันทร์ และ 42.195”

กลุ่ม 4 “ท้องฟ้า ทะเล สายลม สองเรา”

กระบวนกรชาย 1: ในส่วนข้อที่ 1 ผมกำลังจะบอกว่า มันคือองค์ประกอบหนึ่งของรัฐ นั่นคือ “ดินแดน” หรือที่เราเรียกว่า อาณาเขตนั่นเอง ซึ่งการที่เราจะเป็นรัฐได้ องค์ประกอบแรกเลยต้องมีดินแดนหรืออาณาเขต ซึ่งดินแดนหรืออาณาเขตจะประกอบไปด้วยอะไรบ้าง หนึ่งในคือคุณต้องมีที่ดินเป็นพื้นดิน พื้นหญ้า พื้นทรายก็ได้ สอง รวมถึงท้องฟ้า น่านฟ้า สาม หนองน้ำ เราอาจจะรวมถึงน่านน้ำก็ได้ รวมถึงทะเล แต่สิ่งที่เราจะบอกว่าไม่ใช่คือดวงจันทร์ เพราะดวงจันทร์ไม่มีเจ้าของร่วม

“ดวงจันทร์ไม่รู้เป็นของใคร แต่ดวงใจเป็นของเธอ”

ถึงดวงจันทร์จะห่างไกล แต่ดวงใจไม่ห่างกันนะครับ

“อ. นอที่ครับ แล้ว 42.195 คืออะไรครับ”

กระบวนกรชาย 2: มันคือระยะมาราธอน ไม่เกี่ยว ปกติเวลาเราพูดกันคือ ทะเลมีอาณาเขต 12 ไมล์ทะเล แต่ก็ไม่เคยไปเปิดดูว่ากี่กิโลเมตร แล้วเราก็ไม่รู้ว่ามีทะเลคือเท่าไร เลยไปหามา 12 ไมล์ทะเลจะได้ประมาณ 22.24 กิโลเมตร รัฐที่ติดกับชายฝั่ง เราจะลากเส้นจากจุดชายฝั่งออกไป 12 ไมล์ทะเล โดยจะมีเส้นฐาน แล้วเรานับออกจากเส้นฐานออกไป

กระบวนกรชาย 1: เราเรียนรู้แล้วว่าองค์ประกอบที่ 1 ของรัฐคือดินแดนหรืออาณาเขต

กระบวนกรหญิง 1: องค์ประกอบที่ 2 ให้ข้อปิ้งเหมือนเดิมว่า อะไรคือองค์ประกอบของรัฐบ้าง

กลุ่ม 1 “ผู้ชาย ผู้หญิง LGBT”

กลุ่ม 2-4 “ยกเว้นต่างดาว”

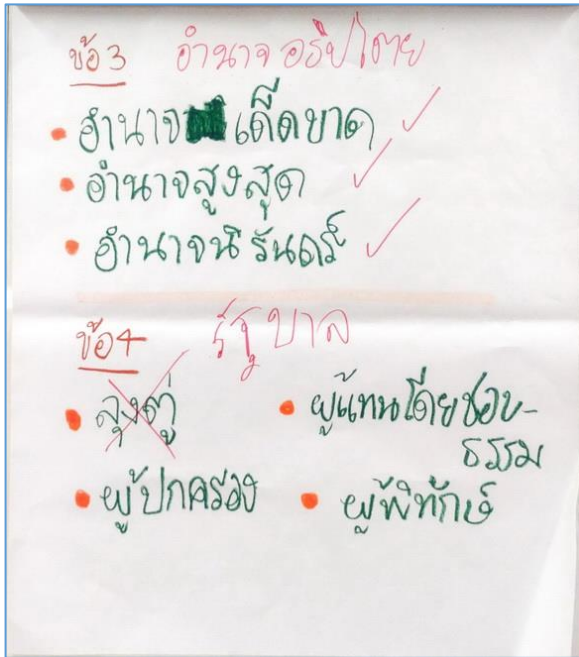
กระบวนกรชาย 1: นักเรียนโรงเรียนนี้มีปฏิสัมพันธ์กับอาจารย์ดีมาก อาจจะเป็นเพราะว่าอาจารย์ได้มอบหัวใจให้กับน้องๆ ทุกคนไปแล้ว ในส่วนองค์ประกอบที่ 2 ที่เอามาให้เลือก สรุปร่างๆ คือเราใช้คำว่า ประชากร ซึ่งประกอบไปด้วย “ผู้ชาย ผู้หญิง” เป็นคนใหม่ครับ แล้ว LGBT เป็นคนใหม่ครับ “เป็น” คนต่างดาวก็เป็นคน แต่มีข้อที่ต้องจำอย่างหนึ่งคือ การจะเป็นประชากรในรัฐหนึ่งได้ คุณต้องมีสัญชาติ คนต่างดาวมีสัญชาติของรัฐนั้นใหม่ “ไม่มี” เพราะฉะนั้นเราไม่นับว่าเป็นประชากรของรัฐนั้น

ทบทวนองค์ประกอบข้อที่ 2 ของรัฐจะต้องมี “ประชากร” ถูกต้องครับ “สัญชาติคืออะไรครับ”

กระบวนกรหญิง 2: สัญชาติเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ระบุตัวตนว่า คนคนนั้นมีสัญชาติอะไร อย่างคนไทย สังเกตง่าย ๆ คือจะต้องพกบัตรประชาชน การระบุตัวตน ลายพิมพ์นิ้วมือสามารถระบุตัวตนได้ และไม่ว่าคุณจะไปเปลี่ยนชื่อ 10 ครั้ง 100 ครั้ง เปลี่ยนนามสกุล ย้ายทะเบียนบ้านอย่างไรก็แล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่อยู่ตั้งแต่เราเกิดมา คือเลข ID 13 หลัก ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นหนึ่งเรื่องที่ระบุตัวตน เหมือนกับสัญชาติ

กระบวนกรชาย 2: ครูครับ ผมถือบัตรชมพู แล้วเขาไม่ให้ผมออกจากพื้นที่ ไม่ได้

กระบวนกรหญิง 2: นี่เป็นเคสที่น่าสนใจ อย่างไรก็ตามคุณกันหลังไมค์นะคะ

กระบวนการชาย 1: มาดูองค์ประกอบข้อ 3 ของรัฐ แต่ละกลุ่มคิดว่าอันไหนบ้าง

กลุ่ม 2-4 “อำนาจสูงสุด”

กลุ่ม 1 “อำนาจอาจจะนิรันดร์ แต่ความสัมพันธ์ไม่ยั่งยืน”

กระบวนการชาย 1: เราจะมาพิสูจน์ว่าองค์ประกอบข้อที่ 3 ของการเป็นรัฐ ผมขอเฉลยว่าเป็น อำนาจอธิปไตย แต่ที่ให้เลือก 3 สิ่งคือ อำนาจเด็ดขาด สูงสุด นิรันดร์ ถือว่าเป็นอำนาจอธิปไตยหมดเลย บางคนเลือกบอกแค่ว่าอำนาจสูงสุดอย่างเดียว

“ทำไมอำนาจอธิปไตยถึงเป็นนิรันดร์ เพราะรัฐอาจจะยุบได้” เพราะว่าอำนาจอธิปไตย มี 3 คำที่ต้องจำหนึ่ง เป็นอำนาจที่สูงสุด ไม่มีอะไรเหนือกว่าสิ่งนี้แล้ว ไม่มีอำนาจที่จะมีใครอยู่เหนือกว่า ทุกคนต้องอยู่ภายใต้อำนาจสูงสุดนี้ สอง อำนาจอธิปไตยต้องเด็ดขาด หมายความว่าเมื่อเป็นอำนาจสูงสุด แล้วต้องเป็นอำนาจเด็ดขาด สิ่งให้คุณทำอะไรบางอย่าง คุณต้องกระทำตาม ถ้าคุณไม่ทำตามจะมีบทลงโทษตามมา และประการสุดท้าย อำนาจอธิปไตยต้องเป็นอำนาจนิรันดร์ หมายความว่าอำนาจนี้จะไม่สิ้นสลาย จะคงอยู่ตลอดไป

บทสรุปคือ องค์ประกอบของรัฐประการที่ 3 คือรัฐต้องมี “อำนาจอธิปไตย”

กระบวนการหญิง 1: องค์ประกอบข้อ 4 เลือกว่าในรัฐของคุณต้องมีอะไรบ้าง

กระบวนการหญิง 2: ลุงตุ๋ ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้พิทักษ์ และผู้ปกครอง เลือกได้มากกว่าหนึ่ง

กลุ่ม 4 “ทั้งหมดคือบุคคลคนเดียวกัน แต่ถ้าให้เลือกอย่างหนึ่งคือ ผู้แทนโดยชอบธรรม”

กลุ่ม 3 “ถ้าเป็นวิซามหาชน น่าจะตอบว่าผู้ปกครอง แต่ถ้าเป็นวิชาเอกชน ผู้ปกครองก็ไม่ใช่อะไร”

กลุ่ม 2 “ลุงตุ๋”

กลุ่ม 1 “ลุงตุ๋ตอนอยู่ในตำแหน่ง ถ้าเป็นกฎหมายมหาชนก็ผู้ปกครอง แต่ถ้าเป็นกฎหมายเอกชนก็ไม่ใช่อะไร”

กระบวนกรชาย 1: องค์ประกอบสุดท้าย ขอเฉลยว่าคือรัฐบาล หมายความว่า องค์กรผู้ปกครองที่จะมาบริหารประเทศ จะมารักษาความสงบเรียบร้อยให้กับประเทศ แต่ที่นี้ ลุงตูหมายถึงใครครับ “ลุงชาย ปาท่องโก๋, ลุงข้างบ้าน” ถูกต้องครับ ลุงตูคือคนธรรมดาคนหนึ่ง เป็นตัวบุคคล กลับมาที่ข้อ 2

กระบวนกรชาย 2: องค์ประกอบที่ 2 คือพลเมือง ที่เราต้องมีสัญชาติ สัญชาติใคร จะมีสิทธิเยอะเยาะไปหมด แต่ในความเป็นจริง จะมีคนอยู่กลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้อยู่ในกรุงเทพฯ เพราะเข้ามาไม่ได้ เขาจะถือบัตรสีต่างๆ คลาสสิกสุดคือจะเป็นใบสีชมพู ออกจากเขตจังหวัดไม่ได้ ต้องขออนุญาตจากผู้ว่า นายอำเภอ หลายครั้งที่ผมพานักศึกษามาแข่งที่ธรรมศาสตร์ ตอบปัญหากฎหมาย กว่าจะได้มา ต้องทำหนังสือร่นววยไปหมด เพราะเด็กไม่มีบัตรประชาชน แต่ก่อนเขาเรียนไม่ได้ด้วยซ้ำ ก่อนหน้านี้เมื่อ 10 ปีที่แล้ว เรียนได้แต่ไม่มีประกาศนียบัตร พอไม่ได้ประกาศนียบัตร จบ ม.6 ก็ไปเรียนต่ออย่างอื่นไม่ได้ ตอนนั้นผ่อนปรนให้ นี่คือนี่ที่เล่าให้ฟังเฉยๆ ว่าคือความจริง ถ้าคุณครูสนใจจะไปดูคนกลุ่มนี้ รอโควิด-19 หมดก่อน จะพาไปให้เห็นว่ายังรอความช่วยเหลือจากรัฐอยู่ เรากำลังพูดเรื่องรัฐ เพราะจะบอกว่าสิ่งนี้เป็นเรื่องสำคัญ อยู่ใกล้ตัวเรา แต่เรามองไม่เห็น

กระบวนกรชาย 1: ลุงตูในความหมายนี้ เราเปรียบเสมือนประชากรคนหนึ่ง ไม่ใช่รัฐบาล แต่มาดูคำว่าผู้ปกครอง ผู้พิทักษ์ ผู้แทนโดยชอบธรรม เปรียบเสมือนรัฐบาล เพราะการจะเป็นรัฐบาลได้ หนึ่ง เขาทำหน้าที่เปรียบเสมือนผู้ปกครอง เขาใช้อำนาจตามกฎหมายบริหารประเทศ ใช้กฎหมายบังคับต่อเรา และรัฐบาลในความหมายที่แท้จริงคือผู้แทนโดยชอบธรรม หมายความว่าเขามาจากการยอมรับของประชาชน ในอีกหน้าที่หนึ่ง รัฐบาลอาจจะเรียกว่าผู้พิทักษ์ก็ได้ ผู้พิทักษ์ความสงบเรียบร้อยในสังคม แต่ที่เน้นย้ำคือผู้แทนโดยชอบธรรม ถ้ารัฐบาลมาโดยชอบธรรม เราจะเรียกว่ารัฐบาลที่มาจากประชาชน

กระบวนกรหญิง 1: พอเรารู้แล้วว่าอะไรคือรัฐ ยังเหลือประเด็นสุดท้ายว่า อะไรคือรัฐเดี่ยว อะไรคือรัฐรวม

กระบวนกรชาย 1: ประเภทของรัฐแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือรัฐเดี่ยวกับรัฐรวม รัฐเดี่ยว จำง่ายคือรัฐที่มีรัฐมีดินแดนอยู่ดินแดนหนึ่ง มีประชากร อำนาจอธิปไตย และรัฐบาล ซึ่งจะต้องมีรัฐบาลเดี่ยวเท่านั้น

ส่วนรัฐรวม เมื่อเราทราบแล้วว่ารัฐเดี่ยวเป็นอย่างไร จาน 1 ใบ เปรียบเสมือนรัฐเดี่ยว 1 รัฐ แล้วเราเอาจานมาวางหลายๆ จานรวมกันมากกว่า 2 จาน แล้วเราเอาผ้าชีครอบลงไป เราเรียกว่ารัฐรวม

ประเทศที่ทุกคนได้ลิสต์กันมา วิธีการพิจารณา เรารู้แล้วใช่ไหมว่าอะไรเป็นรัฐเดี่ยว รัฐรวม

ผู้เข้าร่วมหญิง: รัฐเดี่ยว รัฐรวม เราแยกตามดินแดนหรือแยกตามรัฐบาล

กระบวนกรชาย 1: พูดถึงรัฐรวม จะมีหลายๆ รัฐ อาจจะเรียกว่ามลรัฐมารวมกันเป็น 1 รัฐใหญ่ ซึ่งในแต่ละรัฐจะมีรัฐบาลของตัวเอง แต่พอมารวมกันเป็นรัฐรวม จะต้องมีการบาลกลาง 1 รัฐบาล

กระบวนกรชาย 2: รัฐเดี่ยวอาจจะไม่ได้อยู่ในดินแดนเดียวกัน อย่างเช่นฝรั่งเศสมีดินแดนหลักอยู่ในยุโรป แต่ยังมีดินแดนโพ้นทะเลอยู่ในอเมริกาได้ด้วย เป็นสัญชาติฝรั่งเศส เมื่อ 1-2 ปีที่แล้ว มีการออกเสียงประชามติว่าเขาจะออกจากความเป็นพลเมืองฝรั่งเศสหรือไม่ คนส่วนใหญ่ไม่ออก เพราะความเป็นพลเมืองได้สิทธิ สวัสดิการต่างๆ ค่อนข้างดีกว่า เหมือนอยู่ในยุโรป เขาสามารถไปเรียนต่อได้ จะมีรัฐเดี่ยวบางประเทศที่ดินแดนเยอะ เช่น จีน บางประเทศที่เป็นรัฐรวม เป็นหลายรัฐบาลจริง แต่เป็นประเทศเล็กๆ เช่น สวิตเซอร์แลนด์ อยู่ในหุบเขา เขาแยกตามวัฒนธรรม เกณฑ์การวัดจึงเป็นอำนาจการปกครองแต่ละส่วนแยกออกไปจากกันเด็ดขาดหรือเปล่า ถ้าไม่แยกอย่างเด็ดขาด ถือว่าเป็นรัฐรวม

กระบวนกรหญิง 1: ลองวงกลมรายชื่อประเทศที่เราคิดว่าเป็นรัฐรวมบ้าง

กลุ่ม 1-2 “สหรัฐอเมริกา”

กลุ่ม 3 “อังกฤษ”

กลุ่ม 4 “สหรัฐอเมริกาและอินเดีย”

มาดูว่ายังมีประเทศอื่นอีกไหม ที่น่าจะเลือกมา มีอเมริกา มีอังกฤษ และอินเดีย 3 ประเทศ

กระบวนกรชาย 1: การที่เราจะรู้ว่าอะไรเป็นรัฐเดี่ยวหรือรัฐรวม จะดูแต่ชื่อประเทศอย่างเดียวไม่ได้ เราอาจจะต้องไปศึกษาเพิ่มเติมว่า ประเทศนั้นมีเขตการปกครองแบ่งดินแดนอย่างไรบ้าง มีรัฐบาลกี่ชุดบ้าง มีรัฐบาลเดี่ยว ดินแดนเดี่ยว ต้องไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม

แต่เบื้องต้นถ้าจะยกตัวอย่างให้เห็นง่ายๆ ว่าประเทศใดเป็นรัฐรวม เราจะดูว่าประเทศนั้นมีมลรัฐอยู่หรือชื่อทางการของประเทศจะใช้คำว่า สมาพันธรัฐหรือสหพันธรัฐ ยกตัวอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา สหรัฐหมายถึงหลายๆ มลรัฐมารวมกัน ส่วนประเทศที่อาจจะไม่ได้ขึ้นต้นด้วยสหรัฐหรือสมาพันธรัฐ ยกตัวอย่างเช่น มาเลเซีย เป็นรัฐรวมนะครับ เราต้องไปดูเขตแดน พื้นที่ หรือมีกลุ่มที่ถามว่า แล้วอังกฤษสหราชอาณาจักร จะอธิบายให้ฟังว่า อังกฤษหมายถึง England เป็นประเทศเดียว รัฐเดี่ยว แต่เมื่อครู่เราพูดถึงสหราชอาณาจักร มาจากคำว่า United Kingdom เปรียบเสมือนกับรัฐรวม เพราะประกอบไปด้วยอังกฤษ เวลส์ สกอตแลนด์ และไอร์แลนด์ นี่คือการเรียกชื่อของประเทศ ของรัฐ

ผมมีอีกคำถามหนึ่ง รู้จักเกาะมัลดีฟส์ไหมครับ เราได้ข่าวว่ากำลังจะจมในภายภาคหน้า และเมื่อเราเรียนไปแล้วว่า รัฐมีองค์ประกอบ 4 อย่าง ได้แก่ “ดินแดน ประชากร อำนาจอธิปไตย รัฐบาล” ผมเกิด

คำถามว่าวิธีพิจารณาว่ามัลดีฟส์เป็นรัฐหรือเปล่า คุณลองคิดว่าถ้ามัลดีฟส์จมไป อะไรจะหายไปบ้าง “ดินแดน” ประชากร “อาจจะมีคนอพยพไป” เห็นไหมว่ามีความแตกต่าง กลุ่มหนึ่งบอกว่าประชากรหายไปเลย แต่อีกกลุ่มคิดว่าอาจจะอพยพไป แต่จำไว้ว่าถ้าเกาะมัลดีฟส์จมไป องค์ประกอบของรัฐจะหายไปทีละข้อ จะไม่เกิดสถานะของการเป็นรัฐ และถึงแม้ว่าการจะเป็นรัฐหนึ่ง แล้วขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไป ไม่ถือว่าเป็นรัฐนะครับ

ผู้เข้าร่วมหญิง: มัลดีฟส์เป็นรัฐหรือครับ

กระบวนกรชาย 1: มัลดีฟส์เป็นเกาะแห่งหนึ่งที่เป็นประเทศ เราดูองค์ประกอบว่ามีดินแดน มีประชากร มีอำนาจอธิปไตยในการปกครองตนเอง และมีรัฐบาลบริหารประเทศอยู่ มัลดีฟส์ถือว่าเป็นรัฐ

กระบวนกรชาย 2: เวลาดูว่าอะไรเป็นประเทศ ต้องดูว่าเขามีอำนาจบริหารจัดการตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งใคร ถ้าเอาเกณฑ์นี้จริงๆ เราจะเห็นว่าไต้หวันน่าจะเป็นประเทศ ประเทศที่บอกว่าไต้หวันไม่เป็นประเทศ เป็นส่วนหนึ่งของจีน มีอยู่ประเทศเดียวในโลก แต่ไม่มีใครเถียง เลยปล่อยให้ไปอย่างนั้น เกณฑ์นี้จึงอาจจะเป็นข้อยกเว้นบ้าง เหมือนเวลาเราเรียนกฎหมาย บางทีเราก็ต้องมีข้อยกเว้น นี่คือเกณฑ์คร่าวๆ

บางประเทศอยู่ในหลืบเขาระหว่างฝรั่งเศสกับสเปน ชื่อว่า อันดอร์รา (Andorra) ในส่วนของการปกครอง เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ จะไปพึ่งประธานาธิบดีฝรั่งเศส แต่ถ้าเป็นเรื่องศาสนา จะไปเอาบาทหลวงจากเมืองบาร์เซโลนามาจัดการในเรื่องของศาสนา จะมีการเกลี้ยความสัมพันธระหว่างประเทศ เพราะเขาเป็นประเทศเล็กๆ มีคนแค่ 2-3 หมื่นคน เขาจึงทำแบบนี้เพื่อให้ตัวเองอยู่ได้ ถ้าเอาเกณฑ์แบบนี้อย่างเคร่งครัด อันดอร์ราน่าจะเป็นเมืองขึ้นของประเทศไหนสักประเทศหนึ่ง เราจึงต้องพิจารณาไปที่ละเอียด

กระบวนกรชาย 1: วันนี้เราได้รู้แล้วว่า รัฐคืออะไร ขอบพระคุณน้องๆ นักเรียน นักศึกษาแห่งหุบเขาไร่รัฐ

อธิษฐาน: ชวนให้กลุ่มถอดบทเรียนตัวเองก่อนว่า จากการออกแบบกระบวนการ แล้วเราได้้นำกระบวนการเรียนรู้ มีอะไรบ้างมีอะไรที่เราคิดว่าทำได้ดี

กระบวนกรหญิง 1: จากตอนแรกก็กังวลว่านักเรียนจะมีส่วนร่วมในห้องเรียนไหม แต่พอทำจริงๆ ก็เห็นทุกคนมีส่วนร่วม ขอขอบคุณการครั้งนี้ แต่ก็จะมีปัญหาที่การรับส่ง อาจจะไม่ต่อเนื่องกันสำหรับผู้สอน

กระบวนกรหญิง 2: กังวลว่าผู้เรียนจะเข้าใจใหม่ เพราะเราไม่มีพาวเวอร์พอยต์ เสียงหรือวิดีโอ แต่เราเน้นว่า อยู่ตรงช่วงไหน เพราะระดับการศึกษามีหลายแบบ สิ่งอำนวยความสะดวกยกยอแตกต่างกันไป เมื่อเราเจอสิ่งที่ไม่ใช่เลย แต่เราสามารถถ่ายทอดได้

เรื่องที่ 2 สังเกตใหม่ว่า ทำไมบางคนบอกว่าฆ่าเพื่อนในทีมหรือ ไม่แน่ใจว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องในความคิดหรือเปล่า ถ้าเกิดเจอกรณีแบบนี้ จะทำอย่างไร เราตอบไม่ได้จริงๆ ในความรู้สึกของเรา ถ้าอะไรที่ไม่ใช่หรือเราไม่แน่ใจ เราจะไม่ฟัง เราจะไม่ตอบสนองไป แต่เราจะทำอย่างไรให้เกิดความสมดุลและเนียน อย่างบอกว่าเรื่องนี้น่าสนใจ แต่เวลาเราจำกัด เอาไว้หลังไมค์นะ เราไม่ได้ทิ้งเขา เทเขา

กระบวนกรชาย 1: ส่วนตัวของผมรู้สึกผ่อนคลายและพึงพอใจที่ทุกคนมีส่วนร่วม เพราะไม่ยอมให้เครียดด้วยเนื้อหา แอบกังวลว่าเราจะถ่ายทอดเนื้อหาให้ทราบเรื่องของรัฐได้อย่างไร เพราะมีรายละเอียดที่อยากให้อ่านใจเยอะ แต่ด้วยเวลาที่จำกัด และสมมุติว่าเรากำลังสอนอยู่ ณ โรงเรียนประชาบาล ซึ่งอุปกรณ์ไม่เพียงพอ เราคงใช้ความสามารถส่วนตัวหรือความเชื่อใจกัน รู้สึกว่ายินดีและผ่อนคลาย

กระบวนกรชาย 2: ผมเป็นคนที่กวนอยู่แล้ว คงไว้ใจผมไม่ได้อยู่แล้ว ถ้าเราปล่อยเนื้อหาก็คงอยู่ตรงนี้จริงๆ ถ้าเป็นนักเรียนมัธยม แค่นี้ก็พอ แต่ถ้าเป็นมากกว่านั้น จะมีอีกบางมุมที่คิดต่อไปได้ เลยแอบมาเป็นอย่างอื่นบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนขึ้น แล้วแต่ท่านจะสันนิษฐานว่าคืออะไร ถ้าเราอยากจะทำให้นักเรียนนักศึกษาให้คิด บางทีอาจจะต้องไปช่วยเขาคิดด้วย เพราะเขาอาจจะคิดไม่ถึง อย่างเมื่อครูเรื่องมัลดีฟส์จมน้ำ จริงๆ ยังคิดต่อไปอีกว่า ในเมื่อมัลดีฟส์ไม่เป็นรัฐแล้ว คนที่เราบอกว่าหนี่ทั้นคือคนอะไร ก็เป็นประเด็นที่ต้องไปคิดต่อ ฝากไว้ว่า เราสามารถทิ้งประเด็นไว้ แล้วให้เขาติดตามเรียนกับเราในภายหลังได้

อธิษฐาน: มีข้อเสนอแนะอะไรเพิ่มเติมในทีม ถ้าเราพัฒนาต่อ

กระบวนกรหญิง 2: บางที่เราวางไว้เป็นระบบขั้นตอนต่างๆ แต่เมื่อเกิดกระบวนกรเรียนรู้ ใหม่ๆ ที่เราเป็นคนแสดง แต่เด็กตอบกลับมาหาเรา ต้องคุมเกมให้ได้

อธิษฐาน: ขอเปิดให้ผู้เรียนช่วยสะท้อนว่าชอบอะไร

ผู้เข้าร่วมหญิง: บอกเลยว่าตั้งแต่ต้นมา เหมือนเขาไม่ได้มีอะไรเลยอะแยะมากมาย แต่เราไม่หลุดเลยและสนุกมากๆ ที่ขอไมค์ก่อน คือขอโทษอาจารย์ที่ไปหักมุมตลอด เห็นหน้าและน้ำเสียงแล้วอดไม่ได้จริงๆ ต้องขอนิดหนึ่ง ถ้ามองว่าได้รับความรู้ใหม่ ได้ หรืออย่างที่พี่นอก แกมานั่งแถวๆ นี้ก็จริง เหมือนแกจะไม่มีความรู้อะไร แต่แกพูดออกมา แกขี้สิ่งที่เราไม่เข้าใจให้เข้าใจมากขึ้น มาแบบตีเนียน เหมือนทำเป็นแกั่งคนนั้นคนนี้ แต่

แอบเพิ่มความรู้ที่พุ่งกระจายไป แถบบอกว่ารัฐเดี่ยวเหมือนคนมีเมียเดียว รัฐรวมก็เหมือนคนมีหลายเมีย แล้วชอบการเปรียบเทียบของอาจารย์มาก ที่บอกว่ารัฐเดี่ยวรัฐรวม เห็นภาพง่ายมาก เวลาเราสอน เรานึกไม่ออกว่าเราจะทำอะไรให้เป็นภาษาที่ง่าย ๆ หรือทำให้สนุกแบบนี้ เลยเป็นลักษณะของ Less is More เลยชอบและประทับใจกลุ่มนี้ ขอฝากไว้ว่า จิตนาการสำคัญความรู้ แต่ถ้าพ้ออยากได้หนู ก็ให้แม่มาขอคะ

กระบวนกรชาย 1: การยกตัวอย่างเมื่อครู ครูบาอาจารย์ให้ตัวอย่างมา คือ ศ.ดร.วิษณุ เครืองาม ต้องให้เครดิตท่าน

ผู้เข้าร่วมหญิง: ตัวเองแอบลุ้นมาก เพราะรู้สึกว่าการเคลื่อนไหวย้ายมา 2 กลุ่ม ถ้าย้ายกลุ่มอีกจะน่าเบื่อมาก แต่จุดเด่นมากๆ ของกลุ่มคือความที่ดูไม่โปรของอาจารย์ หมายความว่าเล่นมุกตลอด แต่สำหรับเด็กอย่างเราจะรู้สึกว่าอาจารย์ไม่สมบูรณ์แบบ แต่อยากจะได้เรียนรู้กับแนวนี้ เขารู้หลายเรื่อง เขาตอบได้ แต่พลังงานของเขาแบบเราไม่รู้ได้นะ ถ้ามได้นะ เลยรู้สึกว่าถ้าพี่ 4 คนอยากเดบิวต์เป็นวงเดียวกัน แอบรู้สึกว่าแต่ละคนมาต่างแนวมาก ถ้าหาจังหวะของกันและกันได้ จะเป็นวงที่พาวเวอร์ฟูลมาก เพราะทุกคนมีจุดเด่นคนละแนวมากๆ ชอบความที่ไม่ได้ดูเป็นอาจารย์มาก แต่อยากจะได้เรียนรู้ด้วย

ผู้เข้าร่วมชาย: ถ้ามองจากมุมมองเป็นคณะกรรมการมาตรวจให้คะแนน ถ้ามองแบบ Learning Curve Design คงจะประเมินยาก แต่ไม่แพ้ที่จะไปประเมินเขาแบบนั้น เพราะ Ultimate Goal ของเขาคือกระตุ้นการเรียนรู้และการเอนเตอร์เทน ผมเชียร์ให้เขาไปพัฒนาโครงสร้างแผนการสอน ว่าจะเป็ Pedagogy of Entertainment หรือ Pedagogy of ความเสี่ยว หรืออะไรก็ได้ แต่ผมคิดว่าดีจริงๆ โอบอ้อมการขยายความเป็นรัฐข้อ 1 ข้อ 2 ข้อ 3 ข้อ 4 แรกหน้าออกมา แล้วค่อยๆ ดึงออกมาตีมาก แต่อย่างที่บอก ถ้าเราไปออกแบบโครงสร้างมาแล้ว เราจะรู้ว่าจริงๆ แล้วเราไม่จำเป็นต้องยิงมุกทุกๆ องค์ประกอบ คุณยิงทุก 2-3 ดอก มากเกินไป แล้วบางทีเด็กมองหน้าอาจารย์ ไม่ใช่เขาไม่กล้าสบตาเพราะความหวั่นไหว แต่กลัวว่าตกลงจะเล่นหรือจะอย่างไร อาจจะต้องดูไทม์ไลน์ว่าเราปล่อยมุกได้มากแค่ไหน แล้วโครงสร้างนั้น Pedagogy ของเราจะทำงาน

ผู้เข้าร่วมชาย: มีประเด็นที่ผมเห็นด้วยว่า รูปแบบนี้คงใช้ชีวิตกับเขาได้ไม่เต็มที่ ผมรู้สึกเหมือนดูหนัง Romantic Comedy ยิ่งไปเรื่อยๆ สนุกๆ ผมมองว่าสิ่งที่ผมชอบมากที่สุดอย่างแรกคือ การใช้ Intro ที่ค่อนข้างไหลลื่นๆ มากๆ เขาช่วยให้เรานึกกับสภาพแวดล้อมกว้างๆ แล้วค่อยๆ แคบลงๆ จนมาถึงตัวเรา แล้วขยายกลับไปกว้างอีกที พอเรารู้ว่าถึงภู่เขาแล้ว แล้วขยายไปว่าทั้งประเทศ แล้วทั้งโลก แล้วแต่ละประเทศที่เล็กลงไป เป็นอย่างไร ผมชอบส่วนนี้มาก

นอกจากนี้ในการทำให้เรามีส่วนร่วมในการเลือกประเทศ เขาประสบการณ์ความรู้ของเราว่ารู้จักประเทศอะไรบ้างในโลกมาใช้ ตัว O นั้นก็ตั้งแต่อันแรก แต่นึกไม่ออก หลายอันนี้ง่ายเพราะเราเคยสัมผัสเคยไป เคยได้ยิน ผมชอบมาก

สิ่งที่ชอบคือวิธีการสื่อสารและภาพรวมการสื่อสาร เรื่องการยิงมุกอาจจะมากไปน้อยไปแล้วแต่จริตของแต่ละคน ในความเห็นของผมจะกึ่งๆ แต่ผมชอบทุกคน วิธีการใช้น้ำเสียง วิธีการเน้นน้ำเสียงในส่วนที่อยากเน้น เบบ้าในส่วนที่อยากให้ตั้งใจฟัง

แล้วเวลาสอนไปมีการพยายามทำให้เราอยู่กับเขาตลอด ไม่รู้สึกหลุดเลย แต่อยากจะเสริมนิดหนึ่งว่า ในส่วนของ 4 ข้อ ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลา ควรไต่ถามเลยว่ามียะไรบ้าง แต่ถ้ามีเวลามากกว่านี้ อาจจะให้นักเรียนมีส่วนร่วมว่า นอกจากนี้ควรจะมียะไรอีกหรือเปล่า หรืออาจจะเปิดให้เด็กว่า อันแรกคือดินแดน แล้วถามว่าดินแดนความหมายถึงอะไรบ้าง เราให้หัวข้อไปแล้วให้เขาช่วยคิดว่า อะไรประกอบเป็นดินแดนได้บ้าง อีกมุมหนึ่งจะทำให้เขามีส่วนร่วม ถ้าพูดถึงดินแดน คนที่ไม่เรียนกฎหมายอาจจะนึกถึงแม่น้ำ ทะเลภูเขา แต่เราอาจจะลืมคิดว่า แล้วอากาศคิดอย่างไร แล้วทะเลวัดอย่างไร เราค่อยเติมส่วนนั้นให้เขาก็ได้

ผมขอไปถึงเรื่องข้อเสนอแนะเลยครับ ผมชอบความไม่เข้ากันของกลุ่มนี้ ผมกำลังมองว่า สิ่งที่พี่น้องทำคือการกระตุ้นให้คนเรียนสงสัยเพิ่ม เราคงเคยเห็นว่าเวลาอาจารย์สอนแล้วเด็กไม่สงสัยอะไรเลย เป็นปัญหาของผู้สอนเหมือนกันว่าจะทำให้ผู้เรียนสงสัยได้อย่างไร การที่อยู่ดีๆ โยนคำถามเข้ามา แล้วจริงด้วย เป็นคำถามที่เหมือนไม่มีอะไร แต่มีสาระแทรกอยู่พอสมควร ผมชอบวิธีการนี้ แต่อยากให้ระวังการใช้วิธีการนี้หน่อย เพราะทำให้เราหลุดโฟกัสง่ายมาก ต้องเลือกจังหวะใช้ สมมุติเรามาถึงข้อ 4 แล้วกระซอกกลับมาข้อ 2 ทำให้เรารู้สึกว่าอะไรกัน รู้สึกกระซอกไปนิดหนึ่ง

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมรู้สึกว่าอาจารย์ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพราะว่าอาจารย์เกือบทุกมุกมาต่อ เวลาอยู่ในห้องถ้าอาจารย์เห็นใครเล่นมุก แล้วอาจารย์ไม่ชอบ ปล่อยเขาไป เขาจะเค็งคว้าง แต่อาจารย์ไม่ปล่อยเขาไปทุกคนจะมีความสุข เมื่ออาจารย์เล่นอย่างนั้น อาจารย์เปิดใจผู้ฟัง ผู้เรียนจะรักอาจารย์ วิธีการที่อาจารย์ทำ คืออาจารย์ตบทุกประเด็นเล่นมุก ต่อให้อยากถามก็เพรวากแบบไหนหรือไร้สาระ แต่อาจารย์ก็ดึงเขากลับมาได้ นั่นคือความน่ารักของอาจารย์

ผู้เข้าร่วมชาย: สำหรับผมวิซามหาชนคือคาบหนักมาก ปกติเป็นคนที่ไม่ค่อยหยิบมือถือ แต่พอจะให้อธิบายรัฐ หยิบจนเป็นนิสัย ศักยภาพของผู้สอนในมุมมองของผมสูงมาก รู้สึกสนุกทั้งๆ ที่ไม่เคยจะทงฟังได้เลย ตั้งแต่เรียนมหาชนมา จะหลับให้ได้ แต่นี่คือฟังแล้วรู้สึกว่าสนุกได้ทั้งๆ ที่ไม่เคยทงฟังได้ถึง 10 นาที เป็นจุดอ่อนของผม ไม่ชอบมหาชนในทุกมิติเลย แต่เมื่อครู จำได้ เข้าใจว่าแบบนี้แหละ แล้วรู้สึกว่าศักยภาพผู้สอนสูง ถ้าให้ผมทำแบบนั้น ผมก็ทำไม่ได้

ผู้เข้าร่วมชาย: ชอบการย่อยเนื้อหา กิจกรรมอาจจะไม่ได้เนียนมาก เราไม่ได้เคลื่อนไหวที่เยอะ แต่เราจะจดจ่อจริงๆ กับแต่ละข้อที่อาจารย์พยายามจะถามว่า องค์ประกอบนี้คืออะไรบ้าง และคำศัพท์ที่ใช้เป็นคำศัพท์ที่ง่าย ในแง่ของคนที่ไม่มีความรู้และไม่ถนัดจริงๆ อย่างเช่น ลุงตุ้ ผู้หญิง ผู้ชาย LGBT คนต่างด้าว เป็นคำที่ใกล้ตัวเรา แต่พอวิเคราะห์ทำให้เรารู้สึกอยากรู้มากขึ้นว่า ผู้หญิงกับผู้ชายเป็นองค์ประกอบแบบไหน และทำให้เราอยู่กับกิจกรรมไปตลอด

ขออนุญาตเสนอแนะว่า พอมีประเด็นที่มีการขัดกันจริงๆ พอเรามี 4 คน อาจจะเป็นเพราะว่าเรายังไม่ได้แบ่งกันอย่างชัดเจนตั้งแต่ตอนแรกว่า อ.นอทไปแฝงตัวในที่อื่น แล้วชวนที่ประเด็นให้กับเด็กๆ ถ้าเราไม่ค่อยมีความรู้ แล้วมีคนคอยมาชวนให้คิดไปข้างๆ ด้วย อาจจะเข้าใจมากยิ่งขึ้น ค่อนข้างจะชอบวิธีการนี้เหมือนกันว่า มีอาจารย์ท่านที่เหลือเข้ามาสังเกตเด็กๆ ในแต่ละกลุ่ม ว่าเขาคิดอย่างไร เรามีคำถามอย่างไร ซึ่งอาจารย์อีก 2 ท่านที่กำลังรออยู่ อาจจะเข้ามาสังเกตการณ์พวกเราบ้างก็ได้

ผู้เข้าร่วมหญิง: ชอบพลังงานและบรรยากาศของกลุ่ม อธิบายไม่ได้ว่าเพราะอะไร แต่ถ้าสังเกตกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่คนถามเยอะที่สุด แสดงว่าคุณได้สร้างพื้นที่ปลอดภัยอย่างชัดเจนให้กับผู้ร่วมเรียนได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และอาจารย์ก็ตอบทุกคำถาม ยิ่งเป็นพื้นที่ที่คนกล้าจะถาม ชื่นชมตรงนั้นมาก แต่จะพยายามขอแคะว่าทำอย่างไรถึงจะทำได้แบบนี้

สิ่งที่ชอบอีกคือพอจบ อาจารย์จะสรุปให้เราจำได้แม่นยำยิ่งขึ้นอีก ว่าคืออะไร

ในส่วนของการบทบาทของนอทจริงๆ ชอบที่มีแบบนี้ แต่ถ้าจะพัฒนาให้ดีขึ้น สมมุติบางอย่างที่นอทพูดขึ้นมา แล้วพอตอบ อาจจะหันไปถามว่ามีอะไรจะเติมไหม เพราะสิ่งที่นอทพูดเขามีประเด็นในหัว เช่น เขาอาจจะพูดเรื่องบัตรชมพูต่อว่าคืออะไร ส่งกลับไปให้เขานิดหนึ่ง เขาจะได้ช่วยขยายความเพื่อให้ทุกคนเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ผู้เข้าร่วมหญิง: อาจจะมาในแนวซีเรียสนิดหนึ่ง ตัวผู้เรียนถูกจำกัดว่าเป็นนักเรียนประจำ อาจจะเป็นข้อดีของการนำเสนอว่า ตัวผู้เรียนเป็นของใคร แต่ถ้าไปสอนหนังสือจริงๆ ถ้าไปสอนนักศึกษากฎหมาย ภาษากฎหมายจะเป็นเรื่องสำคัญที่เราต้องซีเรียสมากๆ เพราะถ้าใช้ผิด จะผิดความหมายไปเลย อย่างเช่น ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้ปกครอง หรือผู้พิทักษ์ ถ้าตามที่เราเข้าใจ ไม่สามารถเอามาอธิบายในนี้ได้ เพราะเป็นภาษาที่อยู่ในกฎหมายเอกชน ในกฎหมายแพ่งพาณิชย์ ถ้านักศึกษาที่เป็นนักศึกษากฎหมายนำไปใช้ อาจจะผิด โดยส่วนตัวจะเน้นเรื่องนี้มาก เพราะกลัวว่าเด็กจะใช้ผิด

อีกอย่างหนึ่งคือ เราเคยเล่นมุกเยอะๆ แล้วเราแป้ก อย่างเช่นเราสอนเรื่องนี้ แล้วถามว่านี่คืออะไร เด็กตอบไม่ได้ เราบอกว่า นี่แหละคือความเสียใจ ทุกคนในห้องเงยบกริบ ชอบที่เล่นมุก ดูเข้าถึงง่าย

อดิศร: เป็นกลุ่มที่ลึ้นตั้งแต่ต้นจนจบว่าจะรอดไหม อย่างที่เพื่อนบอกว่า ถ้าเราเอาในเชิงที่เป็น Learning Curve มาจับอาจจะรู้สึกงงๆ แต่กลุ่มนี้เอาตัวรอดได้ด้วยบุคลิกภาพส่วนตัว ความสามารถส่วนตัว แต่แน่นอน เนื่องจากพลังงานไม่เข้ากัน จะมีบางคนที่โดดเด่นขึ้นมา และบางคนจะเป็นผู้ช่วย ซึ่งในแง่ของการทำการสอนร่วมกัน อาจจะมีบางคนที่ใช้บุคลิกภาพ สपोर्टไลท์จะลงมาที่เขามากกว่าคนอื่น

สิ่งที่ชอบ เพื่อนๆ อธิบายไปค่อนข้างเยอะ ผมคิดว่าประเด็นที่น่าสนใจสำหรับกลุ่มนี้ ผมชอบการที่พยายามจะทำเรื่องที่ยาก เรื่องที่น่าเบื่อให้เป็นเรื่องที่คุณสนุก พยายามดึงการมีส่วนร่วมของนักเรียนเข้ามา ซึ่งทำได้น่าสนใจและทำได้สนุกดี มีเกมบางอย่างที่ทำให้เราได้ร่วมเล่น

จะมีบางจังหวะที่อาจจะมีความหนักๆ อยู่บ้าง เหมือนกับจังหวะการส่งต่อหรืออะไรบางอย่างที่ผมคิดว่า เราสังเกตเห็น อาจจะเป็นเพราะพลังงานไม่เท่ากัน ทำให้เวลาส่งต่อ จึงเป็นจังหวะกระฉิกกระฉักอยู่ ทำให้ต้องลึ้นว่าจะเป็นอย่างไรต่อ ผู้เรียนเลยช่วยเหลือมาก พยายามจะลึ้นให้ไปกันได้ เลยยิ่งกระโดดเข้ามามีส่วนร่วม คล้ายๆ กับที่เพื่อนพูดคือ เวลาที่เราปล่อยมือ เป็นความสามารถส่วนบุคคล แน่แน่นอนว่าไม่สามารถจะลอกเลียนแบบกันได้ แต่อย่างที่เพื่อนบอกไว้ว่า จังหวะของการปล่อยบางทีสำคัญเหมือนกัน เพราะดึงไฟก็สไปอยู่ที่มือ กลายเป็นเด็กรอฟังมุก ไม่ได้อยู่ที่เนื้อหา เพราะฉะนั้นการปล่อยแต่ละเรื่องอาจจะต้องช่วยกันดูนิดหนึ่งว่า ช่วงไหนเวลาไหนที่เหมาะสม แล้วเราตบมุกเข้าสู่เนื้อหาได้อย่างไรต่อ ไม่ใช่เหมือนเป็นเวทที่ปล่อยมุก ถ้าจะปล่อยมุก ต้องตบกับเข้าสู่เนื้อหาอีกทีหนึ่ง จะช่วยได้เยอะ

ในเชิงของกระบวนการขออนุญาตกลับมาที่ Learning Curve จริงๆ ผมเห็นความพยายามของการจะวิ่งตาม Learning Curve บางอย่าง ช่วงตรงกลางซึ่งเล่นกับตรงนี้ค่อนข้างเยอะ เห็นความเป็นพยายามที่ เราจะพาผู้เรียนให้ไปแตะในแต่ละเรื่อง มีประเด็นที่เพื่อนบอกว่า เวลา อ.นอทเสริมเข้ามาหรือโยนประเด็นคำถามบางอย่างเข้ามา หลายๆ เรื่องเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่พอโยนเข้ามาในบางจังหวะ ลองจินตนาการคนที่ไฟก็สกับเรื่องนี้อยู่ แล้วมีจังหวะแฉลบเข้ามาอีกเรื่องหนึ่ง แล้วเรื่องนี้คำถามน่าสนใจ เลยแข่งกันเองในใจของคน พยายามต้องโปรเซส เพราะเรื่องนี้ก็ยากอยู่แล้ว แต่พอคำถามนี้สำคัญเหมือนกัน จังหวะกระฉิกกระฉักเลยมีอยู่บ้างในบางส่วน ทำอย่างไรถึงจะเก็บคำถามเหล่านี้ไว้ แล้วมีการหาทางลงบางอย่างที่ช่วยทำให้คนรู้สึกสบายใจว่า จะได้รับการเรียนรู้บางอย่างตรงนี้ เห็นความพยายาม แต่จะเป็นในลักษณะหลังไมค์มา อาจจะไม่ค่อยราบรื่นเท่าไร เหมือนกับเขาทะเลาะกันหรือเปล่า ซึ่งเรารู้ว่าไม่ใช่ เป็นความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า

ในช่วงท้ายถ้าช่วยสรุปอีกสักนิดหน่อย จะช่วยทำให้ผู้เรียนเข้าใจประเด็นบางอย่าง เนื่องจากเราพาไปวิ่งเล่นในสวนสนุกที่ใหญ่มาก ละลานตาไปหมด ตอนจบอาจจะต้องรวบรวมทุกอย่างให้กับเขานิดหนึ่ง

อธิษฐาน: ชอบความแตกต่างของพลังงานในกลุ่มนี้เหมือนกัน มีความเถิดเทิงบางอย่าง มีการช่วยดึงกลับมาด้วยจริงๆ เนื้อหาสนุก เป็นวิชาหนึ่งที่เราคิดว่าถ้าได้เรียนแบบนี้ น่าจะสนุกดี ตอนที่ฟังรู้สึกลึ้นตลอดว่าจะอะไรต่อ

จุดที่เป็นข้อเสนอแนะในเชิงการออกแบบ มีอยู่ช่วงหนึ่งที่เราให้เขาคิดชื่อประเทศ แล้วบอกว่าเป็น รัฐรวมรัฐเดี่ยว จริงๆ ตรงนี้ย้ายมาไว้ที่หลังดีกว่า เพราะตอนแรกขึ้นต้นด้วยการตั้งคำถามว่ารัฐคืออะไร เหมือนกระโดด รัฐคืออะไรแล้วคิดถึงเรื่องประเทศ แล้วมาตอบว่าองค์ประกอบของรัฐคืออะไร แล้วมาอธิบายชื่อของประเทศ เห็นใหม่ว่าสลับไปสลับมา ถ้ารัฐคืออะไร แล้วต่อด้วยองค์ประกอบได้เลย แล้วให้คิดชื่อประเทศ แล้วต่อยด้วยรัฐเดี่ยวรัฐรวมต่อไป ในเชิงการออกแบบจะช่วยให้ไหลลื่น

อีกเทคนิคหนึ่ง ถ้ากรณีที่มีคำถามขึ้นมาในวง แล้วเรารู้ว่าจังหวะนั้นไม่ใช่จังหวะที่เราจะตอบ คำถามนั้นได้ เพราะยังไม่เข้ากับประเด็นที่เราอยากพาเขาไป มีเทคนิคที่เรียกว่า Parking Lot คือฝากเอาไว้ก่อน อาจจะมีกระดานหรือกระดาษแผ่นหนึ่งที่เราจะเขียนเอาไว้ว่า นี่คือนำถามในห้อง เราจะกลับมาหลังจากที่เราคุยเรื่องนี้เสร็จแล้ว จะทำให้ช่วยให้เขาไม่ลืมและตัวผู้เรียนจะไม่ลืมว่า เขาฝากคำถามไว้

อีกอย่างหนึ่ง ขอบนอทตอนที่เขามีคำถามดีๆ เยอะ แต่อีกอย่างหนึ่งที่จะช่วยคือ ช่วยเต็มๆกับเพื่อนก่อน บางทีเพื่อนไม่ตั้งตัว เพื่อนจะอึ้งจะงง อยู่ๆ ยิ่งเรื่องนี้เข้ามาแล้วตั้งตัวไม่ได้ ถ้าเต็มก่อนก่อนว่าผมจะขอเล่นบทเป็นนักเรียน แล้วโยนคำถามเข้ามา จะช่วยแล้ว เขาจะรู้ว่า เราอาจจะเปลี่ยนบทบาทจากกระบวนกรไปเป็นนักเรียนได้ จะช่วยให้ทีมดูแลพลังงานของกันและกันได้ดีขึ้น

บริบท: ขอบความอีรุงตุงนังบางอย่าง ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างไม่รู้ ผู้เรียนก็อยากรู้ และอยากจะทำใจช่วยครูด้วยว่าจะรอดไหม แต่ทำให้อยากรู้ว่าผ่านไปอย่างไร จะพูดอะไรต่อ ซึ่งสร้างการเรียนรู้ได้เยอะ ที่เหลือเหมือนของทุกคน แต่มีข้อเสนออีก 2 ประการ

ประการแรกไม่แน่ใจเพราะตัวเองไม่ได้เรียนทางกฎหมาย ถ้าเป็นนักเรียนกฎหมายอาจจะรู้สึกว่าจะไม่จำเป็นก็ได้ คือเหมือนหัวข้อที่เราเรียน ประเด็นหลักเรื่องรัฐ องค์ประกอบของรัฐคืออะไร เกิดขึ้นถามว่ารัฐแล้วอย่างไรต่อ แต่สำหรับคนเรียนกฎหมายเขาคงรู้ อาจจะเข้ามาๆ ได้ แต่นักเรียนโรงเรียนทั่วไปหรือเด็กปีหนึ่ง ถ้ารู้แล้วจะช่วยอย่างไรชีวิตฉัน หรือช่วยอย่างไรในการเรียนกฎหมายต่อ หรือช่วยอย่างไรในการพิจารณาคดี อาจจะตั้งขึ้นมาหนึ่ง เพื่อให้เชื่อมโยงบริบทที่เกิดขึ้นในห้องเรียน คือเชื่อมโยงคอนเทนต์กับบริบทของผู้เรียน อาจจะในเชิงอาชีพหรือสิ่งแวดล้อมก็ได้ อาจจะยกตัวอย่างเคสที่นิยามองค์ประกอบไม่ได้ หรือทะเลาะกันเรื่องดินแดนบางอย่าง เล่าให้ฟังสักหนึ่งว่า ชวนคิดเรื่องนี้สักหนึ่งจะนี่ภาพออก

อย่างที่ 2 คือ เรากำลังจะเรียนเรื่ององค์ประกอบของรัฐว่าประกอบด้วยอะไรบ้าง แต่โจทย์ถูกโยนตั้งแต่ต้นว่า ให้เลือกประเทศที่เป็นรัฐเดี่ยวและรัฐรวม ทำให้เกิดปัญหาว่าไม่รู้รัฐเดี่ยวก็คือรัฐที่อยู่เดี่ยวๆ และรัฐรวมคือเอาหลายๆ รัฐมาอยู่ด้วยกันหรือเปล่า อาจจะใช้วิธีที่ปรับให้เป็น Curve มากขึ้น เอาไปไว้หลังจากนั้น อาจจะเป็นการทดสอบ ถามในช่วงประยุกต์ แล้วเราใช้ความรู้ที่มี แยกรัฐเดี่ยวรัฐรวมอย่างไร แต่ช่วงต้นอาจจะเป็นเรื่องอื่น เช่น เราเรียนเรื่ององค์ประกอบว่ามีอะไรบ้าง เช่น เรื่องคน ดินแดน เอามาทำกิจกรรมในตอน Intro ได้ เช่น ให้ลองดูว่าถ้าเริ่มจากสิ่งที่เขาค้นเคยมากที่สุดก่อน อย่างผู้เรียนเราอาจจะ

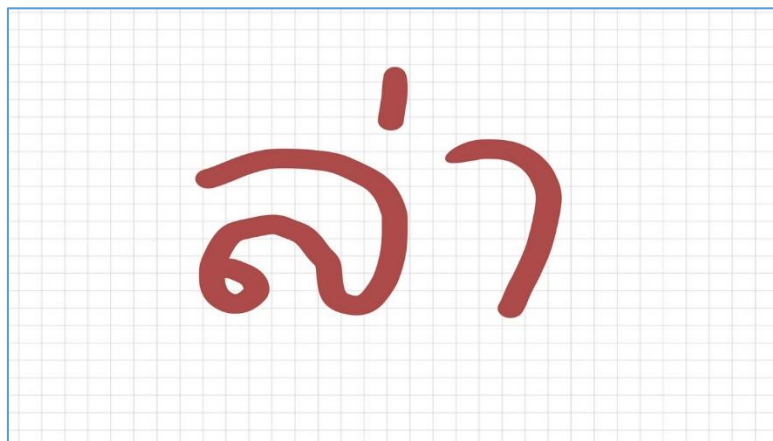
ไม่ใช่ระดับที่สูงมากนัก อาจจะพูดเรื่องครอบครัวก็ได้ว่าครอบครัวประกอบไปด้วย อะไร จะให้วิ่ง ให้เดิน ให้ประกอบตุ๊กตากระดาษ สร้างบ้าน แล้วค่อยขยับ แล้วบริษัทละ แล้วค่อยตบๆ เข้าไป ชวนเล่นเกมเชื่อมก่อนว่า ชีวิตเขา เวลาต้องให้นิยมขอบเขตหรือองค์การบางอย่าง เขาทำอย่างไร แล้วค่อยมาที่คำว่ารัฐ ประเทศ แล้วค่อยตบเข้าต่อ

เรื่องเล่นมุกส่วนตัวไม่มีปัญหา รู้สึกว่าครูทุกคนสอนดีที่สุดในถ้าสอนอย่างที่ตัวเองเป็น เพียงแต่เราต้องรู้ว่าจุดไหนที่เราเป็นแล้วจะทำให้เจ๋งกว่าเดิมได้อย่างไร แต่วันนี้อาจจะลองก่อนรอบแรก รอบถัดๆ มา ถ้ารู้ว่าเรามีความสามารถด้านนี้ ทำอย่างไรดี คือบางทีการที่ปล่อยมุกเป็นระยะ ช่วยให้นักเรียนจำได้ อย่างน้อยเวลาที่จะต้องตอบอันนี้ เป็นตอนที่อาจารย์คนนี้ปล่อยมุก เพียงแค่ข้อมบอยๆ ค่อยๆ ข้อม แล้วอาจจะปรับ พอคล่องแล้วจะเป็นสุดยอดอาจารย์ของการปล่อยมุกต่อได้ แค่ว่าจังหวะของเราเท่านั้นเอง

ส่วนเรื่องที่ตั้งคำถามกัน ถ้าเตรียมกันก่อนว่าเราจะตั้งอย่างไร แล้วตั้งเพื่อช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เพื่อช่วยเพื่อน ก็จะไปได้ แต่ต้องอาศัยการทำงานร่วมกันสักพักหนึ่ง เพราะทุกวันนี้ สอนกับเพื่อนที่ถามตลอดเวลาเหมือนกัน ตั้งแง่ใส่เราตลอดเวลา แต่สนุก เด็กก็อยากรู้ว่าอาจารย์จะตีกันโหดถึงเมื่อไหร่ แต่ข้อมูลที่ได้จะลึกซึ้งขึ้น แต่ต้องอาศัยการทำงานด้วยกันสัก 1-2 เทอมจะช่วยให้ จังหวะจะไหลลื่นขึ้น

พักรับประทานอาหารเย็น

17.55-19.00 น.

กลุ่มที่ 4 “ล่า”

กระบวนการชาย 1: ทุกคนพร้อมหน้าพร้อมใจ ปรบมือ 1 ครั้งๆ ปรบมือ 2 ครั้งๆ เห็นใจทบทวนกระดาน คือคำว่า “ล่า” ถ้าผมพูดว่าล่า ให้ทุกคนพูดว่าเฮ้

ล่า “เฮ้” ล่า “เฮ้” ล่าๆๆ “เฮ้ๆๆ”

คำว่า ล่า ในความหมายของเพื่อนคืออะไร

“หมาล่า ลาซาต้า ไล่ล่า ลาล่าลูลู่ หาเหยื่อ”

จะมีสิ่งของสำคัญอยู่ในกล่องสีดำ ให้ทุกคนหยิบ 1 อัน แต่ห้ามดู คิดเสียว่าโพยนี้เป็นโพยห่วยวันที่ 1 มกราคม ดูด้วยตนเองให้อ่านของตัวเองแต่อย่าเพิ่งบอกใครว่าข้างในคืออะไร จะเป็นคำสั้นๆ หรือคำยาวๆ ลองดูเราจะทำอะไรกันครับ

กระบวนการหญิง 1: เกมนี้อยากจะมาชวนพวกเราปลุกพลังกันนิดหน่อย เพราะกินข้าวอึดก็กินจะเนือๆ เกมของเราชื่อว่าล่าหนึ่งกัน มาสนุกกันก่อน

กระบวนการชาย 1: ยกตัวอย่างเช่น เฟรนด์ไชน ในคำนี้จะมีชื่อหนังสืออยู่ 4 แผ่น ไปตามหาให้เจอว่า 4 แผ่นต่อกันเป็นหนังสืออะไร ให้เวลาพวกคุณ 60 วินาที

(ต่อจิ๊กซอว์หาชื่อหนังสือ - 1 นาที)

กลุ่มไหนช้า ออกมาเดินไถ่อย่าง ... ขอขอบคุณครับ เราดูแต่ละกลุ่มได้เรื่องอะไรบ้างว่า

กระบวนการหญิง 1: ดูกลุ่มแรกว่าได้หนังสืออะไร

“อ้ายคนหล่อลวง”

“ดาบพิฆาตอสูร”

“แม่นาคพระโขนง”

“อีเรียมซิ่ง”

เมื่อครูเป็นเกมปลูกพลังกันเล็กๆ น้อยๆ วันนี้เราจะมาเล่นกัน เราเล่นหนึ่งไปแล้ว ต่อไปมาดูว่าเราจะ
ทำอะไรกันต่อ

กระบวนการหญิง 2: ก่อนดูว่าเราจะทำอะไร มีอะไรสนุกๆ ให้ดู

(เปิดคลิปภาพยนตร์เรื่อง “ล่า” ตอนอวสาน)

“ยูกิ: ดิฉันชื่อ ยูกิ ฟุคุซุตะ

อัยการ: พยานรู้จักกับผู้หญิงคนนั้นไหมคะ รู้จักได้อย่างไร ช่วยอธิบายให้ละเอียดด้วยครับ

ยูกิ: ดิฉันรู้จักกับมิสชิสสร หลังจากศาลตัดสินความผิดให้ 7 คนที่ข่มขืนเธอกับลูกค่ะ ตอนนั้นมิสชิ
สรต้องการทวงความยุติธรรมด้วยตนเอง เธอจึงมาพบกับฉัน

ทนายจำเลย: ขอคำน อัยการไม่หลักฐานอะไรที่จะยืนยันว่า พยานกับจำเลยมีความเกี่ยวข้องหรือ
รู้จักกันจริงค่ะ

อัยการ: แต่พยานคนนี้รู้จักวิธีฆาตกรรมทั้งขั้นตอนและวิธีการอย่างละเอียด แล้วตอนนั้นที่เธอมา
ปรึกษากับคุณ เธอพูดจารู้เรื่องไหมครับ

ยูกิ: เธอพูดจารู้เรื่องดีค่ะ

อัยการ: สำหรับคุณ คุณคิดว่าเขาบ้าไหมครับ

ยูกิ: สำหรับดิฉันมิสชิสสรเป็นคนฉลาด เธอเรียนรู้อะไรได้เร็ว รู้จักวางแผนเป็นขั้นเป็นตอน เด็ดขาดและ
มีความมุ่งมั่นที่จะฆ่าสูงมาก

อัยการ: ถ้าอย่างนั้นพยานช่วยยืนยันอีกครั้งได้ไหมครับว่า คุณมรุสรไม่ได้มีความผิดปกติทางจิต

ยูกิ: ผู้หญิงคนนี้ไม่ได้บ้าคะ ถ้าคุณจะบอกว่าผู้หญิงที่เป็นแม่ ที่ทนไม่ได้ที่เห็นลูกถูกทำร้าย จนต้องลุกขึ้นมา ฆ่า ฆ่า ฆ่า ฆ่า ฆ่าพวกมันทุกคนที่ทำกับลูก ทรมานพวกมันให้เจ็บปวดแสนสาหัส ยิ่งกว่าที่พวกมันเคยทำกับเรา เจ็บปวดมากกว่าเป็นร้อยเป็นพันเท่า มันเป็นเรื่องผิดปกติเธอคะ ไม่ใช่เลยคะ เธอไม่ได้บ้า แต่เธอต้องทำ ฆ่ามัน ต้องฆ่ามัน ฆ่ามันเสีย ฆ่ามัน แล้วเธอก็ทำสำเร็จ สำเร็จ เธอเก่งมากมิสซิสสร

ศาล: พยานอยู่ในความสงบด้วย

ยูกิ: ฆ่ามัน ต้องฆ่ามัน ต้องฆ่ามัน

ศาล: พาไปให้หมอดูอาการด้วย

ยูกิ: ต้องทวงความยุติธรรมคืนมา ฆ่ามัน ดิฉันไม่ได้บ้า มิสซิสสรไม่ได้บ้า เราสองคนปกติดี นี่คือนี่สิ่งที่ต้องทำ เราต้องทวงความยุติธรรมคืนมา ฆ่ามันๆ เธอเก่งมากมิสซิสสร เธอเก่งมาก เธอทำสำเร็จแล้วๆ มิสซิสสร ฆ่ามัน ฆ่ามัน ฆ่ามัน”

กระบวนการหญิง 2: พอดูเรื่องนี้เสร็จ นี่เป็นหนึ่งในประเด็นของคำว่าล่า มาตอบคำถามว่าพยานปากนี้รับฟังได้หรือไม่ เพราะอะไร ให้ปรึกษากันว่า พยานปากนี้ ถ้าอยู่ในศาล รับฟังได้ไหม แล้วให้เหตุผลว่า ทำไมให้เวลา 30 วินาที ... (1 นาที) ...

กระบวนการชาย 1: หมดเวลา ไม่มีถูกไม่มีผิด อยากฟังความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มหน่อยหนึ่ง เริ่มจากกลุ่มแม่น้ำคพระโขง ขอเหตุผลสั้นๆ ครับ พยานปากนี้รับฟังได้หรือไม่ เพราะอะไร

“ถ้าประเด็นแห่งคดีว่านางเอกเป็นบ้าหรือไม่ ในส่วนตัวผมรับฟังไม่ได้ เพราะเขาเข้าใจและตอบคำถามได้ไปเรื่อยๆ แต่ไม่น่าเชื่อถือ และประเด็นว่านางเอกฆ่าไหม เขาก็ไม่ใช่ประจักษ์พยาน ไม่ได้เห็นการฆ่า พยานบอกเล่า โดยหลักห้ามรับฟัง”

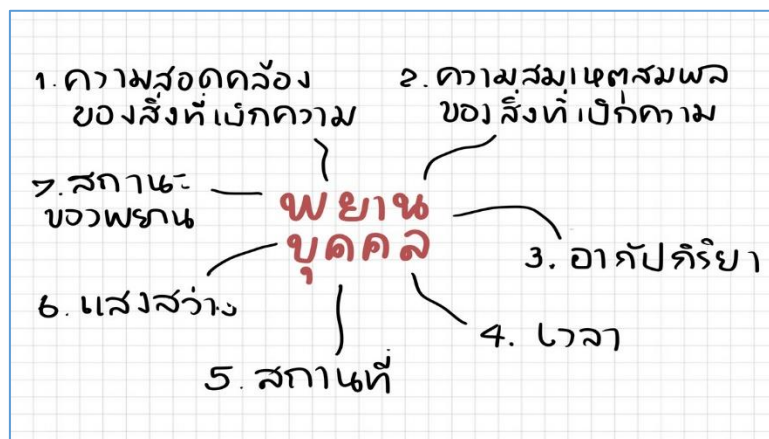
“มองจากมุมมองที่ไม่ใช่นักกฎหมาย ผมมองว่าภาษาที่เราคิดว่าวิกลจริตควรได้รับการควรจะได้รับ การตีความ เพราะสะท้อนว่าเขาเป็นผู้เป็นเหยื่อหรือผู้ถูกกระทำเลยต้องใส่อารมณ์ขนาดนั้น ถ้าจะเอา

ตรรกะไปวัดเขา ฟังแล้วเอาไปวิเคราะห์หาคือความได้ใหม่ อาจจะไม่ระดับนั้น แต่ต้องตีความผ่านการเน้น
ย้ำของเขา ผมคิดว่ามีมูลในเชิงการที่เขาเน้นย้ำและแสดงออกทางอารมณ์ และนำคิดต่อว่าความสัมพันธ์
ของตัวพยานและจำเลยมีความสัมพันธ์กันแบบไหน แต่ควรจะไปพิจารณาด้วย ผมคิดว่าควร”

“ฟังได้ แต่ฟังแบบตรงๆ ไม่ได้ คิดว่ามีเหตุที่น่าสนใจว่าทำไมเขาถึงพูดแบบนี้ น่าสนใจว่าทำไมเกิด
อะไรขึ้นเขาถึงพูดแบบนี้ เอาไปวิเคราะห์คดีต่อได้ แต่ฟังตรงๆ เพื่อเอามาพิจารณาตัดสินว่าใครผิดถูกไม่ได้”

“คิดว่าจะฟังไม่ได้ เพราะจากคลิปวิดีโอคือ พยานไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในการที่จะมาวิเคราะห์ว่าจำเลย
เป็นบ้าหรือเปล่า”

กระบวนการหญิง 2: บางคนมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับเรื่องพยานบ้าง บางคนไม่มีเลย เราลองมาฟัง
ผู้เชี่ยวชาญว่า ที่เราตอบมา หรือบางคนอาจจะจะเป็นความคิดในใจตัวเอง แต่ไม่ได้ตอบมาในผลสรุปของ
กลุ่มว่า หลักของการรับฟังพยานบุคคล จริงๆ เวลาที่ศาลใช้พิจารณาตามตัวบทกฎหมายที่วางไว้ เป็น
อย่างไร ขอเชิญอาจารย์ค่ะ

กระบวนการชาย 2: สวัสดิ์ทุกท่านครับ น่าสนใจมากสำหรับคำตอบของทุกทีม และกลุ่มสุดท้ายพูดถึง
พยานผู้เชี่ยวชาญด้วย เป็นเรื่องที่น่าจะตรงประเด็นเหมือนกัน เพราะอาจจะแบ่งได้ 2 ภาค คำเบิกความ
ของพยาน เขาเบิกความว่ามีสชชสรฆ่าจริง ประการที่สอง เขายืนยันว่าไม่ได้ว่าบ้า คำว่าฆ่าจริงเป็นการ
ยืนยันข้อเท็จจริง เขาเบิกความในฐานะพยานบุคคล แต่การยืนยันว่ามีสชชสรไม่ได้บ้า เขาไม่ใช่พยาน
ผู้เชี่ยวชาญ

เราจะแบ่งกันว่า พยานบุคคลเป็นการพิสูจน์ว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่เขาเบิกความจริงหรือเปล่า
เราจะฟังข้อเท็จจริงตามเขาว่าเชื่อหรือไม่เชื่อ แต่พยานผู้เชี่ยวชาญเป็นพยานที่ให้ความเห็น เขาไม่ได้ให้
ข้อเท็จจริง เขาให้ความเห็นที่อาจต้องอาศัยศาสตร์ทางวิทยาศาสตร์ ทางศิลปะบางอย่าง

เราจะโฟกัสเฉพาะเรื่องของพยานบุคคลก่อน เราอาจจะดูได้หลายอย่างจริงๆ อาจจะมากกว่านี้ แต่ด้วยเวลาจำกัดผมเลือกมาเท่านั้น

ข้อที่ 1 ความสอดคล้องของสิ่งที่เขาเบิกความ เราจะวิเคราะห์ว่าเขาเบิกความเหมือนกันตลอดทั้งเรื่องใหม่ หรือมีจุดหนึ่งที่เขาเบิกความว่า สิ่งนี้ผมมีอยู่ในครอบครอง สักพักถูกถามหลายๆ คำถามแล้วก็หลงลืม แล้วก็ตอบเบี่ยงไปว่า ณ ขณะนี้ผมไม่มีแล้ว เป็นต้น อาจจะขัดกัน

ข้อที่ 2 เรื่องความสมเหตุสมผลของสิ่งที่เบิกความ อาจจะไม่ได้ขัดกันเอง สิ่งที่คุณพูดมาเหมือนกันทั้งเรื่อง คุณยืนยันว่าคุณไม่ได้ทำผิด คุณยืนยันว่าสิ่งนี้ไม่เคยทำอะไรบางอย่าง แต่สิ่งที่เขาเบิกความ เมื่อคิดจากฐานของคนที่ทั่วไป หรือวิญญาณชน หรือคนที่อยู่ในภาวะเช่นนั้นแล้ว เขาจะไม่ทำกัน

เรื่องที่ 3 เรื่องอากัปกริยา ตอนที่เขาเบิกความว่า เขามีอาการปกติใหม่ หรือก่อนที่จะเบิกความมีการเหล่ตาไปมองทนายความฝั่งตัวเองหรือเปล่า มีการส่งสัญญาณให้กับคนอื่นในห้องพิจารณาหรือเปล่า

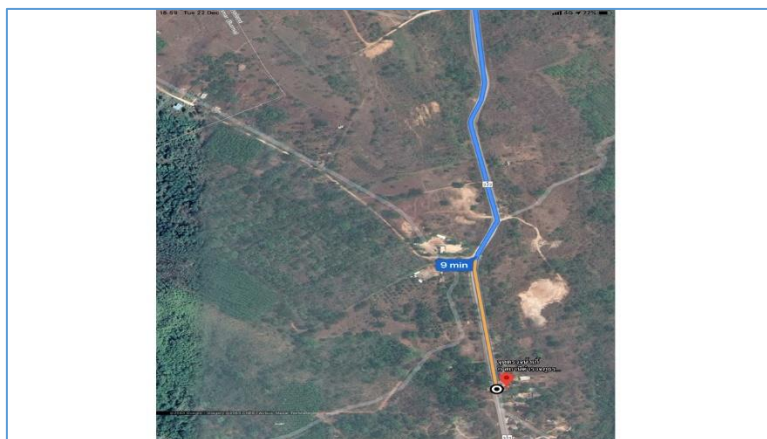
3 ข้อแรกจึงเป็นสิ่งที่เกิดกับพยานบุคคลในขณะที่เขาเบิกความ ข้อ 1 ความสอดคล้องของสิ่งที่เขาเบิกความ จะเกิดตอนที่เขาเบิกความแล้วว่าใช่หรือไม่ ข้อ 2 ความสมเหตุสมผลในขณะที่เบิกความว่า น่าเชื่อถือหรือเปล่าในสิ่งที่เขาพูด ข้อ 3 อากัปกริยา เมื่อสักครู่ สมมุติถ้าเรามองคุณอยู่ในฐานะพยานบุคคล น่าเชื่อถือใหม่ เป็นคนทั่วไปหรือผู้มีอาการ จะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ข้อแรกจะเกิดขึ้นในห้องพิจารณา

แต่ข้อ 4-6 เวลา สถานที่ และแสงสว่าง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะที่เขาอ้างว่าอยู่ในเหตุการณ์ ก่อนที่เขาจะมาที่ศาล สมมุติว่ามีพยานคนหนึ่งบอกว่าเขาเห็นกับตาว่ามีคนร้ายใช้ปืนยิงไปที่สุนัขของผู้เสียหาย เขาเบิกความยืนยันเช่นนี้ ถามว่าเวลา สถานที่ แสงสว่างเป็นอย่างไร พอได้ความแล้วบอกว่า เป็นช่วงต้นเดือนธันวาคมของปีหนึ่ง แล้วเขาเห็นตอน 6 นาฬิกาปุ๊วะ พอเราตรวจถ้าสมาคมดาราศาสตร์ เรารู้ว่าพระอาทิตย์ขึ้นเกือบ 7 โมงเช้า มีความสมเหตุสมผลหรือเปล่า ในสิ่งที่เขายืนยันว่าเห็นจริงๆ แต่พอเราตรวจสอบแล้วพระอาทิตย์ยังไม่ขึ้น แล้วตอนนั้นยังไม่มีแสงสว่างอื่นๆ เรื่องนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นพร้อมกัน แต่จะเกิดก่อนมาศาล คือขณะเกิดเหตุ

ส่วนข้อ 7 เป็นเรื่องสภาพของเขาเอง เช่น คนที่เบิกความเป็นใคร ลูกฉันเป็นคนดี นายการ์ดรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ความเป็นแม่ของลูก ความเป็นแม่ของจำเลย น่าเชื่อถือได้แค่ไหน หรือพยานบางคนยืนยันว่าการ ปลุกพืชเช่นการปลุกมะพร้าวกะทิต้นหนึ่ง ต้องมีหลักอย่างนี้ๆ ถามว่าคุณทำอาชีพอะไร เป็นนักธุรกิจ เคยปลุกเกี่ยวข้องกับการปลุกต้นไม้ชนิดนี้ใหม่ ไม่เคย เคยมีลูกจ้างทำไหม ไม่เคย มีความน่าเชื่อถืออยู่ไหน เป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวสภาพของเขา ตั้งแต่เพศ อายุ อาชีพ รวมถึงบางที่ประวัติการกระทำผิด มี วิ.อาญา มาตรา 226 ไม่ให้รับฟังก็จริง บางทีก็อาจจะสื่อให้เห็นว่า สมมุติคนที่เคยทำดียาเสพติดมา 9 ครั้งที่มีประวัติศาลพิพากษาแล้ว คดีนี้ถูกฟ้องในลักษณะเดิม มีความเป็นไปได้ไหม กฎหมายอาจจะห้ามรับฟัง แต่โดยพฤติการณ์บางที่อาจจะมีการกระทบต่อคนที่ฟังข้อเท็จจริงนั้นเหมือนกัน

โดยคร่าวๆ ก็จะมี 7 อย่างนี้ที่เราจะดูเป็นหลัก ไม่ได้มีแค่นี้ ความเป็นจริงจะมีมากกว่านี้อีกเยอะ นี่เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องพยานบุคคล จะมีหัวข้อที่เราต้องวิเคราะห์ประมาณนี้

กระบวนการหญิง 2: พอเราได้ดูข้อเท็จจริง แล้วตัดสินใจโดยที่ไม่มีหลัก แล้วเรารู้หลักในการดูพยานบุคคล แล้ว ต่อไปเราจะมีเกมเล็กๆ เมาๆ ให้เล่น เราจะแจกอุปกรณ์ให้แต่ละทีม ทีมหนึ่งจะได้เอกสาร 2 ชุด แบ่งกันอ่าน

กระบวนการชาย 2: เป็นเกมสนุกๆ ไม่มีอะไรเกินความสามารถของท่านอาจารย์ในห้อง ... ก่อนที่ผมจะบอกว่าให้ทุกคนอ่าน และทำอะไร จะขออนุญาตเล่าข้อเท็จจริงก่อน สิ่งที่ผมให้คือตัวอย่างคำเบิกความในคดีหนึ่ง เนื่องจากเราอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย หวังว่าสิ่งนี้จะไม่ออกไปจากห้องนี้ ผมขอความกรุณาด้วย

เป็นคดีหนึ่ง นายคนนี้เป็นผู้ชาย เป็นจำเลยที่ 1 ผมให้แค่ชิ้นเดียว เนื่องจากเวลามีจำกัด ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร ขอให้ฟังนิดเดียว จำเลยที่ 1 และที่ 2 เป็นแฟนกัน ที่เรามอบให้มีแต่ผู้ชายเท่านั้น เราไม่ได้มอบคำเบิกความของผู้หญิงให้เลย 2 คนเป็นแฟนกัน โดยไปแจ้งความต่อตำรวจว่า วันที่ 16 มกราคม 2563 เวลา 21.40 น. รถยนต์ฟอร์ดจูนเนอร์คันที่เข้ามา ถูกคนร้ายไม่ทราบจำนวนไม่ทราบชื่อลักไป ที่ถนนหมายเลข 323 ด้านเหนือขึ้นไปจะมุ่งไปที่ด่านเจดีย์สามองค์ เป็นด่านระหว่างไทยพม่า ที่ตั้งอยู่อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ด้านล่างคือสะพานมอญที่ทุกคนน่าจะเคยจะไปเที่ยวกัน

ตรงจุดแลนด์มาร์ค เป็นด่านตรวจน้ำเก็กที่อาจจะปรากฏในคำเบิกความ โดยมีจุดที่เป็นช่องทางธรรมชาติ ไม่มีด่าน ไม่มีเจ้าหน้าที่รัฐประจำอยู่ เนื่องจากเป็นพื้นที่อ่อนไหว แต่เป็นช่องที่คนพื้นที่เขารู้กันว่าไปได้ แม้กระทั่งกูเกิลแมปยังรู้ ตรงจุดนี้จึงเป็นช่องที่ไปพม่าได้

เหตุคดีนี้ 1 จำเลยที่เป็นผู้ชายและจำเลยที่ 2 ร่วมกันอ้างว่าเกิดบริเวณด่านบน

แต่ข้อเท็จจริงยังมีอีกนิดหน่อย เขาอ้างว่ารถฟอร์ดจูนเนอร์ที่เข้ามาถูกลักไปโดยคนร้ายที่ไม่ทราบชื่อและไม่ทราบจำนวน โดยบริเวณจุดที่ผมชี้ให้ดู โดยในคำเบิกความจะมีการอ้างถึงที่อยู่ของตัวจำเลยที่ 1 ที่เข้าไปพักโรงแรมชื่อเขาคอนโดริสอร์ท และเขาจะมีการเบิกความถึงร้านอาหารแห่งหนึ่ง ชื่อใหม่โภชนา

มีอีกเรื่องหนึ่งที่เป็นข้อสังเกตคือ ที่ผมยกให้ เป็นชั้นสืบพยานจำเลย แต่ในชั้นสืบพยานโจทก์ มีพยานปากหนึ่งที่เป็นเจ้าของบริษัทให้เช่ารถ เขาเบิกความว่า ตอนที่จำเลยที่ 1 ไปเช่ารถ เขาต้องการรถ

ฟอร์จูนเนอร์รุ่นใหม่เท่านั้น เดิมบริษัทไปเอารถรุ่นเก่ามาให้ เขาไม่ยอม เขาต้องการรถรุ่นใหม่ที่ดีกว่าแพงกว่า

ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่อยู่เท่านั้น ผมอยากใช้เวลาตรงนี้ให้ทุกท่านได้อ่านกัน 10 นาที แล้วหลังจากอ่านเสร็จ ผมจะมีภารกิจเล็กๆ สนุกๆ ให้พวกท่านร่วมกันทำ

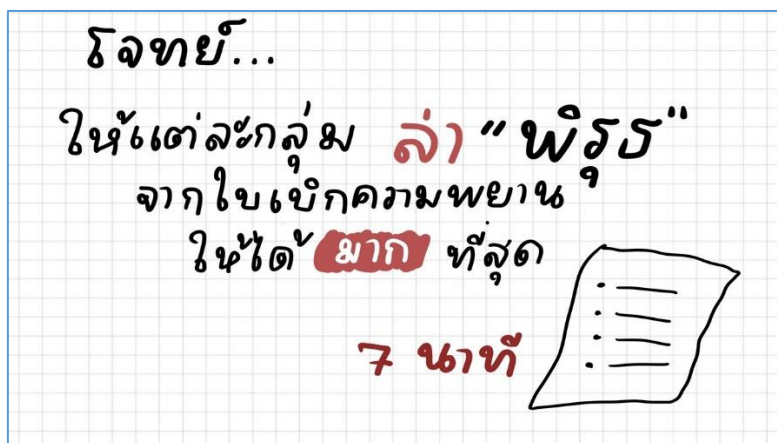
(แต่ละกลุ่มช่วยกันศึกษาคำเบิกพยาน – 10 นาที)

กระบวนการหญิง 1: ช้าลงหลังแต่ละกลุ่ม จะมีกระดาษฟลิปชาร์ตกับสือชอล์ค

กระบวนการชาย 1: โจทย์เพิ่มล่าสุด คือให้ล่ำพิรุณในใบเบิกความของพยานให้ได้มากที่สุด มีเวลาไม่เกิน 7 นาที เขียนลงไปว่าพิรุณที่เราได้จากใบเบิกความมีอะไรบ้าง

กระบวนการชาย 2: ขออนุญาตให้ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมคือ บริษัท ไทยเร้นทือโก้คาร์ ที่เป็นผู้ให้เช่ารถ อยู่ที่กรุงเทพฯ

(แต่ละกลุ่มช่วยกันค้นหาพิรุณในใบเบิกความ – 7 นาที)

กระบวนการชาย 1: ทุกคนวางปากกา สือชอล์ค และกระดาษไว้ ทบทวนความจำตั้งแต่ต้น ล่ำ "เฮ้" ล่ำ "เฮ้" ล่ำๆ "เฮ้ๆ" กลุ่มไหนได้มากกว่า 5 ข้อ 4 ข้อ 3 ข้อ 2 ข้อ ครบทุกกลุ่มแล้ว เรามาดูเฉลยกัน

กระบวนการชาย 2: ไม่ใช่เฉลยหรือครับ แต่ก่อนจะฟังความเห็นจากทีมผู้สอน อยากฟังประเด็นที่ท่านตั้งก่อน

กลุ่มที่ 4

ผู้เข้าร่วมชาย: กลุ่มเรามีอยู่ 3 ข้อ ข้อพิรุณข้อแรกอยู่หน้า 4 ว่า ทำไมถึงทิ้งเอกสารไว้ที่פק ประเด็นที่ 2 จำเลยมีรายได้ 30,000 ทำไมถึงเรื่องเช่ารถใหม่ที่มีค่าเช่าตั้ง 10,000 บาท ประเด็นที่ 3 เขาบอกว่า ต้องการเช่ารถใหม่เพื่อถ่ายรูปรมาอวดเพื่อน แต่ทำไมพักโรงแรมหรู แล้วไม่ได้ถ่ายรูปเลย

ผู้เข้าร่วมหญิง: เมื่อเกิดเหตุเห็นบ้านหลังหนึ่งอยู่ฝั่งตรงข้าม ก็ไม่ได้เดินเข้าไปเพื่อแจ้งเหตุ เมื่อมีคนผ่านมา ประสบเหตุก็ไม่ได้ขอความช่วยเหลือหรือแจ้งเหตุทันที และไม่ได้ขอใช้โทรศัพท์เขาเพื่อแจ้งเหตุที่เกิดขึ้นทันที ไม่เล่าฟังด้วย กลับรจนกระทั่งถึงโรงแรม แล้วไม่ย้อนกลับไปที่ด่านเพื่อที่จะแจ้งเหตุด้วย และมีความเบิกความนึ่งอึ้ง ไม่ได้ให้การละเลียดในชั้นสอบสวนเหมือนในชั้นเบิกความ ซึ่งสามารถให้การดังกล่าวได้

กลุ่มที่ 3

ผู้เข้าร่วมหญิง: เขาให้การย้อนแย้งกับเจ้าของบริษัทที่บอกว่า เขามีรถในดวงใจจะเอาคันนี้ แต่เขาให้การว่าพนักงานของบริษัทให้เลือดยี่ห้อรถ ประเด็นที่ 2 คือตอนที่เขาจะอาเจียน เขายังโทรหาแม่ แต่ทำไมพอรถหาย เขาถึงไม่โทรหาใครบ้าง และไม่บอกตำรวจตอนที่ถาม

กลุ่มที่ 2

ผู้เข้าร่วมชาย: จริงๆ มีหลายประเด็นคล้ายกัน เรื่องแรกมีหลายอย่างที่มีความไม่สอดคล้อง ไม่สมเหตุใน เรื่องสถานที่และเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างเรื่องทำไมต้องรถรุ่นใหม่เท่านั้นกับสภาพรายได้ที่เขามีอยู่ กับ ภาวะที่เขายังไม่มืงาน มีความไม่สอดคล้องและสมเหตุสมผลกันเลย

ส่วนเรื่องค่าใช้จ่ายกับรถที่แพงก็สอดคล้องกับเรื่องเมื่อครู ที่ต้องเสียเวลารอรถแค่ 2 ชั่วโมงเพื่อรอรถคันเดียว ตามธรรมชาติคนอยากไปเที่ยวคงรีบไป ไม่มาจมปลั๊กนั่งรอนานขนาดนั้น

เรื่องคำให้การที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น บอกว่าอยากได้รถรุ่นนี้เพราะอยากอวดเพื่อน แต่มาเช่าโรงแรม 500 บาท แล้วมีการถามค่าน้ำ แล้วโรงแรมกับอาหารคุณไม่อวดเพื่อนหรือ ไม่ใช่นิสัยแบบนั้น ไม่ได้ซื้ออวด ใครจะมาถ่ายรูปทุกอย่างอวดเพื่อน ก็มีความสอดคล้องกันอยู่

ประเด็นต่อมา เรื่องสภาพแวดล้อมที่เกิดเหตุ ถ้าดูจากแผนที่ เขาผ่านด่านมาแล้ว เขาอยู่ตรงใกล้แนวชายแดน และไม่ได้ยู่ใกล้แนวด่าน ในเวลา 3 ทุ่มกว่า ด้วยสภาพแวดล้อมตรงนั้นไม่น่าจะมีรถผ่านไปได้ง่าย ต่อให้มีบ้านอยู่ใกล้ๆ น่าจะมีพฤติกรรมแวดล้อมที่เห็นได้ เพราะไม่ไกลรถ แค่ 3 เมตร

และเรื่องที่ไม่สอดคล้องไม่สมเหตุสมผลเลยคือ ในเมื่อมีโทรศัพท์ เกิดเรื่องจำเป็นเร่งด่วน รถหาย ไม่ใช่รถของเล่น เจออะไรต้องขอไว้ก่อน โทรศัพท์ไม่รู้โทรหาใคร โทรหาแม่ได้ตอนอึก บ้านอยู่ตรงข้ามเอง ไม่ขอความช่วยเหลือ เกรงใจ จะมาเกรงใจอะไรกันเวลานี้

อีกเรื่องหนึ่งคือ กินเปียร์แค่ขวดเดียว รีบอึกทำไม เปลือง นอกจากนี้คนนี้น่าหมุกรอบไม่ใช้กับแก้ม

กลุ่มที่ 1

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมพูดประเด็นเดียวพอ จำเลยที่ 1 และที่ 2 ทำไมถึงเช่ารถใหญ่ทั้งๆ ที่มากันแค่ 2 คน หรือเขาขนะอะไรกันมาเต็มหลัง คงไม่ใช่ การมาเที่ยวพักผ่อนแค่นั้น คิดว่าการเช่ารถไม่จำเป็นต้องใหญ่

กระบวนกรชาย 2: ผมจะขออนุญาตรวบรวมของทุกท่านและสิ่งที่คิดได้ คือพยานบุคคลเราจะดูหลายๆ ทาง ทางแรก ดูความไม่สอดคล้องกันของสิ่งที่เบิกความ เขาบอกว่าต้องการเช่ารถมาเพื่ออวดเพื่อน สักพักบอกว่าไม่เช่าโรงแรมแพงอวดเพื่อน เพราะผมไม่ทำตัวทุเรศแบบนั้น ค่อนข้างจะขัดกัน ถึงจะเป็นไปได้ก็ตาม แต่น่าจะขัดกับคนที่นิสัยจะอวด ก็ต้องอวดทุกอย่าง

ประการที่ 2 ตอนแรกบอกว่า ถ้ามีรถขับผ่านมากก็จะโบกให้ตามหารถที่ขโมยไป แต่เขาอ้างว่ามีคนมาช่วยเขา แต่สุดท้ายก็ไม่ได้ขอให้ช่วยเลย ไม่ได้ขอให้ช่วยตามหาหรือโทรแจ้งตำรวจ ลงหน้าโรงแรมแล้วเดินเข้าไปเลย

ประการที่ 3 เขาบอกว่าในโทรศัพท์มีรูปอวดเพื่อจะลงเฟซบุ๊ก แต่ยังไม่ได้อ้างส่งต่อศาล แต่พอขึ้นตอบถามถึง เขายังไม่ได้ลงรูปเพราะโทรศัพท์หาย ชัดเจนว่าไม่สอดคล้องกัน

มี 3 ประเด็นหลักที่ผมเห็นว่าไม่สอดคล้องกัน

ในเรื่องความไม่สมเหตุสมผลกับสิ่งที่เบิกความ จะเยอะมาก ผู้ชายบอกว่าผู้หญิงมีกระเป๋าคาดไหล่ อยู่ ซึ่งมีโทรศัพท์เคลื่อนที่อยู่ แต่เขาไม่โทรหาใคร เดินไปเลย

แล้วบอกว่ามีบ้านหลังหนึ่งตั้งอยู่ จะมาเกรงใจอะไรตอนนี้ ไม่ขอความช่วยเหลือ แล้วเดินไปเรื่อยๆ เพื่อรอดสักคันหนึ่งมารับ ถ้าอ่านดูให้ดี ชั้นตอนในการแจ้ง 191 ของจำเลยที่ 1 เขาไม่ยอมโทรจนกระทั่งบริษัทเช่ารถบอกให้โทร คนอะไรจะโทร 191 ต่อเมื่อเป็นคนบอกให้โทร

ประการที่ 4 เป็นประการที่ไม่ถึงกับพิรุณมาก แต่เป็นข้อสังเกตที่ผมตั้งว่า ถ้าเราดูหน้าแรก เขาบอกว่าภูมิลำเนาเขาอยู่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี คนเราถ้าไปเที่ยวจังหวัดหนึ่งที่เป็นบ้านผม ผมจะนอนบ้านหรือโรงแรม ประหลาดมากในการไปนอนโรงแรมในจังหวัดบ้านเกิด ไม่ปรากฏในนี้ แต่ปรากฏอยู่ในคำเบิกความจำเลยที่ 2 ว่า บ้านยังมีแม่เขาอยู่ แต่ปรากฏตรงหน้าแรกว่าเป็นคนสุพรรณบุรี บ้านของเขากับโรงแรมไม่ไกลกันแค่ 15 นาที ไปกัน 2 คนกับแฟน และเขาอยู่บ้านที่สุพรรณมา 6 ปีแล้ว

อย่างที่บอกว่าเขาเช่ารถโรงแรมแพงได้ แต่โรงแรมเขาไม่เช่าให้ดี แล้วเขาใช้ภูเกิลแมปเดินทางมา แต่ไม่ใช้ภูเกิลในการหาโรงแรมที่ดี ใช้วิธีการสุ่มดูโรงแรม แล้วจำหมายเลขโทรศัพท์ตัวเองไม่ได้เป็น ไม่สมเหตุสมผลอย่างยิ่ง เวลา สถานที่ และแสงสว่าง เขาบอกว่า เขาสามารถระบุจุดเกิดเหตุได้โดยทันที ทั้งที่คุณเป็นคนต่างแดน แล้วโดนลักทรัพย์ในอาการแพนิค แต่ระบุจุดจับได้โดยไม่ลังเล

อากัปกรณ์ท่านจะเห็นว่าเขาเบิกความนิ่งไปหลายครั้งอย่างที่มีคนบอก แล้วหน้าสุดท้ายเขาเบิกความโดยไม่รู้ว่าหมายเลข IMEI คืออะไร

นอกจากนี้ยังมีการตอบคำถามถึงที่ทนายความใช้คำถามนำอยู่ด้วย ซึ่งรับฟังไม่ได้เลย

กระบวนการชาย 1: ถ้าอยากล่ากันต่อ ค่อยติดตามตอนต่อไปคาบหน้า ขอขอบคุณทุกคนที่ล่าไปกับเรา

อดีต: เรากลับมานั่งรวมกัน อยากชวนเล่าให้ฟังนิดหนึ่งว่าตอนนี้เป็นอย่างไรบ้าง อะไรที่เรารู้สึกชอบในงานที่เราทำเมื่อสักครู่

กระบวนการหญิง 2: ก่อนอื่นต้องขอเล่าที่มาของการเลือกหัวข้อ คือตอนแรกแชร์หัวข้อกันหลายหัวข้อ น้องพลอยากจะทำโครงการเรียนรู้ในวิชาวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งเป็นวิทยากรและเรารู้ว่าจะจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างไร แต่ด้วยวัตถุประสงค์ที่เราจำกัด เราไปเจอคลิปที่ว่ามา เลยปรับมาเป็นวิชาลักษณะพยานซึ่งเป็นวิชาที่ยากเหมือนกัน เหตุผลที่เราเลือกเพราะอยากจะทำหายตัวเองว่า วิทยากรที่เป็นนิยามของนิติศาสตร์ ถ้าเราเอามาสอนให้สนุกโดยที่เด็กยังเกาะที่หลักได้ จะสามารถทำได้ไหม เพื่อจะเป็นแนวทางให้หลายๆ ท่านที่ต้องสอนวิทยากรๆ ไปปรับใช้ เป็นที่มาของการเลือกหัวข้อ

ในความรู้สึกว่าทำงาน ปกติตัวเองเป็นคนที่เป็นคนที่ซีเรียสอยู่แล้ว แต่พอมาเจอน้อง น้องยังกว่าเราอีก เรากลายเป็นคนบอกว่าไม่เป็นไร แล้วเราได้กลุ่มที่ 4 พอฟังกลุ่มที่ 1 เอามาปรับของตัวเอง ฟังกลุ่มที่ 2 ก็เอามาปรับของตัวเอง ฟังกลุ่มที่ 3 เอามาปรับปรุงตัวเอง จนเราบอกว่าพอแล้ว เอาสิ่งที่เราคิดตอนแรกมันใจ ผิดก็ผิด แล้วค่อยมีคนมาว่ากัน แต่น้องก็ยังซีเรียสกันอยู่

สิ่งหนึ่งที่เห็นจากกลุ่มของเรา หนึ่งใน คือการทำงานเป็นระบบ มีการวางไทม์ไลน์ และมีการเขียนว่าใครรับผิดชอบอะไร ละเอียด 1 2 3 4

สอง มีการเปิดใจ รับฟัง เราจะให้พี่พลเป็นส่วนหลัก เพราะความรู้นั่นเอง 2 คนจะแม่นเรื่องการ จัดกระบวนการ การจัดเกม ส่วนเราไม่มีอะไรนอกจากให้กำลังใจ บอกว่าไม่ต้องเครียด เพราะไม่มีความรู้ อะไรในด้านนี้เลย รู้สึกว่าเป็นพรหมลิขิตที่ทำให้เราได้มาอยู่ด้วยกัน ขอขอบคุณมาก

กระบวนการชาย 1: ตอนโยนโจทย์ไปตอนเช้าที่ทำของใครของมัน สถิติสองคนต่อนิติศาสตร์สองคน เรา จะได้โจทย์ที่เคยสอนตอนต้นปีมาปรับ 2 เรื่อง และมีคนคิดเรื่องใหม่ 2 เรื่อง ตอนแรกพี่พลท้อแล้วว่าเรื่อง ยาก ทำไม่ไหว แต่ทุกคนบอกว่าเราจะลองแก้ไขโจทย์นิติศาสตร์อย่างไรให้ทำได้ เราจะเห็นไหมไลน์เลยว่าก็ โหม่งทำอะไร อีกอย่างหนึ่ง พี่บิวเป็นคนหาคลิปมูฮัมหมัดมาให้ทุกคนดู ตอนแรกโยนคลิปนี้ไปแต่จะสอนเรื่อง อื่นๆ แต่พอได้รับองค์ความรู้จากทั้งสองท่าน เลยดลจากเรื่องไกลโพ้นมาเป็นเรื่องพยาน ความจริงเรามีใบ เบิกให้อีกเยอะมาก แต่เวลามีเพียง 45 นาที เลยต้องกระชับเพียงเท่านั้น แต่รู้สึกว่าได้เจอทุกคน สนุกมากที่ เราใช้เวลาครึ่งวันในการทำตรงนี้ แล้วผ่านไปได้ด้วยดี

กระบวนการหญิง 1: ตอนได้จับกลุ่มกัน รู้สึกว่าแต่ละคนมีความแตกต่างกันมาก ของเราจะชอบกิจกรรม คลื่นๆ น้อยๆ เพราะสอนเกี่ยวกับทักษะชีวิตและอาชีพ สิ่งที่ยากจะทำให้เรื่องง่าย ที่บอกว่า เปลี่ยนหลายครั้ง เพราะจะมีไอดีมาตลอดว่าเรารู้ว่าหัวข้อยาก ในฐานะที่เราไม่เรียนนิติศาสตร์ เราไม่ เข้าใจ แล้วเราคิดว่าถ้าเป็นคนที่ต้องเรียน เราจะงงไหม เลยพยายามจะเปลี่ยนเพื่อให้อ่านให้อ่านที่สุด จาก กระดาษคดี 3 แผ่นเหลือแผ่นเดียวใหม่ พยายามจะทำได้ง่ายและทุกคนเข้าถึงถึงสิ่งที่ทำได้

กระบวนการชาย 1: ตอนแรกที่เห็นพลังงานทุกคนหลังกินข้าว จังหวะที่ตบมือกับ ล่า เฮ้ ผมคิดได้ตอนเดิน ขึ้นบันได เพราะเห็นทุกคนนิ่งมาก เลยคิดว่าจะปลุกพลังทุกคนให้อยู่กับเรา เลยหาอะไรให้คุณส่งเสียง คำ ว่า เฮ้ ของคุณ คือพลังที่เราควรจะสู้กับการทำงานตรงนี้

กระบวนการชาย 2: จริงๆ เครียดมาก ตอนแรกเราคิดเรื่องวิ.แพ่ง และวางแผนว่าจะเป็นแผนผัง อธิบาย และให้ดูหนัง ช่วงประยุกต์พาไปดูงานศาล ดูเจ้าหน้าที่ทำงานอะไร ดูศาลสั่งงานอย่างไร ขั้นตอนส่งอย่างไร พอคุยกับพี่บิว 45 นาที แก่โจทย์สักพัก รู้สึกว่าวิ.แพ่งยากในเวลา 45 นาที และเราไม่มีวัตุดิบพอจะใช้ แต่ เขายังอยากได้อยู่ เพราะความตั้งใจที่เราคิดของเราเอง เราต้องการจะทำทนายตัวเองว่าเรื่องที่สอนยากมาก วิ.แพ่งที่ผมพูดเป็นวิธีปฏิบัติการของศาล ค่อนข้างจะตายตัว ไม่ค่อยมีการชั่งน้ำหนักคุณค่าอะไรดีกว่าอะไร เหมือนจะทำอะไร 1 2 3 4 ผมเลยทำทนายตัวเองว่าวิชาแบบนี้จะสามารถใช้วิธีสร้างสรรค์ได้อย่างไร และทำ คนเดียว แต่พอต้องทำจริง ไม่ทำดีกว่า แต่ทุกคนเชียร์ว่าน่าจะทำ ทนายของยากให้เป็นของง่าย สุดท้ายมา ลงที่คลิปล่า เราเล่นเรื่องพยานได้ และพอดีเรามีวัตุดิบพอดี เลยเลือกเรื่องทางด้านนี้ ต้องขอบคุณพี่บิว มากๆ ที่ให้กำลังใจทุก 3 นาที ยิ่งกลุ่มท้ายๆ เหมือนกับฟังกลุ่มอื่นไปเยอะแล้ว ไม่อยากให้มาคอมเมนต์

เตอร์มาคอมเมนต์เรื่องเดิม เลยก้อยๆ ปรับ แต่ยิ่งทำก็ยิ่งเครียด เลยก้อยๆ ผ่อนดีกว่า ขอขอบคุณทั้งสองคนมาก เพราะแทบจะเป็นแกนหลัก นำเรื่อง วางโมดูล ทำสไลด์หมดเลย ขอขอบคุณมากๆ ที่ทำให้น่าสนใจ

จะขออนุญาตอีกนิดหนึ่ง ตรงช่องทางธรรมชาติที่ผมให้ข้อเท็จจริงตรงนั้น อยากให้ทุกคนตั้งข้อสังเกตว่า สองคนนี้แจ้งความเท็จ เพราะเขาต้องการจะให้คนจากพม่ามารับรถแล้วขับวนไป นี่เป็นข้อเท็จจริงที่ซ่อนอยู่ แต่เราไม่ได้พูด

กระบวนกรหญิง 2: พอได้เข้าร่วมกลุ่มกับน้อง 2 คน การอบรมครั้งที่ให้น้องๆ สาธิตมารวมกลุ่มเรา เป็นกุศโลบายหรือเปล่า เพราะเราได้อะไรจากอาจารย์น้องๆ เยอะมาก จนคิดว่าน้องๆ เป็นหนึ่งในวิทยากร หรือเป็นแผนของอาจารย์หรือเปล่าที่ส่งน้องมาคอยสอนเรา พอเราคุยแล้วรู้สึกว่าได้อะไรจากน้องสองคนนี้เยอะสุดๆ โคตรๆ เลย ขอขอบคุณน้องๆ ทุกคนด้วย

อดิศร: ขอบออะไรที่เป็นส่วนของกระบวนการบ้างไหม ให้เราประเมินตัวเอง อยากได้พูดถึงเรื่องหน้าบ้าง

กระบวนกรชาย 1: ส่วนตัวชอบตัวคอนเทนต์ที่เราโยนเข้าไป เป็นเรื่องใกล้ตัวกับเราด้วย เวลาเราดูละครฝรั่ง เป็นเรื่องใกล้ตัวมาก เลยชอบตัวคอนเทนต์ที่หยิบมาเป็นกระบวนการ

กระบวนกรหญิง 1: อย่างแรกที่ชอบคือ ตัวกระบวนการมีความเชื่อมโยงของคอนเซ็ปต์ที่เราจะใส่คือ คำว่าล่า ในแต่ละกิจกรรมจะให้ลองได้ล่าอะไรบางอย่าง ที่อาจจะไม่ใช่กิจกรรมหลัก แต่ทำให้เขาเข้าใจคอนเซ็ปต์ว่าจะต้องมาสืบมาหาอะไรสักอย่างไร เหมือนผู้เรียนจะรู้สึกสะกิดใจว่าเราจะล่าอะไร

กระบวนกรหญิง 2: ชอบทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นงานออกมา เรามองว่าจุดเด่นของเราคือมีทั้งเรื่องเพื่อจ้อให้พวกเราคิด คือในละคร กับเรื่องจริงๆ ที่เราจบไปแล้วจะต้องเจอคือคำเบิกความ 45 นาที คิดว่าเราได้ครบแต่เสียตายอย่างเดียวคือ เราไม่ได้รับการสะท้อน ต้องตัดออกไป แต่ชอบและรักทุกอย่างในนี้

กระบวนกรชาย 2: ชอบทุกอย่างเหมือนทั้ง 3 ท่าน เหนือสิ่งอื่นใดคือ ชอบเพื่อนร่วมงานทั้ง 3 คนมากครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: ถ้าสมมุติว่าเราดูช่วงที่ผ่านมาของกลุ่มนี้ จะเห็นว่าเป็นพลังงานเชิงสนุกสนานกันหมด อย่างกลุ่มก่อนหน้าเหมือนหนัง Romantic Comedy แต่เหมือนหนัง Action Thriller ที่หนัก แต่เป็นความหนักที่จูงให้เราตามไปกับหนังตลอด ไม่หลุดเลย คือความหนักที่สนุกมาก สิ่งที่ผมชอบมากๆ ตรงที่การแบ่งหน้าที่ชัดเจนมาก เรื่องหน้าที่ ทุกคนรู้จักหระของตัวเอง และสิ่งที่ชอบมากๆ คือสิ่งที่ผมกังวลในงานของผมเองเรื่องความกระซาก เขาสามารถทำให้ความสนุกเครียดได้ทันที ทำให้จากสนุกมากบีบลงมา แต่เขาใช้

ผ่านกระบวนการผ่านหนังสือหนึ่งสั้นๆ แค่ 3 นาที ตอนแรกเราว่า ดูหนังคงสนุก แต่เราค่อยๆ อินกับบทที่เขาพูด ซึ่งผมคิดว่าเป็นการใช้สื่อที่ค่อนข้างได้ผลมากๆ

ช่วง Intro ผมชอบมาก เรื่องการเชื่อมโยง ผมเห็นด้วยกับการใช้คำว่า ล่า แล้วโยงมาตลอด ราบรื่นมาก จนมาถึงละครที่โหนดาวนอร์มอลง ทำให้ดูคิด แล้วระหว่างที่เขาให้เราทำกิจกรรมต่อ ทำให้เราตั้งคำถามขึ้นมา อย่างผมเป็นคนที่ไม่เคยถูกกับวิชาพยาน ผมตั้งคำถามว่าหลักเกณฑ์ในการรับฟังพยานหลักฐานคืออะไร แล้วผมคิดว่านี่คงเป็นสิ่งที่เขากำลังจะสอนเรา แล้วเขาเปิดขึ้นมาอธิบายว่าพยานบุคคลคืออะไร ไม่ใช่การเลคเชอร์ที่น่าเบื่อ เป็นการเลคเชอร์ในสิ่งที่เรากำลังสนใจอยู่ ต่อให้พูดอะไรมาก็ฟังหมดทุกอย่าง ชอบมากๆ ในแง่การเอาเรื่องหนักๆ มาทำให้น่าสนใจมาก

แต่เรื่องหนึ่ง ผมเข้าใจคอนเซ็ปต์เรื่องเวลา หนึ่ง คือ เอกสารค่อนข้างยาวมากๆ และเวลาจำกัดมากๆ การที่เราจะล่าหรือจับผิดอะไรได้ ไม่ใช่การสแกน ต้องตั้งใจกับทุกๆ คำที่เราเห็น ด้วยเวลาที่จำกัด ผมกำลังคิดว่าเป็นไปได้ไหมที่เราจะทำให้เรื่องนี้ถูกย่อลงมาให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่ายขึ้นด้วย เพราะระหว่างอยู่ในกลุ่ม จะมีคนถามว่าคำนี้คืออะไร มันมีความยากในภาษากฎหมายอยู่แล้ว ถ้าเป็นห้องบรรยายที่เป็นเด็กเรียนนิติศาสตร์มาคงไม่มีปัญหา มาก แต่ด้วยความที่มีหลายศาสตร์มารวมกันอยู่ ขนาดคนเรียนนิติศาสตร์ยังรู้สึกว่าจะทำไมต้องเขียนยากขนาดนี้ แล้วด้วยความที่ยาวที่ยาก ทำให้เราท้อ จะอ่านจบไหมกับเวลาที่มีให้

ผมคิดว่าโดยรวมโอเคมาก น่าสนใจมาก คอนเทนต์ไม่ได้เข้าใจยาก แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลากับเอกสารที่ค่อนข้างยาวและเข้าใจยากไปนิดหนึ่งในความเห็นของผม

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมมี 2 ประเด็นหลักที่อยากจะมีพินากับทีมนี้ ผมรู้สึกว่ากระบวนการกลมกล่อมมาก อาจารย์สามารถเอาวิชานิติศาสตร์ที่เป็นวิธีบัญญัติ กับสันตนาการที่ผมไม่เคยมีเอามาลองเล่นด้วยกันมาก่อน แต่อาจารย์เอามาเล่นโดยที่เขาบอกว่าล่ามาเป็นตัวเชื่อม 2 สิ่งเข้าหากัน เป็นความงดงาม เป็นกระบวนการที่กลมกล่อม ละมุนละม่อม และบางท่านอาจารย์พยายามจะแปลสิ่งที่ยากให้คุณครูสาธิตเข้าใจ แสดงว่าใช้ได้

อีกอย่างหนึ่งคืออาจารย์ทำให้วิธีบัญญัติโดยเฉพาะวิ.แพ่งกับพยาน ที่ได้รับการขนานนามว่ายาก ชมผสมบอระเพ็ดมีรสหวานปะแล่มๆ แล้ว จับทีมกันไว้นะครับ มหาวิทยาลัยของผมจะเชิญอาจารย์ไปบรรยายเพิ่มเติม ขอขอบคุณครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: แปลกใหม่ดี ตอนเริ่มต้นเข้าใจเหมือนกับวิชาข้อเท็จจริง ตอนแรกเราไม่ได้นึกถึงตำราพยานที่เราเรียนมา แปลกไป ตอนเริ่มต้นกระซอกความรู้สึก พอดูวิดีโอ แล้วเฉลยเสร็จ คิดต่อแล้ว แต่พอเห็นคำเบิกความ เริ่มอ้อ แต่มีสิ่งหนึ่งคือเหมือนอาจารย์ท่านอธิบายสั้นๆ ในกลุ่ม ทำให้ผมคิดว่าไนใจ ถ้าใช้วิธีการเล่าในความยากแบบนี้ อาจารย์เล่าเข้าใจง่ายมาก ถ้าเล่าแบบนี้ให้เราอ่าน การคิดวิเคราะห์จะเร็วขึ้น หรือเล่าตามแผนที่แล้วอธิบายข้อเท็จจริงที่สำคัญทั้งหมด แล้วให้เราวิเคราะห์ออกมาน่าจะสนุก เพราะแต่ละคน

ล้ำ ถ้าเป็นตอนเช้าอาจจะโอเค แต่พอตอนดึก สมองเราทำงานมาทั้งวัน ทำให้รู้สึกนึกหนึ่ง พอเฉลยแล้วชอบ รู้สึกว่าอ่านในตำนานไม่น่าจะมีแบบนี้ ทำให้เหมือนในองค์ความรู้ใหม่ที่ในหนังสือไม่ได้บอก

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมเห็นว่ากระบวนการเล่าข้อเท็จจริง ถ้าเราไปออกแบบในห้องเรียน เราจะให้เด็กทีมหนึ่งเป็นสต๊าฟแล้วทำเป็นเหตุการณ์จำลอง ให้เพื่อนช่วยสังเกต น่าจะเป็นอีกแบบหนึ่งที่จะช่วยให้หน้าสนใจ

ผู้เข้าร่วมหญิง: ของพลังงานของกลุ่มมาก ชอบความทุ่มเทความเป็นครูอย่างแท้จริง ชอบที่ปลูกให้ตื่นชอบเห็นการแบ่งกลุ่มแบบใหม่ที่เราไม่ต้องใช้ลูกอมหรือใช้สแตมป์ เป็นการเปิดหูเปิดตาให้เรา

สิ่งที่อยากจะให้ระวังคือ ในส่วนของคอนเทนต์ เราอาจจะต้องแยกเรื่องพยานหลักฐานที่รับฟังได้หรือไม่ออกก่อน ถึงจะพูดเรื่องการซึ่งนำนักพยานหลักฐาน ตอนนี้อาจพูด 2 เรื่องรวมกัน แต่เข้าใจว่าเป็นเพราะเวลาเรา เลยอยากจะกระชับในกิจกรรมเดียวกัน แต่อยากให้ระวังนิดหนึ่งเพื่อไม่ให้เกิดความสับสน

อีกนิดเดียวคือถ้าตอนเริ่มอ่าน บอกตั้งแต่แรกเลยว่าให้ล่า อาจจะช่วยให้ง่ายขึ้น ตอนแรกให้เราอ่านไปครึ่งหนึ่งเลย เรายังไม่รู้ว่าจะอ่านไปเพื่ออะไร พอให้ล่า เราต้องกลับมาอ่านใหม่อีกรอบเพื่อจะหา ทำให้เป็นการใช้เวลาเพิ่มขึ้นอีกนิดหนึ่ง ถ้าปรับปรุงตรงนั้นจะดีเยี่ยม แต่สนุกมาก

ผู้เข้าร่วมชาย: จะบอกว่าเป็นกลุ่มที่เนียนมากตั้งแต่แรกจนจบ ตั้งแต่แบ่งกลุ่ม ตั้งแต่ให้อ่าน แล้วให้ล่า มันโยงกันหมด เนียนดี ชอบ อย่างที่ 2 คือ ผมชอบสไลด์มาก เพราะผมทำสไลด์สอน วาดเอง เขียนเองเหมือนกัน เลยรู้สึกว่ามีรักดี อีกอย่างหนึ่งคือ พี่พลสอนดีมาก เป็นบุญหูที่ได้ฟังบรรยายพี่พล

แล้วรู้สึกว่าคุณเราได้มาทำกิจกรรมวันนี้ร่วมกัน เลยรู้สึกว่าคุณวันนี้เป็นเรื่องที่ยาก หลายๆ คนไม่ชอบ เด็กก็ไม่ชอบอยู่แล้ว คิดว่าจะเอาคดีตัวอย่าง มาปรับใช้ในวิชาของตัวเอง อย่างวิ.อาญา จะเอามาลองปรับใช้ดูโดยสัมพันธ์กับกิจกรรมของกลุ่มนี้ ชอบคุณมาก

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมเข้าใจว่า โดยกระบวนการที่เราได้คำพยานมาเพราะท่านอาจารย์พล แต่ถ้าเป็นอาจารย์ท่านอื่น คิดว่าควรจะใช้เครื่องมืออะไรในการทำกระบวนการ เพราะผมไม่สามารถจะเข้าถึงคำพยานได้อยู่แล้ว จะมีเครื่องมืออื่นอีกไหม หรือข้อเท็จจริงอื่น อะไรอย่างอื่นที่สามารถไปจัดการกระบวนการได้ “แต่งเอง” หรือว่าผูกขาดว่าต้องเป็นคนนี้เท่านั้น “มีตัวอย่างในอินเทอร์เน็ตพอสมควร”

อธิษฐาน: อยากชมทีมนี้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สนุกมาก คนนั่งรอบวง อยากเรียนด้วย หยิบปากกามา นั่งสืบพยานด้วย มันมีเสน่ห์ของนักสืบโคนัน แล้วไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นอะไรที่น่าเบื่อ เป็นอะไรที่น่าติดตามมาก อีกอย่างหนึ่งที่ชอบคือทีมนี้ใช้จุดเด่นของแต่ละคนดึงขึ้นมาจากสิ่งที่แต่ละคนเชี่ยวชาญได้อย่างลงตัวมากๆ

เห็นด้วยว่า อ.พลบรรยายดีมาก น่าติดตาม สนุก โดยภาพรวมคืออยากเรียนต่อ ถ้ามีคาบต่อไป
อยากติดตามเรียนกับทีมนี้เลย สนุกมากๆ ตั้งแต่ตอนเปิด

ทั้งทีมมีความเนียน ไปด้วยกัน เป็นจังหวะที่ดีมากๆ ส่วนเรื่องปรับ เห็นคล้ายๆ กับ อ.กึ่งว่า เวลา
แค่นี้ แต่เอกสารเยอะ ยังลุ้นอยู่ว่าตอนจบจะมีเวลาพอไหม ให้คนเรียนได้สะท้อน แต่เวลาไม่พอ แอบ
เสียดาย แต่ถ้าทำให้กระชับได้อีก ตรงสิ่งที่อ่าน จะช่วยมากๆ เลย แต่โดยรวมเยี่ยมมากๆ

อดิศร: สนุกครับ ย้อนกลับไปทีตัว Curve จะเห็นว่าช่วงก่อนที่จะเข้าเนื้อหาหลัก เราทำได้ดีมาก ใช้เรื่องเล่า
ทำให้เราอยากฟังเรื่องเลเซอร์ซึ่งเป็นเรื่องประหลาดมาก ว่าอยากได้ข้อมูล อยากได้ความรู้ เป็นตัวอย่าง
ที่ดีมาก และชอบการทำงานร่วมกันเป็นทีม

ปวีณา: เป็นคนชอบอะไรแบบนี้อยู่แล้ว ชอบดูหนังสืบสวนสอบสวน แต่ไม่ถนัดภาษาไทย รู้สึกว่าออกแบบ
มาเห็น Curve ที่เหลือเหมือนเพื่อน เห็นด้วยกับประเด็นของ อ.กึ่งและปลา ไม่ชม เพราะคนอื่นชมแล้ว สนุก
พยายามซุดคีย์ แต่ไม่ได้ซีตแผ่นเดียวกับผู้เข้าร่วม ได้เป็นของแฟนจำเลยแทน ซึ่งไม่ค่อยพิรุณเท่าไร เลยไม่
สนุก

ถ้าจะปรับกำลังคิดว่าในเวลา 45 นาทีอาจจะไม่ได้จริงๆ แต่ ถ้าอาจารย์สอน 3 ชั่วโมง นำลุ่น แล้ว
แจกให้กลับบ้านไปดูมาก่อน ถ้าไม่ได้ก็อีก แต่ใหม่เออะคะ หรือว่ามีเวลาช่วงพักระหว่างคืน 3 ชั่วโมงที่แจก
ก่อนพัก แล้วอ่านด้วยกันในห้อง แต่ถ้า 45 นาทีจริงๆ อาจจำเป็นจะต้องตัดให้เหลือหน้าเดียว แล้วแต่งเคส
ใหม่ที่ยากกว่านี้ เพราะถ้ามองในมุมที่ไม่ชินตึช ลึกลับๆ จะมองว่า กำลังจะสอนเรื่องการพยายามหาพิรุณของ
พยานใช้ใหม่ เพราะฉะนั้นสามารถปรับได้

แต่ตอนดูครั้งแรกนี่ถึงวิดีโอว่า ถ้าเกิดไฟแรง ถ้าคลิกสัมภาษณ์คนนั้นกับคนนี้ แล้วให้ปรับให้
เป็นภาษาที่ง่ายขึ้น ยกเว้นแต่เราอยากสอนเรื่องภาษากฎหมายด้วย

เห็นด้วยกับประเด็นของ อ.ปลา รู้สึกว่าคลิกปล้ำกับคำเบิกความไม่ไปด้วยกัน รู้สึกว่ามีไว้เพื่อเช็ค
เฉยๆ ว่าคนนี้จะพอน้ำหนักเป็นพยานไหม ในขณะที่เรื่องนี้อาจจะไปเข้ากับมีมของ หอแก้วแตก
มากกว่า ว่าหล่อนมีพิรุณ อาจจะคนละคาบ หรือเหตุการณ์สั้นๆ บางอย่าง มีคลิปสั้นๆ 30 วินาที ว่าคนนี้ๆ
มีพิรุณอะไร แล้วค่อยเคลื่อนมาที่ตรงนี้ แต่งใหม่ได้ แต่แบบนี้ดูตื่นเต้น เพราะเป็นเคสจริง ทำให้อายุรู้อยาก
เห็นมากกว่าใครเอารถไป

อธิษฐาน: เราจะเช็คเอาต์ให้ทุกคนละ 1 ประโยคที่เป็นการสรุปปิดวันนี้ของเรา ทั้งในฐานะที่เราเป็น
ผู้จัดกระบวนการ หรือผู้เรียน เป็น 1 ประโยคที่บอกไปแล้วเป็นการทำให้วันนี้ของเราสมบูรณ์

“สนุกและเสียดาย สนุกที่ได้ทำ เสียดาย 2 กลุ่ม ที่หายไป เราไม่ได้เล่นกับเขา,

แตกต่างกันแต่เป็นหนึ่งเดียว, จนถึงตอนนี้ในใจยังเป็นสีเหลืองที่สดใสอยู่ ขับรถกลับบ้าน คงจะรถไม่ติดแล้ว กลับฝันดี,

เมื่อเช้าผมบอกในกลุ่มว่าสีแดง คือผมมีฐานะ รีบวิ่งมา ไม่พร้อมที่จะเรียน มาตอนทุกคนนั่งสมาธิ ตอนนั้นเหมือนสีรุ้ง โดยเฉพาะ 2 ท่านนี้ พอเอาทักษะของคนะตนามาประยุกต์ใช้กับวิธีการสอนของเรา เหมือนเติมเต็มจริงๆ เหมือนเราเห็นว่าทำได้ Curve แบบนี้ได้จริงๆ มีรูปแบบที่น่าสนใจได้จริงๆ,

Awesome, สนุกและได้ความรู้, จริงๆ ชอบในความเข้มข้นของวันนี้มาก รู้สึกว่าเข้มข้นหนักหน่วงกว่าเมื่อวานเยอะ ในเชิงมวลพลังงาน แต่ชอบพลังงานแบบนี้เหมือนกัน สนุกมาก,

มุกเสี่ยวดีมาก, สนุกจังเลยคะ, ชอบคุณความ สามารถของทุกคนจะทำให้น้ำหวานได้เพิ่มความ สามารถของตัวเองเหมือนกัน,

เยี่ยมจริงๆ เยี่ยมจริงๆ, เปิดโลกผมมากและผมอยากจะได้เรียนรู้อะไรเพิ่มเติมมากกว่านี้ยิ่งขึ้น, ผมคือการคิดว่ามันคือการตอบโจทย์ของตัวเอง ซึ่งก่อนหน้านี้ ผมถามตัวเองว่า ทักษะต่างๆ หรือรูปแบบการสอนต่างๆ จะเอามาปรับใช้ในการเรียนการสอนของตัวเองในฐานะผู้สอนเด็กนิติฯ อย่างไรได้บ้าง ซึ่งวันนี้ก็ได้คำตอบแล้ว ในทุกๆ กลุ่ม ที่ทำออกมายอดเยี่ยม ผมตอบโจทย์ตัวเองได้แล้ว ขอขอบคุณครับ,

เรียนรู้หลากหลาย นำไปใช้ได้จริง, ของผมสามัคคีคือพลังครับ, รู้สึกอยากขอบคุณทุกคน ได้แรงบันดาลใจ และมั่นใจมากขึ้น,

รู้สึกว่าผมเปลี่ยนความคิดเยอะมาก อธิบายไม่ถูก เป็นธรรมชาติ อธิบายว่าเป็นคำนี้ไม่ถูก สัมผัสได้ว่ามีอยู่ แค่เรามองให้ออก,

ม่วนคักม่วนแห่น, ของผมเหมือนเป็นคำขวัญ เข้มข้น โคตรมัน ขอคุณ,

รู้สึกว่าเรียนรู้ได้อยู่เสมอ”

อดีต: เป็นวันที่สนุกมาก ทั้งจริงๆ

ปวีณา: สนุก ได้ความรู้ และอยากยืนยันด้วยว่า นอนโรงแรมในจังหวัดที่ตัวเองอยู่ไม่ผิด เพราะดิฉันชอบนอนโรงแรมเป็นประจำ ถึงแม้ว่าจะใกล้บ้าน

อชิษฐ์: สนุกมาก ฉันทอยากเรียนนิติศาสตร์

จบการอบรม

20.28 น.

การอบรมวันที่ 3 (23 ธันวาคม พ.ศ.2563)

09.00 น.

เริ่มการอบรมช่วงเช้า

กิจกรรมทำความสงบ 5 นาที

เช็คอิน

อดิสร: ชวนพวกเราจับกลุ่มคนที่นั่งใกล้ๆ 3 คน เช็คอินเข้านี้กันนิดหนึ่งว่าเราเป็นอย่างไรบ้าง แล้วเมื่อวาน เราได้เรียนรู้อะไรที่เป็นพิเศษบ้าง

(จับกลุ่ม 3 คน แลกเปลี่ยนความรู้สึกในเช้าวันนี้และสิ่งที่ได้เรียนรู้เป็นพิเศษจากเมื่อวาน – 10 นาที)

ขอบคุณเพื่อนๆ ในกลุ่ม เราจะเริ่มกิจกรรมกัน

กลุ่ม 4 “Self Defense is not a Murder.”

กระบวนกรชาย 1: สวัสดีทุกคนนะครับ ขอต้อนรับเข้าสู่รายการถามอ้อม ตอบน่ารักๆ นะครับ เป็นรายการโลกคู่ขนานของรายการถามตรงๆ ของคุณจอมขวัญ ซึ่งเรารู้สึกว่าคอนเทนต์ดี แต่คุยไปคุยมาแล้วไม่เคยได้คำตอบแบบตรงไปตรงมา การคุยแบบอ้อมๆ ค้อมๆ ก็ไม่น่าจะเป็นไร น่าจะคุยได้ และนั่นคือจุดยืนของรายการเรา

วันนี้ หัวข้อรายการเรา เป็นเรื่องที่ผมพูดในมุมมองของคนนอกวงการกฎหมาย แต่เราสนใจเรื่องคดีอาชญากรรมที่หลายครั้งอาชญากรเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ เป็นที่มาของหัวข้อในวันนี้คือ Self Defense is Not a Murder. วันนี้เราได้รับเกียรติจากวิทยากรทั้ง 3 ท่าน และที่สำคัญเรายังมีผู้ชมในสตูดิโอ เป็นโรงเรียนสาธิตชื่อดังในย่านรังสิต อาจจะรบกวนวิทยากรทั้ง 3 ท่านแนะนำตัวสั้นๆ ก่อนนะครับ

กระบวนกรชาย 2: “พีลิต” ครับ

กระบวนกรหญิง: เรียกว่า “พีแพตตี” ก็ได้เนาะคะ

กระบวนกรชาย 3: ผม “เหมื่อน” ครับ

กระบวนกรชาย 1: โอเคคือ จริงๆ มีคดีอาชญากรรมน่าสนใจมากคดีหนึ่งที่เกิดขึ้นในประเทศอังกฤษเมื่อเกือบสิบปีที่แล้ว เป็นเรื่องของสามีภรรยาคนหนึ่งอยู่กินกันมา 30 กว่าปี แต่เขาวางแผนว่าจะหย่าร้างกัน เหตุผลหลักที่ภรรยาอยากแยกออกจากสามีเพราะถูกคุกคามทางร่างกาย พอถึงจุดหนึ่งมีเหตุการณ์ที่สามีเขาตาย จากการที่ว่าภรรยาเอาขวานไปกะชกเขาถึง 15 ครั้ง แต่ประเด็นคือเกิดจากการที่สามีของเขาตอนภรรยาตัวเองเข้าไปในโรงรถด้วยมีดในครัว แต่ปัญหาที่ผมสงสัยคือว่า มันค่อนข้างชัดว่าเป็นการกระทำอุกอาต แล้วเข้าข่ายอาชญากรรม แต่ทำไมถึงมีการไปต่อสู้ในคดีเพื่อให้ตัวจำเลยพ้นผิดได้ ในมุมมองของภรรยา จริงๆ เราจะเริ่มอย่างไรดี

กระบวนกรชาย 2: จริงๆ หัวข้อรายการของเราในวันนี้ ถ้ามองมุมๆ นั้วๆ คือว่า Self Defense is Not Murder มีอยู่ 2 คำคือครับ Self Defense แปลว่า การป้องกันตัวเอง การป้องกันโดยชอบด้วยกฎหมาย อีกคำหนึ่งคือคำว่า Murder แปลว่า ฆาตกร รวมประโยคนี้ แปลว่า ถ้าเป็นการป้องกันตัวเองโดยชอบ คนคนนั้นจะไม่ใช่ฆาตกรมา แม้ผลของมันจะทำให้คนตาย

เราจะพูดสั้นๆ แต่เพื่อที่จะให้น้องๆ สาธิตเข้าใจ เรามีกิจกรรมเพื่อให้น้องๆ เข้าใจสิ่งที่เราพูดไม่เกิน 10 นาที เพราะน้องๆ จะต้องมาเป็นผู้พิพากษาทุกคน และที่สำคัญแต่ละกลุ่มจะมีเคสที่ต้องศึกษาและทำโรลเพลย์ให้ได้ น้องจะต้องเข้าใจให้ดี

กลับมาคิดหนึ่ง ทำไมฆ่าคนตายแล้วถึงไม่มีความผิด แปลกไหม ผลคือทำให้มนุษย์อีกคนหนึ่งเสียชีวิต เรามีสิทธิ์อะไรไปทำ ถ้าเรามองตั้งแต่อดีต ตั้งแต่มนุษย์อยู่ถ้ำ มนุษย์สงบสุขก็มี มนุษย์บ้าๆ ก็มี มนุษย์ที่ใช้ความรุนแรงก็มี ถ้ามีคนมาทำร้ายเรา เรามีสิทธิ์จะป้องกันตัวเองไหม น่าจะมี แต่อะไรคือเส้นบางๆ ระหว่างคำว่าเราป้องกันการตัวเอง กับเราใช้สิทธิ์แล้วไปทำให้อีกคนหนึ่งตาย แล้วอ้างว่าป้องกันตัวเอง

ขอให้ฟังเคสนี้ นะครับ จะมีเบาะอยู่ข้างหน้า Yes กับ No ท่านเห็นด้วยกับฝั่งไหนให้ท่านเลือกไปนั่งฝั่งนั้น เคสนี้พวกเราทุกคนเป็นคนขับรถไฟ แล้วรถไฟขบวนนี้ วิ่งตรงไป น้องๆ ไม่ได้ทำอะไรเลย อยู่ๆ รถไฟเบรกแตก ถ้าวิ่งตรงไปแล้วเราไม่ทำอะไร จะไปชนคนงานที่อยู่บนรางรถไฟ 5 คน เบรกไม่ได้ 5 คนตายแน่นอน แต่เผอิญน้องเหลือบเห็นว่าม็คนโยก ถ้าน้องผลักคนโยกคนเดียว จะไปทางซ้ายที่เป็นทางสำรอง ซึ่งมีคนอยู่ 1 คน แต่ 5 คนจะรอด เลือกละครับ Yes คือผลักคนโยก 5 คนรอด 1 คนเสียชีวิตเท่านั้น ถ้า No คือไม่ต้องทำอะไร ... สู้กันมาก 9 ต่อ 9 คน

ขอเหตุผลครับ

“Yes เพราะการที่สืบรางวัล ช่วยชีวิตคนได้มากกว่า”

“No แล้วคุณเอาอะไรมาตัดสินชีวิตคน”

“Yes 5 คนสมควรใจเข้าไปในความเสี่ยง”

ไม่ครับ เขานั่งทำงานอยู่ ไม่ได้คิดอะไร เราไม่ได้ผิด รถแค่เสีย

“No ปล่อยไปตามโชคชะตา”

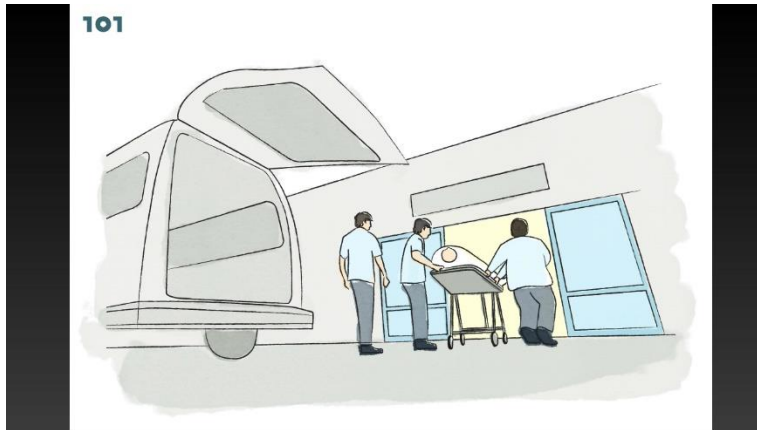
“Yes ช่วย 5 คนครับ เพราะ 5 คนอาจจะสร้างประโยชน์ให้กับสังคมและประเทศชาติ”

“No 1 คนอาจจะไม่ตายก็ได้ แค่ว่าเจ็บ”

เรามีเคสที่ 2 เหตุการณ์ใกล้เคียงกัน รถไฟเหมือนเดิม แต่คราวนี้น้องไม่ได้อยู่บนหัวขบวนรถไฟ
น้องยืนอยู่บนสะพาน แล้วรถไฟวิ่งไปเหมือนเดิม แต่น้องไม่มีคันโยก แต่เหลือบเห็นลู่งอ้วนอยู่คนหนึ่ง ถ้า
น้องผลักลู่งอ้วนตกลงไปได้ จะไปทำให้รถไฟขบวนเล็กๆ นี้ เลื่อนไปถูกคันโยกข้างล่าง แล้วเลื่อนไปอีกฝั่ง
หนึ่ง แต่น้องต้องผลักลู่งอ้วน แล้วน้องจะเซฟ 5 คนได้ ถ้าน้องผลักลู่งอ้วนเซฟ 5 คน แต่ลู่งอ้วนตาย 1 คน
เลือกเลยครับ Yes ผลัก No คือไม่ทำอะไร ... ขอเหตุผลสั้นๆ ครับ

“Yes เข้าใจว่าลู่งอ้วนไปยืนอยู่ตรงนั้น เขาอาจจะคิดอะไรบางอย่าง เขาอาจจะป่วยเป็นความดัน
พ้นจากความทุกข์ทรมาน วิน-วินอยู่แล้ว”

“No รู้สึกว่าไม่ยุติธรรมกับลู่งอ้วน เพราะเขาไม่ได้สมควรใจที่จะต้องตาย”

สุดท้าย เหมือนกันเลย พวกเราเป็นหมอในโรงพยาบาล มี 1 คนสุขภาพดี ปกติ ต้องการไปที่โรงพยาบาลเพื่อตรวจสุขภาพ เราอยู่ในโรงพยาบาลปลูกถ่ายอวัยวะ มีคนไข้อยู่ 5 คน แต่ละคนต้องการอวัยวะ 1 อย่าง ถ้าไม่ได้ภายใน 3 วันตายแน่นอน คุณก็ปวดหัวมาก พอดีมีคนปกติมาตรวจสุขภาพกับเรา เราหันไปมองหน้า มีใครจะฆ่าคนปกติคนนี้เพื่อเอาอวัยวะข้างในของเขาไปให้อีก 5 คนที่รออยู่ ถ้าใครจะลงมือฆ่า โปรดนั่งที่ Yes กลับหมดเลยหรือ แล้วจะถามใคร

ขอเสียงปรบมือให้ทุกคนหน่อยครับ ขอขอบคุณมาก

สรุปสั้นๆ ให้เราเห็นนิคหนึ่งว่า นี่คือการทดลองทางจิตวิทยา ท่านจะเห็นว่าแม้แต่มุมมองของ Murder หรือ Killer ก็มีเหตุผลมากกว่าที่เราจะประณามเขาว่าแย่ หรือทำไมเขาทำอย่างนั้นอย่างเดียวกฎหมายจึงมีช่องว่างให้เสมอกับคำว่าฆาตกร มันไม่ได้ผิดเสมอ จึงต้องมีศาลเพื่อจะรับฟังเหตุผลว่า อยู่ในขอบเขตหรือเปล่า

คราวนี้จะมีพี่อีก 2 คนจะมาช่วยอธิบายว่า Self Defense ในประเทศไทยเราว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้าง

กระบวนกรหญิง: หลัก Self Defense ในต่างประเทศจะมีที่เรียกว่า A stand-your-ground Law หมายความว่า คุณสามารถใช้ความตายตอบแทนคืน คุณไม่จำเป็นต้องถอยเวลามีคนมาทำร้ายคุณ จะเป็นหลักการเดียวกับ Self Defense ซึ่งในประเทศไทยได้บัญญัติไว้ในมาตรา 68 แต่จะมีองค์ประกอบต่างๆ จะให้คุณครูที่เหมือน เป็นคนอธิบายให้ฟัง

กระบวนกรชาย 3: มี 4 ข้อครับ ข้อแรก เป็นภัยอันตรายอันเกิดจากการประทุษร้ายอันละเมิดต่อกฎหมาย ถ้าเราไปประทุษร้ายและไปละเมิดสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติห้ามไว้
สอง มีภัยอันตรายที่ใกล้จะถึง ใกล้จะถึงแค่ไหน ต้องพิจารณาถึงพฤติการณ์
สาม การกระทำต้องเป็นการป้องกันสิทธิของตนเองหรือผู้อื่น ใครก็ได้ แปลว่าตนเองก็ได้ ผู้อื่นก็ได้
ส่วนข้อสุดท้ายคือ ต้องพอสมควรแก่เหตุ

กระบวนกรหญิง: กรณีเคสที่เกิดขึ้นเกิดเมืองนอก แต่ถ้าเกิดเมืองไทย เป็นภัยอันตรายใกล้จะถึง แต่ล่อลวงเข้าไปจะให้แทงตัวเอง แล้วขวานมาจากไหน น่าคิดว่าคุณเตรียมไว้หรือเปล่า แต่ถ้าเตรียม ป้องกันได้ไหม ต้องกลับไปคิด ถ้าถือว่าการป้องกัน แต่คุณเอาขวานจามเข้าไปที่ลำตัว 15 แผล สมควรแก่เหตุไหม เราเฉาะคนเข้าไป 3 ที่ก็น่าจะตายแล้ว

กระบวนกรชาย 2: ลองมาทบทวนกันอีกครั้ง องค์ประกอบต้องมีภัยอันตรายก่อน สอง ต้องละเมิดต่อกฎหมายและใกล้จะถึง ถ้าชูปอกว่าพุงนี้เอาถือว่ายังไม่ถึง สาม ป้องกันสิทธิของตนเองหรือผู้อื่น สี่ สมควรแก่เหตุ นื่องๆ มีคำถามใหม่ครับ อีกสักครู๋ นื่องๆ จะต้องศึกษาคดี ว่าสิ่งที่เกิดกับชีวิตเขา เขาจะอ้างการป้องกันได้หรือไม่

ผู้เข้าร่วมชาย: ตอนสามมีเดินถือมีดเข้าไป เขาถึงขั้นลงมือแทงกรรยาหรือยัง หรือแค่มีดในการชูป

กระบวนกรชาย 1: เป็นลักษณะของการคุกคามมากกว่า

กระบวนกรหญิง: สามีเขาทำร้ายภรรยามาตลอด จนวันหนึ่งทนไม่ไหว แต่ความทนไม่ไหวไม่ใช่ความว่ามีค
ได้แล้วทาง แต่เหมือนเป็นการเตรียม เขาซื้อขวานเตรียมไว้ว่าจะสับหัวสักวัน แต่ยังไม่สบโอกาส กะว่าหัว
ตบอีกทีจะล่อเข้าโรงรถ เป็นต้น

ผู้เข้าร่วมชาย: ถามข้อเท็จจริง ตัวอย่างผมเป็นผู้ชายตัวใหญ่ ช้างตัวมีป็นอยู่ เขากำลังจะมาทำร้ายผม
เหมือนกัน เขาก็ไม่ได้มีอาวุธ แต่เขาตัวใหญ่กว่า หุ่นเหมือนนักมวยปล้ำ ถ้าโดน ผมตายแน่ ผมมี 2
ทางเลือกคือหนี กับคว่ำป็นยิง หนีก็อาจจะรอด คว่ำป็นยิงก็อาจจะรอดเหมือนกัน ถ้าผมเลือกคว่ำป็นยิง 1
นัด จะถึงว่าพอสมควรแก่เหตุได้ไหม

กระบวนกรหญิง: คุณยังมีทางหนีคุณ ก็หนีก่อน

ผู้เข้าร่วมชาย: แล้วถ้าผมหนีไม่รอดร้อยเปอร์เซ็นต์

กระบวนกรชาย 2: เราจะมาเล่นเคสกันเลยครับ เพราะเหมือนกับเรื่องที่เราที่เสนอ ขอขอบคุณน้องมากครับ เรื่อง
นี้ขอตั้งกติกาก่อน หนึ่ง ห้ามเปิดโทรศัพท์มือถือ สอง ไม่มีผิดไม่มีถูก เหมือนที่น้องเริ่มได้ดีมาก อยากให้ทุก
คนได้แสดงความคิดเห็น ไม่จำเป็นต้องมีพื้นฐานทางกฎหมายมาก่อนหรือไม่ แต่อยากให้ลองคิดสนุกๆ
ด้วยเหตุผลเหมือนที่เราลองคุยกัน แล้วช่วยกันคุยกันในกลุ่ม แต่เวลาที่น้องแสดงละคร คนที่จะต้องเป็นผู้
พิพากษาคือเพื่อนๆ ที่นั่งฟังอยู่ครับ พร้อมนะครับ ถ้าพร้อมแล้ว เชิญนั่งประจำกลุ่มเดิมของท่านได้เลยครับ

(แจกกระดาษ 4 กลุ่ม กลุ่มละ 1 แผ่น 3 กลุ่มได้ O 1 กลุ่มได้ X ให้สมาชิกกลุ่ม X แยกย้ายไปรวม
กับกลุ่ม O เหลือ 3 กลุ่ม)

ใช้เวลา 5 นาทีในการรับฟังข้อเท็จจริงจากคนที่เขาประสบปัญหากฎหมายจริงๆ

(กระบวนกรกระจายตามกลุ่ม อธิบายข้อเท็จจริงของคนที่ประสบปัญหากฎหมายในลักษณะ
ต่างๆ เพื่อนำมาแสดงบทบาทสมมติ – 5 นาที)

กลุ่ม 1 แสดงบทบาทสมมุติ “ตีกัน” – 5 นาที

กลุ่ม 2 แสดงบทบาทสมมุติ “ย่องขโมยของแต่แอบเผลอหลับ” – 5 นาที

กลุ่ม 3 แสดงบทบาทสมมุติ “การถูกล่วงละเมิดทางเพศ” – 5 นาที

กระบวนการชาย 2: เราารู้สึกไม่แน่ใจว่าบทที่จะให้ตรงกับเรื่องที่เล่นไหม

กลุ่มลุ่มพลคิดว่า พ่อที่เอาปืนมาได้ยิงคนร้ายที่วิ่งหนีไปแล้วจากที่พยายามลวนลามข่มขืนเป็นการป้องกันโดยชอบหรือไม่

ผู้เข้าร่วมชาย: คิดว่าไม่เป็น จากสตอรี่เขาจะข่มขืน แต่เขาหนีไปแล้ว การกระทำนั้นสิ้นสุดไปแล้ว ถึงถูกยิง น่าจะไม่ใช้การป้องกันโดยชอบ

กระบวนกรชาย 2: แล้วจะมีเหตุกฎหมายอะไรอ้างได้ไหมว่า การที่คุณพ่เห็นเหตุการณ์ ทำให้เอาปืนลูกซองได้ยิง มีกฎหมายอะไรให้ลดโทษได้ไหม

ผู้เข้าร่วมหญิง: ถ้าเอาตามความคิดแบบไม่ได้เรียนกฎหมาย คือเขาหนีไปแล้ว และยังไม่ได้ข่มขืน ยังไม่ได้เกิดอะไรขึ้น เราไปยิงเขาทีหลัง ถือว่าเป็นการป้องกันที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมเป็นคนยิง อย่างน้อยผมรู้สึกว่าการป้องกัน อย่างน้อยผมป้องกันใจคนนั้นไม่ให้ไปถูกเมีย ผมล่องละเมียดทางเพศได้ (เสียงหัวเราะ)

กระบวนกรชาย 2: ขอขอบคุณแทนใจนะครับ ขอเสียงปรบมือให้ทุกกลุ่มหน่อยครับ

กระบวนกรหญิง: ในเรื่องการป้องกัน น่าจะได้ความรู้ไปไม่มากก็น้อย ไม่มีผิดมีถูกกับสิ่งที่ท่านทำไป ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือนะคะ

กระบวนกรชาย 2: เชิญพิธีกรครับ

กระบวนกรชาย 1: จริงๆ ความเป็นรายการสลายไปนานแล้ว และผมถูกเทคโนโลยีโดยวิทยากรไปด้วย แต่เรามีความสุขมากกับบทบาทสมมุติที่เราออกแบบมา แล้วมีการออกแบบใหม่ด้วย ชอบมาก

อดิศร: ขอขอบคุณครับ เรามาร่วมกันครับ ... ชวนให้ทีมที่นำเสนอ ลองสะท้อนคิดหนึ่งว่าเราชอบอะไรในกระบวนการที่เราออกแบบบ้าง

กระบวนกรชาย 3: ผมชอบที่เราทำงานกันเป็นทีมเวิร์กและผ่อนคลาย ไม่เครียด และขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่ร่วมมือ และผมสนุกมากที่ได้เห็นเพื่อนๆ แสดง ถึงแม้จะไม่ตรงกับข้อเท็จจริงที่ผมให้ไปก็ตาม

กระบวนกรหญิง: นับว่าเป็นบุญตาที่ได้เห็นอาจารย์ผู้ทรงเกียรติทุกท่านมาทำอะไรแบบนี้ รวมถึงผู้พิพากษาด้วย ตอนมองรู้สึกว่าการที่นักศึกษาเขามาเห็นจะคิดอย่างไร แต่รู้สึกว่าการที่ทุกคนเหมือนถอดหัวโขน

ออก แล้วเติมที่กับกิจกรรมทุกอย่าง สิ่งหนึ่งคือการทำงานเป็นกลุ่ม มันเปลี่ยนแปลงตลอดจนนาทีสุดท้ายจริงๆ แต่รู้สึกว่าเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้ร่วมงานกับทีมนี้ ได้ประสบการณ์มากๆ ในการทำงานเป็นทีม และคิดอย่างเป็นระบบ ปกติเป็นคนที่ไม่ค่อยเป็นระบบเท่าไร ขอขอบคุณมากค่ะ

กระบวนกรชาย 1: จริงๆ คอนเซ็ปต์คือทำอะไรให้ห้องที่ไม่รู้กฎหมายสนุก ให้เรื่องยากๆ ในมุมมองกฎหมายสามารถเข้าถึงคนที่ไม่ได้เรียนกฎหมายได้ จริงๆ โครงการนี้คิดแต่แรกว่า จำเป็นต้องเป็นครูกฎหมายหรือไม่ที่สอนนักศึกษา ผมคิดว่าไม่ควร เหมือนเราที่เป็นอาจารย์ต้องสอนข้างนอก ถ้าเราไม่มีเครื่องมือที่ดี เราไม่ได้มีโอกาสแบบนี้ เวลาไปสอนข้างนอก เราจะบรรยายเหมือนที่สอนเด็ก เลยทดลองดู แล้วรู้สึกว่าค่อนข้างประสบความสำเร็จ

กระบวนกรชาย 2: เรามีไอเดียที่อยากจะใส่เข้าไปในกิจกรรม 45 นาทีนี้เยอะมาก แล้วรู้สึกว่าใส่เข้าไปได้เกือบครบ แต่เวลาเกินนิดหนึ่ง เป็นความสุขของเราที่สามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว พุดจากมุมมองผมเครื่องมือหรือภูมิหลังทางกฎหมายเราไม่มีให้ทีมเลย แต่เราช่วยออกแบบว่าความเป็นไปได้ในการสร้าง Introduction จะเป็นแบบนี้ แล้วจะกลืนเข้ากับกิจกรรมที่เราต้องเตรียมเรื่องทฤษฎีว่าเป็นอย่างไร คิดว่าออกมาน่าจะตรงอยู่ แต่อยากฟังจากคนอื่นว่าคิดเหมือนผมไหม

อดีต: ถ้าเรามีเวลาเพิ่มเติม การจะพัฒนาต่อ อยากจะปรับหรืออยากจะทำอะไรเพิ่มเติมหรือเปล่า ในเชิงกระบวนการ

กระบวนกรชาย 2: จริงๆ แล้วขาดช่วงที่สรุปนิดหนึ่งว่า หลังจากแต่ละเคสแสดงออกแล้ว เป็นเพราะอะไร เพราะทุกอย่างมี 4 ข้อเท่านั้นเอง แล้วเราจะลงได้ลึกมาก อย่างที่เราตั้งประเด็นในตอนแรกว่า ไกลถึงคือแค่นั้น เขาวิ่งหนีไปแล้ว เข้ากับองค์ประกอบข้อแรก เป็นเหตุเรื่องอื่นหรือเปล่า หรือคนที่เขานอนไปแล้ว ผมพยายามเลือกเคสที่ Controversy จะพยายามสรุปเพื่อจะกลับมาโฟกัสที่ 4 ข้อ

กระบวนกรหญิง: ตอนแรกเราคิดว่าจะเอา 4 กลุ่ม กลายเป็นยุบมาเหลือ 3 เพราะดูจากเวลาและความมีของของแต่ละคน จริงๆ ถ้าเวลาไม่มาก อาจจะมี 2 กลุ่ม หรือกิจกรรมตอนแรก อาจจะต้องกระชับและสั้นนิดหนึ่ง กิจกรรม Yes / No อาจจะต้องให้สั้นหรือตัดออก ถ้าคิดว่าเราจะโฟกัสกับกิจกรรมกลุ่มแบบโรลเพลย์ เราจะได้ให้คุณค่ากับตรงนี้ไปเลย

กระบวนกรชาย 3: เรื่องเวลาวางกิจกรรมที่เราวางแผนว่าจะทำเท่านี้ แต่ไม่เป็นไปตามแผน เราก็พยายามจะจัดการเวลาให้ได้

กระบวนการชาย 1: เห็นด้วยว่าตอนที่ทำเอา บาโรมิเตอร์ฉบับย่อย ที่แบ่งแค่ 2 ฝั่ง อาจจะลดทอนให้เหลือแค่เคส หรือ 2 เคส แล้วส่วนอื่นๆ ในการยกตัวอย่าง ทำให้น้อยลง ทุกอย่างน่าจะกระชับในเรื่องของเวลา

ผู้เข้าร่วมชาย: เหมือนเมื่อครู้อบได้ยีนว่า จุดประสงค์คืออยากให้เด็กที่ไม่พื้นฐานเรื่องกฎหมายมาก่อนเข้าใจ กลุ่มนี้ตอบประเด็นนี้มากๆ น่าจะเป็นกลุ่มที่ชัดเจนที่สุด เรา รู้สึกมีส่วนร่วมได้ เหมือนเวลาที่กระบวนการพูดภาษากฎหมาย รู้สึกว่าต้องอย่างนี้ดี แอบรู้สึกว่าพลังงานของกลุ่มนี้มีความกวนนิดหนึ่ง แต่ความกวนเป็นข้อดีในการทำให้เด็กรู้สึกว่า ฉันจะเป็นอะไรก็ได้เวลาที่เขาโรลเพลย์หรือทำกิจกรรมกลุ่มนี้ ถ้าตั้งใจจะให้เด็กคนอื่นที่ไม่ใช่เด็กนิติฯ สนใจ คิดว่าประสบความสำเร็จ

ผู้เข้าร่วมหญิง: รู้สึกว่าเรามีส่วนร่วมกับกฎหมายมาก เพราะปกติรู้สึกว่าเข้าใจค่อนข้างยาก แต่ด้วยตัวเนื้อหาไม่ได้รู้สึกเหมือนการบรรยาย แค่มานั่งฟังว่ามีประเด็นเท่านี้ ค่อนข้างเหมาะกับเวลา และชอบตอนที่ให้มีกิจกรรมเลือก Yes / No ก่อน รู้สึกว่าเวลาฝึกคิดนิดหนึ่งก่อนที่จะไปทำจริงๆ ว่า ถ้าประเด็นแบบนี้เราคิดอย่างไร แล้วพอมานำตรงนั้นช่วยให้เราวิเคราะห์ได้มากขึ้น เป็นกิจกรรมที่ทำให้เราสนุกตั้งแต่ต้น และสนใจว่า แบบนี้คิดอย่างนี้ใช่ไหม รู้สึกชอบมากๆ

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมชอบตอนเริ่มต้น เสียตายบรรยายภาคที่ถูกทำลายเร็วมากตอนที่เป็นรายการ เพราะตอนเริ่มมาอินเร็วมาก แต่หายวับไปกับตา

ผู้เข้าร่วมหญิง: ช่วงของรายการต้องการอธิบายหลักของกฎหมาย องค์ประกอบความผิดต่างๆ แต่ทไมได้ไม่ได้ เพราะค่อนข้างจะหนักตรงนั้นนิดหนึ่ง แต่ที่สนุกและตื่นเต้นคือตอนแบ่งกลุ่มมากกว่า ปกติจะให้กระต่ายมาตอบแต่ละกลุ่ม แค่ว่าหรือ ไม่ได้มีแอ็คติ้ง แต่เนี่ยมีการแอ็คติ้งเข้ามา รู้สึกชอบ และสนใจแต่ละกลุ่มด้วย รู้สึกว่ามีอารมณ์ร่วมมากขึ้น

ผู้เข้าร่วมหญิง: ชอบตรงที่สอนกฎหมายโดยเริ่มจากคอมมอนเซนส์ก่อน จากการที่เราไม่รู้อะไร แล้วให้เราเลือกคำตอบที่รู้สึกว่าบ๊อบบ๊อ ใครจะไปทำอย่างนั้นได้ แต่เราตอบไปด้วยเซนส์ของเรา ทำให้รู้ว่าเรียนกฎหมายคุณไม่รู้อะไรก็ได้ แต่ใช้คอมมอนเซนส์นำทางโดยเฉพาะคดีอาญา จะไปได้ และชอบตรงที่ให้เล่นบทบาทสมมุติ เป็นการปลดปล่อยอะไรบางอย่างที่อยู่ในจิตใจเรา เช่น จากศาลเป็นจำเลยบ้าง ถือว่าโอเค แต่แล้วไปถึงข้อสังเกต คือกิจกรรม 3 ช่วงนี้ไม่ราบรื่น โดยเฉพาะช่วงแรก มาถึงแล้ววางหลักเลย คนที่ไม่ได้เรียนกฎหมายจะไม่เข้าใจ แต่ถ้าสมมุติมาแล้วใช้คอมมอนเซนส์นำทางก่อน แล้วค่อยมาวางหลัก แล้วค่อยให้มาเล่นละครอาจจะดี ถ้าเริ่มด้วยคอมมอนเซนส์ คิดว่าจะไปได้ทุกอย่าง

ผู้เข้าร่วมหญิง: ชอบคิดกลุ่มนี้ที่คิดถึงคนที่ไม่ได้เรียนกฎหมาย เป็นการไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง แต่อยากให้คิดถึงเพื่อนร่วมทีมด้วย ว่าเราทิ้งเขาไว้ข้างหลังหรือเปล่า เลยทำให้มีความหวังว่า ตกลงว่าใครเป็นผู้ดำเนินรายการกันแน่

สอง ถ้าเรามองว่า เราอยากให้ความรู้กับผู้เรียนกฎหมาย ถ้าเราถามว่าเขาออกจากห้องเรียนแล้ว จำได้หรือเปล่าว่า 4 ข้อนั้นคืออะไร เราได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเปล่า

ข้อ 3 โจทย์ที่เอามาถามจากหนังสือเรื่อง *Justice* เป็น Moral Dilemma ตรงกับเรื่องการป้องกันหรือเปล่า ต้องคิดว่ามีความเชื่อมโยงไหม แต่โดยรวมชอบและสนุกมาก

ผู้เข้าร่วมชาย: มีข้อที่ชอบเหมือนกับทุกๆ กลุ่มที่พูดมา ชอบตรงที่เราได้เล่นโรลเพลย์ แต่เราไม่ได้โรลเพลย์ อยากให้ผู้สอนเคลียร์กติกาการเล่นแต่ละอย่างในแต่ละช่วง สมมุติว่าโรลเพลย์อยากจะทำอะไรบ้าง อย่างเช่นให้โจทย์มาแล้วให้ทุกคนโรลเพลย์ไปเลย แล้วชวนทุกคนมาพิพากษา อย่างกลุ่มเราโดนบรีฟว่าให้โรลเพลย์บนโจทย์ แล้วพิพากษากันเอง เราเลยมีการแบ่งว่า นอกจากคนเป็นโจรเป็นอะไรแล้ว ใครจะเป็นผู้พิพากษา ใครจะเป็นทนาย เราอยากเป็นผู้พิพากษา รู้สึกเสียใจมากที่ไม่ได้เป็น แต่โดยรวมสนุกมาก

แล้วอยากให้ช่วยสรุปประเด็นหนึ่งว่า แต่ละกลุ่มตรงกับทฤษฎีข้อไหนบ้าง ข้อสังเกตเหล่านั้น อยากให้เล่าหน่อยว่า เคลที่ยกป็นมาyingกัน อยู่ในทฤษฎีข้อใดบ้าง เราจะได้เข้าใจมากขึ้นจากเหตุการณ์จริง

ผู้เข้าร่วมชาย: มีเรื่องที่ชอบประมาณ 2 เรื่อง ผมชอบวิธีการยุบกลุ่มที่เรียบง่ายมาก ประหยัดเวลาได้ดีมากๆ และผมชอบตอนที่ตั้งโจทย์ว่าอยากทำให้คนที่ไม่ได้เรียนกฎหมายเข้าใจได้ง่าย แล้วง่ายจริงๆ คงเชื่อมโยงกับการที่เขาเลือกใช้กฎหมายอาญา เพราะเกี่ยวกับความรู้สึกนึกคิดทางศีลธรรมของคน เลยทำให้คนอินและเข้าใจได้ง่าย วิธีการเลือกโจทย์ตอบโจทย์ในสิ่งที่ทีมต้องการได้มากๆ

ผู้เข้าร่วมชาย: ชอบความสนุก แต่เมื่อครู่ตกใจ ตอนจับกลุ่ม 4 คนกำลังจะยื่นโทรศัพท์ ต้องแยกแล้ว ยังไม่ได้ทำอะไรเลย อารมณ์เหมือนอยู่ในคลาสแล้วเด็กกำลังจะคุยกันแล้วโดนแยกออกจากกลุ่ม รู้สึกว่าเห็นของอาจารย์นิติฯ หลายๆ คนบางคน ว้าว แต่มีนิดหนึ่งตอนที่เราทำบาโรมิเตอร์ มีรูปขึ้นมา อย่างแรกเป็นข้อความ มีช่วงหนึ่งที่เราสติหลุด ว่าโจทย์คืออะไร แล้วฟังไม่เคลียร์ เราไม่เข้าใจเรื่องกฎหมาย เราไม่เข้าใจโจทย์ เลยนั่งเฉยๆ ว่าทำอะไรกัน ยังงงๆ ถ้ามีข้อความว่าโจทย์คืออะไร จะทำให้คนที่ฟังไม่ทันได้อ่านไปด้วย

ปวีณา: พูดในฐานะคนชอบดูละครกฎหมาย ชอบ พอมาเลือกหัวข้อนี้ เลยสนุกสำหรับคนอื่นๆ ด้วย เพราะว่าคดีอาญาเป็นคดีที่คนเฝือกจะชอบเป็นพิเศษ แล้วมันง่าย จริงๆ หัวข้อประมาณนี้เหมาะสำหรับเวลา 45 นาที เป็นหัวข้อที่ไม่ใหญ่ไม่เล็กจนเกินไป กำลังดี เล่นได้เยอะ และเห็นว่ามีกร้อยเรียงมา เริ่ม

จากกว้างๆ ก่อนแล้วค่อยสโคปเข้ามา ชอบบรรยายภาคที่มีความพยายามจะสนุกสนาน มีกิจกรรม หลากหลาย และชอบเป็นพิเศษที่มีโรลเพลย์ เข้ากับหัวข้อและสนุก คนเรียนรู้จากตัวละคร เรียนรู้จากโรลเพลย์

ข้อเสนอ กำลังคิดว่าช่วงต้นสามารถทำให้กระชับขึ้นได้ และเป็นแค่การเตรียมผู้เรียนเฉยๆ ก็พอ เพราะช่วงที่เป็นรายการ รู้สึกว่าจะหลุด ผู้เข้าร่วมจะเบลอๆ ถ้าเราจะสโคปนิดหนึ่ง พอให้เข้าใจไอเดียแล้ว ไปต่อที่เคสเลย จะชัดกว่า

แต่ว่ามีประเด็นเรื่องเคสรถไฟเหมือนกัน จริงๆ เคส Dilemma ถูกใช้ในการสอนทวงวงการอยู่แล้ว แต่พอเห็นว่าหัวข้อว่า Self Defense is Not a Murder. เลยงงว่า เป็น Self Defense หรือ Moral Dilemma ถ้าตัดทิ้งไปเลย หรือเปลี่ยนเป็นเคสอื่นที่เป็น Dilemma ในเชิง Self Defense หรือเคส Self Defense ที่ ก้ากึ่งมากๆ แล้วชวนคุยกันสักนิดหนึ่ง แล้วอาจจะบอกว่าคดีนั้นศาลตัดสินว่าอย่างไร ผู้เรียนที่ไม่ได้เรียน กฎหมายเขาจะมีพื้นฐาน หรืออาจจะเล่าเคสต่างๆ 2-3 เคส แล้วให้ช่วยกันทาย แล้วค่อยอธิบายว่าถูก ตัดสินแบบนี้เพราะอะไร เพื่อให้เขามีพื้นฐานไว้ใช้ในการวิเคราะห์เคสต่อไป

แล้วการที่เป็นเคสเฉยๆ ใช้เวลาค่อนข้างเยอะในการคิดโรลเพลย์ คือสนุก แต่เสียเวลาที่เวลามีแค่ 45 นาที แต่ละกลุ่มจะสนุกสนานกับการเข้าถึงบทบาท กับการเตรียมเนื้อเรื่อง จริงๆ การเตรียมเนื้อเรื่อง คิด ได้หลากหลาย แต่จะกลายเป็นฝึกทักษะการสร้างเรื่อง หรือ Story Telling แทนที่จะเป็นการคิดวิเคราะห์ แยกแยะว่าจะ เป็น Self Defense หรือไม่

เสนอเทคนิคให้มีแค่เคสเดียว แต่ละกลุ่มได้รับบทบาทตัวแทนที่แตกต่างกัน เช่น ตัวแทนฝ่ายจำเลย ตัวแทนอัยการหรือคนทำสำนวน ตัวแทนฝ่ายที่เป็นประชาชนทั่วไปหรือพยานที่เห็นเหตุการณ์ แล้วให้เขาใช้เวลาไปกับการเตรียมว่า เขาจะ Defense ว่าอะไร หรือเขาจะให้การว่าอย่างไรสำหรับคดีนี้

แล้วมีเทคนิคเสนออีกอย่างหนึ่งว่า ให้ทำเป็น Hot Seating เช่น ช่วยกันเตรียมของแต่ละคน แล้วเอาคนนั้นมานั่ง ให้เพื่อนทุกคนช่วยกันถาม แล้วให้ตอบในฐานะที่เป็นตัวละครนั้น จะเห็นว่าเหตุผลของ ฝ่ายจำเลย นี่คือ Self Defense สำหรับฉัน เหตุผลของฝ่ายที่ฟ้องหรือว่าฝ่ายโจทก์ ไม่ใช่ จะเห็นว่ามี ความอิหลักอิเหลื่อในตัวคดีบางอย่าง แล้วค่อยชวนทั้งห้องคิดว่าตกลงเป็นหรือไม่เป็น

แต่สิ่งหนึ่งที่มีได้คือ ช่วยเฉลยตอนท้าย เพราะผู้เรียนอาจจะอยากได้ความชัดเจนว่า เคสนี้จริงๆ แล้วถูกตัดสินว่าอะไร เพื่อเตรียมด้วยว่า ถ้าต่อไปผู้เรียนเจอเคสคล้ายๆ แบบนี้ ถึงแม้จะมีการตัดสินแบบนี้ ในอดีต แต่ถ้าเขาต้องทำงานในฐานะตัวแทนของคนที่แตกต่างกัน เขาจะหาวิธีการอย่างไรหรือหาหลักฐาน อยากรู้อะไรมาพูด จะได้ฝึกทักษะของนักกฎหมายเพิ่มเติม

อีกอย่างหนึ่ง อยากรู้อะไรเห็นบทบาทของทีมที่เฉลี่ยกันมากกว่านี้ เหมือนจะมีวิทยากรหลักและผู้ช่วย แต่ถ้าลองใช้สิ่งที่แต่ละคนมีมาช่วยกัน น่าจะสนุก จริงๆ หัวข้อนี้ไม่ยาก คนไม่รู้กฎหมายใช้เวลาจินตนาการ ก็จับได้ว่า หลักของ Self Defense คืออะไร การฆาตกรรมคืออะไร น่าจะช่วยกันได้ เพื่อจะได้เฉลี่ย และ ผู้เรียนรู้สึกว่าได้เรียนรู้จากมุมมองที่หลากหลาย

อดิศร: ชอบความสนุกของทีมนี้ มีความสร้างสรรค์บ้างอย่าง และชอบการที่เราตั้งเรื่องที่เราารู้สึกว่าความเข้าใจได้ไม่ง่าย มาย่อยให้น่าสนใจ และรู้สึกอยากเข้าไปเรียนรู้ ทำได้ดีมาก

ในส่วนของ การจัดวางกระบวนการ ผมจะให้ความสำคัญกับเรื่องเวลา เนื่องจากเรามีเวลาค่อนข้างจำกัด แค่ 45 นาที ทำอย่างไรถึงจะให้การใช้เวลาเกิดประโยชน์ต่อเป้าหมายการเรียนรู้ที่สุด พอไปลงในส่วนของ การซ้อมค่อนข้างเยอะ เลยไม่ได้คุยกันจริงๆ จังๆ จริงๆ มีทางเลือกอื่นที่มีความเป็นไปได้ พุดถึงในแง่ที่เราจะไปออกแบบต่อ จะได้ช่วยกันแชร์ไอเดีย เพราะจริงๆ เป็นจุดเริ่มต้นที่น่าสนใจอยู่แล้ว

อย่างหนึ่งคือ เนื่องจากผมคิดว่าเป้าหมายหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับหัวข้อนี้ เป็นเรื่องที่เรากำลังเชื่อมโยงกับเรื่อง Moral Dilemma คือหลายๆ ครั้งเราจะพบว่า กรณีของ Self Defense เป็นเรื่องที่ตัดสินใจยากลำบาก เพราะเป็นเรื่อง Moral บางอย่างของผู้ตัดสิน ผู้มอง ผู้ตีความสถานการณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ถ้าเราขยับประเด็นนี้ต่อไปได้อีกสักหน่อยจะน่าสนใจมาก อาทิเช่น แทนที่เราจะให้แต่ละกลุ่มเล่นแต่ละเรื่อง ตัวทีมงานเล่นเอง เพื่อคุมในเชิงเวลา แต่เป็นการเล่นผ่านมุมมองที่ดูเหมือนจะเทไปให้ฝั่งใดฝั่งหนึ่ง แล้วเล่นสัก 2-3 รอบ รอบที่ 1 เหตุการณ์ปกติ รอบที่ 2 อาจจะทำให้เหมือนชวนให้คิดว่าเขาต้อง Self Defense จริงๆ กับอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ไม่ต้อง Self Defense แต่เป็นเหตุการณ์เดียวกัน แล้วคนดูจะได้เห็นว่า การที่เราฟัง เพราะเราไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ เราสามารถตีความเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ ได้แบบไหนบ้าง แล้วมีผลต่อการตัดสินใจของการเป็นผู้พิพากษาที่แตกต่างกันไปได้ นี่เป็นประเด็นสำคัญที่น่าจะขยับต่อ เพราะเรื่องพวกนี้เป็นเรื่องอติวิสัยมาก เราไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง เราเอาแค่หลักฐานบางอย่างตีความว่าเกิดอะไรขึ้นกันแน่ ถ้าสามารถขยับประเด็นนี้ได้ จะช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักว่า ต้องระมัดระวัง เพราะเราตีความเสียงที่ได้ตลอดเวลาจากจินตนาการของเราเอง

ถ้าเรารู้สึกว่าเล่นไม่ค่อยไหว อย่างของอักษรสาศาสตร์ จูฬพาฯ จะเอานักเรียนการละครไปช่วยเวลา สอน ขอตัวไป 2-3 คน ซึ่งเขาจะเข้าสู่บทบาทได้ เมื่อครูเป็นการเล่นตลก เลยไม่เห็นภาพจริงๆ แต่ถ้าเอานักแสดงจริงๆ หรือนักแสดงที่ถูกฝึกมาเล่น จะมีผลสะท้อนอีกแบบหนึ่ง เพราะจะมีความน่าเชื่อถือ บางอย่าง แล้วทำให้เราเริ่มไม่แน่ใจ การได้นักแสดงจะทำให้เห็นองค์ประกอบของอีกฝั่งหนึ่ง ของฝั่ง Self Defense ว่าเมื่อครูต้อง Self Defense

คือทั้ง 3 เคส เป็นเคสที่ดูเล่นๆ เลยไม่น่าจะมี Self Defense สักเคส แต่ถ้าอย่างเคสแรกก็ทะเลาะกัน แล้วอีกนิดจะเข้าไปปะทะหรือจะฆ่า แล้วหยิบปืนขึ้นมายิง ผมว่ามีความ Dilemma มากกว่านี้ เลยขาดมิติด้านนั้นไปหน่อยหนึ่ง แต่รวมๆ แล้วชอบการเลือกประเด็นหัวข้อมาก

อธิษฐาน: ชอบหัวข้อ ดีมาก สนุก มีส่วนร่วม และในเชิงของการออกแบบ ชอบที่เราคืนอำนาจให้กับผู้เรียน ให้เขาได้ออกแบบบทเอง มีส่วนร่วมเอง เป็นช่วงพีคของ Curve คือตลกไปด้วย สนุก และเขาได้การเรียนรู้ บางอย่างด้วยที่ให้ตีความ

แต่จุดที่ปรับคือเรื่องการขมวด ไม่มีการเฉลยและขมวด มีแค่การถามๆ แต่ไม่มีการสรุปว่าแต่ละเคสคืออะไร หายไปเลย ตรงที่เขาจะเก็บกลับไปเลยอาจจะจับได้ไม่ชัด

อีกอย่างหนึ่งในเชิงการทำงานเป็นทีม เห็นคล้ายๆ กับหลายๆ คนว่า ถ้าตัว อ.นิสิต ถ้าสอนคนเดียวเอาห้องอยู่ เป็นคนสนุก มีพลังมาก มีมุข มีจังหวะ ลูกล่อลูกชนได้ แต่พอมาทำงานเป็นทีม อาจารย์โดยกลายเป็นวิทยากรหลัก แล้วที่เหลือคือผู้ช่วย บางคนหายไปเลย อย่างตอนที่จะเป็นพิธีกร แล้วบทนั้นหายไป ถ้ามีการเกลี้ยบบทบาทให้ทุกคนฉายแสงขึ้นมาในแต่ละจังหวะ จะทำให้พลังของทีมในการโอบอุ้มพลังงานทำได้ทั้งหมด เหมือนอาจารย์โอบอุ้มอยู่คนเดียว เพื่อนๆ เป็นผู้ช่วยเฉยๆ อาจจะเกลี้ยตรงนี้อีกนิดหนึ่ง จะทำให้ทั้งห้องมีส่วนร่วมกันไปทั้งหมด

อดิศร: ขอขอบคุณทุกๆ ทีม มหัตศจรรย์มากที่เรามีเวลาแค่ประมาณวันครึ่ง แล้วสามารถออกแบบการเรียนรู้และจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ และทำให้คนที่เกลียดวิชากฎหมาย รู้สึกติดตามทุกๆ ทีมได้ และผมเชื่อว่าน้องๆ จากสาธิตที่ไม่ได้เรียนกฎหมาย เห็นเลยว่าคนที่ไม่ได้เรียนกฎหมายสามารถที่จะสนุกไปกับการเรียนรู้ได้ ผมคิดว่าเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญมาก ที่อาจารย์จะทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมได้มากขนาดนี้ ขอขอบคุณมาก

พักเบรก

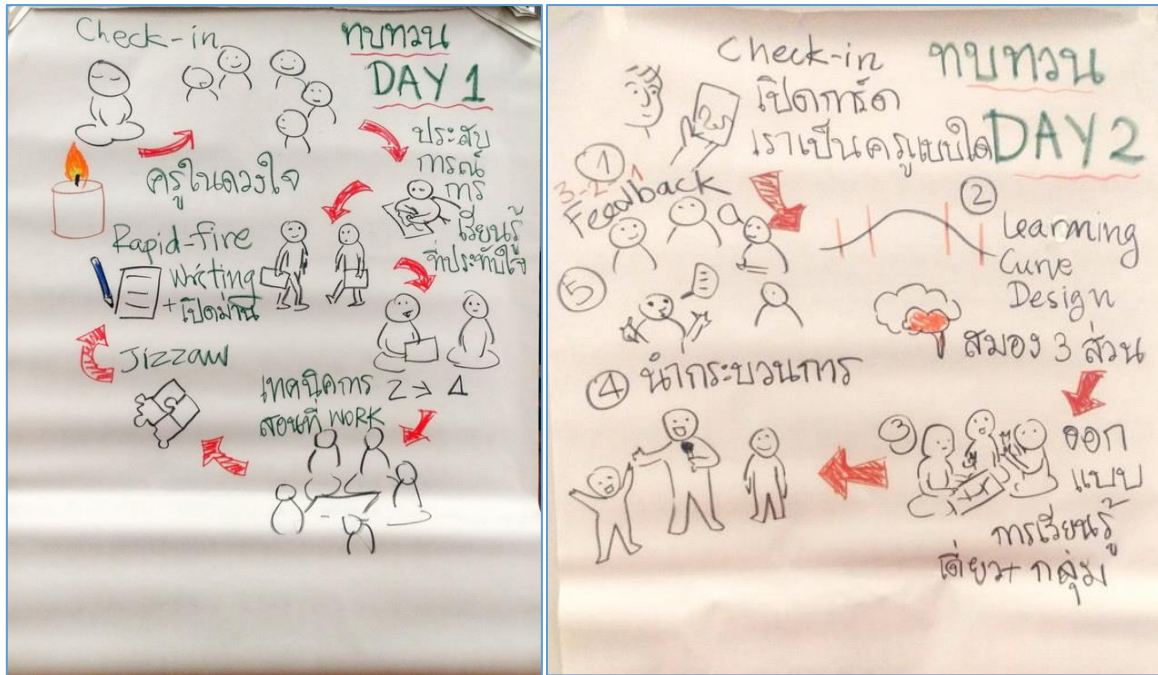
10.30- 10.45 น.

**สะท้อนการเรียนรู้
ของตนเอง**

- 3 สิ่งที่เราได้เรียนรู้ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเรา
- เรารู้สึกชอบ-ประทับใจช่วงใดบ้าง เพราะเหตุใด
- 1 สิ่งที่เราจะนำไปปรับใช้ อย่างเป็นรูปธรรมคืออะไร

อธิษฐาน: เข้าสู่ช่วงท้ายของการอบรม เป็นช่วงสะท้อนการเรียนรู้ของตนเอง มีอุปกรณ์ให้หรืออยากจะใช้สมุดของตัวเองก็ได้

อดีต: เรามาช่วยกันทบทวนการเรียนรู้ว่า เราทำอะไรกันไปแล้ว คืบแรก เราทำความรู้จักกัน กิจกรรม Socio Matrix มีโจทย์ให้เรากลับมาทบทวนความเป็นครูของเรา

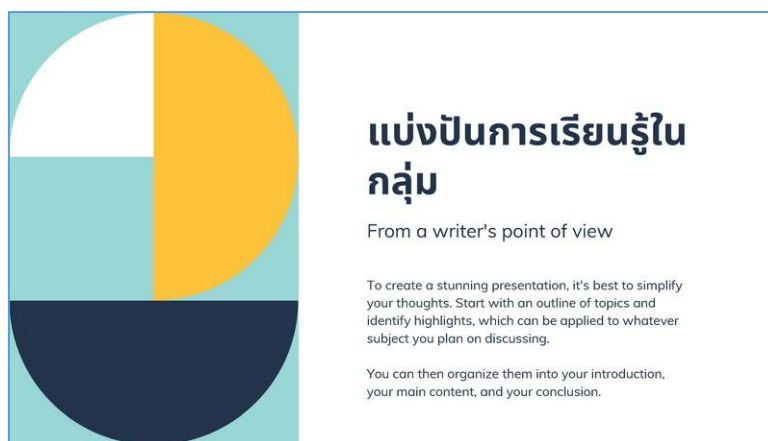
เช้าวันแรก เริ่มด้วยเช็คอิน ชวนคุยเรื่องประสบการณ์เรียนรู้ที่เราประทับใจ จับกลุ่มคุยกับเพื่อน ได้ฝึกเรื่องของการฟัง มีการมาแบ่งปันเรื่องวิธีการสอนที่ได้ผลสำหรับเราจากประสบการณ์ตรงของเรา แล้วมาแลกเปลี่ยนกัน จากนั้นเรามาเรียนรู้เรื่องของเทคนิควิธีการ แล้วแบ่งกลุ่มไปเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมจิ๊กซอว์ หลังจากนั้นทบทวนกิจกรรมการเรียนรู้ของตัวเองผ่านกิจกรรม Rapid-Fire Writing จากนั้นมาคุยกันว่า กิจกรรมนั้นมีที่มาเบื้องหลังการออกแบบอย่างไรบ้าง ตอนกลางวันเราทำกิจกรรมครูใจดวงใจ ย้อนระลึกถึงครูคนที่สร้างความประทับใจให้กับเรา

วันที่ 2 เริ่มต้นด้วยการเช็คอิน แล้วเปิดการ์ด เลือกรูปภาพกับคำพูดว่าเราเป็นครูแบบไหน หลังจากนั้นก็มี การเรียน Learning Curve Design เรื่องทฤษฎีการเรียนรู้ และแบ่งกลุ่มกัน ในแง่การได้ออกแบบการเรียนรู้และนำกระบวนการ มีการให้ฟีดแบคต่อกัน แล้ววันนี้มีการจัดกระบวนการต่อทั้งหมด 5 กลุ่ม

อธิษฐาน: อยากจะให้พวกเราใช้เวลาเจียบๆ ในการสะท้อนการเรียนรู้ของตัวเองในช่วง 2 วันกว่าๆ ที่ผ่าน มาว่า สิ่งที่เราได้เรียนรู้มีประเด็นอะไรบ้าง มี 3 ประเด็นที่เราจะชวนให้เราทบทวนตัวเอง คือ 3 สิ่งที่เราได้เรียนรู้หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเรา สิ่งที่ชอบหรือประทับใจในช่วงไหนบ้าง และเพราะเหตุใด กับสิ่งที่เราจะนำไปปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรมในการเป็นอาจารย์สอนวิชาด้านกฎหมาย มีอะไรที่เราอยากจะไปปรับ ใช้อย่างน้อย 1 อย่าง ให้เวลานั่งเขียนของตัวเองเจียบๆ ประมาณ 7 นาที

(แต่ละคนทบทวนการเรียนรู้จากการอบรม 3 ประเด็น – 7 นาที)

อดีต: ชวนพวกเราแบ่งกลุ่ม 4 คนที่ไม่ค่อยได้ทำงานด้วยเท่าไร ชวนพวกเราแลกเปลี่ยนกัน ขอเพิ่ม
โจทย์ให้หนึ่ง ตอนที่เพื่อนแต่ละคนเล่าการเรียนรู้ของตัวเอง พอ 1 คนเล่าจบ อยากรู้คนที่เหลือในกลุ่ม
ลองช่วยสะท้อนเพิ่มเติมด้วยว่า จากที่เราได้รู้จักเขาในเวลา 2 วันกว่าๆ เราเห็นอะไรที่เป็นศักยภาพในการสอน
หรือการเป็นครูของเขาที่เราอยากจะชื่นชม แล้วบอกให้เขารู้อย่างน้อยคนละ 1 อย่าง

(แบ่งกลุ่ม 4 คนแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของตนเอง และชื่นชมคุณสมบัติความเป็นครูที่เราเห็นในตัว
เพื่อน - 10 นาที)

อธิษฐาน: ช่วงต่อไปจะเป็นช่วงเช็คเอาต์เพื่อปิดวงร่วมกัน จะขอส่งไมค์เวียนไป สำหรับแต่ละคน การ
เรียนรู้ที่ได้รับในเวลาประมาณ 2 วันกว่าๆ ถ้าอยากจะแบ่งปันอะไร ไม่ว่าจะ เป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้ สิ่งที่ชอบ หรือ
สิ่งที่จะเอาไปปรับใช้ของตัวเอง ขอเชิญ แต่ขอให้กระชับสั้นสักนิดหนึ่ง

ผู้เข้าร่วมหญิง: ต้องขอบคุณทางคณะนิเทศศาสตร์ที่สร้างเรามาตั้งแต่ ป.ตรี โท เอก และให้โอกาสเราทุก
อย่าง ตอนทำงาน จัดอบรมทุกอย่าง ขอขอบคุณวิทยากรทุกท่าน อาจารย์ทุกท่าน ได้ในสิ่งที่เราอยากได้ ได้
ทฤษฎี ขอขอบคุณน้องๆ สาธิตทุกคนที่มาช่วยเป็นที่เนียน ขอขอบคุณอาจารย์น้องๆ รุ่นใหม่นิเทศศาสตร์ที่ทำให้
เห็นว่า ประเทศยังไม่สิ้นหวัง มีคนเก่งๆ อีกมากมาย และขอบคุณอาจารย์พี่ๆ หลายท่านที่เราแอบเก็บข้อดี
ของทุกคนไปใช้

ผู้เข้าร่วมหญิง: ขอขอบคุณวิทยากรที่ติดต่อมาให้กับพวกเราเพื่อที่จะได้เอากลับไปใช้ต่อ ที่มาเห็นและได้ร่วม
แชร์ประสบการณ์ร่วมกันในวันนี้ ทำให้รู้ว่าเราไม่ต้องรู้สึกอะไรอยู่คนเดียว ทนทุกข์อยู่คนเดียว ทุกคนต่างมี
ปัญหาเหมือนกัน และขอบคุณทั้งวิทยากรและเพื่อนๆ ด้วยกันที่เหมือนเป็นครูของเราทุกท่านเลย

อธิษฐาน: อยากให้แชร์ในประเด็นการเรียนรู้ของเรา เพื่ออาจจะเป็นการช่วยเติมของเพื่อนในวงได้ด้วย

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมได้สังเกตตัวเองอย่างหนึ่งว่า ก่อนที่เราจะสอน เราจะมีเตรียมสอน และจะต้องดีลกับความกดดัน ความตื่นเต้น แต่ 2 วันที่ผ่านมา รู้สึกน้อยลง เพราะเราคิดว่า ความตื่นเต้นหรือความแฉะที่ฟ ไม่ได้อยู่กับเรา แต่ไปอยู่กับผู้เรียนมากกว่า และเป็นอย่างนั้นเสียทั้งหมดด้วย แล้วความแฉะที่ฟที่เกิดกับผู้เรียนอย่างเป็นธรรมชาติมากๆ ทำให้เราไม่ต้องหวังว่าการเรียนรู้จะไม่เกิดขึ้น จึงกลับมาเป็นบทเรียนสำคัญว่า ผมเชื่อในหลัก Minimalism ว่าครูควรจะทำงานให้น้อยที่สุด แต่สามารถสร้างสภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศในคลาส ให้ผู้เรียนเป็นธรรมชาติและแสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด

อีกประเด็นหนึ่ง รู้สึกว่าในกระบวนการ 2 วันครึ่ง เราในฐานะครู ในฐานะอาจารย์ เราสลับบทบาทมาเป็นผู้เรียนตลอด แล้วกลับมาเป็นครูอีกครั้ง เราสลับบทบาทไปมา ขณะเดียวกัน เราทบทวน ชัดเกล้าตัวเองตลอดเวลา จนถึงจุดหนึ่งเราจะรู้สึกว่า ความเป็นผู้เรียนกับผู้สอนตัดขาดจากกันไม่ได้ มันอยู่เสมอกัน หรือมีเส้นบางๆ นิดเดียวเอง ทั้งนี้ทั้งนั้นคือการตระหนักรู้ว่าเราเป็นผู้เรียนอยู่เสมอในขณะที่เราสอน เป็นสิ่งที่ควรจะต้องทบทวนและตระหนักรู้ว่านักศึกษาหรือผู้เรียนเอง ก็มีสิทธิ์ที่จะให้เราด้วย ขอขอบคุณครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: รู้สึกดีใจกับวงการนักกฎหมายไทย จริงๆ หลายคนคงพยายามทำแบบนี้ แต่รู้สึกเหมือนตัวเองแปลก เหมือนเป็นแกะดำ ผมเคยทดลองบางอย่าง นักศึกษามอบอกว่าอาจารย์บ้าหรือเปล่า เรียนกฎหมายต้องเครียด เขาทดสอบการว่าใครสามารถนั่งได้นานที่สุดโดยฟังอาจารย์แล้วไม่หลุด แต่อาจารย์ก็หลุดไปเรื่อยร้อย เราก็นั่งอ่านสไลด์ไปเรื่อยๆ จนมาถึงปัจจุบัน เราเริ่มคิดว่ามีจุดเล็กๆ ที่น่าสนใจว่า ผลของการสอนคืออะไร คือนักกฎหมายที่จะเกิดในอนาคต ถ้าเราสอนให้เขาคิดไม่ได้ สอนให้เขาท่องอย่างเดียว เขาไม่สามารถก้าวออกไปนอกกรอบของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และผมคิดว่าปัญหาบางอย่างในปัจจุบันที่เกิดขึ้นในวงการกฎหมาย เพราะวงการกฎหมายที่ผ่านมาผลิตให้เขาคิดได้แบบนี้ ห้ามไปคิดเอง แต่ยังมีคนเก่งอีกหลายคนที่สามารถพัฒนาโดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือ แล้วทำให้เขาเติบโต ผมคิดว่านี่เป็นเรื่องที่สนุกและสำคัญ เป็นความบังเอิญที่โชคดี ที่มีน้องๆ สาขิตหลายคนซึ่งบอกว่าเป็นพวกบ้า ท่องหนังสือ ไม่มีใครยุ่งกับนิติศาสตร์ ฟังนิติศาสตร์ก็มองว่า เราสู้กฎหมาย อย่างอื่นทั้งหมด เป็นข้อจำกัดที่ทำทนายและน่าสนใจ ทำให้เราสามารถก้าวข้ามตัวเราเอง และถ้าเราทำได้ เราจะได้ช่วยกันจับมือและทำให้เขาเห็นว่า สิ่งที่เกิดขึ้นเราช่วยกันแก้ได้ เคสที่เกิดขึ้น ไม่ต้องไปฟังคำพิพากษาที่จบไปแล้ว เพื่อนผมเป็นผู้พิพากษา บอกว่าเรื่องนี้ตอบไม่ได้เพราะไม่มีฎีกา แล้วคุณทำอย่างไร อะไรคือความเป็นธรรมที่มอบให้เขาเลยเป็นคำพูดที่น่ารักมากเรื่องคอมมอนเซนส์ ทำอย่างไรที่ความยุติธรรมกับสังคม เริ่มที่อาจารย์ ตำรวจ ทุกๆ อย่าง เริ่มจากไปเรียนกฎหมายแล้วช่วยเขา มีความสุขมากครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: กิจกรรม 3 วัน 3 คืน เปิดผมเยอะ ทำให้รู้สึกว่าการบวการมีอะไรมากกว่าการสอนแบบทางเดียว ถึงผมจะพยายามใช้มายด์แมปหรือให้เขามีส่วนร่วม แต่ยังมีข้อจำกัด ไม่เหมือนกับกระบวนการที่เราได้เรียนรู้กันในที่นี้ และเปิดกล่องที่ปกติผมจะมีแต่กฎหมาย พอเราสามารถทำกิจกรรมที่เขาสามารถร่วมเราได้มากขึ้น เหมือนกับมาช่วยผ่อนแรงเราได้เยอะ เดิมเราคิดว่าเราอยากจะปลุกด้วยการให้พลังเขา เรามีพลังเยอะ จะใส่ให้เขาตื่น จะมีคนที่ตื่นกับคนที่อาจจะรับพลังงานไม่ได้ แล้วค่อยๆ ถอยออกไป แต่กิจกรรมนี้ทำให้รู้ว่าไม่ใช่ ความจริงเราควรที่จะปลุกพลังขึ้นมาทั้งสองฝ่าย แล้วไปด้วยกัน เราก็จะสบายขึ้น แต่กิจกรรมทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่เขาแสดงออกมาด้วยตัวเองหรือสร้างด้วยตัวเองขึ้นได้มาก ทำให้ชอบตัวเองมากขึ้น จากวันแรกที่เข้ามา เหมือนเราได้เรียนรู้กิจกรรมหลายๆ อย่าง ทั้งหมดทั้งหมดจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีความสามารถของอาจารย์วิทยากรและอาจารย์ที่มาจากโรงเรียนสาธิต ขอขอบคุณมากๆ

ผู้เข้าร่วมหญิง: ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับตัวเอง ตอนแรกคิดว่าไม่สามารถจะหาจุดที่จะดึงนักศึกษาเข้ามาได้ เพราะเราจะสอนแต่หลักกฎหมาย มีองค์ประกอบความรับผิดชอบ ยกเคสต่างๆ วิดีโออาจจะมีบ้างเล็กน้อยได้แต่ปลอบใจนักศึกษา เหมือนกับให้แรงบันดาลใจเขาเฉยๆ แต่ไม่เป็นอะไรเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้พยายามจะรับฟัง เพราะได้รับโหมตเป็นผู้เรียนด้วย เลยรู้สึกว่าเราไม่ได้คิดถึงผู้เรียนเลย เรามีแต่ใส่อย่างเดียว จะมีเด็กที่ไม่เข้าใจ ซึ่งเราเปิดแล้วว่าถ้าไม่เข้าใจบอกอาจารย์ได้ หรือที่ทำได้มากที่สุดคือให้เขามานั่งเขียนตอบข้อสอบกฎหมายหลังเรียน ให้ฝึกเขียน แต่มาเรียนจากท่านอาจารย์และเพื่อนๆ ทุกคน ทำให้เห็นว่ามียะไรมากกว่านี้ ขอขอบคุณทุกคน และดีใจที่ได้พบกัน

ผู้เข้าร่วมหญิง: ขอพูด 2 อย่าง อย่างแรกที่ได้เห็นได้ชัดคือ อาจารย์แต่ละคนก็จบ ป.เอก ป.โท ทุกคนทุกคนมีศักยภาพมาก ถ้าเจอข้างนอกคงจะตัวเกร็ง แต่พอมาวันนี้ ทุกคนพร้อมที่จะวางอีโก้ ทำตัวเป็นน้ำครึ่งแก้ว ทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกันมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างที่ 2 ที่ได้เรียนรู้คือ ประทับใจและประหลาดใจตรงที่อาจารย์แต่ละท่าน อาจจะช่วยประสบการณ์ หรือด้วยภูมิหลัง ทำให้เวลาที่จะคอมเมนต์เพื่อท้อหรือติเพื่อการปรับปรุง แต่ละคนจะมีคำพูดที่ไม่เป็นบาดแผลทางใจให้ใคร คำคอมเมนต์สามารถเอาไปพัฒนาได้จริง แต่ไม่ได้ทำให้คนที่ถูกคอมเมนต์รู้สึกว่าฉันแย่ และถ้าไม่มีอาจารย์สาธิต การเรียนรู้จะไม่เต็มเต็มเท่านี้

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมรู้สึกดีใจที่ได้เรียนรู้ถึงขั้นตอนและวิธีการจัดกิจกรรมต่างๆ นานา เพื่อเอาไปปรับใช้กับการเรียนการสอนนิติศาสตร์ของเราเอง ซึ่งวิชานิติศาสตร์จะแบ่งเป็นหลายสาขา แบ่งเป็นรายวิชา จะมีความมากน้อย ความเล็กความใหญ่ในรายละเอียดที่แตกต่างกันไป คงจะต้องไปปรับใช้กันให้เหมาะสมถูกต้องของแต่ละคน

อีกหนึ่งสิ่งที่คุณรู้สึกขอบพระคุณมากครับสำหรับอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน ผมนั่งรอคอยตลอดเวลาที่อาจารย์ทั้ง 3 ท่านจะคอมเมนต์ อาจารย์จะมองแตก มองละเอียด และให้คำแนะนำในจุดที่หลายๆ คนมองไม่เห็น และคอมเมนต์ออกมาได้ดีมาก ขอบคุณมาก

ผู้เข้าร่วมชาย: ความรู้สึกแรกในตอนนี้เป็นความรู้สึกเสียใจที่ต้องจบแล้วสำหรับครั้งนี้ เพราะหลายคนที่นั่งกินข้าวคุยกับผม จะรู้ว่าผมเป็การสอนหนังสือ ในช่วง 2-3 ปีหลัง การสอนหนังสือของผมเป็นเพียงแค่การทำงานเหมือนกิจวัตรประจำวัน ผมผลึกตัวเองออกไปอยู่กับทุกอย่างที่ไม่ใช่ในกฎหมาย ออกไปทีมนู่นที่นี่ เพื่อที่จะไปตามหาว่า จริงๆ แล้วเราต้องการอะไรกันแน่ ทดลองสมัครมาเพราะว่าอาจารย์ที่ปรึกษาตอนปริญญาเอกแนะนำ เลยลองสมัครดู ผมขอบคุณทั้งอาจารย์วิทยากรและน้องๆ ทุกท่าน ที่ทำให้ผมไม่ได้แค่เห็นแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ในการกลับไปสอนหนังสือ แต่ทำให้ผมเห็นประตูข้างหน้าว่า ผมสามารถทำได้ดีกว่าปัจจุบันที่ผมซังกะตายได้ เรื่องเนื้อหา ความรู้ทั้งหลาย ผมไม่ใช่ใจ ผมว่าผมมี แต่ว่าใจ วันแรกๆ ที่อาจารย์ขึ้นสไลด์มา มีสมอง มีใจ แล้วมีกาย ไซ้หอมครับ ผมไม่มีเลยหัวใจ เหมือนทำไปวันๆ แต่วันนั้นมันเริ่มที่จะฟองโตขึ้นมา เพราะผมมาบางวันเห็นน้องคนหนึ่งนั่งทำสไลด์ตั้งแต่เช้า ผมก็รู้สึกที่เราไม่ทำ เราดันสดปากกาตำหนึ่กับตัวเข้าไป มีความรู้สึกว่าจะได้ไปปรับปรุง แถมได้วิธีการใหม่ๆ ที่ไม่เคยรู้มาก่อน น้องนำหวานบอกว่าน้ำครึ่งแก้ว แต่ผมมาแบบว่างเปล่า เลยรู้สึกว่าคงจะได้อะไรไปเยอะ ขอบคุณจริงๆ ครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: สิ่งแรกคือผมรู้สึกสบายใจมากที่ได้คุยกับทุกๆ คน ยิ่งคุยยิ่งดีใจที่ได้เจอกับทุกๆ คน พอถึงจุดๆ นี้ ผมรู้สึกสนุกและอย่างที่ว่า คือรู้สึกเริ่มจะเสียใจ ที่บางคนอาจจะหายไป แต่อาจจะยังอยู่ในความทรงจำของเรา สิ่งที่ผมได้ในครั้งนี้คือ ผมรู้สึกที่ผมได้เปิดใจมากขึ้น ผมกล้าที่จะแชร์เรื่องราวให้คนอื่นเข้าใจมากขึ้น และทุกๆ คน ไม่ว่าจะเป็พี่ๆ อาจารย์ หรือว่าครู หรือแม้แต่ว่าพี่พิพากษา เขาจะให้ข้อคิด แง่คิด บางเรื่องที่ผมก็ยังไม่ทราบ และผมก็ไว้ใจที่จะรับไว้ และผมก็ยังไว้ใจที่จะแชร์เรื่องราวให้เขาต่อ

สิ่งสำคัญที่สุดที่ผมได้รับคือ การจัดการกระบวนการสอนที่ผมจะนำไปใช้ในคลาสของผมนจริงๆ ให้เกิดประโยชน์กับนักศึกษามากที่สุด โดยปกติผมก็มีสไลด์ และมีกิจกรรมบ้าง แต่ไม่เยอะเท่านี้ ผมรู้สึกว่านี่เป็นสิ่งที่สำคัญ ไม่ใช่แค่เด็กเข้ามานั่งแล้วก็เรียน ฟังๆ แล้วก็หลับ แต่สิ่งสำคัญคือทำอย่างไรให้เขาไว้ใจเรา มีความสุขกับเรา ไม่ใช่แค่คอนเทนต์ แต่คือความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ เพราะฉะนั้นผมจะนำสิ่งนี้กลับไปใช้วิชาแรก น่าจะเสาร์นี้ครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: ชอบมวลงผลงานที่เข้ามา ตอนเป็นอาจารย์ใหม่เคยเป็นเหยื่อทางอารมณ์ของอาจารย์ท่านหนึ่ง เขาว่าผมโง่ทุกวัน ตั้งแต่เป็นอาจารย์ใหม่ทั้งหมด ทำไมโง่แบบนี้ โง่จังเลย คิดอะไรโง่ๆ ทำให้เป็นบาดแผล ตอนรวมกลุ่ม ผมขอสิ่งแรกคืออย่าตัดสินกัน เพราะบาดแผลในใจตอนเป็นอาจารย์ใหม่จริงๆ ผมไม่ต้องพบท่านก็ได้ แต่ตอนเป็นอาจารย์ใหม่ เด็กใหม่จะเข้าใจว่าอยู่ใกล้ผู้ใหญ่แล้วดี เราก็ไปอยู่กับเขา

กลายเป็นเรารับเข้ามาๆ จนมีบาดแผล แล้วกลายเป็นคนเหมือน 2 บุคลิกที่น้องเขาเห็น จริงๆ ผมอยู่มหาวิทยาลัยจะนั่งอย่างนั้นแหละ ยกเว้นว่าเจอกับกลุ่มที่ใช้ก็จะขำนิดหนึ่ง แต่ถ้าอยู่ในห้องก็จะมีพลังบางอย่าง เล่นมุกบ้าง เด็กบอกว่าคาบของผมจะสวิง คือเครียดจนดำดิ่ง กับสนุกก็ขึ้นไป

พอเจอน้องอาจารย์มัธยม ผมรู้สึกว่าเขายังเป็นมนุษย์อยู่ ผมอาจจะใช้คำแปลกๆ แต่ผมก็ออกมาอย่างนั้นว่า เขายังไม่โดนอะไรมาดัดแปลง มาทูปตีเขา มาทำให้เขาเป็นใครก็ไม่รู้เหมือนที่ผมเคยโดนมา เขามีความเบิกบาน มีความสุข เขาพูดแล้วเขาไม่ใช่มาบอกว่าคนนี้เป็นด็อกเตอร์ แต่เขายิ้มแย้มทุกอย่าง นี่คือสิ่งแรกที่ได้คือมอพลังงาน ที่เข้ามาแล้วผมรู้สึกดี ผมรู้สึกว่าความเป็นธรรมชาติสำคัญ และผมต้องกลับไปจุดที่เป็นธรรมชาติของผมให้ได้

ประเด็นที่ 2 คือผมไม่อยากให้ใครมาตัดสิน แต่ผมเพิ่งเรียนรู้มาหลายวันนี้ว่า ผมก็ตัดสินเด็กกลุ่มหนึ่งว่าเด็กอ่อน เพิ่งมาคิดตอนที่นั่งสมาธิว่า เราเรียกร้องให้คนทั้งโลกไม่ตัดสิน แต่เราตัดสินว่าพวกเขาเป็นเด็กอ่อน แล้วพอเราตัดสินแบบนั้น เราปฏิบัติกับเขาจนเขารู้สึกว่าเขาอ่อน หลังจากนั้นจะเปลี่ยนแม้กระทั่งป้ายชื่อหน้าห้องว่าไม่ใช่คลินิกเด็กอ่อน แต่เป็นคำอื่น แล้วเราจะเปิดใจผู้เรียนให้มากกว่านี้ เราจะสื่อถึงกันให้มากกว่านี้ ปกติอาจารย์จะโทษเด็กกลุ่มนี้ว่าสมองเขาไม่ดี เขาไม่ควรเรียนกฎหมาย แล้วผมต่อสู้อกฎหมายเป็นสิ่งที่ธรรมดา ทำไมคนไปทำให้ขลัง เหมือนไสยศาสตร์ ต้องจำ ทำไมต้องทำอย่างนั้น ทั้งๆ ที่เป็นแค่ความรู้หนึ่งในโลกใบนี้ แล้วทำไมเราต้องไปใส่อารมณ์ ใส่ความรู้สึกลงไปโน้น แล้วพออาจารย์เข้ามาในห้อง แต่ละคนจะทำแบบว่า ทุกคนต้องกลัวฉันสิ แล้วเด็กก็จะนั่งนิ่ง พอเด็กจด อาจารย์จะรู้สึกว้าว ใช่เราสอนดี เข้าใจผิดกันไปหมด ดังนั้นกลับไปแล้วจะปรับให้หมด จะตรวจ มคอ.อาจารย์ในคณะ ว่ามี Learning Curve Design ใหม่ และจะพัฒนาให้ดีขึ้น ขอขอบคุณครับ

ผู้เข้าร่วมหญิง: สิ่งที่ได้เรียนรู้จะมี 3 ประเด็นเล็กๆ เรื่องแรกคือ รู้สึกว่าได้รู้จักเครือข่ายคุณครูเป็นกลุ่มแรกๆ เพราะเพิ่งเข้ามาทำงาน ปกติจะรู้จักแต่คุณครูที่โรงเรียนสาธิตหรืออาจารย์ที่คณะ แต่ที่นี่เหมือนเป็นก้าวแรกที่ได้มาทำงานไม่ถึง 1 เดือน เป็นเพื่อนครูกลุ่มแรกจากนิสิตศาสตร์ แล้วเรารู้สึกว่าได้แลกเปลี่ยนมุมมองในวิชาชีพครูที่เรายังไม่เคยสัมผัสหรือมีประสบการณ์การสอนจริงๆ พอได้เห็นจากหลายๆ ท่านที่ได้แชร์มา และได้เห็นมุมมองต่างๆ รวมถึงวิธีการสอนหรือเครื่องมือที่คุณครูใช้ว่า ทำแล้วเป็นอย่างไรบ้าง แล้วเอากลับมาคิดกับตัวเอง เหมือนมองตัวเองมากขึ้นว่า วันที่เราต้องเป็นครูจริงๆ เราจะต้องเจออะไรบ้าง แล้วกลับมาคิดว่าเราจะรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้อย่างไร

อีกอย่างหนึ่งที่ได้เรียนรู้คือ เครื่องมือกระบวนการจัดการเรียนรู้ ถึงเราจะเป็นคนที่เคยได้พบเจอเครื่องมือเหล่านี้มาบ้าง แต่สุดท้ายคือเรายังต้องเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา การเป็นครูเหมือนต้องเรียนรู้ตลอดเวลาจริงๆ เพราะต้องพัฒนาทั้งผู้เรียนและพัฒนาตัวเองด้วย

รู้สึกดีใจที่ได้รู้จักทุกคน ขอขอบคุณที่ได้ร่วมงานกับทุกคน

ผู้เข้าร่วมหญิง: สิ่งที่ได้เรียนรู้ครั้งแรกคือ สลัดภาพอาจารย์นิติฯ ในความทรงจำ ตอนเรียนปริญญาตรี เคยเรียนวิชาบังคับตัวหนึ่งของมหาวิทยาลัย จำได้ว่าอาจารย์นิติฯ คนนี้จะพุงพลุ้ย เสียงโทนเดียว จะดูๆ เราจะมี Mindset ว่าเราต้องเป็นแบบนี้ ต้องสอนแบบนี้ ต้องพูดไม่รู้เรื่อง แต่พอมาอยู่ รู้สึกว่าไม่ใช่ ละลาย ภาพนั้นของเราออกไปหมดเลย เราได้มาเจออาจารย์นิติฯ ที่ตรงข้ามกับที่เราเคยเจอ รู้สึกว่าเราได้เปิดตัวเองเหมือนกัน

อีกอย่างหนึ่งคือ รู้สึกขอบคุณมากๆ เรารู้สึกว่าทุกคนมีของบางอย่าง และเวลาที่เราเข้ากลุ่มโดยบังเอิญ หรือโดยไม่รู้จักกัน โดยลูกอม รู้สึกว่าของทุกคนที่อยู่ในลูกอมสีเดียวกัน หรือจับ 4 คน 3 คน พอทุกคนใส่ของลงมาแล้วลงตัว เพราะของๆ เราคนเดียว เราอาจจะคิดว่าดี แต่พอเรามองของเพื่อนด้วยแล้ว ดีกว่านะ เหมือนกันได้แชร์มุมมองใหม่ๆ

แล้วสิ่งที่รู้สึกและสำคัญมากๆ คือเหมือนทุกคนกำลังถืออิฐก้อนคนละก้อนมาสร้างสะพานแห่งการเรียนรู้ของเด็กๆ ที่กำลังจะเดินต่อไปในทางที่สว่างมากขึ้น

ผู้เข้าร่วมชาย: ขอขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ ทุกคน ความประทับใจและสิ่งที่จะนำไปใช้ ทุกคนพูดมาหมดแล้ว แต่มีทัศนคติอยู่อย่างหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือ เราเคยรู้สึกว่าวิชาทางกฎหมายเป็นวิชาที่เราไม่ยอมแตะ เพราะดูเครียด แต่พอพี่ๆ ทุกคนเอาองค์ความรู้มาสร้างกระบวนการขึ้น ทำให้เรารู้สึกว่าอยากเรียนกฎหมายมากยิ่งขึ้น และมองว่าวิชาทางกฎหมายเป็นเรื่องในชีวิตประจำวันของเราเอง อย่างเมื่อเข้าที่เจอคดีอาญา เราโดนคุกคามบ้าง เราโดนข่มขืนบ้าง เราควรระวังไปจุดไหน หรือโดนขโมยรถเราควรจะไปตรงไหน เราจะได้เตรียมตัวแจ้งความ ถ้าเรารู้อย่างน้อยพื้นฐานหรือประเด็นทางสังคมที่ใกล้ตัวเราเลย เราจะทำอย่างไร เราจะจัดการอย่างไร คือ ณ ตอนนี้ยังไม่เกิดขึ้น แต่ถ้าอนาคตเกิดขึ้น เราจะทำอย่างไร นี่คือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปจากกระบวนการร่วมกันในวันนี้

ผู้เข้าร่วมหญิง: ถ้าในแง่ของกระบวนการเรียนรู้ ในทุกวันที่เฝ้ารอคือเฝ้ารอการเปิดม่าน เพราะเราเคยผ่านกระบวนการเรียนรู้มาบ้าง และรู้สึกว่าแจ้ง และพยายามจะทำให้ได้ แต่เราไม่เคยแม้แต่จะเข้าไปใกล้สิ่งนั้นเลย แต่พอวิทยากรช่วยเปิดม่านให้เห็นว่าอะไรอยู่ข้างหลัง แล้วให้เราลองทำ เราก็รู้สึกว่า ถ้าเราพยายาม เราก็อาจจะมีโอกาสเดินเข้าไปในเส้นทางนั้นได้ง่ายขึ้น

อย่างที่ 2 อาจจะไม่ได้อะไรเกี่ยวกับเรื่องบทเรียน แต่รู้สึกได้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองมากขึ้น เราได้เข้าใจตัวเองว่าเราเป็นคนอย่างไร มีแนวโน้มที่จะเป็นอย่างไร และจะต้องปรับปรุงแก้ไขตรงไหน สิ่งสำคัญที่ได้คือ เรื่องการฟัง พอเราฟังมากขึ้น เราได้เรียนรู้มากขึ้น และเราได้เข้าใจตัวเองว่า เราไม่ได้เปิดพื้นที่ให้คนอื่นเข้ามามากนัก วันที่เราเปิดพื้นที่ให้คนอื่นเข้ามาสัมผัสใจเรา ทำให้จิตใจเราเบาสบายขึ้น พร้อมที่จะเรียนรู้

อย่างสุดท้ายอาจจะไม่ใช่โจทย์ที่ให้มา แต่สิ่งที่อยากจะเรียนรู้ในอนาคตคือ ทำอย่างไรถึงจะสร้างพื้นที่ปลอดภัยแบบนี้ให้กับคลาสของเราข้างหน้าได้

ผู้เข้าร่วมชาย: สำหรับผม 3 วันที่ผ่านมา สิ่งที่ได้เหมือนกับการเปิดเนตรของผมมาก แต่เดิมผมมองว่าตัวเองเป็นศูนย์กลางจักรวาลในห้องเรียน แต่พอมาได้เข้าคลาสเรียนนี้ ทำให้เรารู้จักตัวเองมากขึ้น และทำให้เรารู้จักคิดว่าเราควรจะมีบทบาทให้นักศึกษาให้มากขึ้น ผมเชื่อว่าอาจารย์และครูทุกคนที่นั่งในที่นี้ มีเป้าหมายอย่างเดียวกันคือต้องการที่จะพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมหนึ่งที่ทำให้ผมเห็นคุณค่าของความเป็นครูคือ ครูในดวงใจ ทำให้ผมย้อนนึกไปว่า ครูดีที่เราอยากจะเป็นควรมีลักษณะอย่างไร ผมมองว่าการเป็นครูคือการที่เราเป็นผู้ให้ทุกสิ่งโดยที่ไม่หวังสิ่งตอบแทน ไม่ว่าจะวันหนึ่งเขาจะประสบความสำเร็จในชีวิตหรือไม่ก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่ผมเชื่อเสมอว่า อาชีพครูเป็นอาชีพเดียวที่ทุกคนอุทิศบุญกุศลให้เรา เป็นอาชีพเดียวที่เราได้รับการกวดน้ำ แผ่บุญกุศล อาชีพหมอสั่งเกตดู จะบอกว่าขออุทิศบุญกุศลให้กับครูบาอาจารย์ แม้เราไม่ได้หวังผลตอบแทน แต่เราได้รับผลตอบแทนนั้น

ผู้เข้าร่วมชาย: ผมรู้สึกว่าได้พลังงานบวกจากทุกคน เหมือนทุกคนช่วยสนับสนุนกัน ทำให้การใช้ชีวิตช้าลง สักหน่อย จากปกติที่ตื่นเข้ามา เรายังไปทำงาน พอมาอยู่ที่นี่ จะต่างออกไป ความรู้สึกเป็นสีเขียว สดชื่น

สิ่งที่จะนำไปปรับใช้จากการเรียนรู้หนึ่ง คือ Learning Curve ไม่ใช่ฉันใส่ตั้งแต่วันที่แรกจนถึง 3 ชั่วโมง และรู้สึกว่าจากการเรียนรู้ทั้งหมด เข้าใจประเด็นหนึ่งว่า เราต้องหาความสุขของนักศึกษา ก่อนหน้านั้นเราเห็นแต่ความสุขของตัวเองว่า ฉันสอน 2-3 ชั่วโมงครบคือจบ แต่เราไม่เคยถามนักศึกษาเลย ผมก็อายุไล่เลี่ยกับผู้เรียน เขาอยากให้เราแทนตัวเองว่าอะไร ผมใช้คำว่าอาจารย์ ผมแทนนักศึกษาว่าคุณหรือชื่อเขาไปเลย พอกลับไป ผมจะลองเสนอผู้ใหญ่ดูว่า ผมขอเปลี่ยนเป็นที่กับน้องได้ไหม มันจะทำให้เขารู้สึกว่า นี่คือพี่ ถึงจะสอนวิชาที่ยาก แต่ก็เป็นที่ เข้าหาได้ จะช่วยให้เปิดใจในการเรียนรู้ นี่เป็นสิ่งที่ผมได้จากการตกตะกอนกิจกรรมทั้งหมด

ผู้เข้าร่วมชาย: ขอเอา 3 เรื่องที่แชร์ในกลุ่มไปบ้างแล้ว อย่างแรก ผมประทับใจและขอบคุณทุกคนมาก สิ่งแรกทุกคนไม่ถือตัว ทำให้เราเห็นความหลากหลายของทุกคนมาก ยิ่งพอเห็นความหลากหลายของทุกคน แปลกมากที่ความหลากหลายในห้องเข้ากัน กลมกล่อมพอดี แล้วทุกคนแชร์กันตลอด การเรียนรู้ตลอด 3 วันจะเกิดขึ้นได้ไม่เต็มที ถ้าทุกคนไม่ให้ความร่วมมือมากขนาดนี้ ผมเรียนรู้ทั้งวิถีคิด วิธีการแสดงออก หลักคิดทฤษฎี ขอขอบคุณทุกคน อาจารย์ทุกท่านทุกสาขา

อย่างที่ 2 การเอาไปใช้ การพัฒนาการสอนและการพัฒนาความคิด เดิมที่ผมเข้ามาเป็นอาจารย์ ผมมีชุดความคิดชุดหนึ่งว่า ทำไมฉันต้องไปศึกษาวิธีการสอน ฉันสอนได้ ไม่เห็นยาก สอนหนังสือก็สอนไปสิ เราก็ออกแบบสิว่าเอาอันนั้นมาเล่นอันนี้มาเล่น บางอันก็ได้ผลบางอันก็ไม่ได้ผล บางครั้งพอเราเล่นกลับโดนคนอื่นว่า เราเล่นอะไร เพราะเราทำออกมาโดยที่ไม่รู้อะไรเลย เหมือนมวยวัดที่เราคุยกัน พอได้มาเจอจริงๆ กลายเป็นว่าฉันเปิดวิถีคิดของเรา

ด้วยความที่ตัวผมเองให้ความสำคัญกับความแตกต่างทางวิถีคิดของคนมากๆ และผมสอนหนังสือ โดยมีวิถีคิดของตัวเอง ผมเคารพตัวเอง คุณก็ต้องเคารพผมด้วย แต่ผมลืมไปอย่างหนึ่งว่า ความแตกต่าง ไม่ใช่แค่ความแตกต่างทางความคิด มีความแตกต่างในวิธีการเรียนรู้ด้วย เด็กก็มีความแตกต่างในวิธีการเรียนรู้เหมือนกัน แล้วเราทิ้งเด็กไว้ เด็กในห้องหลายคนได้ก็จริง แต่ไม่ใช่เพราะเรา เขาได้เพราะเขาสนใจเอง เขาฟังในห้อง เขาไม่มีทางเก็บเกี่ยวทั้งหมดได้ ตอนเราตรวจข้อสอบ เราจะเห็นว่าคนนี้อ่านหนังสือมาเยอะ แน่ๆ ถึงเขียนได้แบบนี้ คนนี้อ่านน้อยเลยเขียนได้ประมาณนี้ หลังจากนั้นการให้เขามีส่วนร่วม แล้วเราเข้าใจ วิธีการเรียนรู้ของเขา น่าจะเป็นประโยชน์กับพวกเราทุกคนมาก

เรื่องสุดท้ายที่ผมรู้สึกว่าคุณค่าที่สุดในชีวิตที่ผมเป็นครู คือด้านเป้าหมายชีวิต ผมไม่ได้อยากเป็นครู ผมหาตัวเองอยู่หลายปีมาก ผมพูดในวงตอนกินข้าวว่า ผมคือคนที่เกิดจากความล้มเหลวของระบบแนว แนว คาบแนวแนวคือคาบว่าง นั่งอยู่ในห้องไม่ได้ทำอะไร คุณครูก็ไม่ได้ทำอะไร ไม่ได้มีประโยชน์อะไรกับผมเลย พอมาเจอแบบนี้ ชุดความคิดของผมคือ ผมเป็นคนที่ชอบพูด ชอบตั้งคำถามกับคนอื่น ชอบให้คนอื่นถามผม พอมาอยู่ในสังคมที่หลากหลาย ผมเห็นความต่าง ผมเห็นว่ากรให้คุณค่าของสิ่งต่างๆ แต่ละคน ต่างกันมาก ถ้าใครจำได้วันแรกที่เป็น Socio Matrix คำถามข้อสุดท้าย คิดว่าเราจะเปลี่ยนสังคมได้หรือเปล่า ทุกคนเทไปทางโน้นหมดเลย ผมเชื่อว่าทุกคนมีสิ่งที่ให้ค่าเหมือนกัน สิ่งที่ผมให้ค่าคือสี่ส้น คือความแตกต่างทางความคิดของคนที่สามารถรวมอยู่ด้วยกัน เราอยู่ในห้อง เราคุยกันได้ ผมเชื่อว่าทุกคนในห้องนี้ ทำให้สังคมดีขึ้นได้จริงๆ ในเส้นทางที่ทุกคนถนัด ไม่จำเป็นต้องประดิษฐ์ เราเป็นของเรา ไม่ใช่การปรับตัว แต่เป็นการเพิ่มเติมสิ่งที่เราขาด เพิ่มเติมว่าเราจะทำให้ดีขึ้นได้อย่างไร และกระบวนการของนักจิตศาสตร์ จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีกระบวนการที่น้องๆ สานิตสร้างเด็กขึ้นมาด้วย การแลกเปลี่ยนต่างๆ การทำให้สังคมดีขึ้นต้องสร้างตั้งแต่เด็กจนโต ขอขอบคุณทุกคนมาก 3 วัน ได้เรียนรู้เยอะมาก

และสุดท้ายที่เคยบอกว่าเข้มขัน โคตรมัน ขอขอบคุณ คือ โคตรเข้มขัน โคตรมัน ครอบนักกินข้าวกัน และขอบคุณครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: สิ่งแรกคือทุกคนมีของในตนเองและมีเสน่ห์ในตัวเองที่ค่อนข้างจะโดดเด่นและเห็นได้ชัด คื่นแรกที่เรามาเจอกัน รู้สึกว่าฉันมาผิดที่หรือเปล่า ทุกคนใส่สูทเป๊ะมาก ภาพอาจารย์นิติศาสตร์ในหัวของเราคือเป๊ะ เข้มงวด เจ้าระเบียบ พอเข้าวันที่ 2 แต่ละคนเริ่มถอดสูทออก ครูสาธิตทุกคนยิ้ม เราเริ่มเป็นคนเดียวกันแล้ว สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นในตัวเอง คือเราใช้จุดนี้เป็นพลังงานบวกในการทำงาน เรามาพร้อมพลังงานบวก เราปล่อยงานไว้ข้างหลังแล้วเรามาสูกับมัน เพื่อจะเก็บเกี่ยวทุกอย่างเข้าไปในตัวเราเอง และสิ่งที่เขียนไปคือ เราทำภารกิจในตัวเองสำเร็จแล้ว เราเขียนว่า เราจะทำอย่างไรให้ห้องมีความสุข ให้ห้องมีความสนุกสนาน ให้อาจารย์นิติศาสตร์ปลดล็อกบางอย่าง วันแรกเราเป็นพาวเวอร์เรนเจอร์ที่สดใส วันนี้เราก็คงมาด้วยโทนสีเขียวสดใสเหมือนกัน สิ่งที่ยากจะฝากทุกคน คื่นสุดท้ายที่เราอยู่ด้วยกันมีค่ามาก トラบไตที่เราเห็นคำว่า ล่า ให้คิดถึงพวกเราทั้ง 4 คนเอาไว้ครับ

ผู้เข้าร่วมชาย: เนื่องจากไม่ได้เข้าร่วมเมื่อวันจันทร์และอังคารที่ผ่านมา คงจะพูดอะไรไม่ได้มาก แต่ผมมองว่านั่นเป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง ในแง่ที่ว่าพอผมหายไปแล้วกลับมา ผมจะดูกระบวนการมากกว่าว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างกับพี่ๆ ทุกคน อย่างหนึ่งคือ ผมมองเห็นว่า หลายๆ อย่างที่ทุกคนพูด เกิดจากการที่ทุกคนพูดออกมา การพูดคือการที่คุณสื่อสารออกไปแล้วไม่ใช่คนฟังได้ยินอย่างเดียว แต่ตัวเราได้ยินด้วย สิ่งนี้ฉันไม่เคยคิดอย่างนี้มาก่อน พูดอย่างนี้มาก่อน กลายเป็นว่าเราได้พบสิ่งนั้น นำไปสู่สิ่งต่อมาที่ได้จากการอบรมครั้งนี้คือ ความน่ายินดีที่ได้เห็นอาจารย์หลายๆ ท่านพูดถึงนักเรียนในฐานะที่เป็นปัจเจกหนึ่ง ไม่ใช่สิ่งของที่จะยัดเข้าไป แต่เป็นอีกปัจเจกหนึ่งที่ทำให้ชั้นเรียนประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นได้ ผมมองว่าเป็นทัศนคติสำคัญ ที่น่าจะช่วยในการสนับสนุนอาจารย์ทุกคนให้พยายามหาสิ่งใหม่ๆ เข้ามาใส่ให้มากขึ้น

แต่ขณะเดียวกันอยากฝากไว้อย่างหนึ่งว่า เป็นครูใช่ เป็นอาจารย์ใช่ อยากทำให้ลูกศิษย์ดีขึ้นใช่ แต่อยากให้คุณครูมีความสุขด้วย การที่เราทำอะไรทุกอย่าง ต้องใช้พลังงาน ใช้แรง ใช้ความตั้งใจเยอะมาก แต่บางครั้งจะทำให้เราเหนื่อย อยากให้เราหาอะไรที่เป็นความสุขและทำให้เรามีความสุขด้วย ในระหว่างที่เราพาตัวเองและลูกศิษย์ก้าวไปข้างหน้า

ผู้เข้าร่วมหญิง: อยากขอบคุณ เป็นสิ่งที่เราได้เรียนรู้ ตอนที่อยู่โรงเรียนเก่า ชีวิตเราเร่งรีบมาก เรามีเวลากินข้าวตอนเที่ยง 15 นาทีทุกวัน เราเลยติดและชินกับการทำงานที่มีเวลา 1 ชั่วโมง งานมี 10 ชิ้น ต้องทำให้เสร็จภายใน 1 ชั่วโมง เราารู้สึกว่าสามารถจัดการให้เสร็จได้ แต่เอาจริงๆ คือทำแล้วได้ะไรนอกจากงานเสร็จ รู้สึกประหลาดใจมากคือ ทุกวันที่เลิก พี่แนนจะเป็นคนแรกที่ถามว่าไปเตยกลับอย่างไร เพราะเขารู้ว่าเรานั่งรถเมย์กลับบ้าน สบายมาก เคยมีคนถาม แต่เราไม่เคยรู้สึกว่าจะอะไร เราารู้สึกว่าจัดการตัวเองได้ เลยรู้สึกเหมือนพี่น้ำหวาน ถ้าวันไหนเขากลับบ้าน เขาจะให้เราติดรถไปด้วย จริงๆ ไม่ใช่แค่สองคนนี่ แต่หลายๆ คน พี่ฐิต์ตอนแรกๆ รู้สึกว่าเข้าไม่ถึง หลังจากนั้นเรารู้สึกว่า ถ้าเราเป็นเด็กเท่าพี่เขา เราคงจะช่วยกันจัดการบ้านเพื่อนเหมือนกัน เลยอยากรู้สึกขอบคุณจริงๆ ตอนที่ยื่นโมเมนต์ความเป็นครู เราก็เขียนโมเมนต์ที่ประทับใจ คือครูแค่ถามว่าคุณป้าเป็นอย่างไรบ้าง เรารู้สึกว่าจริงๆ อันต้องการสิ่งนี้ เลยขอบคุณที่ให้เรารู้สึกจริงๆ เป็นสิ่งเล็กๆ ที่มีค่ามาก

พวกเราเพิ่งเข้ามาทำงานใหม่ เป็นคล้ายๆ ครูแนะแนวที่จะพาเด็กๆ ม.ปลาย รู้ว่าเขาอยากจะเป็นอะไรในอนาคต เลยคิดว่าการที่เรามาเจอกันในวันนี้เป็นสิ่งที่มีความหมายมาก อยากจะฝากว่า ถ้าวันหน้าพี่ๆ มาช่วยแนะแนวให้เด็กๆ หน่อย ให้รู้ไว้ว่า เพราะน้องเห็นว่าทุกคนมีความสำคัญในชีวิตนะคะ

ผู้เข้าร่วมชาย: เหล่าจี้กับซงจี้สนทนากัน 2 คน ว่าคนรวยมอบทองเป็นของขวัญ แต่ข้าไม่มีทอง มีแต่คำพูดเล็กๆ น้อยๆ ผมรู้สึกว่ากรที่เรามาวันนี้เหมือนกับมีปราชญ์มากมายมาสนทนากัน เลยมอบของขวัญเป็นสักวาครูศึกษา อาจารย์นิติศาสตร์

สักวา อบรมศึกษา รมนิติศาสตร์	มาอบรม สร้างมาด การศึกษา
ได้ อ.เปิ้ล เขียนवाद ตระการตา	สอนวิชา การเรียน ไม่เวียนวน
มี อ.จ้อย สอนได้สุด ชุดสามารถ	ชาญในศาสตร์วิชาครู อยู่ทุกหน
ทั้ง อ.อ้น สอนคมคาย ให้ทุกคน	เป็นมรรคผล สู่ทาง อาจารย์ดี
ครูไบเตย ครูสาธิต มาร่วมรุ่น	ให้อบอุ่น เพราะครูพอน หล่อเป็นศรี
ครูกระตอย สาวศึกษา หน้าตาดี	อีกคนนี่ ครูไนต์ ผู้ใจงาม
ชายต่อมา ครูมอส ช่างดูเท่	อีกพีเก้ ครูฟิล์ม นำเกรงขาม
พร้อมอ.ปาร์ค แม่ฟ้าหลวง เลื่องลือนาม	จึงต้องตาม อ.แนนแห่ง มสด.
มาด้วยกัน หอการค้า อ.น้ำหวาน	ทั้ง อ.เหมือน ผู้ตระการ เช่นกันหนอ
และอ.นัต ก็มาจาก มกค.	อ.กุงก็ บ้านสมเด็จ เจ้าพระยา
ถึงอ.ฐ ม.ทักษิณ ฐูเลได้	อีกพีเก้ อ.ปลาจาก ศาลสูงหนา
มีอ.เต้ ราชภัฏ อยุธยา	อ.พลมา จากศาล ยุติธรรม
อ.บิวนี่ มข. ที่หนองคาย	อีกอ.ต่าย ราชรำไพ พรรณิลา
อ.นิสิต ศรีปทุม อยู่ประจำ	อ.นอหล้า ราชเชียงใหม่ ในใจชน
อ.เหนือจาก ม.วงษ์ รจนา	ทั้งหมดนี้ ھرรษา เป็นสุขล้น
หลากหลายโมง หลายวัน ได้พบยล	ทุกคน เพิ่มความรู้ พูนพลัง
ขอขอบคุณ อาหาร ทุกขามจาน	ขอขอบคุณ อาคาร ทุกแหล่งหลัง
ขอขอบคุณ โต๊ะเบาะเก้าอี้ ที่ให้นั่ง	ขอบคุณจริง อีกครั้ง กลั่นจากใจ
ขอบคุณสามอาจารย์ คุณแป้น พี่นนที่แสนดี ที่ทำให้ กิจกรรมเรียนรู้ทั้งหมดนี้ ช่างสดใส	
ขอบคุณครู จากสาธิต เก่งเกินใคร	กล่าวจากใจ อ.นิติ ที่เยื่อนเอย
เพราะว่าเธอ พึ่งมา จึงต้องมี	ครูมดนี้ ครูไทย ให้เฉลย
มาวันพุธ แต่สนุก ไม่เบื่อเลย	ยินดีเหวย เป็นเพื่อนครู เพื่อผู้คน

ปวีณา: เท่าที่ฟังจากทั้งวง ทุกคนได้ครบหลายอย่าง ถ้าเปรียบเป็นต้นไม้ เราก็ได้เรียนรู้สิ่งที่อยู่เหนือพื้นดินคือเรื่องของรูปแบบและเทคนิค ส่วนที่อยู่ใต้ดินเราก็ยังได้ด้วย คือเนื้อหา คุณค่า ความหมาย เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วย เนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายด้วย คุณค่าความเป็นครู คุณค่าของตัวเอง และ ความหมายที่เราสอนไปเพื่ออะไร สิ่งต่างๆ ที่พวกท่านเรียนรู้ ทำให้เราได้เรียนรู้เช่นเดียวกันว่า การสอน เป็นชีวิตจริงๆ มันซึมเข้าไปอยู่ในเลือดทุกๆ หยด ทุกๆ ผิวน้ำที่อยู่บนร่างกายเรา ว่าอยู่เพื่อศิษย์จริงๆ

ขอบคุณที่ให้แรงบันดาลใจ และยินดีกับนักศึกษานิติศาสตร์ในอนาคตที่จะได้เรียนรู้รูปแบบใหม่ ส่วนตัวเคยเรียน Juris ตอนปี 1 เป็นวิชาบังคับ ไม่เคยเข้าเรียนเลย เพราะไม่รู้เรื่อง อ่านเองไป แต่รู้สึกว่าคุณถ้า อาจารย์สอนแบบนี้ คงเข้าทุกคาบ คงจะสนุก คงจะได้โรลเพลย์กัน ดีใจแทนเด็กรุ่นหลังๆ ที่จะได้เรียนรู้ คิด

ว่าน่าจะมีนักกฎหมายเก่งๆ อีกหลายคน ขอขอบคุณมากๆ สำหรับทุกๆ ประสบการณ์และทุกๆ การสะท้อน ได้
เต็มใจและได้เรียนรู้ ขอขอบคุณสำหรับเนื้อหาทางกฎหมายต่างๆ นานา เป็นครั้งแรกที่ได้เห็นใบเบิกความเมื่อ
วาน ไม่เคยเห็นมาก่อน ตื่นเต้น

อธิษฐาน: เป็นวงที่ให้พลังมาก ตอนแรกที่ได้รับโจทย์จากถ้าคุณบดีคณะนิติศาสตร์ ว่าอยากให้มีจัด
กระบวนการเรียนรู้ให้กับคุณนิติศาสตร์ โจทย์ไม่่ง่าย เพราะภาพจำเราของคุณนิติศาสตร์คงจะคล้ายๆ หลาย
คนที่เคยนิติฯ สมัยก่อน คงจะยาก แต่วงนี้เป็นวงที่เปลี่ยนภาพจำนั้นไปเลยว่า อาจารย์นิติศาสตร์เจ๋ง มี
ชีวิตชีวา มีมุมของความเป็นมนุษย์ ตอนแรกเราคิดว่าเราจะเข้าใจใหม่กับสิ่งที่เราจะชวนเขาเรียนรู้ด้วยกัน
แต่วงนี้ช่วยล้างออกไป

สิ่งหนึ่งที่อาจารย์ทุกท่านในวงทำได้สำเร็จ สำหรับตัวเองคือ ทำให้เราที่ไม่เคยสนใจคณะนิติศาสตร์
รู้สึกอยากเรียนนิติศาสตร์ กฎหมายสนุก มีประโยชน์ เห็นความสำคัญ แล้ว 2 วันที่แต่ละกลุ่มขึ้นมา
กระบวนการ เป็น 2 วันที่ตัวเองตั้งตาเรียน ว่าเราจะได้เรียนอะไร ได้ประโยชน์ แม้จะเป็นช่วงเวลา 45 นาทีที่
เนื้อหาไม่ได้เยอะ แต่จุดประกายความอยากรู้ต่อ นี่คือนี่ที่อาจารย์ทุกท่านทำแล้วตัวเองได้

อีกอย่างหนึ่งที่ช่วยยืนยันกับตัวเองในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบนี้คือ การเรียนรู้ในผู้เรียน
ไม่ใช่อยู่ที่เรา เราไม่ใช่คนกุมอำนาจความรู้ไว้ แต่หน้าที่เราคือทำอย่างไรก็ได้ให้ผู้เรียนเป็นคนยืนยันด้วยตัว
เขาเองว่า ความรู้ที่อยู่ในตัวเขา แล้วเขาเป็นคนที่สามารถรู้ด้วยตัวเองได้ วงนี้พิสูจน์หลักคิดข้อนี้ได้ชัด
มากๆ เพราะถึงที่สุดแล้ว ตัวกระบวนการหรือคนจัดกระบวนการคือผู้ร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน เป็นวงที่มีพลัง
มากๆ ต่อไปถ้าอาจารย์นิติฯ มาขอให้จัดกระบวนการให้อีก เราจะยินดี เราจะรู้สึกขอบคุณ จะเตรียมเอา
สมุดมาจดเลคเชอร์ความรู้ด้วย

อีกอย่างหนึ่งที่เป็นข้อชวนให้ทำต่อ เพราะทราบว่ามิกกลุ่มไลน์กันอยู่ อยากชวนแบ่งปันว่าถ้าใครได้
ลองไปใช้หรือลองไปจัดกระบวนการในห้องของตัวเอง ลองแบ่งปันเข้ามาในกลุ่มให้เพื่อนๆ ด้วย เพราะจะ
เหมือนการแชร์ความรู้หรือเติมพลังให้กับเพื่อน เพราะตัวเองได้ประโยชน์จากการแชร์ของเพื่อนตอนที่เรียน
การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบต่างๆ ตรงนี้จะเป็นพื้นที่ที่ทำให้อาจารย์ไม่รู้สึกลดเดี๋ยว มีเพื่อนร่วมเดินทาง

และยินดีกับน้องสาธิตด้วย ตอนเอาน้องๆ เข้ามา ไม่ได้คิดว่าจะเป็นที่เนียน เพราะเขาเป็นครูใหม่
เหมือนกัน พี่มอสเป็นคนที่คุณดูแลเด็กๆ และผู้ปกครองด้วย เป็นคนที่มีความสามารถหลายด้านมาก แต่
ปรากฏว่า การมีความต่างเข้ามาอยู่ผสมกันในวง ช่วยสร้างการเรียนรู้ที่เข้มข้นมากๆ รู้สึกดีใจที่ช่วยเติมกัน
และกัน ตอนที่ฟังหลายๆ ท่านแชร์มุมมองที่ท่านได้ รู้สึกว่าไปไกลกว่าที่เราวางไว้มากๆ รู้สึกดีใจมากๆ ที่ได้เป็น
ส่วนหนึ่งของการร่วมเรียนรู้ครั้งนี้ด้วย

อดีต: เป็น 3 วันที่สนุก รู้สึกตั้งตารอการมาเจอกันในแต่ละเช้า ถือว่าเป็นกลุ่มที่ผมรู้สึกมา แล้วได้เรียนรู้
ไปพร้อมๆ กับพวกเราทุกคน เป็นกลุ่มที่ทำงานแล้วรู้สึกที่เราได้เติบโตในแง่ของการทำงานเป็นวิทยากร

ด้วยส่วนหนึ่ง เพราะเรารู้สึกวางใจในผู้เข้าร่วม ผมรู้สึกว่าการประเมินอย่างหนึ่งที่เราได้คือ แวดตาของความ
อยากรู้ อยากเรียนรู้ อยากเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ ซึ่งในความเป็นจริง ตรงนี้ช่วยย้ำเตือนกับ
เราว่า ไม่ว่าจะทำอะไรก็แล้วแต่ สุดท้ายผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้บางอย่าง นั่นคือโมเมนต์ที่สำคัญของความ
เป็นครู

ผมชอบที่หลายๆ คนได้เปิดพื้นที่ใหม่ๆ ให้กับตัวเองได้เข้ามาเรียนรู้ ทำในสิ่งที่ตัวเองอาจจะไม่
คุ้นเคย เป็นสิ่งสำคัญ และเป็นคุณภาพภายในที่สำคัญมาก ในการที่เราจะเอาไปใช้ในการเรียนรู้ต่อ ในการ
พาตัวเองไปสู่จุดที่เราอาจจะไม่คุ้นชิน พาตัวเองไปสู่รูปแบบการเรียนรู้ที่เราไม่คุ้นเคย เชื่อว่าเราจะได้ก้าว
ข้ามขอบบางอย่าง แล้วเข้าไปสู่โลกที่เราไม่คุ้นเคย และได้นำกลับมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ของเราต่อไป
อยากจะสนับสนุนให้พวกเขาแสวงหาการเรียนรู้ใหม่ๆ เทคนิควิธีการ รวมทั้งการที่เราได้เข้าไปเรียนรู้กับตัว
เราเองอย่างต่อเนื่อง

ถึงแม้งานจะไม่ได้จบในวันนี้ รู้ว่ามีอีก 2 วันต่อไป แต่อาจจะเปลี่ยนโหมดไปอีกแบบหนึ่ง แต่ลอง
จินตนาการในหัวเราตอนฟังวิทยากรว่า ถ้าเราจะแปลงสิ่งที่วิทยากรพูดให้กลายเป็นกระบวนการ เราจะทำ
ได้อย่างไรบ้าง เราจะมีอะไรทำในระหว่างที่เราฟังเขาพูด ไม่อย่างนั้นเราจะรู้สึกเบื่อ เชื่อใหม่ว่าฟังไป 15
นาที่จะเริ่มหลุด ลองใช้กระบวนการที่เราได้เรียนรู้ไปช่วยออกแบบดู

ขอบคุณจริงๆ ที่เรามาร่วมเรียนรู้ด้วยกัน ขอขอบคุณที่พาตัวเองมาสู่การเรียนรู้ตรงนี้ นี่เป็นก้าวแรกที่สำคัญ
ขอขอบคุณที่ได้มาเจอกัน และอยากให้กลุ่มวันนี้ช่วยกันสนับสนุนกันต่อไป

ผู้เข้าร่วมหญิง: ทำไม่ถึงให้โจทย์เราในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ 45 นาที แต่คาบสอนของเรา 3
ชั่วโมง

อธิษฐาน: นัยยะคือมีเวลาอยู่แค่นี้จริงๆ สิ่งสำคัญคือเวลาที่มีกับจำนวนคน อยากให้ทุกคนลองทำ แต่ 45
นาที นานพอที่จะได้ทำอะไรบางอย่างในกระบวนการ ถ้าสั้นกว่านี้จะไม่ค่อยเห็น ยิ่งเวลาน้อยยิ่งสอนยาก
เพราะต้องแก่นจริงๆ ทำอย่างไรให้เขาเข้าใจได้ในเวลาเท่านั้น 45 นาทีกำลังดีในช่วงการจัดการจัดกระบวนการ
เรียนรู้ แต่ถ้าได้ 3 ชั่วโมงยิ่งดี ได้ 3 วันยิ่งดีในการทำกระบวนการ

จบการอบรม

12.37 น.